



MITROPOLIA BANATULUI



REVISTA OFICIALA A ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBESULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

ANUL

XXXIX

IANUARIE - FEBRUARIE

1989

Nr. 1



ST. IOSIF CEL NOU de la PARTOS



ST. VISARION SARAI

Redacția : Vrednicia diasporei ortodoxe române. — — — — 3

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Pr. PETRU CĂTA : Taina Sfintei Împărtășanii, hrana duhovnicească a credincioșilor. — — — — — 8

STUDII

Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Misterul mașilor. — — — — 12

Pr. prof. dr. NICOLAE V. DURĂ : Temele celei de a IV-a Conferințe panortodoxe presinodale în lumina doctrinei canonice ortodoxe. — — — — — 20

Pr. IOAN BUDE : Locul Sfintului Ioan Botezătorul în iconomia mântuirii după Noul Testament. — — — — — 29

Pr. prof. NICOLAE ACHIMESCU : Atitudini mai noi cu privire la interpretarea conceptului de Nirvana. Concluzii în perspectivă unui dialog interreligios. — — — — — 43

DUMITRU ȚICU : O citorie feudală românească la Reșița. — 56

AMVONUL PREOȚILOR

Prot. dr. VICTOR VLĂDUCEANU : Credința, temelie al vieții creștine. — — — — — 63

Arhim. prof. IOASAF GANEA : Smerita rugăciune și virtutea smereniei. — — — — — 64

Diacon EUGEN BENDARIU : Darurile dumnezeiești. — — — 66

Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre sărbătoarea Anului Nou. — — — — — 68

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Episcop vicar JUSTINIAN C. MARAMUREȘANUL : Cuvînt către un frate duhovnicesc. — — — — — 73

URME DIN TRECUT

Pr. EUGEN GREUCEANU : Biserica din Banat în lumina unor cifre oficiale din perioada 1850—1918. — — — — — 77

Arh. LILIANA ROȘIU : Aspecte privind conservarea arhitecturii la biserica mănăstirii „Săraca”. — — — — — 80

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

Pr. PAVEL VESA : Preotul cărturar Nicolae Butariu (1843—1890). 87

TREPTA ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Valoroase creații ale Institutului politehnic „Traian Vuia”. Iac polilue'anic pentru industria ușoară. Sistem automat. Noi produse ale tehnicii de calcul. Robot de vopsire. Activitate fecundă la Oțelu Roșu. Instalație modernă. Tehnologie de obținere a fontei. Vopsea refractară. Performanțe în producția de vagoane. Cantități sporite de cărbune. Energie electrică din resurse proprii. Importanțe îmbunătățiri funciare. Premieră în zootehnia timișeană. Împliniri urbanistice la Hațeg. Muzeu minieresc. — — — — — 96

MITROPOLIA BANATULUI

1

ANUL XXXIX

ianuarie—februarie 1989

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI



COMITETUL DE REDACȚIE

- Președinte :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
Vicepreședinte : P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hăl-
magiului.
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepisco-
pia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot ZAHARIA IOVA, secretar eparhial la
Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepis-
copia Timișoarei și Caransebeșului.
Pr. dr. IOAN TULCAN, preot la parohia Arad —
Centru.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic
din Caransebeș.
- Corectori :** Preot IOAN D. ȚIRNEA
Diacon MIRCEA LĂUȚAȘ
- Redactor :** Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.
- Redacția și Administrația :** Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900
Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament
BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.
- Abonamentul anual — lei 200.

VREDNICIA DIASPOREI ORTODOXE ROMÂNE

Întreaga Ortodoxie este confruntată cu problema diasporei. De fapt ea aparține majorității religiilor și mai tuturor Bisericilor. Așa se face că unul din punctele înscrise pe ordinea de zi a proiectului Sfint'și Mare Sinod al Ortodoxiei este rezervat tocmai diasporei. Biserica Ortodoxă Română își are de asemenea diaspora ei încă din secolul trecut când numeroși confrăți s-au stabilit pe alte meleaguri.

Dintr-un anume punct de vedere diaspora ortodoxă a avut consecințe care s-au răsfrînt benefic asupra creștinismului occidental ajutîndu-l să cunoască spiritualitatea răsăriteană și să se lase influențată de ea. Toate grupările diasporei ortodoxe reprezintă și vehiculează în mediile occidentale nu numai puritatea și integritatea credinței creștine, ci și specificul propriu fără de care Ortodoxia nu poate fi concepută, deoarece pe temelia ei s-au grefat și cultivat ființa și identitatea națională a fiecărui popor ortodox, tradițiile și datinile proprii, cele mai scumpe idealuri de libertate și dreptate, de independență și suveranitate națională, de emancipare socială și progres multilateral. De aceea, orice eludare a acestor principii echivalează cu o abdicare de la practica apostolică și deopotrivă cu părăsirea comunităților diasporale de către Bisericile autocefale cărora aparțin. Însăși existența principiului etnic, fundamental pentru doctrina canonică ortodoxă, exprimat și experimentat în cursul veacurilor, pretinde respectarea aceluiași principiu, deoarece o altă alternativă ar putea crea numai confuzii, disensiuni și fricțiuni în sinul celor ce împărtășesc aceeași credință, cu consecințe imprevizibile. Aceasta cu atât mai mult cu cît bunăoară, în contemporaneitatea noastră, diaspora ortodoxă provenită din Orientul Mijlociu (Patriarhia Antiohiei) depășește cu mult numărul celor rămași pe meleagurile natale. Prin urmare, diaspora ortodoxă poartă aceeași definiție ca apartenență

religioasă în ansamblul ei, dar ea este articulată întotdeauna și de particularitatea conferită de Bisericile autocefale cărora aparțin grupările diasporale, ce nu pot fi înstrăinate de Bisericile-Mame care le-au dat naștere.

În acest cadru se înscrie și diaspora ce aparține Bisericii noastre dreptmăritoare sub a cărei tutelă spirituală se află. Ea este compusă din fiii pământului românesc, ai poporului nostru, pe care Dumnezeu i-a hărăzit să trăiască peste fruntariile țării, pe meleaguri mai apropiate sau mai îndepărtate de patrie, dar care nu și-au uitat locurile natale, obârșia comună cu frații rămași acasă. Plecați în răstimpul ultimului veac și mai bine, ei doresc să-și păstreze, acolo unde se află, nu numai definiția religioasă ortodoxă, ci și profilul lor național, limba, tradițiile și datinile românești; doresc să-L preamărească pe Dumnezeu „pre a lor limbă” — după o frumoasă expresie atât de frecventă în vechile noastre cărți bisericești.

Țara adoptivă nu i-a putut face să uite patria în care au odrăslit ei înșiși sau înaintașii lor, adevărul că descind de pe meleagurile noastre ancestrale mioritice, că sînt fiii aceluiași popor român care și-a asigurat „permanența neclintită pe aceste meleaguri, păstrînd comoara limbii și a culturii naționale și înaltele virtuți ale spiritului popular” și ca atare au și ei datoria „să cunoască și să cinstească pe înaintași, pe toți care de-a lungul celor două milenii au pus întotdeauna mai presus interesele poporului, ale patriei, ale progresului economic-social și cultural al țării, au asigurat, cu prețul vieții, existența poporului, a națiunii noastre independente” — după cum a subliniat recent ilustrul nostru Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, într-o magistrală cuvîntare.

Diaspora românească vehiculează în lume ceva din spiritualitatea poporului nostru de structură și limbă latină, geniul său creator, vocația sa de pace și bunăînțelegere, mărinimia și ospitalitatea românească, iar pe plan bisericesc ea transmite specificul Ortodoxiei românești, ca factor de echilibru cu largi deschideri spre recunoașterea valorilor altor popoare, a altor confesiuni și religii. Însăși creația folclorică apărută în mediul diasporei românești se distinge prin omogenitatea ei: s-a născut spontan și se manifestă ca o prezență viguroasă, specifică unui grup uman distinct. Ea este inspirată din motivele populare preexistente în

patria de baștină, iar întregul ei conținut afectiv stă sub semnul dorului de țară, ca o incontestabilă dovadă a dragostei pentru glia străbună și unul dintre argumentele cele mai puternice ale sentimentului de continuitate și unitate al românilor. Din perspectivă bisericească, același adevăr devine cu atât mai concludent, reflectat în specificul Ortodoxiei românești, în nostalgia datinilor moștenite de la străbuni, reproduse și practicate cu sfințenie indiferent de curgerea timpului. De aceea, prin tot ceea ce o definește, **diaspora românească aparține Bisericii noastre Ortodoxe Române**, ca trup din trupul ei și nimic nu o poate face să-și piardă apartenența și specificul ei inconfundabil care se opune prin însăși structura sa oricărei tentative de înstrăinare.

Parte a Bisericii Ortodoxe Române și aflată sub jurisdicția ei, diaspora ortodoxă românească se află într-o robustă osmoză suflătească cu întreaga noastră pliromă, beneficiind de grija permanentă a Prea Fericitului Patriarh Teoctist și a Sfintului Sinod al Bisericii noastre dreptmăritoare, de întreaga asistență spirituală și materială a Patriarhiei Române, acordată cu iubire părintească tuturor comunităților ortodoxe române de peste hotare, pentru ca sentimentul unității naționale și viețuirea lor în comuniunea de credință cu cei de acasă să se păstreze și să se întărească. Ea capătă expresie în sprijinirea activității de consolidare a unităților noastre bisericești diasporale constituite și în curs de constituire, la toate nivelele — eparhii, vicariate, parohii, filii și așezăminte — pentru ca toți fiii Bisericii noastre aflați în diaspora să se bucure de dragostea ei ocrotitoare și să-și poată desfășura viața bisericească în conformitate cu tradițiile și datinile noastre strămoșești.

În acest climat de iubire fraternă, comunitățile diasporale românești își desfășoară viața bisericească, polarizată în jurul conducătorilor lor spirituali, episcopi și preoți care, în afara serviciilor divine se străduiesc să asigure întreaga asistență religioasă particulară solicitată de credincioși. Slujitorii altarelor sînt cei care veghează la păstrarea unității și armoniei între credincioși, la perpetuarea credinței și obiceiurilor românești moștenite de la străbuni, la răspîndirea valorilor creștinești și românești. Aniversarea hramurilor lăcașurilor de închinare, vizitarea periodică a caselor credincioșilor, în diferite împrejurări religioase, organizarea de reuniuni și de festivități, etc. conferă diasporei româ-

nești armonie, vigoare și prospețime. Mai mult, comemorarea evenimentelor deosebite, solemne, din viața Bisericii și a neamului de obîrșie, constituie strălucite prilejuri pentru a exprima unitatea de credință și simțire românească, bogăția tradițională a spiritualității ortodoxe românești. Înfrumusețarea, împodobirea și dotarea lăcașurilor de închinare și a sediilor parohiale cu tot ceea ce este necesar cu contribuția membrilor diasporei înșiși și cu ajutorul constant al Patriarhiei Române — merge paralel cu eforturile acelorași clerici pentru întemeierea unor centre culturale românești, cu cultivarea permanentă a obiceiurilor și datinilor strămoșești, din care transpar dragostea de Biserica noastră dreptmăritoare și respectul pentru moștenirea spirituală transmisă din generație în generație. Dintre ele, datinile de înmormîntare rămîn o plastică expresie a cinstirii memoriei înaintașilor, iar parasita-sele oficiate de la an la an în cimitirele eroilor români aflați în atîtea țări ale Europei, readuc la suprafața memoriei tuturor sacrificiilor atîtor fii ai neamului românesc pentru libertatea și independența altor popoare ale lumii.

Un titlu de merit aparte îl constituie activitatea culturală desfășurată de preoți în sînul comunităților diasporale românești prin păstrarea și cultivarea limbii române și culturii naționale românești, grație școlilor duminicale înființate, a bibliotecilor parohiale, a șezătorilor, dar mai ales a simpozioanelor organizate cu prilejul unor momente de referință pentru istoria noastră națională și bisericească. Participarea masivă a întregii suflări românești la aceste manifestări jubiliare, constituie în întregimeea lor adevărate realizări monumentale, cu profunde rezonanțe. Iar revistele de înaltă ținută, cu un bogat evantai de materiale și probleme dezbătute, editate de o bună parte dintre preoții acestor comunități, le ridică prestigiul la o cotă valorică superioară, impunîndu-le sub aspectul reputației în mediul întregii diaspore ortodoxe și în afara ei. Fără a avea pretenția unui tabel exhaustiv, cităm o bună parte dintre ele (în ordine alfabetică), indicînd locul de apariție : „Altarul străbun“ (editat de comunitatea ortodoxă română din Melbourne — Australia), „Biserica românească“ (orgăan al parohiei ortodoxe române din Milano), „Candela“ (al parohiei ortodoxe române din Stockholm — Suedia), „Credința“ (orgăan al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din America de Noord și Canada), „Învierea“ (Ierusalim), „Mărturie ortodoxă“ (revistă a

comunității din Olanda), „Nădejdea“ (Hamburg — R.F.G.), „Re-nașterea“ (München — R.F.G.), „Semănătorul“ (organ al Vicariatului ortodox român de la Virșeț — R.S.F. Iugoslavia), „Strana românească“ (Bruxelles), „Viața creștină“ (Offenbach — R.F.G.), „Vestitorul“ (Paris), etc.

Dincolo de această activitate desfășurată cu sîrg și abnegație, clerul diasporei românești poartă cu demnitate pe diferite meridiane ale globului mesajul cald al Ortodoxiei noastre în variate medii confesionale și în cadrul Mișcării ecumenice. Majoritatea preoților sînt membri în comitetele provinciale și locale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, precum și în alte organisme religioase, desfășurînd o merituoasă activitate ecumenică, recunoscută și apreciată în diferite împrejurări și la diferite eșaloane ale vieții religioase. Unii dintre ei își fac simțită prezența și în numeroase așezăminte pentru pregătirea clerului ortodox și cel al altor confesiuni, prin prelegerile privind spiritualitatea ortodoxă în general și a Bisericii Ortodoxe Române în special.

Atașamentul diasporei românești față de Biserica Ortodoxă Română, față de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, se manifestă plenar în momentele mai importante ale fiecărui an și deopotrivă cu ocazia celor mai semnificative împrejurări din viața bisericească a fiecărei comunități diasporale. Așa spre exemplu, comunitățile parohiale românești din Austria și Suedia au trăit cele mai înălțătoare momente ale vieții lor bisericești cu prilejul vizitelor efectuate în cele două țări, în cursul anului 1987, de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române. Este un sentiment de smerită grațitudine, exprimat față de Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, pentru stăruitoarea sa purtare de grijă părintească față de împlinirea trebuințelor spirituale ale tuturor comunităților, pe toate plănurile, spre a le întări viața spirituală ortodoxă și a le feri de înstrăinarea religioasă și națională.

În contemporaneitatea noastră, diaspora ortodoxă românească este o realitate vie și dinamică. **Ea aparține fără nici un echivoc numai Bisericii Ortodoxe Române**, sub auspiciile căreia se află, ca trup din trupul ei, fiind sub jurisdicția și purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, Întîistătătorul Bisericii noastre dreptmăritoare.

Redacția

TAINA SFINTEI ÎMPĂRTĂȘANII, HRANA DUHOVNICEASCĂ A CREDINCIOȘILOR

Toți creștinii de bună credință știu că Dumnezeu nu lucrăază după voia fiecăruia, ci după planul său. Datoria noastră este de a ne încadra în voia Domnului, pe care el a făcut-o cumoscută lumii prin prooroci și apoi în mod deplin prin Fiul Său (Evrei 1, 1—2). Dumnezeu-Fiul ne-a făcut să înțelegem că Dumnezeu este iubire (I Ioan 4, 16). Această iubire din cadrul Sfintei Treimi transpare în iubirea arătată față de lume, care n-ar exista fără cea diintii (Matei 5, 44—45; Luca 6, 35—36; Ioan 13, 34—35) Mîntuitorul Iisus Hristos, din iubire față de Dumnezeu și lume, „s-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte; și încă moarte pe cruce” (Filipeni 2, 8). Jertfa Mîntuitorului reflectă ambele iubiri. Prin iubire s-a adus împăcarea lumii cu Dumnezeu și harul mîntuitor (Romani 6, 23; Tit 2, 11; 3, 7) care, prin Sfintele Taine instituite de Mîntuitorul, se împărtășește credincioșilor. De aceea zicem că ele coboară „cerul spiritual”, sau armonia celeilalte lumi, în lumea noastră, în viața noastră, prin lucrarea Sfîntului Duh, curățindu-ne și sfințindu-ne spre desăvîrșire.

Viața duhovnicească începe cu Sfînta Taină a Botezului prin care credincioșii intră în Trupul Tainic al lui Hristos sau în Biserica Sa, devenind sălașe ale Duhului Sfînt. Ei se întăresc duhovnicește prin Sfînta Taină a Mirungerii, fiind într-o creștere progresivă.

Acest progres spre desăvîrșirea vieții spirituale se realizează nu numai prin colaborarea creștinului cu harul primit la Botez și Mirungere, ci și printr-o nouă comuniune de har, prin comuniunea lui Hristos însuși, care este Izvorul harului. Primirea de către credincioși a lui Hristos însuși se realizează prin Taina Sfintei Împărtășanii, numită și Euharistie, Cuminecătură, „fringerea pîinii”, mîncare și băutură duhovnicească, „pîinea vieții”, etc.

La minunata înmulțire a pîinilor, care a prefigurat Sfînta Împărtășanie, Mîntuitorul a vorbit clar și pe larg, în „cuvîntarea euharistică” (Ioan 6, 27—68), despre „pîinea vieții”, „despre Trupul și Sîngele Său care se va da lumii spre viață veșnică” (Ioan 6, 48—50 și 53—54).

Ținîndu-și făgăduința la Cina de Taină, Iisus Hristos instituie Taina Sfintei Împărtășanii, lămurind deplin prezența reală a Sa în această „înfricoșătoare taină”, sub chipul pîinii și al vinului (Matei 26, 26—28;

Marcu 14, 22—24; Luca 22, 17—20). Sint cuvintele Noului Legământ (Luca 22, 19; I Corinteni 11, 23—26) care ține pînă la a doua venire a Sa. De aceea, după Înălțarea la cer a Mîntuitorului și Pogorîrea Sfintului Duh, sfinții apostoli au săvîrșit „frîngerea pîinii” sau taina (Faptele Apostolilor 2, 42).

Sfînta Împărtășanie este, deci, adevărata pîine, spre ființarea sufletului în Dumnezeu și cu Dumnezeu. În săvîrșirea Sfintei Euharistii este lucrătoare Însăși Sfînta Treime. Jertfa euharistică e adusă Tatălui de către Fiul, iar Duhul Sfînt îl face prezent pe Hristos în această „Taină a altarului”, prin prefacerea darurilor de pîine și vin, pline de Duhul Sfînt în însuși Trupul și Singele lui Hristos, Marele Arhiereu. Credincioși care se unesc cu Hristos, în Taina Împărtășaniei, se unesc cu Sfînta Taină și numai așa se vor putea uni și întreolaltă.

În „cuvîntarea euharistică”, Mîntuitorul Iisus Hristos a subliniat ideea acestei comuniuni, prin Sfînta Împărtășanie: „Cel ce mîncîcă Trupul Meu și bea Singele Meu rămîne întru Mine și eu întru el” (Ioan 6, 56; Galateni 1, 3, 15; I Corinteni 10, 17).

Această trăire a lui Dumnezeu în noi constituie „viața duhovnicească”, ea fiind rezultatul iubirii intratrinitare revărsată asupra omnirii (Ioan 3, 16 și 15, 9—13). Trupul și Singele Domnului fiind nedespărțite de dumnezeirea Lui, rezultă că ne împărtășim cu „Hristos Cel euharistic”, care a împlinit toată iconomia mîntuirii pentru noi; întruparea din Fecioara Maria și din Duhul Sfînt (Ioan 1, 13), răstignirea, Învierea și Înălțarea de-a dreapta Tatălui. Această ioconomie pe care Fiul o împlinește cu voia Tatălui și cu împreună lucrarea Duhului Sfînt, o extinde prin Sfintele Taine și în mod culminant prin Sfînta Euharistie, mereu în alți și alți oameni care cred în El.

Dacă hrana necesară existenței organismului fizic se asimilează în trupul nostru, „hrana duhovnicească” ne asimilează întru El, devenind într-un anume fel îndumnezeiți și creîndu-ne cea mai intimă legătură posibilă între credincioși și Dumnezeu, prin Iisus Hristos în Duhul Sfînt. Este o „interpătrundere de viață” care îl transformă pe credincios după chipul lui Hristos.

Unirea cu Hristos nu anulează identitatea personală a creștinului, ci o întărește pentru todeauna, după cum și Hristos rămîne om distinct ca persoană, în veci. Creștinul intră așadar numai în relație cu persoanele Sfintei Treimi și se desăvîrșește, devenind părtaşă dumnezeieștii firi” (II Petru 1, 4). Creștinul unit cu Hristos poate spune, împreună cu Sf. Apostol Pavel: „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni 2, 20), deoarece Iisus Hristos a deschis calea mîntuirii și a vieții veșnice: „Mîncare și băutură ai dat oamenilor spre desfătare, ca să-ți mulțumească Ție, iar nouă ne-ai dăruit prin Fiul Tău, mîncare și băutură duhovnicească și viață veșnică” (după „Învățătura celor 12 Apostoli”).

Biserica noastră dreptmăritoare învață că Taina Sfintei Împărtășanii este prezentarea reală și obiectivă a jertfei de pe cruce. În esența sa, jertfa euharistică este aceeași cu cea de pe cruce, jertfindu-se ace-

lași Iisus Hristos. Deosebirea constă în faptul că pe cruce jertfa este singeroasă, iar în Euharistie este nesingeroasă. Jertfa de pe cruce s-a adus o singură dată, prin care Iisus Hristos a adus lumii mîntuirea obiectivă; jertfa euharistică se aduce pentru însușirea personală a „bunurilor crucii”, adică pentru mîntuirea subiectivă, și se continuă mereu pînă la a doua venire a Mîntuitorului (Luca 22, 19); I Corinteni 11, 24—25). Dacă în jertfa de pe cruce, Iisus Hristos se aduce pe Sine Însuși, în cea euharistică participă și Biserica prin rugăciunile și darurile întregii comunități. De fapt, Sfînta Euharistie este centrul cultului Bisericii noastre, a sfîntei liturghii, iar scopul ei ultim este împărtășirea cu Hristos, îndumnezeirea credincioșilor prin Euharistie. Ca pregătire și înlesnire spre acest scop, sînt rugăciunile, cîntările și citirile din Sfînta Scriptură și, într-un cuvînt, toate cele ce se săvîrșesc cu sfințenie și se rostesc înainte și după sfințirea darurilor. Lăudînd pe Dumnezeu în unitate de credință și de viață, comunitatea contribuie la Sfînta jertfă de taină ce se săvîrșește în cadrul liturghiei. Faptul acesta se concretizează în prescurile ce se aduc de către credincioși, fără de care nu se poate săvîrși Taina Euharistiei, tot așa cum nu se poate săvîrși nici liturghie adevărată fără mărturisirea dreptei credințe, fără cîntările, rugăciunile de laudă, de mulțumire și cerere.

Pentru exemplificare, să ne amintim că înainte de prefacere ne rugăm pentru unitatea credinței, deoarece din dreapta credință rezultă Euharistia. Credincioșii se luminează în timpul slujbei, prin intermediul preotului, care, prin episcopul său, ține legătura cu întreaga Biserică. „Luminarea” atinge punctul culminant în cuvintele: „Să ne iubim unii pe alții ca într-un gînd să mărturisim”; credincioșii răspund: „Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită”, după care urmează „Simbolul Credinței”. Nu putem lua parte la comuniunea euharistică, dacă nu am ajuns mai întîi la unitatea credinței. Iisus Hristos nu i-a împărtășit pe apostoli înainte de a le fi făcut cunoscut cine este El, care este unitatea Lui cu Tatăl, și înainte cu ei să-L fi mărturisit ca Fiul lui Dumnezeu Cel viu și adevărat.

Sfînte daruri: pîinea, vinul și apa, care au un caracter universal, cu o profundă semnificație, reprezentînd și unitatea turmei lui Hristos, sînt oferite lui Dumnezeu, de clerici și credincioși împreună: „Ale Tale dintru ale Tale, Ție Ți-adunem de toate și pentru toate”. După prefacere, preotul se roagă: „Iar pe noi pe toți, care ne împărtășim dintr-o pîine și dintr-un potir, să ne unești unul cu altul prin împărtășirea Aceluiși Sfînt Duh și pe nici unul dintre noi să nu ne faci a ne împărtăși cu Sfîntul Trup și Sînge al Hristosului Tău spre judecată sau osîndă”, ci să aflăm milă și har împreună cu toți sfinții, care din veac au bineplăcut Ție: cu strămoșii, părinții, patriarhii, proorocii, apostolii, propovăduitorii, evangheliștii, mucenicii, mărturisitorii, dascălii și cu tot suflul drept ce s-a săvîrșit întru dreapta credință” (Liturghia Sfîntului Vasile cel Mare).

Împărtășindu-ne toți din același „potir euharistic” cu „pîinea vieții”, Trupul tainic, unic, nedespărțit și neîmpuținat al lui Hristos, sîntem

încorporați în acest Trup. Toți laolaltă, oricît de mulți sînt cei care s-au împărtășit în trecut și cei care ne împărtășim azi, constituim un singur trup (I Corinteni 10, 16—17), ca membre ale aceluiași Trup tainic (I Corinteni 12, 27; Romani 12, 5), ca mlădițele de viță din același butuc sau din aceeași rădăcină (Ioan 15, 5).

Sfînta Taină a Euharistiei a comuniunii, ne unește și introduce în unitatea Bisericii apostolice și ecumenice, în societatea dreptilor și a sfinților a fraților noștri în Hristos, care au adormit întru dreapta credință și împărtășiți cu această merinde duhovnicească, precum și în comunitatea celor care mărturisesc dreapta credință și se împărtășesc odată cu noi la liturghiile din bisericile de pretutindeni.

Cei pregătiți cu adevărat, cu cugetele curate și cu vrednicie spre a participa la „masa lui Hristos”, la chemarea: „Cu frică de Dumnezeu cu credință și cu dragoste să vă apropiați”, aceia trăiesc intens prezența Lui în ei, concretizată în strălucirea măririi lui Hristos prin toate gândurile, prin toate simțurile, prin toate cuvintele și faptele lor (II Petru 1, 5—7). În sufletele celor ce primesc „pîinea cea cerească” trebuie să sălășluiască, după cuvîntul Mîntuitorului, cele mai înalte virtuți creștinești (Filipeni 2, 4—5): smerenia, pacea, răbdarea, bunătatea, puritatea, dragostea Mîntuitorului, știind că unde sălășluiește dragostea lipsește păcatul. Fiecare trebuie să simtă imboldul de a-L urma pe Mîntuitorul Iisus Hristos, prin lucrarea iubirii, după cuvintele Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan, supranumit „Apostolul iubirii”: „În aceasta am cunoscut iubirea: că El și-a pus sufletul său pentru noi, și noi datori sîntem să ne punem sufletele pentru frați” (I Ioan 3, 16).

Preot PETRU CĂTA

MISTERUL MAGILOR

de : prot. dr. MARCU BĂNESCU

Etimonul mag-magi avea sensuri diferite în lumea antică. O determinare conceptuală general acceptată este greu de găsit. Într-o viziune eclectică, magii sînt : regi, crai, profeți, astronomi, astrologi, purtători de mesaje politice sau religioase simbol al unor legende arhaice și chiar vrăjitori — La supozițiile cărturarilor și hermeneutica savanților s-au adăugat creațiile populare. „Cinteele de stea”, colindele — în cadrul cărora apar și magii — au deschis cale liberă improvizațiilor subiective, ceea ce, de fapt, vădește viabilitatea mitului popular. Elementele folclorice au fost popularizate de unii scriitori creștini, atribuindu-le unei anumite tradiții populare.

După concepția cea mai răspîdită și întemeiată, magii sînt astronomi, oameni de știință, care urmăresc mișcarea astrilor și încearcă să înțeleagă legile acestei mișcări. Din astronomie s-a născut astrologia, cu alură de știință care leagă destinul omului și al popoarelor de poziția și mișcarea stelelor. Astrologii își atribuie și arta prezicerii (manteia).

Și vrăjitorii pretindeau că posedă arta de a stabili relații cu zeii sau cu forțele demonice, teurgia avînd puterea de a ghici viitorul. Cărțile canonice ale Noului Testament combat cu asprime practicile unor astfel de magi.

Magii de care vorbește Sf. Evangelist Matei (Matei 2, 1—8) sînt astronomi, cunosc legile mișcării corpurilor cerești, la nivelul vremii lor, dar sînt, în același timp, filosofi și cunoscători ai vechilor scripturi. Văzînd o stea extraordinară, ei știu să-i interpreteze apariția și, călăuziți de ea, ajung în „cetatea lui David”, adică în Betleem, Efrata de altă dată, în care a murit Rahila (Facerea 35, 18—19) și s-a născut David (I Regi 17, 58), pentru a se închina Pruncului Iisus, în care au găsit pe Mesia Cel așteptat.

— Această este — esențializată — relatarea Sfîntului Evangelist Matei cu privire la acest episod. Precaritatea acestor informații a stîmplat curiozitatea și dorința de amănunte. Astfel s-au făcut cercetări și încercări de a lămuri originea magilor, numele și poziția lor socială, semnificația și însăși existența lor istorică. S-au formulat numeroase teorii, dar nici una n-a depășit cadrul ipotetic. Istoricul căruia trebuie să i se acorde credit total rămîne Sf. Evangelist Matei. El relatează foarte succint acest episod, adică atîta cît a fost necesar în contextul

expunerii sale, după cum, ca o completare, Sf. Evanghelist Luca, de pildă, introduce, în relatarea sa, episodul păstorilor, aflați cu turmele lor în preajm staulului în care s-a născut Iisus (Luca 2, 18 sqq).

În episodul introdus de Sf. Evanghelist Matei este esențială însăși prezența magilor „de la Răsărit” în Betleem. În perspectiva istoriei, relatarea este îndestulătoare. Ceea ce nu cuprinde Evanghelia este imaginație și creație folclorică, deși a izvorit din exces de pietate. Este adevărat că unele legende sînt fascinante prin bogăția detaliilor și frumusețea lor literară, dar fără nici o acoperire documentară. Așa, de pildă, o tradiție populară afirmă că steaua care a călăuzit magii s-a scufundat... într-o fîntînă, care există și azi. O altă tradiție afirmă că într-o catedrală din Apus se păstrează „craniile” celor trei magi (Gașpar, Melchior și Baltazar), aduse din Asia în întunecatul ev mediu, etc.

Numeroasele încercări de a lămuri „misterul magilor” s-ar putea împărți în trei orientări: pozitivă, critic-negativă și alegorică. Prima acceptă relatarea evanghelică fără rezerve și consideră prezența magilor un fapt istoric. A doua orientare, într-un context mai larg, neagă existența magilor, considerînd întreg episodul o infiltrație din miturile orientale, o prezentare poetică în viziune mitică. În primele veacuri, această atitudine o manifestau unele sisteme filosofice și mai ales unele practici pseudostiintifice, ca teosofia, teurgia, magia, astrologia, care încercau revitalizarea păgînismului. A treia orientare acceptă realitatea magilor, cărora le conferă un sens simbolic. În interpretarea alegorică, magii reprezintă o alegație a Sfîntului Matei, pentru a exprima plastic universalismul ideii mesianice.

Pimele două teze sînt explicate prin simpla lor enunțare. Insistăm mai mult asupra celei de a treia orientări. Evident, împărțirea este arbitrară, determinată de rațiuni metodologice. Ea poate fi modificată, amplificată.

Si Evanghelist Matei scrie: „Iar dacă s-a născut Iisus în Betleemul Iudeii, în zilele lui Irod regele, iată magii de la Răsărit au venit în Ierusalim...” (Matei 2, 1). Unii exegeți, interpretînd interjecția „iată”, au tras concluzia că magii au ajuns în Ierusalim îndată după Nașterea lui Iisus. Dar se știe că atunci „cînd s-au împlinit zilele curățirii lor, după Legea lui Moise, L-au dus pe Prunc la Ierusalim, ca să-L pună înaintea Domnului” și cu acel prilej dreptul Simeon și prorocița Ana mîrturisesc că Cel adus la templu este Mesia (Luca 2, 22—38). Prin urmare la 40 zile de la Naștere, Pruncul Iisus a fost dus la templul din Ierusalim. După acest episod, Familia Sfîntă se reîntoarce la Betleem și abia acum au sosit magii. Mai curînd nu, deoarece Sfînta Familie n-ar fi cuterat să se ducă cu Iisus la Ierusalim știind gura magilor, că Iduneul are știre despre Nașterea Pruncului¹. Aceasta fiind succesiunea evenimentelor, interjecția „iată” (ecce, ideo) are, aici, o valoare adverbială, lămurind verbul „au venit”, adică „deodată”, „pe neaștep-

¹ Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei*, vol. I, Cernăuți, 1925, p. 116.

tate". În același timp, cu valoare de interjecție, „iată” exprima mirarea martorilor la sosirea magilor.

De unde au venit magii? „De la Răsărit” — răspunde simplu Sf. Matei. În contextul cunoștințelor geografice și etnografice de atunci, cuvântul indeterminat „Răsărit” exprimă mai mult decât semnifică azi. Când cei vechi credeau că lumea se sfârșește la „coloanele lui Hercule”, care închideau, la Apus, Marea Mediterană, cuvântul „Răsărit” semnifică deschiderea spre lumea necunoscută, spre alte neamuri și popoare. Filozoful englez Francis Bacon a pus pe coperta operei sale „Novum organum”, o gravură simbolică, reprezentând o corabie cu pânzele umflate, trecând printre coloanele lui Hercule, cu deviza: „Multi pertransibunt et augebitur scientia” (Mulți vor trece și știința va spori)².

Unii comentatori, printre care și Vasile Gheorghiu, folosesc pluralul „răsărituri”, cu privire la locul de unde au venit magii³. Pluralul ne-ar îndruma să credem că magii au reprezentat nu o anumită țară sau anumite țări, ci „lumea Răsăritului”, neamurile și țările răsăritene. Israelii aveau mulți vecini cu vechi organizații politice și o bogată literatură cu conținut magic, reprezentând culturi ca cele sumeriene, babiloniene, asiriene, egiptene, hitite, feniciene, siriene ș.a., care au apărut în lumina istoriei înaintea grecilor și romanilor și cu care evreii au ajuns în contact, având multe asemănări referitoare la realitățile economice și social-culturale. De aceea, este greu de stabilit — după indicațiile Sfintului Evanghelist Matei — țara de origine a magilor. Au existat, în această parte a lumii, state puternice care s-au descompus în altele mărunte sau au dispărut din arena istoriei, dar oricum ele au exercitat, la vremea lor, o influență considerabilă asupra antecilor cananeeni, încă înaintea constituirii triburilor ebraice. Statul Israel, înainte de împărțirea regatului, adică sub regii David și Solomon, a întreținut legături comerciale și alianțe militare cu statele vecine. Se afirmă, de pildă, că arhitecți din Tyr au colaborat la ridicarea marelui templu din Ierusalim.

Au fost multe state și stătuțe („orașe-state”) în antichitate. Din triburile antice care, în mezolitic, au trecut de la vânătoare la creșterea animalelor domestice și de la culesul rodului spontan al pământului la agricultura primitivă, s-au dezvoltat popoare ajunse la o civilizație apreciabilă. În succesiunea neamurilor din lumea antică se disting cele organizate în văile fertile ale fluviilor subtropicale — Eufратul, Nilul, Indul. Progresul material și spiritual duc la diferențierea neamurilor pământului și, în consecință, la organizarea lor succesivă, dar nu a nimicuit unitatea ontologică a oamenilor. Primul stat se pare că a apărut în vechiul Egipt (un dar, cum s-a zis, al Nilului), în vecinătatea vechiului Kus (Etiopia, Nubia). În „țara dintre cele două fluvii” (Mesopotamia) se infiltrează triburi semite, amestecându-se cu triburile sumeriene. Cul-

² Cf. P. P. Negulescu, *Scriseri inedite. Destinul omenirii*, vol. V. București, 1971, p. 51.

³ V. Gheorghiu, *o. c.*, p. 113.

tura sumeriană, reprezentată de centre ca: Larsa, Eridu, Nippur, Kiş ş.a., a fost preluată şi dusă la cea mai mare strălucire de Babilon, pe Eufrat, care multe secole a fost între cele mai importante centre economice şi culturale, mai ales sub regele legislator Hammurapi, învăluit în frumoase legende. Agricultura irigată în Babilon a impus dezvoltarea ştiinţelor matematice şi astronomice. Medicina se interferează cu magia, astronomii căutau constelaţiile şi în timpul zilei pe bolta cerească, fiind convinşi că ele există, dar nu se văd din cauza luminii soarelui. Cultura babiloniană s-a resimţit în dezvoltarea culturală a popoarelor asiatice şi a grecilor, dar şi în dezvoltarea multor popoare din Europă.

În codul regelui Hammurapi, cu un pronunţat caracter sclavagist, sînt prevăzute pedepse pentru vrăjitori. Zeii locali erau identificaţi cu corpurile cereşti. Cu ajutorul magiei, preoţii lui Marduk tratau bolnavii, luptau împotriva spiritelor rele, a vrăjitorilor şi prevesteau destinul indivizilor şi al popoarelor. Răsăritul şi apusul stelelor era cu multă atenţie observat.

Magia a fost cunoscută de toate popoarele antice, „În epoca elenistă, viaţa umană evoluează sub semnul fatalismului astral. Magia şi astrologia atrăgeau nu doar mulţimile, ci şi pe unii filosofi.”⁴ Magia babiloniană a transmis şi Europei medievale numeroase elemente. La primitivi totul se petrecea — după o expresie a psiho-sociologului Lévy Bruhl — în „regiunea misterului”.

Astronomia a fost cultivată şi de daci, după însemnările lui Iordanes. Despre Zamolxis, zeu şi personaj central în mitologia geto-dacică, se afirmă că a fost „sclav al lui Pitagora” şi ajunsese foarte învăţat. Retras în „Muntele Sfînt”, Zamolxis se îndeletnicea cu studiul stelelor, medita şi descifra destinul oamenilor. Regele, ne spune Strabon, urca la peştera lui din Muntele Sfînt şi, în momente grele, îi cerea sfatul.

Interesant, sub raport religios, este faptul că fiecare comunitate tribală şi chiar fiecare oraş, avea zeul său local. Peste tot dominau zeii care protejau cerul, pămîntul şi apa.

Aplicînd aceste informaţii despre magia babiloniană la steaua care a călăuzit magii (despre care scria Sf. Evanghelist Matei), cei mai mulţi exegeţi au formulat ipoteza că „magii de la Răsărit” au fost din Babilon. Această este şi credinţa din unele creaţii folclorice care vorbesc despre „Trei crai de la Babilon” (sau „Vavilon”). Este una din ipoteze, poate cea mai apropiată de adevăr, comparativ cu altele, ca de pildă cea care susţine că magii sînt urmaşii celor trei fii ai lui Noe — Sem, Ham şi Iafet — sau alte legende populare.

Unii exegeţi au identificat magii cu şamanii, afirmînd că magii ar fi călătorit în stare de extaz. Anticii credeau că şamanii apără viaţa şi sănătatea, luptînd împotriva demonilor. Şamanii erau consideraţi „specialişti” ai sacrului, „oameni în stare să vadă spiritele, să urce la cer

⁴ Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. II, Bucureşti, 1986, p. 351.

și să se întâlnească cu zeii, să coboare în iad și să se bată cu demonii, cu bolile și moartea..."⁵

În toate religiile antice au existat credințe în zeități inferioare, contingente, eroi divinizați sau zei umanizați, fenomene naturale investite cu virtuți supranaturale, dar astfel de fenomene nu pot fi întâlnite în relatarea Sfântului Evanghelist Matei. El vorbește de persoane reale, istorice, despre care, desigur, știau mulți dintre cititorii contemporani cu el. De altfel, la Nașterea Mântuitorului, omenirea din această parte a lumii depășise „regiunea misterului”, de care vorbește Lévy Bruhl, capabilă fiind să stabilească legături logice între fenomenele naturale. „Creștinismul a intrat în istorie cu un foarte bogat tezaur spiritual pe care însă n-a avut răgazul și tihna să-l pună de la început în lumină. Adepții săi nu vor ajunge să prezinte complet și atrăgător mesajul evanghelic decât pe parcursul anilor”.⁶ Creștinismul trebuia să înlocuiască religia păgînă idolatră, susținută de o cultură și civilizație veche. El a desființat credințe și mituri, a sintetizat altele, dar pe atunci au mai rămas urme din fondul păgîn, mai greu sau mai superficial asimilate și transfigurate. La început au apărut unele scrieri cu conținut religios sau fals religios, cu pretenții de a conține revelații divine. Au existat astfel de scrieri și înainte de Iisus Hristos. Nu insistăm asupra unor astfel de scrieri deconcertante, menite să inspire spaima de moarte sau frica de viață.

Sigur că și înainte de creștinism, practicile vrăjitoarești au fost combătute. Naturalistul Plinius cel Bătrîn, de pildă, citindu-l și pe filosoful grec Democrit, „tună și fulgeră împotriva șarlatanilor de magi-vrăjitori”.⁷ Chiar și filosoful păgîn Cels, la care se referă Origen, a scris un tratat împotriva magiei și magicienilor.⁸ În Vechiul Testament, deși chiar unii regi, ca Saul, apelează la ghicitori și vrăjitori (I Regi 28, 7 sqq), vrăjitoriile și alte practici magice au fost interzise. Vorbind seminției lui Levi despre vrăji, Deuteronomul poruncește: „Să nu se găsească la tine de aceia care trec pe fiul sau pe fiica lor prin foc, nici prezicator sau vrăjitor sau făcător de farmece, nici descîntător, nici chemător de duhuri, nici mag, nici de cei ce grăiesc cu morții...” (Deuteronom 18, 10—11). Iar Levitul precizează: „Bărbatul sau femeia de vor chema morții sau de vor vrăji, să moară neapărat: cu pietre să fie uciși, că singele lor este asupra lor” (Levitic 20, 27).

Cu atât mai mult și fără echivoc sînt combătute aceste practici în Noul Testament. Sf. Ioan Boezătorul, la fel ca predecesorii săi, spre deosebire de augurii popoarelor vechi (păgîne), a fost cu totul străin de magie. Lucid și tenace, temerar pînă la sacrificiu, conformîndu-se legii teocratice, Întemernicătorul a știut că este trimis „ca să mărturisesacă despre Lumină” (Ioan 1, 7), iar Iisus îl înalță pe cea mai înaltă treaptă a valorilor umane (Matei 11, 11), Practicile magice — ghicitul, farme-

⁵ Idem, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III, București, 1988, p. 26.

⁶ Mitropolit Nicolae Corneanu, *Patristica mirabilia*, Timișoara, 1987, p. 7.

⁷ A. Candrea, *Folclorul medical român comparat*, Cernăuți, 1944, p. 8.

⁸ Cf. Mitropolit Nicolae Corneanu, o.c., p. 90.

cele, chemarea morților etc. — sînt identificate cu cele mai urite fapte ale trupului (Galateni 5, 20; Apocalipsa 22, 15, etc.).

Propovăduind în orașele Licaoniei, Listra și Derbe din provincia romană Galatia, Sf. Apostol Pavel împreună cu Barnaba vindecă un olog din naștere (în Listra). Impresionată, populația i-a considerat zei pogoriți pe pămînt și intenționa să le aducă sacrificii. Apostolii lui Hristos protestează cu energie, descoperindu-le adevărata lor stare și misiune (Faptele Apostolilor 14, 8—18). Marele Apostol al Neamurilor combate pretutindeni povestirile fabuloase, ficțiunile. Sfătuind credincioșii să se ferească „de învățători mincinoși”, el nu se referă numai la iudai-zanți, ci și la magi-vrăjitori, profeți mincinoși, răspîdiți în acea parte a lumii în care își desfășoară el activitatea. Chiar în prima sa călătorie misionară, Sf. Apostol Pavel întîlnește în Pafos (centrul administrației romane din Cipru), un iudeu „vrăjitor și proroc mincinos”, cu numele Bariisus sau Elimas vrăjitorul (Faptele Apostolilor 13, 8), aflat sub protecția procuratorului Sergius Păulus care dorea să asculte cuvîntările apostolilor. Elimas se străduia însă „să întoarcă pe proconsul de la credință” (Faptele Apostolilor 13, 8). Atunci Sf. Apostol Pavel a rostit: „O tu cel plin de toată viclenia și de toată înșelăciunea, fiule al diavolului, vrăjmașule a toată dreptatea, nu vei înceta de a strimba căile Domnului cele drepte?” (Faptele Apostolilor 13, 10).

Și Sf. Apostol Petru întîlnește în Samaria un vrăjitor numit Simon (Magul) care amăgea poporul. Și mulțimile îl ascultau fiindcă, „de multă vreme, cu vrăjile lui, le luase mințile” (Faptele Apostolilor 8, 9—11). Și Simon a crezut și el și a fost botezat de Filip, dar rîvnind mai mult, a cerut Sfinților Apostoli Petru și Ioan, veniți și ei în Samaria, să i se dea puterea „punerii mîinilor”, pentru a împărtăși „Duhul Sfînt”, oferind bani pentru această putere. Cu asprime, Sf. Apostol Petru îi răspunde: „Banii tăi să fie cu tine spre pierzare! Căci ai socotit că darul lui Dumnezeu se agonisește cu bani. Tu n-ai parte, nici moștenire la chemarea aceasta pentru că inima ta nu este dreaptă înaintea lui Dumnezeu” (Faptele Apostolilor 8, 20—21).

Este sigur că Sf. Evanghelist Matei nu a avut în vedere astfel de magi, ca cei apostrofați de ceilalți apostoli. El nu precizează dacă magii au fost eprei sau păgîni, nici dacă au fost regi, crai, oameni de știință sau profeți. Din multitudinea și diversitatea ipostazelor, cea care are adeziunea majorității exegeților este aceea că au fost evrei din diaspora sau prozeliți. Se știe că poporul ales a fost de multe ori „dezrădăcinat” în bună parte. Triburile poporului evreesc au trăit o lungă perioadă nomadă, apoi o altă perioadă în robia altor popoare — Asiria, Babilon, sub greci și romani. Dar „de-a lungul perioadelor străbătute de un popor nomad, devenit popor agricultor, apoi un stat și în fine o comunitate spirituală „împrăștiată”, purtarea de grijă a lui Dumnezeu n-a încetat să se manifeste, pregătind venirea lui Mesia Mîntuitorul”.⁹

Fenomenul de împrăștiere este consemnat și în Noul Testament.

⁹ *Învățăături ale Bisericii Ortodoxe, Timișoara, 1987, p. 190.*

Mulți iudei dintre cei plecați au rămas pe pământ străin, printre neamuri diferite, dar au păstrat, în toate împrejurările, legătura cu Ierusalimul, realitate care a contribuit și la menținerea unității poporului în fața multor adversități. Mavii sosiți la Betleem cunoșteau „Scripturile”, aveau idei clare despre Mesia și au înțeles semnele pentru „plinirea vremii” (Galateni 4, 4). Au fost foarte probabil din neamul poporului ales sau prozeliti, rămași între neamurile „de la Răsărit”¹⁰.

Dacă magii au fost de alt neam și de altă credință, trebuie să se admită că aceștia au păstrat ceva din revelația primordială cu privire la Mesia. Credința într-un mîntuitor o aveau și alte neamuri, fie că au ajuns în atingere cu izraeliții din diaspora, fie că au cunoscut-o din descoperiri naturale, purtînd nostalgia promisiunii originare, „fiindcă ceea ce se poate ști despre Dumnezeu vădit este în inimile lor și Dumnezeu este cel ce le-a vădit-o. Într-adevăr, însușirile Lui nevăzute, puterea Lui cea veșnică și a Lui dumnezeire se văd prin cugetare de la începutul lumii, în făpturile Lui, ca ei să fie fără cuvînt de apărare” (Romani 1, 19—20). Astfel, și cei din „Răsărit” au avut cunoștință despre Mesia, dar Dumnezeu „în veacurile trecute a îngăduit ca toate neamurile să umble în căile lor, deși El nu s-a lăsat pe sine nemărturisit” (Faptele Apostolilor 14, 16—17), ci „în mute rînduri și în multe chipuri” (Evrei 1, 1) a vorbit despre cele hotărîte în vederea mîntuirii neamului omenesc.

La timpul venirii Mîntuitorului, Imperiul roman, care cuprindea aproape toată lumea cunoscută, manifesta o anumită toleranță față de diferitele religii. În aceste împrejurări se produsese „o adevărată efer-vescență religioasă care a cuprins sufletele sătule de rătăcirii și adăstînd venirea unui „Prunc” aducător al „epocii de aur”, cum se vede din celebra bucolică a IV-a scrisă de poetul latin Virgiliu”¹¹. Oprimarea maselor în diferite state sclavagiste a generat mesianismul, adică o credință într-un salvator din starea de mizerie și exploatare. Istoricii și scriitorii latini vorbesc mult despre aceste stări. Ideea despre Mesia s-a răspîndit întii în părțile răsăritene prin iudei, mai ales după anul 522 a.Hr. Apoi iudeii se răspîndesc și în părțile apusene ale Imperiului roman, ducînd cu ei această idee. Deci, ideea mesianică era răspîndită peste hotarele Țării Sfinte. Mesia era așteptat și de neamurile „de la Răsărit”, ca atare și de regi sau crai, demnitari sau oameni simpli, învățați sau neînvățați. De aceea, Sf. Evanghelist Matei nici nu amintește starea sau țara de unde vin. Ei reprezintă neamurile pămîntului. Mîntuitorul Însuși spune: „Și zic vouă că mulți de la Răsărit și de la Apus vor veni și vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac și cu Iacov în Împărăția cerurilor” (Matei 8, 11). Metaforic, venirea Fiului Omului este asemănată cu fulgerul care iese de la Răsărit și se arată pînă la Apus (Matei 24, 27). Cu aceeași metaforă — „Răsăritul” — este numit Mîntuitorul de prooroci (Ieremia 23, 5) și de Sf. Evanghelist Luca — „Răsăritul cel de Sus” (Luca 1, 78) — reproducînd prorocia preotului Zaharia.

¹⁰ Cf. Euseviu Popovici, *Istoria Bisericii Universale*, vol. I, p. 93.

¹¹ *Învățătură...* (o. c.), p. 193.

Se știe că propovăduirea apostolică s-a adresat tuturor oamenilor, iudei și păgini fără deosebire. Încercarea Sfintului Apostol Petru de a restringe propovăduirea exclusiv la fiii „poporului ales” a fost combătută cu hotărîre de Sf. Apostol Pavel, a cărui poziție a găsit aprobare deplină în Sinodul apostolic ținut la anul 51 d.Hr. „Biserica și-a dovedit, astfel, dintru început caracterul universal și nu mai puțin capacitatea de a înfringe dezbinările prevăzute de altfel de Insuși Mîntuitorul”.¹²

Sf. Apostol Pavel scoate ideea mesianică din cadrul pe care-l concepușeră iudeii, propovăduind universalitatea învățăturii creștine. În lumina concepției pauline se lămurește și prezența magilor în Betleem: „Mulțumesc întîi Dumnezeuului meu, prin Iisus Hristos, pentru că se vestește credința în toată lumea” — exclama marele misionar (Romani 1, 8).

În universul simbolic al acestei etape, magii relevă caracterul universalist al învățăturii Celui născut în sărăcia unui staul, care devine o „imago mundi”. Acesta este sensul episodului pe care numai Sf. Evanghelist Matei îl relatează. Dar de ce numai el consemnează acest episod? Asemenea celorlalți, Sf. Apostol Matei n-a scris tot ce a văzut, tot ce a auzit și a știut în relație cu viața și faptele Domnului — cum ne spune Sf. Evanghelist Ioan (21, 25). Completîndu-l pe Sf. Matei, Sf. Evanghelist Luca introduce în relatarea sa alt episod: prezența păstorilor la ieslea din Betleem, care, înștiințați de îngeri, au fost primii vizitatori ai Nașterii divinului Prunc. Sf. Evanghelist Matei a scris în limba aramaică, pentru iudeo-creștinii din țara în care s-a născut Iisus și, desigur, considera, că aceștia cunosc măcar în parte sau auziseră despre magii sosiți „de la Răsărit”. Pe vremea lui se vorbea și se comenta încă acest episod. Sf. Apostol Matei a putut cunoaște pe Sfînta Fecioară, martorul cel mai prețios al acestui eveniment unic, ca și pe alți viețuitori la vremea Nașterii din Betleem și a considerat că episodul nu poate lipsi din relatarea sa. Din tradiția care atunci se cristaliza, autorul a luat cîteva elemente esențiale, necesare pentru a indica semnificația magilor în perspectiva istoriei.

Sf. Evanghelist Matei folosește și alte procedee pentru a demonstra această finalitate. În „cartea neamului lui Iisus Hristos” sînt trecuți, de obicei, ascendenții în linie bărbătească. Sf. Evanghelist Matei implică însă în această linie genealogică și femei străine de neamul izrailitean și nu greșește făcînd referire la acele femei. „Rut, moabiteanca, deși străină de neamul izrailitean, a dat dovezi că are încredere în destinul mare al poporului izrailitean. De aceea „s-a învrednicit a deveni nu numai membră a poporului izrailitean, ci și una din cele mai distinse femei, întrucît a fost una din străbunele Mîntuitorului nostru”.¹³

În concluzie, Sf. Evanghelist Matei introduce în relatarea sa episodul magilor, pentru a demonstra că și celelalte popoare aveau dreptul la mîntuire și că, de fapt, Il așteptau pe Mesia.

¹² Ibidem, p. 199.

¹³ V. Gheorghiu, o.c., p. 81 ș.u.

TEMELE CELEI DE A IV-A CONFERINȚE PANORTODOXE PRESINODALE ÎN LUMINA DOCTRINEI CANONICE ORTODOXE

de : pr. prof. dr. NICOLAE V. DURĂ

Pe agenda de lucru a celei de a IV-a Conferințe panortodoxe presinodale, aflată în pregătire, sînt înscrise patru teme, cu conținut eclesiológic-canoníc : a) diaspora ortodoxă ; b) autocefalia și modul ei de proclamare ; c) autonomia și modul ei de proclamare ; d) dipticele. Pînă în prezent, contribuția Biserícilor Ortodoxe locale în dezbaterea celor patru teme a generat o pluralitate de opinii convergente și divergente, a căror evaluare se poate face doar în lumina raportării lor la canonicitate — unicul etalon de măsură al faptelor externe bisericești — precum și la configurația actuală a Biserícilor Ortodoxe autocefale și autonome.

În Sfînta Scriptură sînt exprimate deopotrivă și principiile canonice fundamentale, care pentru Biserica Ortodoxă constituie platforma ei constituțională, găsindu-și afirmarea deplină în textul canoanelor ce constituie canonicitatea sau legalitatea Biserícii. Prin urmare, canonicitatea este exprimată prin raportarea și deplina ei consonanță cu adevărul revelat al Sfîntei Scripturi, păstrat, transmis și interpretat de tradiția canonică a Biserícii. Ori, situînd problematica celor patru teme în lumina doctrinei canonice a Biserícii Ortodoxe, vom fi feriți și de exagerările și răsălmăcirile făcute unor canoane sau unor comentarii ale canoniștilor clasici (Zonara, Aristen și Balsamon), de către unele Biserici, cu scopul de a-și justifica unele pretenții privind așa-zisul drept la jurisdicția asupra întregii diaspore ortodoxe. Printre principiile canonice fundamentale, expuse în Sfînta Scriptură, se numără principiul apostolic, etnic, geografic, cel al adaptării împărțirii administrativ-bisericești la împărțirea administrativ-politică a statului, etc. Ele au fost afirmate în viața Biserícii încă din epoca apostolică și trebuie să caracterizeze întotdeauna formele de organizare și conducere a vieții bisericești ortodoxe.

Din referatele întocmite de unele Biserici Ortodoxe locale, puse la dispoziție de Secretariatul pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod, constatăm cu regret că textul unor canoane (2, 3 Sinodul II ecumenic ; 28 Sinodul IV ecumenic) a fost răsălmăcit de așa natură, încît acestea să poată fi invocate ca temei pentru revendicările Patriarhiei de Constantinopole privind așa-zisul drept de jurisdicție asupra întregii diaspore ortodoxe.

Examinînd „sine ira et studio” textul canoanelor respective, constatăm următoarele :

1. Canonul 2 al Sinodului II ecumenic — care a reglementat granițele jurisdicționale și atribuțiile eparhiilor, drepturile și îndatoririle

lor, are o legătură organică cu textul canoanelor precedente, respectiv al canoanelor 34, 35 și 37 apostolice și cel al canoanelor 4—7 ale Sinodului I ecumenic. Afirmând principiile canonice de bază ale organizării bisericești: autonomia administrativă a eparhiilor, sinodalitatea episcopală, autocefalia, adaptarea împărțirii administrativ-teritoriale bisericești la împărțirea de stat, principiul unității de organizare și conducere, principiul etnic etc., canonul 2 al Sinodului II ecumenic a subliniat încă o dată structura organizatorică a vieții bisericești din primele patru secole.

2. Absența termenului „jurisdicție” din acest canon și în schimb prezența termenului „oikonomein” (administrare), cu sensul de administrație spirituală (Luca 12, 42; I Corinteni 4, 1), sînt adevăruri concludente pentru înlăturarea oricăror revendicări de jurisdicție ale vreunui scaun episcopal, fie el al Romei vechi sau al celei noi.

3. Recunoscînd obiceiul canonic o adevărată putere de lege, Sinodul II ecumenic a stabilit și rînduiala potrivit căreia creștinii oricărei etnii — aflați dincolo de granițele administrativ-teritoriale ale statului respectiv — rămîn sub directia oblăduire canonică a Bisericii mame, sau a întîistătătorului Bisericii naționale.

În sprijinul afirmațiilor lor mai noi, unii canoniști greci invocă drept argument și comentariile canoniștilor clasici Zonara, Aristen și Balsamon (secolele XII—XIII). În realitate, aceste comentarii constituie mărturii peremptorii tocmai *împotriva* pretențiilor de jurisdicție asupra întregii diaspore ortodoxe. De pildă, în comentariul său la canonul 2 al Sinodului II ecumenic, Zonara afirma că acesta prevedea și recomanda doar „...ca episcopul să nu se întindă dincolo de jurisdicția lui...”. Evident, această măsură restrictivă a vizat și vizează pe orice episcop, inclusiv pe „primus inter pares”, adică pe episcopul de Constantinopole, căruia i s-au fixat și limitele jurisdicționale, în temeiul canonului 28 al Sinodului IV ecumenic. Zonara mai preciza că încă „...pe atunci erau Biserici ale credincioșilor și pentru neamurile barbare, ... unde ... nu existau mulți episcopi, încît să fie suficienți pentru întrunirea unui sinod”, și de aceea „era nevoie — dacă cineva strălucea acolo cu cuvîntul — să meargă și la comunitățile celorlalți, ca să sprijine pe cei ce se apropie de credință...” (Ralli-Potli, *Sintagma Ateniiană*, vol. II, p. 170—171). Prin urmare, urgența cerea ca ierarhii luminați — care străluceau în predicarea sau teologhisirea cuvîntului lui Dumnezeu — să meargă la comunitățile creștine aflate printre neamurile barbare, sau constituite în exclusivitate din aceste etnii, pentru a le sprijini în activitatea lor de evanghelizare. Aceste comunități, conduse de obicei doar de cite un episcop, n-au constituit aria misionară a vreunui anumit scaun episcopal, ci preocuparea generală și obligatorie a tuturor Bisericilor locale, îndeosebi a celor vecine comunităților respective, cu ierarhii lor.

Se mai uită în mod voit și faptul că vechea sintagmă „neamuri barbare” exprimă mentalitatea și disprețul elinilor din vremea respectivă toți de alte popoare. Firește, această mentalitate a dispărut și odată

cu ea și conotațiile ei peiorative. De aceea, este cu totul inoportun să se mai vehiculeze această sintagmă în limbajul panortodox și ecumenist al zilelor noastre, care ar vădi doar o reactivare a unei gândiri vechi, produs al mentalității imperiale bizantine.

Se mai afirmă și faptul că așa-zisele drepturi ale scaunului de Constantinopole asupra întregii diaspore ortodoxe decurg și din cuprinsul noțiunii de întâietate în onoare a episcopului respectiv. Ori, din textul cananului 3 al Sinodului II ecumenic desprindem alte trei principii canonice fundamentale, care au caracterizat și trebuie să caracterizeze întotdeauna formele de organizare și conducere ale Bisericii: a) întâietatea cinstei și „protia” scaunul Romei Noi sînt identice cu cele ale Romei Vechi. Ordinea enumerativă a celor două scaune nu infirmă, însă, identitatea prerogativelor lor onorifice; b) raportul dintre principiul apostolic și cel politic; c) episcopii principalelor scaune apostolice sau al marilor metropole au doar o întâietate onorifică.

Cele două scaune episcopale — Roma Veche și Roma Nouă — au dobîndit prerogativele întâietății onorifice, datorită importanței politice a cetății în care își aveau reședința. Deși enumerativ, scaunul Constantinopolului urama după Roma Veche, ambelor scaune li se recunoscuseră o întâietate onorifică egală. Acest „primatum honoris” n-a fost însoțit de vreo putere jurisdicțională, așa cum avea să fie revendicată de papa Damasus și succesorii săi, pe de o parte, sau în contemporaneitatea noastră de cealaltă parte, spre a-și legitima pretențiile cu privire la un anume drept de jurisdicție asupra întregii diaspore ortodoxe. Prin urmare, textul canonului 3 al Sinodului II ecumenic condamnă în realitate asemenea pretenții care vatămă însăși riduiala stabilită și reafirmată de obiceiul și tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe.

Intr-adevăr, ierarhizarea cu caracter onorific, a scaunelor episcopale (mitropolitane sau patriarhale) s-a stabilit în virtutea obiceiului canonic, determinat de diferite criterii: importanța politică a cetăților în care își aveau sediul respectivele scaune episcopale, originea apostolică a unora dintre ele, vechimea înființării lor etc. Pe de altă parte, întâietatea onorifică — stabilită de canoane și de practica pomenirii numelor ierarhilor în diptice — n-a schimbat și nu va schimba niciodată raportul de egalitate dintre toate Bisericile Ortodoxe, care rezultă în mod firesc din egalitatea episcopilor, ca succesorii ai apostolilor.

În stabilirea formelor de organizare bisericească s-a afirmat încă din epoca apostolică principiul de adaptare la organizarea politică a Imperiului roman, cu rol determinant în organizarea Bisericii primare și a ordinii ierarhice a scaunelor episcopale. Ori, hotărîrea luată de Sinodul II ecumenic păstrează același principiu, în baza căruia celor două scaune episcopale — din capitala veche și cea nouă a Imperiului roman — li s-a recunoscut prerogativa întâietății onorifice chiar față de scaunele apostolice ca spre exemplu cel al Ierusalimului, Antiohiei, Alexandriei, Efesului, etc. De altfel, încă din timpul Sinodului I ecumenic, în temeiul canoanelor 4, 6 și 7 ale acestuia, ca și mai târziu, prin canoanele 3 al Sinodului II ecumenic, 17, 28 al Sinodului IV ecumenic și 36 al Sino-

dului II trulan, aplicarea principiului adaptării administrativ-teritoriale bisericești la împărțirea de stat a devenit o realitate, consfințită și de novella 130 a împăratului Justinian. Prin urmare, înțietatea onorifică acordată scaunului de Constantinopol s-a datorat acelorași criterii de care au ținut seama și participanții la Sinodul IV ecumenic, care au urmat „în toate privințele hotărârile Sfinților Părinți” (can. 28) întruniți la Sinodul II ecumenic.

După propria lor mărturie, Părinții Sinodului II ecumenic „au conferit prerogativele și Scaunului Romei cele Vechi... fiindcă aceea era cetate împărătească. Îndemnați de aceeași intenție, cei o sută cincizeci de Dumnezeu preaiubitori episcopi au conferit preorgative identice și preasfințitului scaun al Romei Noi... judecând că cetatea, care este demnă de împărat și de senat și care se bucură de prerogative identice Vechii Rome împărătești, să se înalțe ca aceea și în lucrurile bisericești și să fie a doua după aceea”. Plecând de la același criteriu al importanței politice al cetăților respective, același Sinod IV ecumenic a hotărât ca scaunul Constantinopolului „să hirotonească numai pe mitropoliți în diecezele Pontului și Asiei și Traciei, iar din ținuturile barbare ale diecezelor pomenite și pe episcopi” (can. 28).

Interpretarea dată de Zonara canonului 28 al Sinodului IV ecumenic este și aceasta elocventă pentru limitel ejurisdicției Patriarhiei de Constantinople doar asupra teritoriului celor trei dieceze: Pont, Asia și Tracia. El mai sublinia că „Părinții Sinodului IV ecumenic au încredințat Constantinopolului și hirotonia episcopilor dintre neamurile barbare care se găsesc în diecezele de mai sus, care sînt alanii și rușii...” (Ralli-Potli, *Sintagma ateniană*, vol. II, p. 883). Așadar, canonul 28 a acordat Patriarhiei de Constantinople dreptul de jurisdicție numai asupra Bisericilor aflate printre „neamurile barbare” din cuprinsul teritorial al celor trei dieceze amintite, ținînd seama de practica Bisericii primare, în virtutea căreia comunitățile creștine mai bine organizate aveau ca îndatorire canonică și organizarea misiunilor creștine în teritoriile limitrofe. Cu alte cuvinte, canonul respectiv consfințea această realitate, îndreptățind pe patriarhul din Constantinople să-i hirotonească numai pe episcopii celor două grupări etnice — alanii și slavii — aflate în acele dieceze. Privilegiul „jus ordinandi”, acordat episcopului din cetatea împărătească pe considerente de natură pastoral-canonice, determinate și de politica imperială bizantină, a fost totuși privit ca o excepție de la rînduiala stabilită de canoanele 13 al Sinodului de la Antiohia și 2 al Sinodului II ecumenic, potrivit cărora se interzicea oricărui episcop „de trece dintr-o eparhie în alta, ca să hirotonească”.

Cu privire la comentariul lui Zonara, amintit mai sus, trebuie însă să se rețină că etniile menționate de el nu erau cele din vremea Sinodului IV ecumenic (451), ci chiar din timpul canonistului (secolul XII). Totuși, Zonara a reafirmat, în principiu, realitatea exprimată de canonul 28 al Sinodului IV ecumenic, adică privilegiul acordat scaunului de Constantinople de a hirotoni „numai” pe episcopii „neamurilor barbare” care se aflau în cele trei dieceze. Dar actuala configurație etno-

grafică și politică a celor trei dieceze de odinioară ne scutește de orice comentariu: au dispărut nu numai ele, ci și „cetatea împărătească”, ce li conferise privilegiul respectiv. Prin urmare, în prezent, scaunul de Constantinopole nu-și mai poate revendica sub nici un motiv acel privilegiu canonic și cu atât mai puțin dreptul de a exercita jurisdicția asupra întregii diaspore ortodoxe.

Condamnarea așa-zisului „filotism” (în 1872) și trecerea comunițărilor grecești din diaspora sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopole — în baza Tomosului din anul 1908 și a Acordului din 1922, survenit între Sinodul Bisericii elene și Patriarhia de Constantinopole — nu pot modifica sau anula principiul etnic exprimat de Însuși Mântuitorul Iisus Hristos (Matei 28, 18—20; Marcu 16, 15, 20) și reafirmat de sfinții apostoli (Galateni 3, 28, Coloseni 3, 11; Faptele Apostolilor 17, 26), și dascălii Bisericii în textele unor canoane (34 apostolic, 9 Antiohia, etc.).

Afirmarea principiului etnic nu vațămă unitatea Ortodoxiei, ci îi conferă o pregnantă expresie de unitate prin aceeași lucrare Duhului Sfânt, în Biserică, începînd din ziua Cincizecimii. Cei ce vorbesc despre o așa-zisă „conciliere a unității și etnicității”, nesocotesc însuși cadrul original al formării Bisericilor Ortodoxe autocefale, adică epoca apostolică și postapostolică, Biserica avînd dintotdeauna conștiința că principiul etnicității conferă expresie și culoare unității și catolicității ei. În epistola sa către filipeni, Sf. Policarp, episcopul Smirnei, subliniază această concepție eclesiologică a Bisericii dinaintea Sinodului I ecumenic.

Pentru autorii unor referate, principiul unității organizatorice locale — exprimat de canonul 8 al Sinodului I ecumenic — poate fi afirmat, fără suprimarea eventualei diversități etnice, folosind prin analogie textul canonului 118 al Sinodului din Cartagina. Dar o examinare atentă a acestui canon exclude cu desăvîrșire folosirea analogiei, deoarece Sinodul de la Cartagina a avut de soluționat diferendul dintre episcopii ortodocși și cei care „...s-au convertit de la donatiști la unitatea catolică (ortodoxă)”. Mai mult, canonul respectiv se referă la o singură grupare etnică, precizînd firesc că în cazul a două scaune foarte apropiate, „aceluia i se va lăsa, pe care mulțimea îl va alege”, adică fiind „... preferată părerea celor mulți față de cei mai puțini”.

Pentru contemporaneitatea noastră, eventuala jurisdicție asupra întregii diaspore ortodoxe, revendicată de Patriarhia de Constantinopole, mai ridică încă o problemă foarte acută: vechea Patriarhie a Anatoliei — cea de a patra din pentarhie — este amenințată de dispariție, deoarece majoritatea zdrobitoare a credincioșilor ei trăiesc dincolo de fruntariile ei jurisdicționale clasice — respectiv pe continentul Americii și Europa occidentală (a se vedea SOP nr. 102 /noiembrie 1985, p. 12; nr. 107/aprilie 1986 pp. 5—6). Ori, o asemenea alternativă este evident șocantă și inacceptabilă la nivelul întregii Biserici Ortodoxe.

În unele referate se afirmă că există un dezacord între numărul Bisericilor Ortodoxe autocefale existente în prezent și ordinea ce tre-

buie urmată în diptice, cu numele întiiistătătorilor lor. Lucrările s-ar putea simplifica, dacă se are în vedere vechimea actului de recunoaștere a autocefaliei de către pliroma Ortodoxiei, în baza tomosului de autocefalie emis de Biserica mamă. Totuși nu trebuie pierdute din vedere nici realitățile istorice ale primului mileniu creștin. Astfel, în stabilirea sistemului de conducere pentarhic (canonul 36 II trulan) și după anul 1054, a celui tetrarhic, factorul determinant a fost împărțirea administrativ-teritorială existentă în Imperiul roman și apoi în cel bizantin, care a determinat și ordinea onorifică a scaunelor episcopale (canoanele 6, 7 Sinodul I ecumenic; 17 Sinodul IV ecumenic; 38 Sinodul II trulan). Apoi, menționarea unor Biserici autocefale în-textul unor canoane ale sinoadelor ecumenice (de ex., canonul 8 Sinodul III ecumenic) nu le legitimează dreptul de a-și revendica vreo întâietate enumerativă în diptice, deoarece încă la vremea respectivă au existat și alte Biserici de sorginte apostolică, ce se bucurau de o deplină autocefalie, recunoscută „de jure et de facto” de întreaga Biserică (spre ex. Biserica Efesului, cea a Cartaginei, Biserica Tomisului, etc.). Recunoașterea autocefaliei unor Biserici locale de către unele sinoade ecumenice a fost determinată tocmai de încălcarea vechii lor autocefalii de alte scaune episcopale sau mitropolitane. Cazul Bisericii Ciprului rămâne edificator în această privință (canonul 8, Sinodul III ecumenic).

Soluționarea problemei „dipticelui”, înscrisă pe agenda de lucru a celei de a IV-a Conferințe panortodoxe presinodale depinde de criteriile ce vor fi aplicate, adică cele istorice, canonice, etc. Evident, în cazul în care ar prevala principiul obârșiei apostolice și al vechimii în timp, patriarhul Ierusalimului — sau al cetății în care istoria a consemnat drama mântuirii de pe Golgota, iar întâiul diptice creștin l-a înscris pe Sf. Iacob, ca prim episcop al acesteia — ar trebui să ocupe primul loc al pentarhiei și ultimul, așa cum s-a rânduit de canonul 36 al Sinodului II trulan, ca o consecință a adaptării circumscripțiilor bisericești la împărțirea administrativ-teritorială a Imperiului bizantin. Urmind aceiași criteriu apostolic, scaunul Ierusalimului a trebuit să fie urmat de cel al Antiohiei, Romei, Alexandriei și Constantinopolului. Mai departe, Bisericile locale care își pot demonstra paternitatea și vechimea apostolică — așa cum este, spre pildă, și Biserica Ortodoxă Română — pot figura în diptice înaintea altora care au fost ridicate la treapta de patriarhat la o dată anterioară, cum este cazul Bisericii Ortodoxe Ruse a cărei vechime numără însă doar un mileniu.

Așadar, o nouă ordine onorifică a Bisericilor Ortodoxe locale, autocefale și autonome, trebuie să țină seama, în primul rând, de originea apostolică și de precedența în timp a fiecăreia și nu de alte criterii ce rămân subiective. În cazul în care ar prevala, totuși, același criteriu politic, acesta va trebui contemporaneizat, adică va trebui să se țină seama de actuala piziție și importanță a cetăților (orașelor) în care se află scaunele patriarhale respective. De altfel, în unele tomosuri de autocefalie, Patriarhia Constantinopolului a recunoscut că „...ordinea demnităților se poate modifica în acord cu pozițiunea țărilor” (Tomo-

sul de autocefalie al Bisericii Ortodoxe Române). Firește, dacă se va avea în vedere acest criteriu, atunci și poziția Bisericii Georgiei poate fi alta, dar în nici un caz nu poate trece înaintea Bisericii Ortodoxe Române, a cărei apostolicitate, vechime și importanță ca țară, căreia îi aparține, o impune imediat după cele cinci scaune ale pentarhiei de odinioară. Oricum, o revizuire a diptichelui cere timp și analiză obiectivă, fără invocarea unor situații demult dispărute, sau a unor prejudecăți fundamentate iluzoriu pe textul unor canoane.

În strinsă legătură cu problema diptichelui se află și celelalte două teme — autocefalia și autonomia și modul lor de proclamare. Unele dintre referate vădesc același subiectivism în tratarea lor. După opinia noastră, viitorul Sfint și Mare Sinod ar trebui să ia doar act de existența Bisericilor autocefale și autonome și nu să dezbată statutul canonic al autocefaliilor și autonomiilor respective, deoarece în acest caz s-ar crea impresia că, de la ultimul Sinod ecumenic, Bisericii Ortodoxe i-a lipsit „unitatea spirituală”, de care se face, însă, mențiune în aproape toate tomosurile de autocefalie emise mai târziu. De altfel, autocefalia este o stare definitivă și nu una de provizorat, care să aibă nevoie de o recunoaștere ulterioară, a veunui sinod ecumenic.

Cu privire la proclamarea autocefaliei, referatele de limbă greacă evidențiază că unicul organ competent rămâne sinodul ecumenic sau sinodul panortodox, iar în cazuri excepționale consensul unanim al Bisericilor Ortodoxe autocefale. Totuși, o asemenea proclamare de principiu, prin aplicarea iconomiei bisericești, se perfecțează numai prin hotărârea sinodului panortodox. Unele referate mai afirmă răspicat cu toate autocefaliile existente — ca și cele contestate — trebuie să fie confirmate și clarificate de Sfintul Sinod Panortodox. Dar în tomosurile de autocefalie — semnate de patriarhii de Constantinopole pînă la sfîrșitul secolului trecut — nu se află nici o mențiune condițională, directă sau indirectă, cu privire la necesitatea confirmării autocefaliei Bisericii respective de către un eventual sinod ecumenic sau panortodox. Dimpotrivă, Patriarhia de Constantinopole ținuse să precizeze că cererea Bisericii respective era „...dreaptă și conformă cu așezămintele bisericești” (Tomosul de autocefalie al Bisericii Ortodoxe Române), deci cu vechea rînduială canonică ce nu a cunoscut o asemenea obligativitate. Formularea condițională a apărut abia în anul 1923, cînd Patriarhia de Constantinopole și-a exprimat pentru prima oară pretențiile de jurisdicție asupra diasporei ortodoxe din Europa și de dincolo de ocean. Din această vreme, în tomosurile cu privire la recunoașterea demnității de patriarh pe seama întîistătătorilor acelor Biserici Ortodoxe autocefale apare și această mențiune. Prin urmare, potrivit acestei pseudo-reglementări canonice, actualele statute de autocefalie ale Bisericilor Ortodoxe locale sînt doar provizorii, ele urmînd a avea efecte depline numai în urma actului formal de recunoaștere din partea unui sinod panortodox. O asemenea reglementare canonică este străină duhului autentic, tradiției și doctrinei canonice ortodoxe, care a decantat rolul celui „consensus ecclesiae dispersae” ca organ de păstrare a uni-

tății eclesiale. Ea vădește mari lipsuri și în privința învățăturii ortodoxe despre sinodul ecumenic, ca eveniment harismatic în viața Bisericii, și nu ca un organ periodic care să proclame starea de autocefalie a unei Bisericii locale, existentă de altfel încă din epoca apostolică, înainte deci de întrunirea Sinodului I ecumenic (325). Sinoadele ecumenice au confirmat numai atunci când a fost necesar starea de autocefalie a Bisericilor locale, constituite într-un cadru etnic și geografic bine precizat, prevăzând măsuri corective și punitive pentru episcopii sau Bisericile care încălcau autocefalia altor comunități creștine, cu sprijinul tacit sau fățiș al Imperiului roman sau bizantin.

În unele referate se mai afirmă că acele canoane și tomosuri ce proclamau autocefalia unor Biserici Ortodoxe locale — organizate sub forma mitropoliilor, arhiepiscopiilor, exarhatelor sau patriarhatelor — au fixat și granițele jurisdicționale ale Bisericii respectiv, prevăzând „ipso facto” pe seama Patriarhiei ecumenice așa-zisul drept de jurisdicție asupra întregii diaspore ortodoxe, constituită din ținuturile care rămân în afara spațiului lor geografic. Conform acestei false jurisprudențe canonice, granițele sau limitele jurisdicției Bisericilor Ortodoxe autocefale nu pot fi schimbate decât prin hotărîrea unui organ de conducere și cu autoritate în Biserica Ortodoxă, egal sau superior celui ce le-a stabilit.

Raportul cu privire la convergențele și divergențele referitoare la cele patru teme de pe ordinea de zi a celei de a IV-a Conferințe pan-ortodoxe presinodale — întocmit de Secretariatul pentru pregătirea Sfintului și Marelui Sinod, pe baza referatelor trimise de Bisericile Ortodoxe locale — relevă că pluralismul jurisdicțiilor nu poate fi soluționat în chip fericit, deoarece și criteriile avute în vedere de Bisericile locale sînt diferite. Raportul însuși a abordat problema diasporei în mod diferit de tradiția canonică ortodoxă, socotind că numai Patriarhia de Constantinopol ar poseda, în exclusivitate, dreptul de a exercita o jurisdicție canonică în afara limitelor sale administrative, deoarece a primit înțietatea de onoare în Răsărit (canonul 2, 3 Sinodul II ecumenic; 28 Sinodul IV ecumenic). Evident, o asemenea afirmație vatamă dreptul și libertatea celorlalți (canonul 8, Sinodul III ecumenic) deoarece înțietatea onorifică, prevăzută de canonul 28, îndreptățește scaunul de Constantinopol doar la o protie întru slujirea fraților, după cuvîntul Mîntuitorului: „Care între voi va vrea să fie mai mare, să vă fie vouă slugă” (Matei 20, 27).

Așa cum se precizează și în tomosurile de autocefalie emise de Patriarhia de Constantinopol, Bisericile Ortodoxe autocefale au obligația canonică de a se consulta și a ajunge la un consens „în toate chestiunile importante canonice și dogmatice, care au trebuință de o chibzuire mai generală și mai comună, după sfîntul obicei al părinților, păstrat de la început” (Tomusul de autocefalie al B.O.R.). Desigur, acest vechi obicei canonic — ce trebuie păstrat și practicat mereu — le va reaminti tuturor că au obligația de a condamna și înlătura tot ceea ce a fost introdus „...împotriva legiurilor bisericești și canoanelor sfîn-

ților apostoli, și care vatămă libertatea tuturor" (canonul 8, Sinodul III ecumenic).

În concluzie, spre a se evita excesele, este de dorit ca la viitoarea Conferință panortodoxă presinodală, toate Bisericiile Ortodoxe surori să examineze tematica înscrisă pe agenda de lucru într-un spirit obiectiv și constructiv, în funcție de tradiția canonică, de realitățile istorice și cele contemporane. În ceea ce o privește, Biserica Ortodoxă Română, conjugând înțelepciunea, luciditatea și optimismul, proprii strămoșilor noștri daco-romani și ai celor din epoca apostolică, este hotărâtă să-și aducă aportul la soluționarea divergențelor care vatămă „libertatea tuturor” și stau în calea unității depline a Ortodoxiei ecumenice. În această direcție stă cheazășie însăși personalitatea Întâistătătorului Bisericii noastre strămoșești, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, a cărui activitate este pusă în slujba ecumenicității și unității Bisericii, a păstrării tradiției canonice autentice a Bisericii Ortodoxe, pentru înlăturarea opiniilor divergente, născute dintr-o tălmăcire unilaterală a canoanelor, și pentru generalizarea convergențelor în sinul tuturor Bisericilor Ortodoxe locale, ca expresie a comuniunii și solidarității ortodoxe existente dintotdeauna.

LOCUL SFÎNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL ÎN ICONOMIA MÎNTUIRII DUPĂ NOUL TESTAMENT *

de : preot IOAN BUDE

Cei dintii ani ai erei creștine întruchipează o adevărată epocă de mare efervescență religioasă ; decadența și rătăcirea au obosit omenirea în asemenea măsură, încît se simțea din plin nevoia unei schimbări, a unei transformări radicale în viața lumii, ce se putea realiza numai prin venirea unui Mîntuitor. Profetii Legii Vechi L-au prezis pe Mesia Răscumpărătorul, iar poporul, apăsător de jugul stăpînirii romane, îl aștepta ca pe un eliberator davidic.

Pentru toată lumea, dar mai ales pentru iudei, „plinirea vremii” a fost marcată mai întîi prin apariția pe scena istoriei a Înaintemergătorului Domnului, vestit la rîndul său prin graiul inspirat al profetilor : „Iată, Eu trimit pe îngerul Meu și va găti calea înaintea feței Mele... Iată că Eu vă trimit pe Ilie proorocul, înainte de a veni ziua Domnului cea mare și înfricoșătoare. El va întoarce inima părinților către fii și inima fiilor către părinții lor...” (Maleahi 3, 1, 23—24) ; „Un glas strigă în pustie : Gătiți calea Domnului, drepte faceți în loc neumblat cărările Dumnezeului nostru” (Isaia 40, 3). Toți evangheliștii au recunoscut în „glasul celui ce strigă în pustie” pe Sf. Ioan Botezătorul : „El (Ioan) este acela despre care a zis proorocul...” (Matei 3, 3); Scris este în prooroci ; Iată Eu trimit pe îngerul Meu... și Ioan boteza în pustie” (Marcu 1, 1—4) ; „Fost-a om trimis de la Dumnezeu, numele lui era Ioan” (Ioan 1, 6). Sf. Ioan apare, deci, ca „cel dintii martor în marele proces al împăcării lui Dumnezeu cu poporul Său și cu întreaga omenire, deschis prin întruparea Mîntuitorului Iisus Hristos”.¹

Atmosfera acelor timpuri ni se înfățișează cu destulă evidență și în documentele de la Qumran. Astfel, în „Pravila”, sau „Manualul de disciplină” al esenienilor, este menționată așteptarea venirii a doi Mesia, precedați de un Prooroc : „Pregătitorii trebuie ținuti la o parte de orice tovarășie cu oamenii stricați... pînă la venirea Proorocului și a Mesiiilor lui Aaron și Israel...”² Tot așa, fragmentele unor „pseudoepi-

* Lucarea de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, la catedra de studiul Noului Testament a Institutului teologic universitar din Sibiu, sub îndrumarea P.C. Părinte prof. dr. Vasile Mihoc, care a dat și avizul spre a fi publicată.

¹ S. de Diétrich, *L'heure de l'élévation à l'écoute de Saint Jean*, Neuchâtel — Paris, 1966, p. 16.

² *Manualul de disciplină*, VIII, 12—14; IX, 11, la Tit Simedrea, *Sfîntul Ioan Botezătorul în lumina descoperirilor de la Qumran*, în „Studii Teologice”, nr. 3—4/1958, p. 146.

grafe"³, care conțin referiri la judecata obștească și la supremul Judecător, vădese nu numai importante aspecte privitoare la doctrina eshatologică a esenienilor, ci și faptul că în credința lor, Mesia, care încă n-a venit, nu se confundă cu „Dascălul dreptății”, despre care, „Peshet Habacuc” (Tilcuire la Profetul Avacum), spune că înfringerea lui a fost proorocită, făcând parte din planul veșnic al lui Dumnezeu, descoperit în Scriptură.⁴ Deci nu „Dascălul dreptății” va înfăptui programul mesianic la care s-au referit „pseudoepigrafele” amintite mai sus, ci „Noul Preot” ajutat de Duhul Sfânt. Pentru venirea Lui se făceau intense pregătiri.

Este frapantă asemănarea dintre Sf. Ioan Botezătorul și „Dascălul dreptății”, în privința împlinirii misiunii de Înaintemergător al lui Mesia. Referiri la profetia lui Maleahi (3, 23—24) despre venirea lui Ilie-reînviat, în persoana Sfântului Ioan, și despre rolul de împăciuitoare pe care-l va avea acesta în Israel, există și în „Mișna”: „Ilie va veni să înlăture pe cei primiți prin siluirea dreptății... și să facă pace”.⁵

I. Sfântul Ioan Botezătorul în „Evanghelia copilăriei”

Sf. Evanghelist Luca (1, 5—2, 52) este singurul care menționează că Mântuitorul Iisus Hristos și Sf. Ioan Botezătorul erau rudenii după trup și că Sf. Ioan aparținea tagmei preoțești după ambii părinți: tatăl său, Zaharia, era preot din ceata preoțească a lui Abia, iar mama sa, Elisabeta, era din fiicele lui Aaron. Evanghelia sa tratează în paralel cele două vestiri și nașteri, fapt pentru care a fost supranumită „Evanghelia copilăriei”. Într-o altă formulare, referirile la persoana Sfântului Ioan Botezătorul constituie „Evanghelia Înaintemergătorului”⁶, sau „preistoria” activității publice a Mântuitorului⁷, fiind cuprinsă în pericopele Luca 1, 5—25, 39—45 și 57—80.

„Evanghelia Înaintemergătorului” începe cu vestirea nașterii sale făcută de îngerul Gavriil, care s-a arătat preotului Zaharia în templu, la ceasul tămâierii (Luca 1, 11—23). Mesajul îngerului apare ca un discurs (Luca 1, 13—17), din care reținem următoarele:

a) Dubla rugăciune a lui Zaharia a fost ascultată (v. 13), prioritară era dorința comună tuturor fiilor lui Israel de a veni Mesia Eliberatorul, dar pentru Zaharia și pentru soția sa era arzătoare și dorința de a avea un copil (1, 6—7). Îngerul îi comunică lui Zaharia că Dumnezeu i-a ascultat și împlinit ambele dorințe⁸: Mesia vine în curînd, iar ca dovadă,

³ Este vorba despre *Parabolele lui Enoh*, *Cartea Jubileelor: Testamentul lui Levi*, etc. (cf. M. J. Lagrange, *Le Judaïsme avant Jésus-Christ*, Paris, 1931, pp. 127—128).

⁴ Th. H. Gaster, *The Dead Sea Scriptures in English Translation*, New-York, 1955, p. 253.

⁵ *Tratatul Eduyot* 8, 7 (cf. J. Steinmann, *St. Jean Baptiste et la spiritualité du désert*, Paris), 1955, p. 54.

⁶ D. Buzy, *Saint Jean-Baptiste, études historiques et critiques*, Paris, 1922, p. 1.

⁷ *Studiul Noului Testament pentru Institutele teologice*, ed. a III-a, București, 1983, p. 81.

⁸ M. J. Lagrange, *Evangile selon Saint Luc*, Paris, 1921, p. 15.

Elisabeta va naște la bătrînețe un fiu, care se va numi Ioan (=Har de la Dumnezeu) și de a cărui naștere „mulți se vor bucura” (1, 14).

b) Pruncul Ioan „va fi mare înaintea Domnului”, adică va avea un rol grandios în istoria mântuirii.

c) Copilul ce se va naște „nu va bea vin, nici sicheră”, adică va fi „nazireu” al lui Dumnezeu (cf. Judecători 13, 5; 16, 17); „și încă din pîntecele mamei sale se va umple de Duh Sfînt” (Luca 1, 15 b). „Umplerea le Duh Sfînt” este o acțiune specifică a Duhului, înainte de Pogorîre. Asemenea Proorocului Ieremia (1, 5), Sf. Ioan a fost ales încă din pîntecele mamei sale, să fie „prooroc al Celui Prăînalt” (Luca 1, 76). În el, lucrarea Duhului Sfînt are un efect de permanență, sensibilizîndu-l încă înanite de a se naște. Duhul s-a coborît peste el, așa cum „s-a odîhnit” peste Moise (Numeri 11, 17—25), peste Iosua Navi (Numeri 16, 13; II Regi 23, 2), peste Ilie (IV Regi 2, 9,) și Elisei (IV Regi 2, 15), numai că Ioan este dăruit încă din pîntecele mamei cu „o vibrație continuă” pentru comuniunea cu Domnul⁹, așa cum reiese din episodul întîlnirii dintre Sfînta Fecioară Maria și Elisabeta, cînd, din focul dumnezeirii ce iradia din ființa Sfintei Fecioare (care-L purta în pîntece pe Domnul), Elisabeta „s-a umplut de Duh Sfînt”, proorocînd, iar pruncul Ioan a săltat în pîntecele ei, de bucuria de a-L simți pe Dumnezeu aproape. Acest sentiment echivalează cu calitatea sfinților și a proorocilor de a-L „vedea” pe Dumnezeu” (Sf. Simeon Noul Teolog)¹⁰. Unii exegeți mai vechi, ca Origen și Eusebiu de Cezareea¹¹, interpretau această primă comunicare, prin Duhul Sfînt, între Iisus și Sf. Ioan Botezătorul, prin intermediul Psalmului 21, 9—10. Expresia „mîna Domnului era cu el” (Luca 1, 66) confirmă că acea persoană trăiește și acționează sub ocrotirea lui Dumnezeu sau a Duhului Sfînt (cf. Faptele Apostolilor 11, 21).

d) Cuvintele îngerului constituie o aluzie clară la profetia lui Maleahi (3, 23—24) despre misiunea remarcabilă a viitorului prooroc: el va întoarce la Dumnezeu un mare număr de israeliți rătăciți, va merge înaintea Domnului „cu duhul și cu puterea lui Ilie”, va reînnoi legăturile stabilite în familii, între părinți și copii¹², va redeștepta în inimi, credința și dreptatea, într-un cuvînt, „va găti Domnului un popor desăvîrșit”.

Zămislirea Sfîntului Ioan vestea „plinirea vremii” (Galateni 4, 4). Întruparea Domnului a avut loc în „a șasea lună” de la zămislirea sa. Deci Mesia n-a venit dintr-odată, ci mai întîi Și-a trimis Înaintemergătorul (Isaia 40, 3), a cărui zămislire a fost prevestită nu întîmplător, ci în ziua „Sărbătorii Corturilor”¹³, care se ținea în luna septembrie, în a șasea zi de la cea a curățirii. Întruparea Domnului s-a petrecut la șase

⁹ Pr. prof. D. Stăniloae, *Sfîntul Duh în revelație și în Biserică*, în „Ortodoxia”, nr. 2/1974, p. 231.

¹⁰ Din *Traitées théologiques et éthiques*, vol. II, în „Sources chrétiennes”, Paris, 1967, p. 93.

¹¹ J. Daniélou, *Etudes d'exégèse judéo-chrétienne*, Paris, 1966, p. 36.

¹² Cf. Van Hoonacker, *Les petits Prophètes*, Paris, 1908, p. 740.

¹³ J. Daniélou, *Bible et Liturgie*, Paris, 1958, pp. 453—454.

luni de la zămislirea Sfântului Ioan, ceea ce simbolizează rezidirea firii umane, creată în „ziua a șasea”. Corelând aceste date, dascălii Bisericii din secolul IV au stabilit data prăznuirii Bunei Vestiri în luna martie (a șasea după septembrie) iar a Nașterii în decembrie (a noua față de martie). Așadar, Sărbătoarea Corturilor (cînd curățenia spirituală a fiilor lui Israel atinge cel mai înalt grad față de restul anului), vestește prin Sf. Ioan Botezătorul, întruparea și Nașterea Mîntuitorului.¹⁴

După fericitul eveniment al nașterii Sfântului Ioan, „în ziua a opta”, cu prilejul tăierii împrejur și al punerii numelui, preotul Zaharia „s-a umplut” și el de Duh Sfînt și a proorocit (Luca 1, 67—79). Imnul inspirat, cunoscut îndeobște sub numele de „Benedictus”, așa cum Cîntarea Mariei (Luca 1, 46—55) este numită „Magnificat”, este de fapt un strigăt de recunoștință înălțat lui Dumnezeu și modelat după profeți, ca o „ultimă profeție a Vechiului Testament și cea dintîi a Noului Testament. Dacă tonul lui „Magnificat” este regal, cel al lui „Benedictus” este sacerdotal. Primul este atribuit unei fiice a lui David, iar al doilea unui fiu al lui Aaron”.¹⁵ Mesianismul spiriual al lui Zaharia se concentrează în vv. 74—75, prezentîndu-se ca un ideal al eliberării naționale, Zaharia reluînd cuvintele îngerului binevestitor, în legătură cu demni-tățile viitoare ale pruncului.

„Evanghelia copilăriei” mai adaugă că, după ce „a crescut și s-a întărit cu duhul”, el s-a retras „în pustie pînă în ziua arătării lui către Israel” (Luca 1, 80), ca trimis special al Proniei divine, să anunțe și să pregătească lumea pentru venirea Mîntuitorului Iisus Hristos și a Împărăției Sale.

II. Evangheliștii sinoptici despre Sf. Ioan Botezătorul

1. Sf. Ioan — Înaintemergător și vestitor al Împărăției lui Dumnezeu.

Sf. Ioan Botezătorul nu poate fi înțeles altfel, decît ca cel ce pregătește iminenta venire a lui Mesia (Matei 3, 11 și loc. par.), fiind punctul de interferență, puntea, sau veriga de legătură dintre cele două Testamente.¹⁶ Atitudinea comună a tuturor evangheliștilor cu privire la Sf. Ioan Botezătorul, poate fi rezumată în definirea lui ca „literăde început a Evangheliei lui Iisus Hristos” (cf. Marcu 1, 1)¹⁷, Biserica cîstîndu-l ca sînt și martir al începuturilor mîntuirii noastre.¹⁸

Cu privire la misiunea lui de Înaintemergător al Domnului, Sf. Evangelist Matei arată că realizarea Împărăției cerurilor, pe plan pămîntesc începe cu Sf. Ioan Botezătorul (11, 12—15; cr. 3, 2), socotit a fi „mai mult decît un prooroc” (11, 9), întocmai cu Ilie (11, 14), prin su-

¹⁴ Pr. Boris Răduleanu, *Sf. Ioan Intemeitorul*, în „Glasul Bisericii”, nr. 7—8/1976, p. 727.

¹⁵ M. Plummer, *The Gospel According to S. Luke*, ed. a IV-a Edinburg, 1906, p. 39.

¹⁶ J. J. von Allmen, *Noms propres*, în „Vocabulaire bibliques”, Neuchâtel, 1964, p. 198.

¹⁷ W. Wink, *John the Baptist in the Gospel Tradition*, Cambridge, 1968, p. 37.

¹⁸ E. Malatesta, *Jean le Baptiste (saint)*, I, în „Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique, doctrine et histoire”, Paris, 1972, p. 1.181.

ferințele lui, prefigurînd Patimile Mîntuitorului (17, 9—13). Importanța Sfîntului Ioan în istoria mîntuirii este atît de mare, încît necesită „urechi de auzit care să înțeleagă” (Matei 11, 14—15).

În Evanghelia a II-a, imaginea Înaintemergătorului este viu prezentată printr-o serie de citate vechi-tesamentare (Ieșirea 23, 20; Isaia 40, 3; Maleahi 3, 1). Prin înfățișarea lui exterioară, identică cu a Sfîntului Ilie (Marcu 1, 6; cf. III Regi 19, 19; IV Regi 1, 8; 2, 13—14; Zaharia 13, 4), Sf. Ioan apare ca un veritabil ascet, un om al pustiului, „un om adevărat, un om în toată măreția naturii sale și cu o putere nebiruită ca cea a Tesviteanului, prototipul său, care sta fără frică înaintea celor ce au călcat legea umană și divină...”¹⁹

Spre deosebire de primii doi evangheliști, Sf. Luca nu-l identifică pe Ioan cu Ilie, cu toate că și el afirmă că Ioan „va merge înaintea Domnului cu duhul și cu puterea lui Ilie” (Luca 1, 17), fiind așezat la începutul erei mesianice, într-o epocă de împlinire a profețiilor, pe care o inaugurează el însuși „propovăduind poporului vestea cea bună”, adică pe Hristos (3, 15—18).

Orientat permanent spre Hristos, Sf. Ioan Botezătorul apare în scrierile sinopticilor ca un adevărat evanghelist (Matei 3, 1 și loc. par.) un propovăduitor al pocăinței (Matei 3, 2; Marcu 1, 15; Luca 3, 3), al rugăciunii și ascezei al faptelor de dreptate. El este Înaintemergătorul Domnului prin sine însuși, prin concepția sa moral-socială, prin etica sa, care premerge Evangheliiei, reprezentînd o sumă a învățaturii, credinței și comportamentului moral, necesități imperioase pentru credincioșii dintotdeauna, spre a-L putea întîmpina pe Hristos. Ca trimis al cerului, el este conștient că reprezintă doar latura umană într-o lucrare cosmică săvîrșită teandric și de aceea își axează toată învățătura pe venirea lui Hristos, pe Care-L anunță ca Judecător al tuturor veacurilor (Matei 3, 7, 10; 12; Luca 3, 7—9, 17—18). Desprins de Iisus, Ioan ar dispărea din istoria creștină. Între Legea Veche, de pe Muntele Sinai (Ieșirea 20) și cea Nouă, de pe Muntele Fericirilor (Matei 5—7), stă el, Înaintemergătorul, deschizătorul de drum, intermediarul, treapta de urcare de la cele trupesti la cele duhovnicești, de la uman la divin.²⁰

Predica Sfîntului Ioan proclamă universalitatea Împărăției lui Dumnezeu; el se adresa deopotrivă fariseilor și saducheilor (Matei 3, 7—9; Luca 3, 7—9); mulțimii, vameșilor, desfrînatelor și soldaților, convins fiind că „toată făptura va vedea mîntuirea lui Dumnezeu” (Luca 3, 6). Dovedirea pocăinței prin fapte, sau „roade vrednice” (Matei 3, 7—9), constituie noutatea moralei Sfîntului Ioan Botezătorul. Toate principiile morale enunțate în predica sa au găsit corespondență, continuitate și profunzime în învățătura Mîntuitorului, anticipînd universalismul lui Iisus.²¹ Tot așa, sensul dreptății, cerută de Sf. Ioan își găsește împlini-

¹⁹ W. F. Farrar, *Viața lui Iisus Hristos*, vol. Imtrad. de Nicodim Munteanu, Neamț, 1938, p. 133.

²⁰ Pr. Boris Răduleanu, *art. cit.*, p. 729.

²¹ Daniel Rops, *Jésus en son temps*, Paris, 1945, p. 77.

rea în „regula de aur” a moralei creștine: „Ci toate cîte voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi la fel, că aceasta este Legea și proorocii (Matei 7, 12). După Sf. Ioan Botezătorul, pocăința are trei faze: conștiința păcătoșeniei și mărturisirea; faptele noi ale pocăinței și nădejdea obținerii iertării lui Dumnezeu. Este un proces de trezire spirituală, în care pocăința Sfintului Ioan se apropie mult de sensul ei creștin. Începîndu-și propovăduirea prin aceleași cuvinte ca și ale Înaintemergătorului Său (Matei 4, 17), Mîntuitorul Iisus Hristos a pus bazele moralei creștine tocmai pe pocăința cerută de Sf. Ioan Botezătorul.

2. Botezătorul Domnului.

Nefiind prevăzut în Legea Mozaică, botezul lui Ioan nu avea aceeași obligativitate ca și tăierea împrejur. Deci, după Lege, Iisus nu era obligat să se boteze, cu atît mai mult, cu cît nici nu avea nevoie. Totuși, primul Său drum, înainte de a-și începe propovăduirea, Iisus l-a făcut spre Ioan, la Iordan, în vederea Botezului (Matei 3, 13 și loc. par.). În acest episod, Vechiul și Noul Testament stau față în față. Prin Botezul Său, Iisus unește cele două Testamente, preluînd totodată și plinînd misiunea lui Ioan. Deși Domnul încă nu vorbește în public, Sf. Ioan l-a recunoscut și s-a smerit înaintea Lui (Matei 3, 14). Înaintemergătorul ar fi vrut să devină ucenicul Celui vestit de el, dar Iisus l-a oprit. Mîntuitorul s-a supus botezului lui Ioan, asumîndu-și slujirea Sa de „rob” al lui Dumnezeu, solidar cu întreaga omenire, ale cărei păcate le-a luat asupra Sa la Iordan (cf. Isaia 53).

Botezul lui Iisus trebuie înțeles ca o pregătire a morții Sale pe Cruce²², după cum însuși afirmă (Marcu 10, 38; și Luca 12, 50 u.) și o mărturisește și Sf. Ioan cînd spune „Iată Mielul lui Dumnezeu!” (1, 36). În momentul Botezului, Sf. Ioan a devenit „singurul martor care „vede” acest act divin și depune în fața noastră despre cele ce i s-au arătat la botezul lui Iisus. El a fost singurul om din Vechiul Testament, care a „perceput” tainic Sfînta Treime, avînd totodată și garanția morală spre a fi crezut”²³.

3. Botezul lui Ioan și Botezul creștin.

Botezul Sfintului Ioan a constat în afundarea în apă a celor ce-și mărturiseau păcatele cu „inima înfrîntă și smerită”, pentru a lua iertare de la Dumnezeu (Matei 3, 5—6), în urma căruia credinciosul rămînea, însă, tot omul cel vechi, purtînd urmările păcatului strămoșesc, dar mai pregătît pentru adevărata înnoire, prin Botezul Duhului Sfînt.

Ca timp de apariție, Botezul Sfintului Ioan trebuie totuși situat într-un context mai larg, al riturilor de purificare prin apă, cunoscute aproape de toate religiile Orientului apropiat și practicate și de diferite secte iudaice și chiar păgîne.²⁴ Vechiul Testament avea prescrise cură-

²² J. J. von Allmen, *Baptême (art.)* o. c., p. 34.

²³ Pr. Boris Răduleanu *art. cit.*, p. 736.

²⁴ Cf. J. Thomas, *Le mouvement baptiste en Palestine et Syrie (150 a. v., J.—C. —300 ap. J.—C.)*, Gembloux, 1935, p. 356.

țirile rituale în vederea exercitării cultului divin, ele vizînd atît obștea credincioșilor (Levitic 11—15; Numeri 19), cît mai ales pe preoți și pe leviți (Ieșirea 29, 4; Levitic 8, 6, etc.). Unele păreri că Sf. Ioan Botezătorul ar fi făcut parte din comunitatea de la Qumran, iar botezul său ar fi fost tribut ar spălărilor rituale eseniene²⁵ — care dețineau un rol deosebit în special în cazul primirii de noi membrii²⁶ — s-au dovedit a fi total neîntemeiate.²⁷ Nu există nici o asemănare între aceste simple spălări repetate și botezul Sfintului Ioan, bazat pe hotărîrea lăuntrică spre pocăință (metanoia), necunoscută pînă atunci, ce implica „o schimbare a minții, a vieții, o totală refacere și înnoire sufletească”.²⁸ La fel de mult se deosebește botezul său și de botezul prozelitilor, care a început să fie considerat ca rit general de inițiere abia spre sfîrșitul secolului I d.Hr.²⁹

Sensurile botezului Sfintului Ioan trebuie căutate în tipurile Vechiului Testament, în ideea — cunoscută de rabini și afirmată și de Sf. Apostol Pavel — că pentru a primi Legea lui Dumnezeu și a intra în pămîntul făgăduinței, poporul ales a trebuit să fie „botezat, prin Moise, în nor și în mare” (I Corinteni 10, 2). Prozelitilor le era administrat un botez cu apă, ca o trecere „ulterioară” prin Marea Roșie. Or, evenimentele cuprinse în Ieșire sînt prefigurări ale celor viitoare, care aparțin erei mesianice. În cazul nostru, botezul Sfintului Ioan îl completează pe cel al Vechiului Testament, dar el nu este dătător de mîntuire, ci doar pregătitor în vederea ei.

Botezul creștin este Botezul pe care-l va săvîrși „Cel ce va să vină” (Matei 3, 11 și loc. par.), afundarea făcîndu-se de trei ori, în numele Sfîntei Treimi (Matei 28, 19), ca o afundare în Duh Sfînt. Încă de la Cincizecime (Faptele Apostolilor 2, 38—41), Biserica s-a supus poruncii Mîntuitorului de a-i boteza pe cei ce intrau în creștinism. Este un botez unic (Efeseni 4, 5), un botez cu apă (Faptele Apostolilor 8, 36; 16, 15), un botez al pocăinței spre iertarea păcatelor însă este totuși un botez nou (Faptele Apostolilor 19, 1) întrucît se săvîrșește „cu Duh Sfînt și cu foc”. Focul Duhului Sfînt curăță atît păcatul strămoșesc, cît și păcatele personale ale credinciosului, îi pătrunde ființa, îi schimbă structura, îl îndumnezeiește „îmbrăcîndu-l în Hristos” prin har (Galateni 3, 27). Și așa cum Mîntuitorul a înviat cu același trup cu care a pățimit și s-a răstignit (Luca 24, 38), dar după Înviere firea Lui umană s-a îndumnezeit, tot așa și cel ce se botează, moare și învie în Hristos, dar nu-și schimbă identitatea, ci se înnoiește ființial (Romani 6, 4).

²⁵ J. Steinmann, o. c., p. 54 ș. u.; Tit Simedrea, art. cit., pp. 139—161.

²⁶ M. J. Lagrange, *Le Judaïsme avant Jésus Christ* (o. c.), pp. 308—317.

²⁷ Cf. Arhim. Sergiu Jazadjieff, *A putut oare face parte Sf. Ioan Botezătorul din comunitatea esenienilor de la Qumran?*, trad. pr. Ioan Găgiu, în „Studii Teologice”, nr. 3—4/1964, pp. 175—176; Ioan Săbăduș, *Descoperirile de la Marea Moartă și raportul lor cu Noul Testament*, în „Studii Teologice”, nr. 3—4/1965, pp. 225—228.

²⁸ Eutimie Zigabenu, *Comentar la Evanghelia Sfîntului Matei*, la pr. Mihai V. Ciobanu, *Viața și activitatea Sfîntului Ioan Botezătorul în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”*, nr. 1—2/1965, p. 58.

²⁹ Amănunte la J. Thomas, o. c., p. 357.

III. *Evanghelia a IV-a despre Sf. Ioan Botezătorul*

1. *Sf. Ioan — martor al lui Iisus Hristos*

În *Evanghelia a IV-a*, ca și la sinoptici, Sf. Ioan Botezătorul apare la începutul vieții publice a Mântuitorului, dar nu ca un om al pustiei, nici ca proroc, ci ca mărturisitor, ca „straja dimineții care anunță răsăritul”³⁰: „Acesta a venit spre mărturie, ca să mărturisească despre Lumină, ca toți să creadă prin el” (Ioan 1, 7). Martorul ocular al adevărului mărturisit de Sf. Ioan Botezătorul este propriul său ucenic, Sf. Ioan Apostolul și Evanghelistul. De aceea, în *Evanghelia sa*, el îi completează pe sinoptici prin relatări inedite, sau prin accentuarea unor aspecte noi ale evenimentelor deja știute. Fără el, greu i-am putea înțelege pe sinoptici. Evanghelistul îl prezintă ca un crainic al prezentului, anunțând un Mesia preexistent, veșnic: „Cel ce vine după mine a fost înaintea mea, pentru că mai înainte de mine era” (1, 15). Tot aici se lămurește clar și scopul botezului lui Ioan: „... ca să fie arătat (Mesia) lui Israel, de aceea am venit eu, botezând cu apă” (1, 31).

Sf. Ioan Botezătorul apare în această *Evangheli*e ca mărturisitor al lui Iisus Hristos, în patru rînduri.

a) Înainte de a-L cunoaște pe Iisus, pe cînd Domnul nu se arătase încă în public și încă nu venise la Botez, Sf. Ioan L-a simțit totuși aproape, știindu-L prezent în mulțime.³¹ Bucurîndu-se, el mărturisește „strigînd” acest lucru (1, 15, 26—27), împletindu-și bucuria cu smerenia și mărturisind măreția lui Mesia și nevrednicia sa de a-I fi slujitor. Spre a fi mai concludent, și-a ilustrat aserțiunea cu obiceiul oriental, conform căruia înainte de a intra într-o încăpere așternută cu covoare, vizitatorul își lăsa încălțămîntea la ușă în grija servitorului, pînă ce ieșea.³² Amintind acest obicei, Sf. Ioan a recunoscut în mod deschis superioritatea lui Mesia, al cărui botez „cu Duh Sfînt și cu foc”, va pătrunde în sufletele oamenilor „curățîndu-le, înfrumusețîndu-le și transformîndu-le”.³³

b) În ziua Botezului lui Iisus, mărturisirea lui Ioan se amplifică, ajungînd la punctul culminant al propovăduirii sale (1, 29—34). Mai înții, el subliniază misiunea de Răscumpărător a „Mielului lui Dumnezeu” (1, 29), avînd în vedere faptul că se va jertfi „pentru păcatul lumii” (cf. Isaia 53, 7—12). Pe Acest Răscumpărător Îl propovăduise el pînă acum, iar în acest moment mărturisește din nou că „Acesta este... Care a fost înainte de mine și eu nu-L știam” (vv. 30—31). Scena Botezului se subînțelege din vv. 32—34, însă autorul sfînt insistă asupra Teofaniei și revelației avută de Sf. Ioan cu acest prilej. Și tot acum, ochii Boteză-

³⁰ S. de Diétrich, o. c., pp. 21—22.

³¹ Dr. Vasile Gheorghiu, *Sf. Evangheli*e după Matei cu comentariu, vol. I, Cernăuți, 1925, p. 155.

³² D. Buzy, o. c., p. 165.

³³ Prof. dr. Vasile Gheorghiu, *Mărturia lui Ioan Botezătorul față de delegații Sinedriului din Ierusalim (Ioan 1, 19—28)*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 3—4/1959, pp. 165—178.

torului s-au deschis în fața tainei lui Iisus³⁴, el atingând apogeul misiunii sale mărturisitoare: „Și eu am văzut și am mărturisit că Acesta este Fiul lui Dumnezeu” (v. 34).

c) După ce a trăit satisfacția misiunii împlinite, a doua zi după Botez, când cei doi ucenici au auzit și au înțeles mărturisirea lui repetată, urmându-L imediat pe Domnul (1, 35—37), năcuria Sfântului Ioan s-a dublat, pentru că și în acest fel îi putea servi ca Înaintemergător Dumnezeuzeului său.³⁵

d) Înainte de a fi întemnițat, combătând atitudinea necorespunzătoare a unor ucenici ai săi față de Iisus, Sf. Ioan le amintește că nu este el Hristosul, ci a fost trimis înaintea Lui. El face cunoscut pe Tatăl, El botează cu Duh Sfânt. El dă Harul și Adevărul și ridică păcatul lumii... (1, 17—18, 29, 31—36; 3, 28—32). Sf. Ioan accentuează astfel încă o dată divinitatea Mântuitorului. El și-a format ucenici nu pentru sine, ci pentru Hristos, iar acum, îndrumându-i spre Domnul, consideră că misiunea sa de pregătire este încheiată.

Deci, după Evanghelia a IV-a, Sf. Ioan Botezătorul este „tipul ideal de martor al lui Hristos”³⁶, a cărui mărturie și după moartea sa a trezit vii rezonanțe în conștiința ascultătorilor săi de la Iordan (10, 41—42).

* 2. Mărturia Sfântului Ioan despre sine însuși.

Prin înfățișarea lui exterioară, prin felul său de a se exprima și mai ales datorită mesajului predicii sale, măreția Sfântului Ioan Botezătorul era atât de evidentă, încât la un moment dat, poporul și chiar unii dintre ucenicii săi credeau că el este Mesia (Luca 3, 15). Faptul este explicabil, întrucât Sf. Ioan a apărut într-o epocă de mare efervescență mesianică. În acest climat, toți cei ce s-au ridicat la luptă pentru idealul de libertate națională și religioasă a poporului evreu și-au asumat prerogative mesianice, fiind recunoscuți ca atare de mase, fără nici o dificultate. Între acești pseudo-Mesia, mai cunoscuți sînt: Teudas³⁷ și Iuda Galileianul³⁸ amintiți și de rabinul Gamaliel într-o ședință a sine-driului (Faptele Apostolilor 5, 36—37), și urmați de un oarecare Dositai³⁹ precum și de renumitul Bar-Kochba⁴⁰ — ambii posteriori Sfântului Ioan.

³⁴ Idem, Prologul Evangheliei lui Ioan (1, 1—18), în „Mitropolia Banatului”, nr. 4—6/1957, pp. 27—29.

³⁵ S. de Diétrich, o. c., p. 24.

³⁶ D. Buzy, o. c., p. 150.

³⁷ Iosif Flaviu, *Antichități iudaice*, XX, V, 1, afirmă că a existat încă un Teudas, dar cu 40 ani mai târziu, a cărui răscoală a fost înăbușită de procuratorul Cuspius Fadus (44—46 d. Hr.).

³⁸ *Ibidem*, XVII, X, 5. Iuda Galileianul este numit și Iuda Gaulanitul, fiind născut în Gamala, sau în Gaulanitida. În timpul recensămîntului lui Qirinius, ajutat de fariseul Tadó (Sadoc), el a ridicat steagul revoltei naționale și religioase împotriva localității Sapphoris, în Galileea. De aici: „Galileianul”, „Gaulanitul”.

³⁹ Cf. Origen, *Omilia 25 la Luca și Contra lui Cels*, I, 57, în P. L. t. XXVI, col. 276.

⁴⁰ Deși acesta nu era din semînția lui David, a fost proclamat „Mesia” de către majoritatea iudeilor, în frunte cu rabinul Akiba (cf. D. Buzy, o. c., p. 155).

Deci, Sf. Ioan Botezătorul s-ar fi putut proclama și el Mesia și încă cu foarte mari șanse de credit din partea poporului, mai ales că și sine-driul îi era favorabil (cf. Ioan 1, 19 ș. u.) dar Înaintemergătorul și-a luat misiunea în serios și niciodată nu și-a depășit chemarea pe care a afirmat-o permanent cu deosebită modestie și smerenie.

Spre deosebire de sinoptici, Evanghelia a IV-a (Ioan 1, 19—27) îl prezintă pe Sf. Ioan Botezătorul într-o postură inedită, legitimându-se oficial în fața unei delegații sinedriale, alcătuită din „preoți și leviți”, trimiși de fariseii din Ierusalim la el în Betabara, cu scopul de a-l identifica : este sau nu Mesia, sau poate „Proorocul” ? ⁴¹

Mărturia Sfintului Ioan despre sine, că el nu este Mesia, a fost confirmată puțin mai târziu, de către însuși Mântuitorul : „Voi ați trimis la Ioan și el a mărturisit adevărul” (Ioan 5, 53). De fapt, el s-a smerit atât de mult încât, minimalizându-și propria personalitate, a afirmat că nu este nici Ilie, nici „Proorocul” și nici Înaintemergătorul Domnului, ci doar o voce anonimă, un suflu vibrant și trecător care străbate pustiuri, strigând că Domnul vine.⁴² Autorul Evagheliei a IV-a a combătut falsa concepție creată cu privire la el și a redat chiar atitudinea Sfintului Ioan în acest sens, care reflectă smerenie, seriozitate și un profund atașament față de Mântuitorul Iisus Hristos : „Și el a mărturisit și n-a tăgăduit ; și a mărturisit : Nu sint eu Hristosul” (I, 1, 20).

IV. Mărturia lui Iisus despre Sf. Ioan Botezătorul.

Înainte de a fi ucis în temniță, Sf. Ioan a trimis pe doi dintre ucenicii săi, care încă mai ezitau cu privire la Mântuitorul (cf. Ioan 3, 26)⁴³, spre a se convinge singuri, să vadă, să audă și să creadă că Iisus este unicul și adevăratul Mesia și spre a-L urma de aici înainte. Mântuitorul i-a primit, dar la întrebarea lor (Luca 7, 19; Matei 11, 2—3), nu le-a răspuns nimic, ci le-a demonstrat practic că Sf. Ioan a avut dreptate atunci când le-a spus că „nu poate un om să ia nimic (adică nici o putere), dacă nu i s-a dat lui din cer” (Ioan 3, 27). Ca dovadă, „în acel ceas El a vindecat pe mulți de boli și de răni și de duhuri rele și multor orbi le-a dăruit vederea” (Luca 7, 21). Abia atunci când cei doi ucenici au înțeles ceea ce trebuia, Mântuitorul „răspunzând, le-a zis : Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce ați văzut și cele ce ați auzit : orbii văd, schiopii umblă, leproșii se curătesc, surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește. Și fericit este acela care nu se va sminti întru Mine” (Luca 7, 22—23; Matei 11, 4—6). Prin acest răspuns Iisus confirmă că El este Mesia și că în Persoana Lui s-a împlinit profeția lui Isaia (61, 1—2), pe care o mai prezentase încă odată, la începutul propovăduirii

⁴¹ A putut fi o dublă aluzie : fie la Deuteronom 18, 15 și atunci „Proorocul” este Mesia, fie la așteptarea Profetului Ieremia ca Înaintemergător” (cf. Matei 16, 14). Dr. Iuliu Olariu, în *Explicarea Evangheliilor după Ioan*, Caransebeș, 1897, p. 32, optează pentru a doua variantă.

⁴² D. Buzy, o. c., pp. 159—160.

⁴³ A se vedea în acest sens Sf. Ioan Hrisostom, *Omilia 36 la Matei*, P. G., vol. LVII, col. 413.

Sale în sinagoga din Nazaret, cu aplicarea de rigoare : „Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre” (Luca 4, 21). În acest fel „Iisus dă Vechiului Testament dovada divinității Sale”⁴⁴. Cuvintele „și fericit este acela care nu se va sminti întru Mine”, nu se referă la Sf. Ioan, ci eventual la ucenicii lui, sau mai larg, la natura umană în general. Dacă Sf. Ioan s-ar fi îndoit, Mântuitorul i-ar fi răspuns printr-o dojană, cum a făcut-o atunci când a fost cazul, chiar cu proprii Săi apostoli. Apoi, după plecarea ucenicilor, Mântuitorul îi face Sfântului Ioan Botezătorul cea mai elogioasă apreciere pe care a făcut-o vreodată unui om : „Acesta este cel despre care s-a scris : Iată trimit înaintea feței Tale pe îngerul Meu, care va găti calea Ta, înaintea Ta. Adevărat zic vouă : nu s-a ridicat între cei născuți din femei unul mai mare decît Ioan Botezătorul ; dar cel mai mic în Împărăția lui Dumnezeu este mai mare decît el . . .” (Luca 7, 24—28 ; Matei 11, 7—14).

Toată măreția Sfântului Ioan Botezătorul constă în credința lui. Iisus vorbește despre el mai mult cu admirație decît cu afecțiune, pentru că înaintemergătorul încă nu face parte din Împărăția lui Dumnezeu. El merge înainte binevestind și nu-L poate aștepta pe „Mielul lui Dumnezeu”, nici nu se poate întoarce din drum să-L urmeze ; e doar „făclia care arde și luminează” numai „o clipă” (Ioan 5, 35), consumîndu-se între cele două Testamente. Biserica cinstește memoria Sf. Ioan Botezătorul, imortalizînd în frumoase cîntări de laudă mai ales acest moment al mărturisirii lui Iisus despre slujirea sa și despre poziția dobîndită de el în rîndul sfinților : „... ție destul îți este mărturia Domnului, Mergătorule înainte” (din condacul Nașterii Sfântului Ioan).

V. Ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul.

Ucenicii săi erau un grup de oameni pioși, puternic atrași și însuflețiți de personalitatea și învățătura lui, însoțindu-l pretutindeni și ascultîndu-l. În primul capitol al Evangheliei a IV-a (vv. 35—51), apar alături de învățătorul lor pe malurile Iordanului, unde îl cunosc pe Mesia. Unii sînt cunoscuți chiar cu numele : Ioan, Andrei, Simon, Filip și Natanael, cu toții galilieni, pescari, apoi cu toții aleși apostoli ai Domnului. Unii dintre acești ucenici pot fi întîlniți deopotrivă alături de fărîșei, în casa fostului vameș Matei-Levi, reproșîndu-I Mînuitorului atitudinea Lui moderată față de postul lor exagerat (Matei 9, 9—14 ; Marcu 2, 13—18 ; Luca 5, 27—33). Apoi, cînd într-o zi Iisus s-a retras să se roage, unul dintre apostoli I-a zis : „Doamne, învață-ne să ne rugăm, cum a învățat și Ioan pe ucenicii lui” (Luca 11, 1). Cînd Sf. Ioan Botezătorul se afla la Enom, în a doua fază a slujirii sale, erau cu el și ucenicii lui (Ioan 3, 25—26), care nu l-au părăsit nici atunci cînd el a fost închis, ci îl vizitau, informîndu-l despre tot ce se petrecea afară, îndeebi despre activitatea lui Iisus (Matei 11, 2). Iar cînd Sf. Ioan a fost ucis, „ucenicii lui au venit, au luat trupul lui și l-au pus în mor-

⁴⁴ Cf. dr. Vasile Gheorghiu, *Sf. Evanghelie după Matei cu comentariu (o.c.)*, p. 390 ; L. Cl. Filion, *La Sainte Bible commentée*, t. VIII, *Les Epîtres et L'Apocalypse*, Paris, 1925, p. 682.

mint" (Marcu 6, 29), apoi unii dintre ei „s-au dus să dea de știre lui Iisus" (Matei 14, 12) și probabil că au și rămas lângă Mintuitorul.

Comparativ cu apostolii, ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul nu erau organizați într-un grup unitar. Misiunea sa era de a-i pregăti pe oameni în vederea primirii lui Mesia și același lucru l-a făcut și cu ucenicii. El nu s-a gândit niciodată să fondeze o anume grupare, care să-și perpetueze existența în timp: „Ioan n-a întemeiat nici o sinagogă, nici o biserică; el n-a făcut decît să deschidă un noviciat temporar, în cadrul căruia îi pregătea pe viitorii propovăduitori ai creștinismului".⁴⁵

Ce s-a întîmplat însă cu ucenicii Sfântului Ioan după moartea lui? Au trecut la creștinism, ori au devenit o sectă independentă?

Din datele cuprinse în Noul Testament, rezultă că misionarii creștini n-au întîlnit „ioaniți" rigoriști, ci doar ucenici întîrziati ai săi, un fel de semi-creștini aflați în preajma Botezului creștin. Două asemenea cazuri sînt relatate în Faptele Apostolilor. Astfel, spre sfîrșitul celei de-a doua călătorii misionare a Sfântului Apostol Pavel, „un iudeu, cu numele Apollo, alexandrin de neam, bărbat iscusit la cuvînt, puternic fiind în Scripturi, a sosit la Efes. Acesta era învățat în calea Domnului și fierbînd cu duhul, grăia și învăța drept cele despre Iisus, cunoscînd numai botezul lui Ioan. Auzindu-l, Priscila și Acvila l-au luat cu ei și i-au arătat mai cu de-amănuntul calea lui Dumnezeu" (18, 24—26). Observăm că Apollo era convins de mesianitatea lui Iisus încă înainte de a ajunge la Efes, dar deși „fierbea cu duhul" pentru adevărul mesianic în care credea totuși nu era creștin. Cu siguranță că după ce soții Acvila și Priscila „i-au arătat mai cu de-amănuntul calea lui Dumnezeu", i s-a administrat și Taina Sf. Botez.⁴⁶ Astfel, Biserica din Efes nu l-ar fi recomandat celei din Corint, iar cea de acolo nu l-ar fi acceptat ca propovăduitor al Evangheliei (Faptele Apostolilor 18, 27—28). Apoi, Sf. Pavel însuși îl menționează cu deosebită considerație (I Corinteni 1, 12; 3, 4—6).

În cel de al doilea caz (19, 1—7), Sf. Apostol Pavel a întîlnit (tot în Efes) un grup de 12 ucenici ai Sfântului Ioan, care au declarat că alt botez, în afara botezului lui Ioan nu știau și nici măcar „n-au auzit că este Duhul Sfînt" (vv. 2—3). Sf. Pavel i-a catehizat, apoi au fost botezați, iar în final, prin punerea mîinilor lui, „Duhul Sfînt a venit asupra lor" (vv. 5—6).

Întrebarea este cum de au ajuns acești ucenici ai Sfântului Ioan Botezătorul, din „împrejurimile Iordanului" tocmai în Asia Mică? Fapul ar putea fi explicat printr-o analogie; ideile doctrinare și botezul Sfântului Ioan au ajuns din Palestina în Asia, pe aceeași cale prin care și credința creștină a putut ajunge de la Ierusalim la Roma, înaintea Sfântului Apostol Pavel (Romani 1, 8), care a fost cel dintîi apostol sosit în capitala Imperiului roman (Romani 15, 20—24). Este foarte posibil ca unii iudei din diaspora, care veneau anual la Ierusalim în pelerinaj (Faptele Apostolilor 2, 9—11), să-l fi ascultat și să fi fost chiar

⁴⁵ D. Buzy, o.c., p. 363.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 364.

botezați de Sf. Ioan în Iordan, întorcându-se apoi în țările lor pe jumătate creștini, sau fiind creștini numai prin credință.⁴⁷

Prin urmare, din cărțile Noului Testament nu reiese că ar fi existat vreodată o „sectă” a ucenicilor Sfintului Ioan Botezătorul. Literatura apocrifă gnostică menționează, însă, printre grupările iudaice (farisei, saducheii, samarinenii, etc.) și pe unii ucenici ai Sfintului Ioan „care se separă de popor, predicind că învățătorul lor era Hristosul”.⁴⁸ Dar scriitorii bisericești ai vremii (Hegesip, Sf. Justin, Sf. Epifanie, Eusebiu de Cezareea) nu-i amintesc în scrierile lor decât pe „hemero-bapțiști”, care „primăvara sau toamna, vara sau iarna, se îmbăiază zilnic, spre a se curăți de orice întinăciune”.⁴⁹ Faptul respectiv, însă, nu-i apropie cu nimic de botezul lui Ioan. Antecedentele lor religioase ar trebui căutate mai curînd în abluțiunile repetate ale anumitor farisei criticați pe bună dreptate de Mîntuitorul (Marcu 7, 2 ș. u.), sau în spă-lările zilnice ale esenienilor.

O altă sectă care-și afirmă într-o măsură mai mare paternitatea ioaneică o formează „mandeenii”, sau „creștinii Sfintului Ioan”⁵⁰, care au fost descoperiți de europeni abia în secolul XVII, în părțile de jos ale Tigrului și Eufratului, pe lângă Bassora. Numele de „mandeeni” derivă de la termenul „madda”—cunoaștere (echivalentul lui „gnosis”) și s-au considerat „nazareeni”, „nazarineni”, sau „nazorei”, în sensul de creștini (cf. Matei 2, 23). Ei cinsteau duminica și nu sîmbăta, dar principala lor sărbătoare anuală era „Marea sărbătoare a botezului”, timp de cinci zile. În această perioadă, de trei ori pe zi, atît bărbații cit și femeile se îmbăiau într-o apă curgătoare. Venerarea Sfintului Ioan Botezătorul este un fapt straniu, deoarece respingeau cu vehemență postul și urau celibatul. Mai există și astăzi „mandeeni” (în Irak), avînd același caracter de sectă gnostică și manifestînd aceeași atitudine ostilă, pînă la violență, atît față de creștinism, cît și față de iudaism.⁵¹

Se poate spune deci, că în afară de cei cîțiva ucenici întîrziati ai Sfintului Ioan Botezătorul, oamenii de bună credință așa cum sînt cei menționați în Faptele Apostolilor, istoria nu cunoaște existența nici unei „secte ioaneice,” sau a unei grupări de „ioaniți” care să fi avut o oarecare organizare și continuitate.

Din cele expuse mai sus, se observă clar că între Vechiul și Noul Testament a existat un interval, un „timp” de pregătire, care este „timpul lui Ioan” și pe care Iisus îl delimitează spunînd: „Toți proorocii

⁴⁷ Dom. Calmet, *Commentaire littéral sur les Actes des Apôtres* (cf. D. Buzy, o. c., p. 366).

⁴⁸ Ibidem, p. 370.

⁴⁹ Eusebiu de Cezareea, *Istoria biseticească*, IV, XXII, 7, P.G., vol. XXXI, col. 256.

⁵⁰ Cf. D. Buzy, o. c., p. 373.

⁵¹ J. Hering, *Juifs* (art.), la J.—J. von Allmen, o. c., p. 152.

și Legea au proorocit până la Ioan" (Matei 11, 13 ; Luca 16, 16). Odată cu Sf. Ioan Botezătorul, Legea Veche și profețiile au intrat într-o fază nouă, de împlinire. Sf. Ioan încheie sau pecetluiește Vechiul Testament, dar nu aparține nici Legii Vechi și nici în cea Nouă nu se încadrează ; cu el începe o altă numărătoare a timpului, o altă vreme, de pregătire în vederea primirii Legii Noi a lui Iisus Hristos. „Timpul lui Ioan” este acest interval în care el premerge Mântuitorului prin zămislire, prin naștere, slujire și moarte. De aceea Biserica îl mai numește și „înțelepciunea tuturor neamurilor” și „scara cea bună de suire a credincioșilor” la Dumnezeu (din „Acatistul Sfintului Ioan”). Insuși Mântuitorul subliniază : „Din zilele lui Ioan Botezătorul până acum Împărăția cerurilor se ia prin stăruință și cei ce se silesc pun mîna pe ea” (Matei 11, 12 ; Luca 16, 16). Aceasta înseamnă că spre a putea intra în „timpul de după Ioan”, adică în împărăția lui Dumnezeu, celor pregătiți prin „botezul lui Ioan” și apoi botezați „cu Duh Sfînt și cu foc”, li se cere un permanent și susținut efort personal, pentru colaborarea cu harul luat „din plinătatea lui Hristos” (Ioan 1, 16).

Misiunea de Înaintemergător a Sfintului Ioan Botezătorul se perpetuează în timp, el rămînînd pururea ceea ce l-a rînduit Dumnezeu să fie : glas vestitor care strigă mereu, trezind suflete și pregătindu-i pentru întîlnirea cu Hristos pe cei ce încă nu-L cunosc, sau încă sînt departe de El .

ATITUDINI MAI NOI CU PRÎVIRE LA ÎNTERPRETAREA CONCEPTULUI DE NIRVANA. CONCLUZII ÎN PERSPECTIVA UNUI DIALOG INTERRELIGIOS *

de : pr. prof. NICOLAE ACHIMESCU

Privită ca punct limită în procesul de desăvîrşire a credinciosului buddhist, „Nirvana” a cunoscut o serie de interpretări, ca formă şi conţinut, văzută de unii ca ceva pozitiv, iar de alţii ca ceva negativ — respectiv ca o realitate ce transcende formele şi categoriile materiale, o realitate apofatică experimentală, sau, în cel mai nefericit caz, ca o non-existenţă, ca un „Nimic” absolut. Seria acestor interpretări apărute în cursul timpului — dintre care unele foarte îndepărtate de sensul şi semnificaţia primordială a noţiunii — este rezultatul dificultăţilor în încercarea de a înţelege contextul de trăire şi gândire indian şi est-asiatic.

De aceea, pentru a înţelege cite ceva despre „Nirvana”, vom pleca de la însuşi etimonul respectiv, urmărind în continuare evoluţia semantică a acestuia, caracterele pe care acest concept le îmbracă, pentru ca în final să putem constata convergenţele şi deosebiriile apărute în raport cu religia noastră creştină şi dacă ele pot constitui un temei în planul unui dialog interreligios.

1. Semnificaţia cuvîntului „Nirvana”

Cu privire la etimologia cuvîntului „Nirvana”, cei mai mulţi cercetători propun două variante.

a) După unii, cuvîntul ar deriva din etimonul „va”, „vayati” (pali — nibbati), care înseamnă „a adia”, „a sufla” şi atunci ar avea sensul „fără adiere”, „fără vînt”, „nemişcatul”¹, sau, aşa cum opiniază J. P. Schnetzler, „a înceta de a mai sufla”, „a se stinge”, de unde sensul literal de „stingere”.² Cea mai cunoscută traducere a sanscritului „va” este „a sufla”, care combinat cu „nir”, înseamnă „lipsă”, „pierdere”, „încetare”, „stingere”.³ Mulţi cercetători afirmă că „a sufla” poate însemna „a respira” şi „cine respiră, desigur mai puţin, decît cel cufundat într-o profundă meditaţie?” — se întreabă, în mod justificat, H. J. Greschat.⁴

* Lucrare de seminar susţinută în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, la catedra de Teologie fundamentală şi Istoria religiilor a Institutului teologic universitar din Bucureşti, sub îndrumarea conf. dr. Remus Rus, care a dat şi avizul spre a fi publicată.

¹ Dr. H. Hecker, *Das buddhistische Nirvana. Mit einer Stellenlese aus den Pāli — Texten*, Hamburg, 1971, p. 9.

² J. P. Schnetzler, *La méditation bouddhique. Bases théoriques et technique*, Paris, 1979, p. 37.

Se poate spune că în sensul de „a sufla” sau „a împrăști”, acel „va” reliefează că cel desăvârșit se apropie de descompunerea sa. El ar mai putea însemna și „încetarea” sau „stingerea” dorinței și a drumului reincarnărilor, „stingerea” faptelor rele, a factorilor existențiali, a celor trei surse păgubitoare (poftă, ură, iluzie), a celor trei caracteristici ale existenței, respectiv non-eul, transformarea și suferința.

b) A doua variantă o constituie etimonul „vr”, „vattati” (pali — nibbuta). În acest caz, prefixul „ni” nu mai are sensul de „nir” (fără, ci un sens activ, de „(în) jos”. „Ni-vrta” (pali — nibbuta) ar însemna „a acoperi în jos”, „a arunca în jos”, adică „a stinge” în special focul, deci stingerea unei combustii, sau a nu mai arde.⁵

Acest lucru indică foarte clar cât de deosebit înțelegeau indienii din timpurile vechi „stingerea” unei lumini. Pentru ei, flacăra stinsă nu era una distrusă, nimicită, desființată, ci una transformată, flacăra vizibilă devenea una invizibilă.⁶ De aceea, buddhiștii spun, într-adevăr „stingere” (nirodha), dar se gîndesc întotdeauna la rezultatul acestei „stingeri”, la liniștea și indiferența veșnică.⁷ Nirvana este înțeleasă adeseori ca „stingere” a focului instinctelor⁸ și înseamnă că cel desăvârșit a devenit, chiar din timpul vieții, indiferent și „stins”, a încetat să mai existe.⁹

Avînd în vedere semnificația atît de bogată și interpretabilă a noțiunii de „Nirvana”, ne este foarte clar de ce unii i-au conferit atît caractere pozitive, cît și negative, de ce unii au afirmat-o iar alții au negat-o, de ce s-a încercat o atingere a ei prin speculație pură, sau numai prin experiență și trăire exclusivă.

2. Caractere pozitive ale Nirvanei

Așa zisa stare de desăvîrșire, realizată de un credincios buddhist încă din această viață, devenind un *arahat* sau un *bodhisattva*, se raportează la caracterul immanent al Nirvanei. Nirvana immanentă este a celui care a dobîndit înțelepciunea (prajna), cu sensul că el nu atinge

⁵ H. J. Greschat, *Die Religion der Buddhisten*, München, 1980, p. 76.

⁶ Idem. Este vorba despre tehnicile buddhiste de meditație, jhana și arupa — jjhana) a se vedea: J. P. Schnetzler, o.c.,; dr. Fr. Heiler, *Die buddhistische Versenkung. Eine religionsgeschichtliche Untersuchung*, München, 1918; J. Linnewedel, *Mystik, Meditation, Yoga, Zen. Wie versteht man sie, wie übt man sie, wie helfen sie — heute?*, Stuttgart, 1975; M. Eliade, *Yoga — Unsterblichkeit und Freiheit*, Zürich, 1960; M. Marnes, *Ways of salvation in Christianity and other religions*, în „*Studia missionaria*”, Roma, 1981; G. Bugault, *La mystique du buddhisme Indien*, în „*Encyclopedie des mystiques orientales*”, Paris, 1975; Y. Takeuchi, *Probleme der Versenkung im Ur-Buddhismus*, Leiden, 1972; dr. D. Schlingloff, *Die Religion des Buddhismus, I, Der Heilsweg des Mönchtums*, Berlin, 1962; M. Ladner, *Wirklichkeit und Erlösung. Eine Welt — und Inschau im Geiste des Buddha*, Konstanz, 1952).

⁷ Dr. H. Hecker, o.c., p. 9.

⁸ Dr. D. Schlingloff, o.c., I, p. 113 sq.; G. Grimm, *Die Lehre des Buddha. Die Religion der Vernunft und der Meditation*, Baden-Baden, 1957, p. 275.

⁹ G. R. Welbon, *On Understanding the Buddhist Nirvana*, în „*History of Religions*” 5, Chicago 1965, pp. 300—326.

⁸ SN, 235, 1074.

⁹ MN., 51.

niciodată o mintuire afirmă și mai ales că nu realizează niciodată o detașare de observații și simțire. Cel desăvârșit experiază, deci, starea sa de desăvârșire înăuntrul celor cinci factori existențiali (khandha) și ca atare, cu totul immanent. El trăiește în prezența celor cinci factori existențiali, dar fără reprezentarea acestora, deși el nu este inconștient. Reprezentarea sa a fost și este „detașarea de existență” și aceasta este, propriu-zis, Nirvana. Această reprezentare a apărut, iar celelalte au dispărut, la fel ca într-un foc, în care o flacără luminează deodată, iar alta dispăre.¹⁰

Ca și Hinayana, buddhismul Mahayana susține atingerea stării de Nirvana prin nimicirea poftelor (tanha) și a neștiinței (avijja), a dorinței, urii și iluziei. Nirvana înseamnă însă și *renunțarea la aspirația după Nirvana* și învățătura lui Buddha. Dacă Nirvana reprezintă detașarea de orice dorință, rezultă că aspirația după Nirvana constituie un obstacol în calea mântuirii; intenția de a realiza Nirvana devine realitate tocmai prin absența acestei intenții.¹¹ Aceasta înseamnă că cel desăvârșit nu mai manifestă nici o reprezentare a Nirvanei, în sensul unei aspirații după ea.¹²

Potrivit învățăturii buddhiste, eliberarea de neștiință înseamnă eliberarea de credința într-un „eu” centralizator, încrederea în non-eu (anatta), ceea ce înseamnă eliberarea de iluzia existenței lumii. Iluzia existenței este suferință, așa încât eliberarea de neștiință înseamnă eliberarea de suferință. Atunci însă când cineva este convins de iluzia existenței și o înțelege ca pe o suferință, înseamnă că el nu-și mai dorește nimic. Ori, tocmai această *lipsă de dorință*¹³ este Nirvana ce poate fi experimentată, deci o Nirvana immanentă.

Chiar dacă cel desăvârșit „trăiește” în forma sa de Samsara, el atinge și experiază Nirvana. Pentru el, ca unul ce a devenit desăvârșit și înțelept, nu mai există, propriu-zis, nici o deosebire între Samsara¹⁴ și Nirvana, ci privește cele cinci khandha ca pe ceva impropriu. Deoarece ele i-au devenit improprii, existența și dispariția lor nu-l mai afectează cu nimic.

Relația dintre Samsara și Nirvana reprezintă cea dintre aparentă și existență. „Când o bulă de săpun pleznește, atunci s-au manifestat doar efemeritatea și nulitatea ei, care existau deja dinainte. Aceasta înseamnă, deci, că desființarea stării de Samsara nu reprezintă desființarea a „ceva”, ci doar dispariția inexistentului. În Nirvana este desființată Samsara, întrucât aparenta devine definitiv inteligibilă. O aparență poate fi absolut distrusă doar prin cunoaștere, însă după aceea

¹⁰ AN., X, 7.

¹¹ H. W. Schumann, *Buddhismus. Philosophie zur Erlösung. Die grossen Denksysteme des Hinayana und Mahayana*. München, 1963, p. 83.

¹² În aceasta constă deosebirea dintre Nirvana immanentă din Hinayana și cea din Mahayana.

¹³ Prof. dr. P. Beyerhaus, *Jesus Christus und die Weltreligion*, Bad Liebenzell, 1973, p. 17.

¹⁴ Prin Samsara trebuie înțelese aici cele din Khandha.

pentru totdeauna".¹⁵ Nirvana, ca atare, *distrugerea acestei aparențe*, dar implicit și „abolirea suferinței chiar pe acest pământ; este detașarea de lucrurile de pe pământ, stingerea dorinței, încetarea dorinței, ca o stare de sfințenie pe pământ”.¹⁶

Referindu-se la „atributele” Nirvanei, Buddha afirmă că cei desăvârșiți „au atins fericirea de neclintit”,¹⁷ că Nirvana „este fericire”¹⁸ că el „l-a atins pe Cel Nemuritor”, și că și călugării îl pot atinge.¹⁹

Atunci când textele buddhiste vor să ilustreze Nirvana, ele utilizează cu predilecție *toponimii* și *nume concrete*, deoarece constituie singurul mijloc de a descrie această stare. Nirvana este „locașul greu de privit”,²⁰ „locașul de neclintit”²¹, sau „nemuritoare și inegalabila pace”.²² După moartea celui desăvârșit, această stare de pace va persista pentru totdeauna în veșnicie.

În sens pozitiv, starea de Nirvana este privită în buddhismul Mahayana ca un „paradis”, ca un *loc de fericire*, cunoscut sub numele de *Sukhavati*, în care dispar suferința și toți factorii existențiali care determină reîncarnarea omului și declanșează ceea ce se numește „existență”. „Această lume Sukhavati, Ananda, care reprezintă sistemul lumii Domnului Amitabha, este bogată și înfloritoare, plăcută, roditoare, încântătoare... Și în acea lume Sukhavati se revarsă multe parfumuri; ea este bogată în nenumărate flori și fructe, împodobită de copaci cu giuvaeruri, care sînt plini de stoluri de diferite păsări cu voci dulci...”²³

Există foarte multe expresii poetice, care descriu, ca pe ceva pozitiv, starea finală de desăvîrșire a budhistului²⁴ care este numită, de asemenea, și *sfera unde antinomiile au dispărut*: „La ceea ce e dependent de altceva există mișcare, la ceea ce nu e dependent de altceva, nu există mișcare. Unde nu e mișcare acolo e repaus, unde e repaus acolo nu e dorință, unde nu este dorință, acolo nu există venire și plecare, unde nu există venire și plecare, acolo nu există dispariție și reapariție, acolo nu există nici un aici, nici un dincolo și nici o lume intermediară. Este sfîrșitul suferinței”.²⁵ De aici rezultă, de asemenea, că ființă este

¹⁵ Dr. H. Hecker, o. c., p. 25.

¹⁶ Prof. J. Ries, *Salut et libération dans le bouddhisme et théologies de la libération*, Louvain-La-Neuve, 1979, p. 128.

¹⁷ Ud., VIII, 10.

¹⁸ AN., IV, 14.

¹⁹ MN., I, 172.

²⁰ *Ibidem*, I, 167; SN., I, 136.

²¹ SN., III, 143.

²² AN., II, 247.

²³ Cf. E. Conze, *Im Zeichen Buddhas. Buddhistische Texte*, Frankfurt, a. M. und Hamburg, 1957, n. 168.

²⁴ O prezentare a acestora o face cercetătorul japonez H. Nakamura, *Die Grundlehren des Buddhismus. Ihre Wurzeln in Geschichte und Tradition*, în „Buddhismus der Gegenwart”, Freiburg 1970, p. 26 sq.

²⁵ Ud., 81.

²⁶ Th. Stcherbatsky, *The conception of buddhist nirvana*, London, 1965, p. 187. sq.

întotdeauna în Nirvana; ea este întotdeauna fără dorință, dar nu crede și nu știe acest lucru, ceea ce constituie un obstacol pentru nirvanizare. După ce sînt înlăturate aceste bariere și acest vâl, atunci se manifestă acest dintotdeauna „existent”, respectiv Nirvana, și anume în măsura în care ființa se detașează de „eu”. Această stare constă, de fapt, în suprimarea tuturor reprezentărilor false ale imaginației noastre.²⁶

3. Caractere negative ale Nirvanei.

Dacă drumul spre Nirvana reprezintă drumul detașării de suferința existenței, ne apare inevitabil întrebarea, dacă Nirvana se mai află în interiorul existenței, dacă e imanentă, sau dacă nu cumva se găsește în afara ei și ca atare este transcendentă. Uneori se opinează că Nirvana s-ar afla în afara existenței, în special în afara celor cinci *khandha*. Cum se explică acest lucru? Orice afirmație rezultă dintr-o reprezentare (*sanna*). Toate reprezentările aparțin, însă, celor cinci *khandha*. Așa-zisa reprezentare, că Nirvana s-ar afla în afara celor cinci *khandha*, se contrazice deci, pe sine însăși, întrucît orice posibilitate de reprezentare stă în interiorul acestor *khandha*. Atît reflecția „Nirvana se află în afară”, cît și aceea „nu există nici un afară”, se găsesc în interiorul acelor *khandha*, sau sînt produse de acele *khandha*.²⁷

De aici se deduce că există o stare de Nirvana realizabilă în viața aceasta, o Nirvana imanentă ce poate fi descrisă în cuvinte, deși ele nu pot fi decît o imagine palidă a experiențelor mintuirii. Totuși, aceasta nu înseamnă că nu mai există nici o Nirvana *eshatologică*, ci doar că ea este foarte greu sau aproape imposibil de descris.

Există o contradicție între a se socoti această Nirvana, pe de o parte indescriptibilă, iar pe de altă parte descriptibilă, dar ea ține de natura problemei. Există aspecte potrivit cărora această stare „transcendentală” este descriptibilă și altele, potrivit cărora ea este indescriptibilă. „Există un nenăscut, neapărut, nefăcut, nealcătuit. Dacă n-ar exista acesta, călugărilor, n-ar mai exista nici o evadare din lumea celui născut, apărut, făcut și alcătuit”,²⁸ spune Buddha, care credea în ceva care subsistă manifestărilor aparente și schimbabile ale lumii.

Această Parinirvana, ca „realitate necondiționată, care transcende cursul veșnic al fenomenelor cosmice și psihomentale”, este propriu-zis, „absolutul prin excelență, *asamskrta* (subl. n.)”²⁹, respectiv ceea ce nu e născut și alcătuit, transcendentul, ceea ce se află dincolo de orice experiență umană.

Nirvana *eshatologică* nu e nici completă non-devenire, dar nici o existență, așa cum o înțelege omul. Ea este unirea cu realitatea eternă, o stare care transcende relațiile subiect-obiect, în care nu mai există o conștiință a binelui, o stare de activitate care nu e supusă cauzalității, întrucît ea este libertate necondiționată. Nirvana *eshatologică* e o stare reală și continuă, chiar dacă nu e supusă timpului și spațiului.

²⁷ Dr. H. Hecker, o. c., p. 15.

²⁸ Ud., VIII, 3.

²⁹ M. Eliade, o. c., p. 173.

Omul înțelege, așadar, această stare „transcendentală” a Parinirvanei ca pe o „conștiință detașată”, desprinsă. Atunci când apare golirea conștiinței de toate imaginile, nu mai e nimic prezent decât totalitatea premiselor inconștiente. Întotdeauna, conștiința nu poate cuprinde decât puțin, restul trebuind să subsiste în mod necesar în umbra inconștientului. De aceea, este o imposibilitate să se privească într-o formă conștientă tot ceea ce poate fi, în genere, o posibilă reprezentare; dimpotrivă, o „privire globală” și totală într-o formă inconștientă nu e doar o posibilitate, ci o realitate. Parinirvana nu e accesibilă nici unei cercetări raționale și nu constituie din acest motiv obiectul vreunei teorii, fiindcă numai parțialul poate fi cercetat, însă niciodată totalitatea, care transcende în mod absolut puterea noastră de înțelegere.

Doctrina salvării din Mahayana este cu atât mai curajoasă cu cât a creat o nouă filosofie, mai radicalistă, respectiv aceea a „vacuității universale” (*sunyata*)³⁰. E foarte ciudat că exact în momentul triumfului compasiunii (*karuna*) pentru toate făpturile, întregul cosmos trebuie să fie „golit” de realitate. Hinayana insistase pe irealitatea sufletului însuși (*nairatmya*). Mahayana, deși glorifică viața lui *bodhisattva*, afirmă irealitatea și inexistența în sine a „lucrurilor”, a *dharmelor* (*dharma subyata*).³¹ Acest lucru nu constituie totuși un paradox. Conceptul de „vacuitate universală”, golind universul de „realitate”, facilitează detașarea de lume și contribuie la stingerea ego-ului (*ahatta*) — scopul ultim al lui Buddha și al buddhismului Hinayana.

Avalokiteśvara socotea că cele cinci părți constitutive (materia — *rupa*, percepția, etc.) sînt goale ca sens, lipsite de esență proprie, respectiv că sînt nimic în definitiv. Acest „nimic” se revelează printr-o analiză temeinică a lucrurilor înseși și nu poate fi despărțit de ele. „Vacuitatea” nu este, deci, constatarea absenței lucrurilor, ci reprezintă lucrurile înseși, în măsura în care ele scapă unei analize temeinice.³²

Atunci cînd se cunoaște că toate părțile constitutive sînt „goale”, se încearcă realizarea acestei înțelegeri și se dobîndește în consecință, o stare spirituală, în care materia și celelalte constitutive dispar din câmpul vizual. Așa-numita identificare a „vacuității” (*sunyata*) cu materia (*rupa*) poate fi găsită în *Înimă — Sutra*, mai precis în prima parte a acesteia.³³ Aici se reliefează că *sunyata* este identică cu *rupa* (mate-

³⁰ În ultimii ani, expresia buddhistă *sunyata* („vacuitate”) s-a bucurat de o oarecare atenție din partea teologilor creștini, datorată traducerilor engleze și germane ale cărții „Ce este religia?” aparținînd profesorului japonez Keiji Nishitani, care poate fi considerată cea mai cunoscută lucrare a Școlii Kyoto (a se vedea *Religion and Nothingness*, New York, 1982; *Was ist Religion?*, Frankfurt, 1982).

³¹ M. Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. II, București 1986, p. 214.

³² T. Vetter, *Zum buddhistischen Hintergrund von K. Nishitanis Bialektik (I) und zu F. Baris Vorschlag zum christlich-buddhistischen Dialog (II)*, în „Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft”, 71, Jahrgang, nr. 1/1987, p. 4.

³³ *Înimă — Sutra* e un text indian, apărut probabil în secolul III d. Hr. El nu s-a bucurat de mare popularitate în India — spre deosebire de China și Japonia — și poate fi privit ca aparținînd primei faze a dezvoltării buddhismului în contextul est-asiatic (E. Conze *The Prajnaparamita Literature*, Tokyo, 1978, pp. 67—74).

ria sau forma vizibilă la om, dar și oriunde în lume), iar materia este identică cu „vacuitatea”, că „vacuitatea” nu trebuie separată de materie, după cum nici materia de „vacuitate”. Și ceea ce reprezintă materia este „vacuitatea”, iar ceea ce este „vacuitate”, e materia.³⁴ Același lucru e valabil și pentru părțile constitutive ale omului și lumii.

Echivalența dintre Nirvana și transcenderea absolută a cosmosului, adică aneantizarea lui, apare reliefată în buddhism în mai multe imagini și simboale, cum ar fi: simbolismul cosmologic și temporal al „celor șapte Pași ai lui Buddha”, parabola „oului spart”, care ilustrează transcenderea cosmosului și a timpului circular, imaginile „demolării casei” și a „acoperișului spart”, traducând aneantizarea întregului univers condiționat. Avînd în vedere importanța omologiei „cosmos — casă — corp omenesc” pentru gîndirea indiană, putem înțelege și aprecia noutatea revoluționară a obiectului propus de către Buddha Vechiului ideal de „instalare într-un locaș statornic”, respectiv de asumare a unei situații existențiale într-un cosmos perfect, Buddha îi opune idealul elitei spirituale a contemporanilor săi, și anume aneantizarea lumii și transcenderea oricărei „situații” condiționate.³⁵

În conformitate cu acest ideal, respectiv aneantizarea lumii și transcenderea absolută a oricărei realități condiționate, generată și înrădăcinată de conceptul *sunyata*, Nagarjuna neagă categoric distincția între Samsara și Nirvana.³⁶ Aceasta nu înseamnă că lumea (Samsara) și eliberarea (Nirvana) sînt identice, ci că ele sînt „nediferențiate”. Nirvana reprezintă un produs al spiritului nostru, de unde rezultă că, din perspectivă adevărului ultim și absolut *Tathagata* însuși nu se bucură de nici un regim autonom și valid.

Așadar, după cum s-a văzut, lămurirea conceptului de „Nirvana”, cu caracterul ei pozitiv sau negativ, ne pune în fața unei probleme foarte delicate, și anume aceea dacă Nirvana este „existență”, sau „nonexistență”, dacă ea este acel „Nihil” absolut, stingerea completă a oricărei existențe, sau, pur și simplu, realitatea absolută a desăvîrșirii?

4. Este Nirvana o stare reală de desăvîrșire sau „Nimicul” absolut?

E îndeobște cunoscut faptul că mulți dintre aceia care s-au ocupat și se ocupă cu studiul învățaturii buddhiste au considerat și consideră Nirvana eshatologică sau Parinirvana drept un „Nimic” absolut, care reprezintă stingerea individualității, în timp ce lumea și toate celelalte există mai departe în Samsara. Potrivit acestei păreri, Parinirvana este dispariția și, în consecință, inexistența persoanei după moartea acesteia. Ea înseamnă negarea eu-lui, ștergerea unei dimensiuni existente și însăși *anularea* acesteia — opinie neîmpărtășită de alți specialiști în buddhologie.³⁷

³⁴ Cf. Mula-Madhyamaka-Karikas, Madras, 1977; David Seyfort Reugg, *The literature of the Madhyamaka School of Philosophy in India*, Weisbaden, 1981. p. 4 sq.

³⁵ M. Eliade, *Istoria credințelor* ... II, p. 105.

³⁶ Mula — Madhyamaka — Karikas, XV, 19.

³⁷ J. P. Schnetzler, o. c., p. 33.

Pentru a confirma „adevărul” stării de parinirvana ca „neant”, „anihilare”, „distrugere”, cel mai frecvent, este prezentată comparația Parinirvanei cu stingerea unei flăcări, a unei lămpi sau a unui foc: „Vechea existență a dispărut, o altă nouă nu mai există, conștiința lor a dispărut, germenul le-a dispărut pentru o existență ulterioară..., cei înțelepți se sting precum această lampă”.³⁸

Printr-o interpretare greșită a unor texte, Parinirvana, a fost considerată chiar în Hinayana ca o distrugere a ființelor, ca o „non-existență”. Școala Sautrantika, de pildă, susținea reprimarea dorinței, urii și iluziei prin cunoaștere, pentru desăvârșirea finală a buddhistului. Ea ar consta în faptul că viciile și lucrurile provocatoare de vicii n-ar mai exista în viitor. Reprezentantii acestei școli contestă faptul că există trecut și viitor, pentru ei doar prezentul fiind o realitate. Devenirea și dispariția lucrurilor nu reprezintă o trecere de la un stadiu al timpului la altul, ci o apariție reală și o dispariție reală. În continuare, cursul personalității, odată cu întreruperea lui, încetează în mod absolut să mai existe. O non-apariție înseamnă, însă, o pură non-existență.³⁹ De aici concluzia că Parinirvana ar fi o non-existență, o distrugere totală, un „nihil” pur.

În Apus, termenul „Nirvana” e tradus curent prin „a muri”, respectiv „a muri” în mijlocul focului celor trei păcate capitale (plăcerea senzuală, voința rea și iluzia). Astfel tradus, cuvântul „Nirvana” facilitează apariția unei impresii eronate⁴⁰, în sensul că Nirvana eshatologică este o distrugere sau non-existență, interpretare cu care numeroși învățați buddhiști nu sînt de acord. Ei arată că „buddhismul a respins categoric aspirația după stingere în sensul de anihilare sau non-existență (vibhava — tanha), Buddhiștii nu caută după încetare și stingere, ci după eternitate și nemurire. Cel ce a atins Nirvana nu mai este afectat nici de viață nici de moarte. Nirvana nu este decît după aspectul cuvîntului ceva negativ. Cuvîntul era foarte agreat de asceții și gînditorii din acele timpuri el însemna starea ideală și a fost preluat de către buddhiști”.⁴¹ Așadar, Nirvana este doar ca expresie o negație, un „neant”.

³⁸ SN., 235; MN., I, 487 sq.: „Vaccha, dacă te-ar întreba cineva în ce direcție a luat-o focul care s-a stins în fața ta, aproximativ spre răsărit, spre apus, spre nord sau spre sud, ce-ai răspunde tu, Vaccha?” — „Nu se poate spune așa ceva, preacinstite Gotama. Despre acest foc preacinstite Gotama, care ardea prin punerea de iarbă și așchii de lemn peste el, se poate spune că, după ce a consumat materialul de ars, s-a stins, întrucît nu i s-a mai dus un nou material de ars”. — „Tot la fel și corporalitatea (senzația, percepția, impulsurile instinctului și voinței, conștiința), — prin care ar putea fi determinat Tathagata — a dispărut, a fost tăiată din rădăcina..., adusă la neființă și nu mai apare în viitor. Vaccha, Tathagata e eliberat de aceea ce se cheamă corporalitate. El este profund de nemăsurat și de necuprins, precum marea cea mare” (cf. și SN., IV, 376).

³⁹ E. Frauwallner, *Die Philosophie des Buddhismus*, Berlin, 1956, p. 131; Louis de la Vallée-Poussin, *Le dogme et la philosophie du bouddhisme*, Paris, 1930, p. 156 sq.

⁴⁰ Cf. J. P. Schnetzler, o. c., p. 33.

⁴¹ H. Nakamura, o. c., p. 27.

De fapt, avînd în vedere noțiunea de Nirvana, este logică legătura dintre ideea buddhistă de Nirvana și învățătura despre nonexistența unui eu. Dacă buddhismul ar susține existența unui suflet, ar trebui ca acesta să și existe mai departe după moarte, ca ceva veșnic, și în această situație Parinirvana ar fi un fel de paradis, în care sufletul mîntuit își găsește liniștea. Dar, din moment ce buddhismul susține nonsineitatea unei persoane, Parinirvana, e văzută, firește, în „stingerea” definitivă a acestuia. Pe de altă parte, Nirvana nu înseamnă „mîntuire” în formă unei distrugerii a eu-lui, pe fondul dăinuirii lumii, ci înseamnă, „mîntuire” în forma înțelegerii eu-lui și a lumii care se dovedesc la fel de iluzorii. A iluzie nu poate fi niciodată realmente distrusă, întrucît tocmai aceasta ar presupune realitatea ei. Numai ceva real poate fi distrus, dar niciodată o iluzie. Aceasta e înlăturată tocmai prin faptul că e înțeleasă.⁴²

Intrucît odată cu desființarea persoanei empirice, sfîrșește și conștiința apercceptivă a celui mîntuit, pentru acesta lumea a încetat să mai existe. Pentru el Parinirvana este „sfera unde nu mai există nici pămînt nici apă... ea nu este sfera înfinității spațiului, nu este sfera înfinității conștiinței, nu este sfera neantului și nici a impercepției, nu este această lume, dar nici o lume eshatologică, nu este nici amîndouă la un loc...”⁴³

Așadar, Nirvana eshatologică nu este un conținut care poate fi descris, prezentat sau explicat din punct de vedere intelectual. Acolo unde e vorba de această Nirvana, descoperim un mod de exprimare predominant negativ. Dar tocmai această modalitate de exprimare reliefează sensul realității în buddhism. Noțiunile pozitive sînt utilizate să stabilească o unicitate, și prin aceasta să limiteze. Realitatea, însă, nu are limite, și acolo unde se urmărește eliminarea oricărei limitări, nu pot fi folosite decît expresii negative.⁴⁴

Cu privire la comparația Parinirvanei cu „stingerea” unui foc, noi trebuie să evităm, firește, înțelegerea acesteia în sensul fizicii moderne, și anume că un foc stins nu mai există: „Pentru vechii indieni, focul nu este distrus atunci cînd, de exemplu, un incendiu de pădure este stins, întrucît el poate oricînd să reapară. El a devenit doar imperceptibil”.⁴⁵

⁴² Dr. H. Hecker, o. c., p. 28 sq.

⁴³ Ud., VIII. 1.

⁴⁴ H. Günter, *Der Buddha und seine Lehre nach der Überlieferung der Theravadin*, Zürich, 1956, p. 452. H. Nakamura este de o altă părere: „Probabil că acest lucru se datorează modului tradițional de a gândi al indienilor, care preferă forma negativă de exprimare. Astfel indienii spun de exemplu, „nu unul” (aneka) în loc de „mulți”, „nu bun” (akusala) în loc de „rău”, ș.a.m.d.” (K. Nakamura, o. c., p. 27).

⁴⁵ Dr. D. Schlingloff, o. c., I, p. 113 sq; cf. G. Grimm, *Die Lehre des Buddha...*, p. 275: „Focul există însă, după cum știm, într-un anume fel, și atunci cînd este stins; el este nicăieri și pretutindeni. Căci el nu poate fi descoperit nicăieri și, totuși pîndește pretutindeni condițiile apariției sale în această lume și, ca atare se poate aprinde în orice moment pretutindeni, acolo unde sînt îndeplinite aceste condiții, oferindu-i-se spre ardere materialul de care are nevoie; acest lucru se poate realiza fie aici la noi, fie pe Sirius. Tot la fel și cel mîntuit, care e totalmente stins, există nicăieri și pretutindeni”.



Prin dispariția oricărei individualități, omul intră în legătură cu întreg universul și devine o parte esențială a structurii acestuia. Desăvârșirea este tocmai unitatea cu tot ceea ce este, a fost și va fi în viitor, iar eliberarea înseamnă că curgerea personalității e întreruptă și nu se mai continuă, ci se revarsă definitiv în trecut. Astfel, ea ajunge într-o stare similară cu aceea de moarte. Ea nu e însă nimicită, ci a intrat doar într-o stare de repaus. Orizontul vieții e lărgit la limitele realității; este un mod de a exista fără un „eu”, o existență atemporală și nicidecum acel „nihil” absolut.

Cu privire la identitatea dintre „vacuitate” și materie, adversarii indieni ai lui Nagarjuna și mai târziu anumiți savanți occidentali au afirmat că sunyavada ar fi o filosofie nihilistă, întrucât ar nega toate doctrinele, fundamentale buddhiste și nebuddhiste.⁴⁶ Ea este, în realitate, o ontologie, secundată de o soteriologie, care urmărește detașarea de structurile iluzorii ale limbajului. Ca atare, sunyavada folosește o „dialectică paradoxală”, ducând la *coincidența oppositorum*, amintind oarecum de Nicolaus Cusanus, de Hegel și Wittgenstein. Respungând orice sistem filosofic, Nagarjuna demonstrează imposibilitatea de a exprima Adevărul Ultim (paramarthata) cu ajutorul limbajului. El amintește, mai întâi, că există două feluri de „adevăruri”: cele convenționale sau „închise în lume” (lokasamvrtisatya), folosite din punct de vedere practic, și Adevărul Ultim, singurul care poate conduce la mintuire.⁴⁷ Cine nu cunoaște distincția între aceste două adevăruri,⁴⁸ nu cunoaște realitatea profundă (tattva), pe care buddhas o predicau.

Cînd se afirmă că sunya este indescriptibilă și de neconceput, de aici nu rezultă că există o „realitate transcendentă” caracterizată prin aceste atribute. Adevărul Ultim nu relevăază un „Absolut” de formă vedantină; el este, propriu-zis, modalitatea de a exista, descoperită de buddhist atunci cînd realizează o indiferență desăvîrșită față de „lucruri” și dispariția lor. Realizarea, prin gîndire, a vacuității universale echivalează, în fond, cu eliberarea. Dar cel care atinge Nirvana nu poate „ști” acest lucru, căci vidul transcende atât ființa cît și neființa. Înțelepciunea (prajna) revelează Adevărul Ultim, folosind adevărul închis în lume: acesta din urmă nu este respins, ci transformat în adevăr care nu există prin el însuși.⁴⁹

⁴⁶ Este o apropiere de gîndirea sartriană, în care neantul ar fi o permanentă „cădere” a în-sinelui către sine, un act ontologic, un „eveniment absolut” care vine la ființă prin ființă și care fără a avea ființă este permanent susținut de ființă: „Neantul este posibilitatea proprie a ființei și unica ei posibilitate”. (J. P. Sartre, *L'Etre et le Néant*, Gallimard, Paris, 1964, p. 121; T. Ghiddeanu, *Conștiința filosofică de la Husserl la Teilhard de Chardin*, Iași, 1981, p. 142)

⁴⁷ M. Eliade, *Istoria credințelor...*, II, p. 218.

⁴⁸ Această distincție e preluată de Nagarjuna din literatura Prajna-paramita (T. Vetter, *A Comparison between the Mysticism of the older Prajna-Paramita literature and the Mysticism of the Mula-Madhyamaka-Karikas of Nagarjuna*, în „Acta Indologica” VI (1984), p. 508.

5. Concluzii în perspectiva unui dialog interreligios

Din toate cele analizate mai sus, putem trage concluzia că Nirvana poate fi justificată numai psihologic; ea nu poate fi fundamentată științific. Ea constituie contrariul diametral al lumii, este ceva care nu aparține lumii sub nici o formă, ceva ce nu se află în legătură cu lumea și nu acționează asupra acesteia. De aceea, ea ar putea fi definită, pur și simplu, ca „cel cu totul altfel”, în comparație cu această lume. Această expresie este mult mai adecvată pentru Nirvana decât pentru Dumnezeu creștin, care se află, într-adevăr deasupra lumii, o transcende, dar totuși o guvernează și stă într-o legătură permanentă cu ea. Dacă Dumnezeu ar fi „Cel cu totul altfel”, El n-ar mai putea fi pentru suflet Cel ce-i conferă harul, iar credinciosul nu s-ar mai afla într-o relație personală cu El.

Odată cu eliminarea ego-ului, dar mai ales cu acea teză „a vacuității” universale, buddhiștii golesc universul de însuși sensul său, pe care îl dă persoana, „eu” său ce umple universul de sens, îi dă viață, îl înțelege, comunică cu el. Absența sau eliminarea eu-lui implică, de fapt, nu numai moartea, „vacuitatea” individului, ci și a universului, în care se integrează, prin care există și cu care coexistă. Mai remarcăm că printr-o neconținută căutare de a explica realitățile fundamentale și cauzalitatea care le stăpânește — așa cum încearcă buddhismul — sînt distruse, în general, noțiunile folosite pentru aceasta, respectiv pluralitatea (prapanca). Tot ceea ce face Magarjuna, de pildă, atunci cînd susține „vacitatea universală”, în ciuda oricăror argumentări, slujește, în cele din urmă, unui scop practic, deși are o sarcină teoretică. De altfel, o repetare abuzivă, o circularitate a folosirii lui „nici”, atît de frecvent înfilnit în filosofia buddhistă, trădează o anume absență a posibilităților, ca un impas filosofic.

Dacă ar fi să ne referim mai îndeaproape la modul în care învățătura noastră creștină ortodoxă și cea buddhistă privesc starea finală de desăvîrșire a credinciosului, și anume îndumnezeirea acestuia și Nirvana, vom constata că, deși în aparență ar putea fi schitate anume convergențe, planul deosebiriilor rămîne totuși mult prea vast. Făcînd abstracție de apofatismul experimental buddhist, care cel puțin în perspectiva scopului pe care îl urmărește, ar putea constitui o premisă în vederea unui dialog interreligios, prezentînd anumite elemente comune⁴⁹, cunoașterea negativ-rațională abuzează mult prea mult de speculații. În buddhism, transcenderea pornește și este realizată mai mult de „om”, care îl transcende în ultimă instanță și pe Absolut, dacă avem în vedere acel concept de „vacuitate” universală. În acest caz, este limpede că în acest „suiș” aparent, Absolutul degenerează, iar individul, degenerînd, urcă și transcende. Astfel, deși, în aparență, teologia buddhistă vrea să facă din individ o manifestare a suferinței de care este impregnată existența, deposîndu-l de un „eu” și o individualitate ne-

⁴⁹ M. Eliade, *Istoria credințelor* ... I, pp. 219—220.

cesară, îl plasează deasupra unui „Absolut” care, în realitate, este inexistent.

Este foarte adevărat că atit dascălii Bisericii noastre, ca Sf. Grigore Palama,⁵¹ cit și teologia buddhistă⁵² afirmă că cel îndumnezeit, respectiv cel nirvanizat, sînt „fără început” și „fără sfîrșit”. Dar, trebuie remarcat că afirmația patristică nu se referă la o „topire” sau o cufundare a credinciosului în structura cosmosului, prin care el există mai departe, fără vreo individualitate aparte, ci la faptul că acesta se împărtășește de har și este îndumnezeit.

Sfințenia propriu-zisă vine numai de la o Persoană absolută. În fața unui „Absolut” impersonal,⁵³ ca în buddhism, omul nu se poate niciodată rușina în modul cutremurător, absolut, așa cum se petrece în fața Celui Unuia Sfînt și atotiubitor. Sfințenia nu este, în realitate, ceva static și individual, ci un proces de nesfîrșită umanizare creștină prin îndumnezeire, ce se realizează în relațiile dintre oameni și Dumnezeu, dintre oameni înșiși și dintre ei și cosmosul întreg Unui Absolut impersonal nu i se poate atribui curățenia în sens propriu, deoarece curățenia implică o intenție, gânduri, interioritate subiectivă, o delicatețe în raport cu alte persoane, în actele conștiinței. Numai o persoană ne poate atrage, ne poate trezi un interes real, întrucît ni se poate oferi și i ne putem oferi într-o relație de iubire.⁵⁴

Dacă pentru învățătura buddhistă conservatoristă această așa zisă „sfințenie” constituie întotdeauna o dimensiune a prezentului, ea nu poate fi niciodată legată de trecut și viitor, pentru creștinism, prezentul constituie întotdeauna un moment înins spre viitor, numai Dumnezeu, existența plenară, fiind un prezent veșnic. Timpul nu poate înceta decît în comuniune desăvîrșită cu Dumnezeu. Acestea ar fi cele două eternități ale timpului. În eternitatea comuniunii desăvîrșite, pe care o înțîlnim în creștinism, înțîlnim deplina libertate, și un sens unic și suprem pentru toate, ca și o mișcare deasupra mișcării⁵⁵, pe cînd în eternitatea generată de *Sunyata* înțîlnim incapacitatea oricărei creșteri și, deci, a oricărei libertăți.⁵⁶

În absența comuniunii, nu mai există nimic nou, timpul devine gol de orice conținut. Acesta este, propriu-zis timpul nesemnificativ, inutil, prin vidul lui total, prin absența oricărei mișcări, a oricărei finalități. Această eternitate se află dedesubtul timpului, ea este acea *sunyata*, acel timp nirvanic.

⁵⁰ Ne gîndim aici în special la tehnicile de meditație yoginică, ce prezintă anume similitudini cu tehnicile isihaste (a se vedea David Scott, *Christian Responses to Buddhism in Pre-Medieval Times*, în „Numen, International Review for the History of Religions”, vol. 32, 1985, pp. 88—100).

⁵¹ Cf. pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1980, p. 178.

⁵² MN., I, 487 sq.

⁵³ Cf. Ud., VIII, 1.

⁵⁴ Pr. prof. D. Stăniloae, o. c., pp. 266—267.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 190.

⁵⁶ MN., I, 487 sq.

Monotonia infinită a vidului, alături de plenitudinea temporală, constituie cele două dimensiuni diametral opuse ale eternității. Prima este o eternitate moartă, așa cum o întâlnim în budhism, iar cea de a doua este o eternitate vie, acea eternitate a comuniunii. Eternitatea „nirvanică” este contrară adevăratei eternități. Însuși timpul „nirvanic” nu mai e, propriu-zis, timp, pentru că nu mai implică o succesiune de stări mereu noi, stimulate de a ajunge mereu mai departe în eternitate, ci un timp al monotoniei, al golului.⁵⁷

Stabilitatea în Dumnezeu este în același timp mișcare, „dar nu mișcare de la un lucru la altul finit, ci o mișcare stabilă în experiența prin înnoire a infinității divine, în care vom avea totul... S-ar putea spune că această stare de trăire a iubirii infinite e dincolo de mișcare și stabilitate, este o stare care le cuprinde pe amândouă”.⁵⁸ Această stare implică o mișcare în comuniune, în care nu se separă dar nici nu se confundă cei aflați în comuniune. Și această mișcare în comuniune cu caracter veșnic, ca formă de manifestare a iubirii plenare dintre om și Dumnezeu, ca și dintre om și om, este departe de acea stabilitate și imobilitate liniară pe care, cu voie sau fără voie, buddhiști o implică prin Nirvana.

⁵⁷ Cf. pr. prof. D. Stăniloae, o. c., pp. 194—1985; K. Rahner, *Die Christologie innerhalb einer evolutiven Weltanschauung*, în „Schriften zur Theologie, vol. V, 1964, Zürich-Köln, pp. 191—192.

⁵⁸ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, trad. din grecește, de pr. prof. D. Stăniloae, București, 1983, p. 34; P. Sherwood, *The Earlier Ambigua of St. Maximus the Confessor and his refutation of the origenism*, Roma, 1955, I. 112.

O CTITORIE FEUDALĂ ROMÂNEASCĂ LA REȘIȚA

de: DUMITRU TEICU

De mai bine de două veacuri, Reșița simbolizează principala cetate de foc a siderurgiei din sud-vestul României. Toate cercetările istorice de pînă acum, cu privire la trecutul Reșiței sau al văii superioare a Bîrzavei, s-au ocupat în mod firesc cu trecutul marilor uzine din această zonă a României.¹ Cu totul întîmplător au fost semnalate descoperiri arheologice mai vechi, care dovedeau o viețuire în acest spațiu geografic, cu mult mai timpurie.² Puținele documente medievale (secolele XIV—XV) referitoare la valea superioară a Bîrzavei, publicate odinioară, menționau existența unor cnezate românești în această zonă.³ Puține ca număr, dar foarte importante, acestor documente nu li s-a acordat suficientă atenție în lucrările istorice despre Valea Bîrzavei.⁴

Cercetările recente de arheologie medievală, întreprinse la Reșița, coroborate cu informațiile documentare, aduc mărturie unei intense vieți feudale românești în această zonă de la poalele Semenicultui. În spațiul delimitat de bazinul superior al Bîrzavei, de la izvoare, de pe Semenice și pînă în zona de cîmpie de la Bocșa s-a petrecut, în perioada medievală (secolele XII—XIV), un fenomen istoric similar cu cel din alte spații românești — din Hațeg, Maramureș ori alte părți ale Transilvaniei.⁵ Într-un mediu omogen românesc, în ținuturile de la poalele Semenicultui s-a constituit, în perioada medievală, districtul românesc Bîrzava.⁶

Punctul de plecare al cercetării noastre în Valea Bîrzavei l-a constituit ruinele unei biserițe, ce se afla odinioară la Reșița, în cartierul Moroasa. Dealul cu ruinele era mai cunoscut pe atunci sub denumirea de „Ogășele” (actualmente, denumirea de Moroasa desemnează întreaga zonă). Toponimul „Moroasa”, ce s-a format după abandonarea bisericii și a cimitirului din jurul ei, se explică tocmai prin existența

¹ Gh. Cimponeriu, *Din istoricul Reșiței*, în „Buletin UDR”, II, 1, 1930; I. Păsărică, *Monografia uzinelor de fier și domeniilor din Reșița*, București, 1935; S. Jordan, *Die kaiserliche Wirtschaftspolitik im Banat im 18. Jahrhundert*, München, 1967; *Reșița istorie și contemporaneitate*, Reșița, 1951; 200 de ani de construcții de mașini la Reșița, 1771—1971, I, Reșița, 1971.

² R. Petrovsky, *Contribuții la repertoriul localităților județului Caraș-Severin din paleolitic pînă în secolul al V-lea î.e.n.* în „Banatica”, IV, 1977, pp. 451—452.

³ P. Frigyes, *Krassó Vármegye története*, III, Budapeșt, 1882, pp. 284—286, 344—346.

⁴ *Reșița istorie și contemporaneitate*, p. 35; 200 de ani de construcții de mașini la Reșița, I, pp. 42—43.

⁵ R. Popa, *Tara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, 1970, pp. 14—15.

⁶ P. Frigyes, *A Szőreny vármegyei hajdani oláh kerületek*, Budapeșt, 1876, p. 14.

cimitirului și a legendelor cu strigoi sau „moroii” create în jurul lui.⁷

După ce au fost semnalate⁸, ruinele au fost investigate arheologic de profesorul de istorie reșițean S. Mihalik. Călăuzit de păstorii români, el a identificat ruinele, aflate pe un bot de deal ce străjuiește lunca Bîrzavei, undeva la sud-est de fostul sat de atunci „Reșița Română”. Cu ajutorul elevilor, a efectuat săpături, stabilind că pe acest deal se aflase o biserică și alături de ea o altă construcție din zid. Biserica era un monument cu un plan simplu, format dintr-o navă, un altar rectangular și un turn-clopotniță, alipit laturii de apus a navei. Dimensiunile bisericii erau — după datele lui Mihalik — de 12 m lungime, din care, nava măsura $9 \times 4,80$ m și altarul $3 \times 2,60$ m. La 58 m nord de biserică, a identificat o construcție din zid, cu dimensiunile de cca. 8×10 m, pe care o socotea fie locuința preotului, fie ruina unui castel nobiliar.⁹ Ruinele descoperite au fost readuse în actualitate la sfîrșitul deceniului al IV-lea al secolului XX. C. Cocora le-a descris într-o broșură, alcătuiind și o schiță¹⁰ (fig. 1).

În anii 1970 și 1976 s-au întreprins din nou săpături arheologice la ruinele bisericii, acoperite între timp de vegetație. În jurul ei au fost găsite mai multe morminte, fără inventar funerar, care n-au oferit în consecință nici un element cronologic.¹¹ Vechea construcție din vecinătatea bisericii semnalată de Mihalik, a fost însă între timp acoperită de o nouă clădire modernă, așa încît nu mai putea fi cercetată arheologic.

Observațiile și constatările lui S. Mihalik necesită o serie de amendamente, în urma altor cercetări întreprinse în anii 1983 și 1985. S-au săpat în jurul monumentului nouă case și secțiuni, în măsura permisă de amenajările moderne. Au fost cercetate un număr total de 42 morminte. În zona de sud a bisericii, mai puțin cercetată anterior, au fost identificate cele mai multe morminte. Cîteva au fost găsite la est și la nord de altar. În interiorul bisericii, solul a fost săpat pînă aproape de fundații, așa încît nu s-au mai putut face alte observații stratigrafice, sau să se identifice morminte. La stadiul cercetării noastre, limitele necropolei nu depășeau o zonă de 10 m în jurul bisericii (fig. 2).

La mormintele cercetate în anii 1983 și 1985, s-a găsit un foarte interesant inventar funerar ce cuprinde: nouă monede, un cercel de tîmplă și trei inele sigilare, din argint.¹² La mormîntul 1 din 1976 s-a găsit o piatră de formă dreptunghiulară, înaltă de 0,50 m., care avea incizat pe ea semnul crucii (fig. 3). Socotim că ea a avut rolul unui semn

⁷ V. Ioniță, *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, 1982, p. 82.

⁸ P. Frigyes, *Krassó ... (o. c.)*, 1884, p. 142.

⁹ S. Mihalik, *Resicza jelene és multja*, Reșița, 1896, p. 79.

¹⁰ C. Cocora, *Biserica sau cetatea turcească de lângă Reșița*, Reșița, 1938, pp. 8, 14.

¹¹ I. Uzum — D. Teicu, *Precizări de ordin cronologic și considerații istorice în legătură cu monumentul de arhitectură feudală de la Reșița-Ogășele*, în „Banatica”, VII, 1983, p. 299.

¹² *Ibidem*, p. 300—301.

sepulcral. Astfel de semne au avut foarte probabil și celelalte morminte, deoarece numai așa se explică relativa lor ordonare în șiruri.¹³

Inventarul funerar în general și cu deosebire monedele ne-au servit la datarea necropolei și a bisericii. Observațiile stratigrafice făcute în zona de sud a bisericii dovedesc cu certitudine că necropola a avut o fază de înmormântări anterioară construcției monumentului din zid. Mormintul 21, tăiat de zidul sudic al navei, precum și alte patru morminte (M₁₇—M₂₀), deranjate de zidul de sud al altarului, sînt o dovadă că cimitirul era în folosință înaintea construirii bisericii, Mormintele nederanjate de zid (cu inventar funerar), alipite zidului sudic al navei, ori celui nordic al altarului, care aparțin fazei a doua a necropolei, sînt de mare importanță pentru stabilirea unui termen *ante quem* de datare a construcției bisericii.

Mormintul 34 a fost cercetat la sud de nava bisericii. Groapa lui a fost săpată în imediata vecinătate a zidului sudic al navei și este nederanjat le șanțul de fundație al zidului. Prin urmare, mormintul este ulterior construcției bisericii. Pe mandibulă s-a găsit o monedă de la Ludovic I, emisă în anul 1373. În aceeași situație stratigrafică — față de zidul nordic al altarului — este mormintul 42, la care s-a găsit o monedă de la regina Maria (1382—1387). În consecință, biserica de zid de la Reșița a fost construită la o dată anterioară acestor înmormântări, deci pe la mijlocul sau imediat după mijlocul secolului XIV. Este foarte probabil ca monumentul de zid să fi fost precedat de o biserică din lemn, contemporană cu prima fază de înmormântări din necropolă. De altfel și documentele scrise din veacul XIV amintesc biserici construite, parte din lemn parte din piatră, în zona de sud a Banatului.

Cînd s-au făcut primele înmormântări pe dealul de la Moroasa? Cercetarea arheologică a oferit în parte un răspuns, pe baza inventarului funerar găsit în morminte. Trebuie să se rețină și faptul că un număr relativ mare de morminte distruse ori deranjate, ar fi putut oferi și ele alte indicii cronologice mai nuanțate. În prima fază de funcționare a necropolei, s-au făcut înmormântări cu siguranță încă din prima jumătate a veacului XIV, sau poate încă din secolul XIII — după cum pledează analogiile pentru unele piese de inventar funerar. În ceea ce privește durata de funcționare a necropolei, ne găsim în aceeași situație ca și pentru începuturile ei. Mormintul 26, cu o monedă de la Matei Corvin, emisă la 1490, dovedește că la sfîrșitul veacului XV se mai făceau încă înmormântări în jurul bisericii de la Reșița — Moroasa.

Alături de monede — utile pentru cronologia cimitirului și datarea bisericii — s-au găsit și trei inele sigilare din argint, împreună cu un cercel de timplă. Două dintre inele au chetonul lucrat dintr-o foiță subțire de argint ornamentat cu motive geometrice și florale stilizate, al căror simbol inițial este greu de reconstituit. Cel de-al treilea inel era gravat pe cheton o cruce dublă aurită (fig. 4/1). Inelele din necro-

¹³ D. Teicu, *Necropole medievale românești din Banat în lumina cercetărilor arheologice*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 4—6/1982, p. 266.

pola de la Reșița își găsesc analogii în necropolele medievale de la Drobeta Turnu-Severin¹⁴, Ilidia, Giulești¹⁵, datate între secolele XIV—XVI. Ele formează al doilea ansamblu unitar de inele sigilare medievale (secolele XIV—XV), după descoperirile mai vechi de la Ilidia¹⁶.

Cercelul de timplă a fost lucrat din argint, în tehnica firului fili-granat și a granularii, fiind o podoabă de o mare finețe artistică. Cercei de acest tip, cunoscuți în general sub denumirea de tip „Tokay”, s-au găsit pe un spațiu larg din Europa — sud-estică și centrală.¹⁷ Ei s-au răspândit din ambiția artei bizantine, îndeobște în secolele XII—XIV, în lumea medievală sud-dunăreană și de aici spre centrul continentului. În spațiul bănățean, astfel de podoabe s-au descoperit întâmplător¹⁸, ori în tezaure, cum este cel de la Macoviște¹⁹, sau în necropola de la Cup-toare.²⁰ Cercelul de la Reșița își găsește analogii foarte apropiate și în descoperiri similare făcute în necropola de la Cetățeni.²¹

Ruinele construcției din apropierea bisericii — existente odinioară, așa cum am arătat mai sus — cu ziduri din piatră legată cu mortar, ar fi putut oferi date suplimentare asupra ansamblului de la Moroasa. Apreciem, totuși, că această construcție reprezenta o locuință turn. Ea își află analogii apropiate într-o locuință similară din cadrul reședinței feudale de la Ilidia.²² Asemenea construcții sînt cunoscute în mediul feudal românesc din Transilvania²³ și în zone vecine ale Europei Centrale.²⁴

Biserica de la Reșița, împreună cu locuința turn, formau o curte sau o reședință medievală. Amplasarea ei pe un deal, care domină Valea Birzavei, inventarul funerar și analogiile cu alte reședințe cercetate

¹⁴ A. Bărcăcilă, *Monede, podoabe de metal și fragmente ceramice de la termele Drubetei și cimitirul medieval suprapus*, în „Materiale și cercetări arheologice” V, 1959, p. 778.

¹⁵ R. Popa, *Cnezatul Marel, Baia Mare*, 1969, p. 37.

¹⁶ Din necropola din jurul bisericii rotunde de la Ilidia se cunosc cinci inele sigilare.

¹⁷ M. Corovic—Ljubinkovic, *Les boucles à trois grains inegaux dites „boucles d'oreilles du type de Tokay*, în „Rad. Vojv. Muz.”, 3, 1954, pp. 81—90; Z. Kadar, *Der schatzfund von Tokay und seine byzantinisch-slavisches Beziehungen*, în „Slavica”, I, Debrecen, 1961, pp. 200—209; C. Nicolescu, *Moștenirea artei bizantine în România*, 1971, pp. 44—45.

¹⁸ D. Pirvulescu, *Obiecte de podoabă feudale din colecția Muzeului Banatului*, în „Tibiscus”, V, 1979, p. 227, fig. 2.

¹⁹ I. Uzum, *Un tezaur de podoabe medievale descoperit la Macoviște (com. Ciuchici, județul Caraș-Severin)*, în „Acta Musei Napocensis”, XX, 1983, pp. 510—518.

²⁰ D. Teicu, *art. cit.*, p. 272.

²¹ L. Chițescu, *Cercetări arheologice la Cetățeni, județul Argeș*, în „Cercetări Arheologice”, 4, 1976, p. 179.

²² Locuința turn de la Ilidia are un plan rectangular, structurat în două părți printr-un zid median. Pe baza inventarului arheologic, ea se datează din secolul XII.

²³ R. Popa, *Toure d'habitation au commencement du Moyen Age Roumain*, în „Bulletin”, 34, 1978, pp. 116—118; R. Popa — N. Chidiosan — A. Lukacs, *O reședință feudală din secolele XI—XII la Șinicolau de Beiuș. Contribuții la istoria Bihorului medieval*, în „BMI”, 2, 1984, pp. 26—29.

²⁴ A. Habovstiak, *Stred oveka no dodina na Slovensku*, Bratislava, 1985, p. 120.

în Banat²⁵, Transilvania²⁶, Moldova²⁷, ori alte zone²⁸, ne întăresc convingerea că ansamblul de arhitectură medievală de la Reșița reprezintă o reședință feudală din secolul XIV—XV, cu posibile începuturi încă din veacul XIII.

Biserica de la Reșița este un monument cu plan simplu, arhaic, specific în general perioadei romanice, dar care a cunoscut o lungă viață în timp. Dimensiunile ei sînt mici, iar formele de plan subliniază încă o dată originea acestui tip de biserică din arhitectura din lemn.²⁹ Nava bisericii măsoară în interior 5×6 m., iar altarul de formă pătrată are dimensiunile de 3×3 m. Păstrîndu-se doar fundațiile monumentului, nu se pot face prea multe considerații cu privire la arhitectură. În ce măsură s-au aplicat acestei bisericii — construită după un plan sobru, la mijlocul sau imediat după mijlocul secolului XIV — elemente specific gotice, rămîne o enigmă.³⁰ Ea a fost socotită pînă acum o biserică parohială, fiind îndeobște atribuită unuia sau altuia dintre satele medievale, dispărute mai tirziu de pe valea superioară a Bîrzavei.

În ciuda acestor aprecieri, documente publicate mai recent, dar de mare interes pentru istoria bazinului superior al Bîrzavei, la sfîrșitul secolului XIV și în cel următor³¹, completează în mod fericit puținele informații istorice despre evul mediu în această zonă de la poalele Semenicului.³² Documentele respective au fost emise între anii 1459—1464, cu ocazia unui proces de proprietate purtat de familia cnezială de Țerova cu banii Severinului. Ele oglindesc realități istorice mai vechi și nu în ultimul rînd fac lumină în problema monumentelor de la Reșița — Moroasa. Pe temeiul acestor mărturii documentare, putem afirma cu toată certitudinea că *familia cnezială românească de Țerova a fost ctitorul bisericii de la Reșița*.

Cnezii țeroveni sînt amintiți pentru prima oară — după cîte se cunoaște — într-un document din anul 1433. Vida, fiul lui Stanciu de Țerova, participă alături de alți cnezi din districtul Bîrzava, în calitate de martor, la un proces de proprietate purtat de mai mulți cnezi pentru

²⁵ Pînă acum doar la Ilidia și la Berzovia au fost cercetate reședințe feudale.

²⁶ R. Popa — B. Chidioșan — A. Lukacs, o. c.; R. Popa, o. c., pp. 30—37; R. Popa — M. Zdroba, *Șantierul arheologic Cuhea. Un centru voievodal din veacul al XIV-lea*, Baia Mare, 1966, pp. 10—18.

²⁷ L. Bătrîna — A. Bătrîna, *Reședința feudală de la Nelezi (jud. Neamț)* în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie”, 36, 1985, p. 298.

²⁸ L. Chițescu, *Cetățeni — important centru politic și cultural al formațiunii statele românești din secolul al XIII-lea conduse de voievodul Seneslau*, în „Monumente istorice și de artă”, 1983, pp. 33—35.

²⁹ V. Vățișlanu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, I, București, 1959, pp. 72, 120—124; E. Greceanu, *Influența gotică în arhitectura bisericilor românești de zid din Transilvania*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, 18, 1971, 1, pp. 35, 72.

³⁰ *Ibidem*, pp. 124—125; C. Popa, *Biserici-sală gotice din nordul Transilvaniei*, în „Pagini de veche artă românească”, IV, 1981, p. 83.

³¹ C. Feneșan, *Un proces de proprietate în districtul românesc Bîrzava la mijlocul secolului al XV-lea*, în vol. „Studii și comunicări”, Caransebeș, 1979, pp. 289—293.

³² P. Frigyes, *Krassó*, II, p. 284—287, 344—345 (referitor la cnezatele de lîngă Bîrzava); *Mailatmaicho*, IV, pp. 204—205 (cu referiri la familia nobiliară de Țerova).

moșiile de lingă riul Mailat.³³ Timp de un veac și jumătate, izvoarele scrise păstrează tăcere deplină asupra rosturilor acestor familii cneziale. În anul 1597, nobililor din familia de Țerova le sînt confirmate moșiile Țirnova, Bratova, cele două Țerove, Terovița, Riul Alb, Sincova, Bîrzava și Făliugul.³⁴ Ei au prezentat capitlului din Alba Iulia acte mai vechi, emise de Iancu de Hunedoara și Matei Corvin, prin care își dovedeau dreptul asupra posesiunilor amintite.

Documentele publicate mai recent au fost emise cu ocazia procesului purtat de cnezii țeroveni, la mijlocul secolului XV, cu banii Severinului, Ștefan de Mîtnic și Ladislau de Dolcz.

Acești doi demnitari regali ocupaseră cu forța, în cursul anului 1458, moșia Riul Alb și mai apoi cele două Țerove, Văliugul și prediul Terovița, ce aparțineau de drept țerovenilor.³⁵ La procesul dezbătut la curtea regală a lui Matei Corvin, cnezii țeroveni prezintă cinci documente prin care își dovedesc dreptul lor străvechi de stăpînire asupra moșiilor ocupate samavolnic de cei doi bani de Severin. De o importanță deosebită sînt primele două acte mai vechi, citate în documentul din 2 noiembrie 1459. Cel dintîi document citat este un act din 1411 prin care li se întărea dreptul de stăpînire asupra moșiei Riul Alb, ce se întindea pînă la Valea Bîrzavei.³⁶ Pentru serviciile lor, cnezii Stanciu și Ioan, fiii lui Cristea, fiul lui Bogdan, George, fiul lui Neacșu, Petru fiul lui Iuga, și Vlad fiul lui Lațcu erau introduși în stăpînirea moșiei Riul Alb. Cel de al doilea document, prezentat la judecată, este un act emis de capitlul din Arad la 25 mai 1448, în urma poruncii și a actului de donație de Iancu de Hunedoara, prin care cnezii țeroveni sînt confirmați în stăpînirea moșiilor, din cele două Țerove și Văliug.³⁷ Aceste moșii ei le-au stăpînit și pînă atunci, în virtutea dreptului lor cnezial (*more keneshiali tenuisset*). Ele se învecinau cu cetatea Carașului după semnele vechi de hotar, cum precizează același document³⁸, și erau împărțite în patru părți egale, fără alte precizări. Celelalte trei documente prezentate la proces sînt acte emise în 1458 și 1459, prin care li se întărea

³³ P. Frigyes, o. c., III, p. 345.

³⁴ *Ibidem*, IV, pp. 204—205.

³⁵ C. Feneșan, o. c., pp. 289—291.

³⁶ *Ibidem*, p. 295. Riul Alb este un afluent pe malul stîng al Bîrzavei situat la est de Reșița.

³⁷ *Ibidem*, pp. 295—296. Satul Țerova este situat pe Valea Predovei, la nord de Reșița. Moșia Wallie a fost identificată de Pesty Frigyes în Kressó II-2, p. 271, în hotarul satului Văliug, pe cursul superior al Bîrzavei. B. Milleker *Delmogyarország Középkori földrajza*, Timișoara, 1915; p. 138, dă aceeași localizare; C. Suciu, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, 2, București 1967, p. 420, propune identificarea acestuia în hotarul satului Țirnova. Dar așa cum reiese din documente, Țirnova nu făcea parte, în veacul XV, din posesiunile țerovenilor. De aceea, ni se pare mult mai plauzabilă identificarea satului Vale, în zona Văliugului de astăzi. În hotarul satului Văliug, sînt semnalate, de altfel, descoperiri monetare încă din secolul XII.

³⁸ C. Feneșan, o. c., p. 296. Cetatea medievală Caraș, ale cărei urme se mai văd și astăzi, a fost localizată pe malul Carașului, în hotarul localității Carașova (St. Matei, *Aspecte ale evoluției arhitecturii de fortificații în Banat în perioada feudală timpurie*, în „Studii de istoria artei”, Cluj-Napoca, 1982, p. 114.

³⁹ C. Feneșan, o. c., p. 299.

dreptul de stăpînire asupra celor două Țerove, asupra Văliugului și a prediului Terovița. La proces s-a dat cîștig de cauză cnezilor țeroveni.³⁹

Am insistat asupra amănuntelor acestui proces de proprietate, deoarece mărturia acestor documente este concludentă pentru a înțelege realitățile istorice din această zonă a Banatului, în secolele XIV—XV. Așa cum rezultă din ele, cnezii țeroveni au stăpînit, încă din secolul XIV, valea superioară a Bîrzavei. Or, reședința de la Reșița — Moroasa este situată în imediata vecinătate a locului de baștină al familiei — Țerova. De aceea, ea trebuie atribuită acestei familii cneziale românești. Mai mult, cercetările arheologice efectuate la vestigiile bisericii coboară cu peste un veac mărturiile despre vechimea acestei familii cneziale, față de datele cunoscute din documente.

Domeniul stăpînit de cnezii țeroveni, încă din secolul XIV, pe valea superioară a Bîrzavei, are caracteristicile unui cnezat de vale.⁴⁰ Din cuprinsul documentelor se pot deduce și întinderea și hotările cnezatului lor. El cuprindea Valea Bîrzavei de la Văliug, de pe culmile Semenichului și pînă la Reșița, în lunca largă a Bîrzavei. Doar bazinul Tîrnova nu făcea parte din cnezatul țerovenilor.⁴¹ Satele și moșiile din cuprinsul său sînt înșirate dinspre lunca joasă spre Semenich: cele două Țerove, prediul Terovița, Rîul Alb și Văliugul. Deși documentele pomenesc aceste posesiuni abia de la începutul secolului XV, cnezatul lor era deja constituit încă din veacul precedent. Dreptul de stăpînire al cnezilor țeroveni avea la bază dreptul cutumiar, iar de la începutul veacului XV, dreptul lor de stăpînire le-a fost întărit prin diplome.

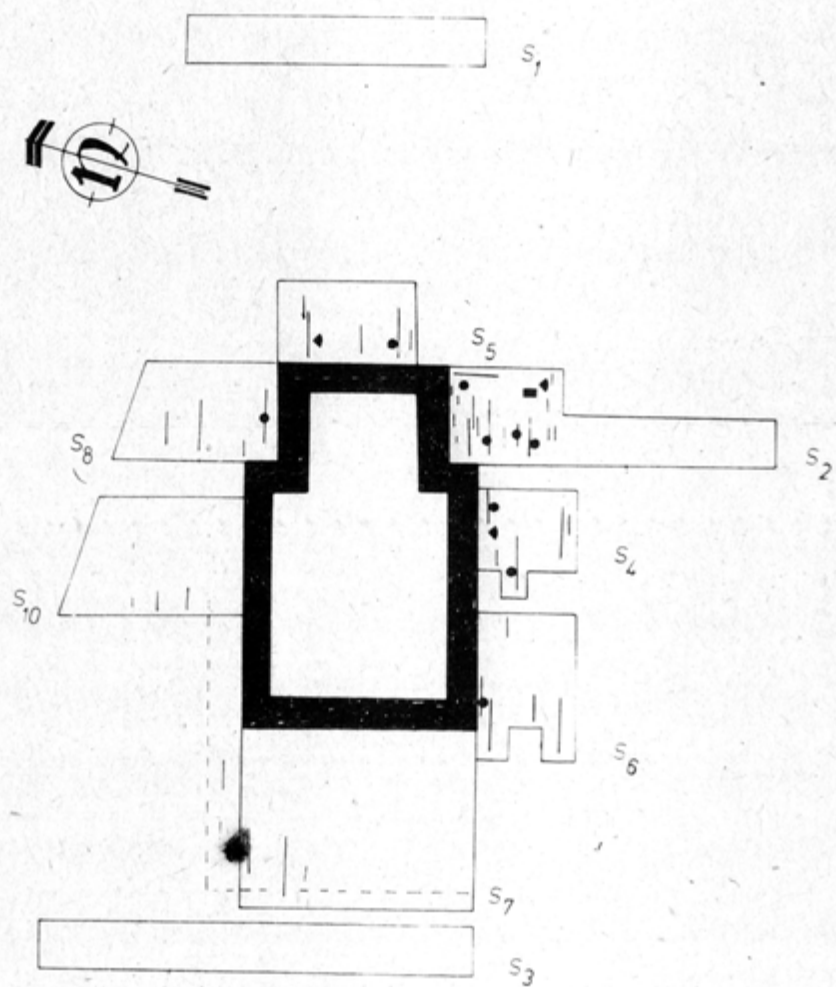
Ctitorie cnezială, biserica de la Reșița-Moroasa își relevă prin ea însăși importanța pentru istoria artei medievale din Banat înscrind-se într-un lung șir de monumente ridicate de feudații români din Maramureș, Hațeg, Zărand, ori alte părți ale Ardealului și Banatului, în secolele XIII—XV.⁴² Ea reprezintă, împreună cu alte monumente din zonă, expresia unei libertăți de manifestare de care se bucurau feudații români și Biserica Ortodoxă românească. La mijlocul veacului XIV, în vremea cînd cnezii țeroveni își înălțau biserica, în Transilvania se constituiseră deja primele centre de pictură, legate de mediul cultural al cnezimii ortodoxe românești.⁴³ Vicesitudinile au făcut, însă, ca din reședința de la Reșița să nu se mai păstreze decît fundațiile bisericii. Numele ctitorilor, portretele votive ca și alte elemente ce vor fi format pictura lăcașului rămîn acoperite de colbul vremii.

³⁹ R. Popa, o. c., pp. 145—149.

⁴¹ P. Frigyes, *A Szőreny Bánság és szőreny vármegye története*, III. Budapest, 1878, pp. 121—122. În documentul din 3 aprilie 1495, Timova, Bratova și Smicolcz sînt amintite, alături de alte posesiuni, ca fiind zălogite de Ioan de Bizere pentru 250 florini aur.

⁴² V. Vătășianu, o. c., pp. 89, 120; R. Popa, *Zur kirchlichen Organization der Rumänen in Nordsiebenbürgen im Lichte des patriarchalischen Privilegiums von 1391*, în „Ortkirchliche studien”, 24, 1975, 4, pp. 313—315.

⁴³ M. Porumb, *Pictura românească din Transilvania (sec. XIV—XVII)*, Cluj-Napoca, 1981, pp. 40—41; *Repertoriul picturilor murale medievale din România (sec. XIV—1450)*, I, în „Pagini de veche artă românească”, V/1, București, 1985, pp. 72—74, 83, 104—106, 132—134.



Legenda

- MONEDĂ
- ▲ INEL
- CERCEL DE TIMPLĂ



Fig. 2. Planul bisericii și al necropolei medievale

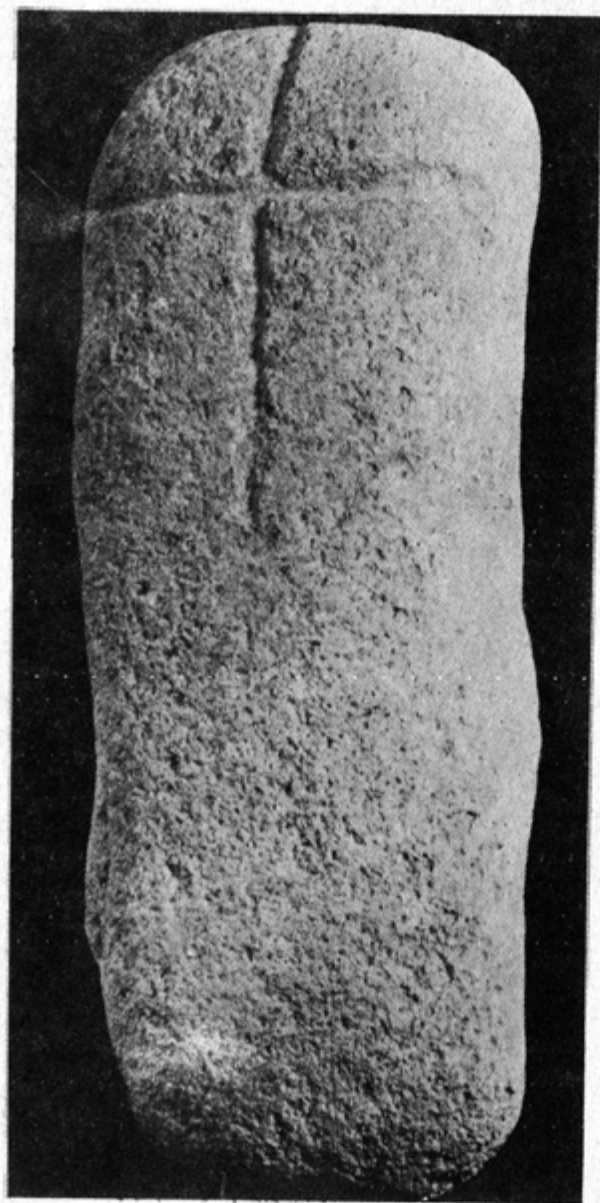


Fig. 3. Piatră de mormint

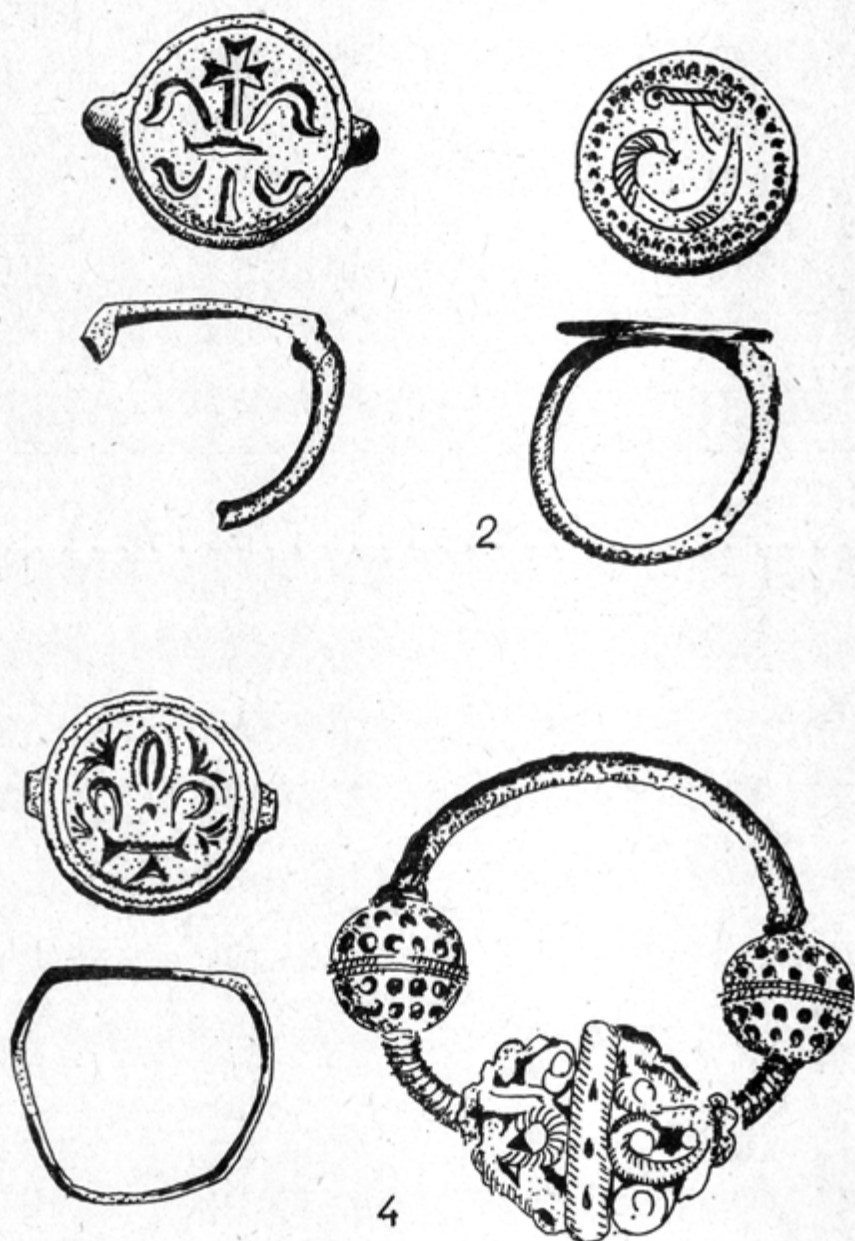


Fig. 4. Podoabe din necropolă

CREDINŢA, TEMEI AL VIEŢII CREŞTINE

Duminica a 17-a după Rusalii

Un călător francez ce străbătea deşerturile Africii, într-o noapte luminoasă — în timp ce constelaţia crucii de la sud strălucea la orizont — a auzit un zgomot necunoscut. Localnicul ce-l însoţea îi spune: ascultă deşertul, vrea să fie şi el o grădină!

Imaginea aceasta reliefează în chip strălucit aspiraţia sufletului omenesc spre infinit, spre veşnicie. De atâtea ori, auzim parcă un zgomot, un glas tainic reprezentând tendinţa înălţării credinciosului spre Fiinţa supremă ce a creat şi guvernează lumea, spre Dumnezeu. Coordonata fundamentală a desăvîrşirii spirituale este, prin urmare, *credinţa în Dumnezeu*.

Pericopa evanghelică relatează pilda legată de o femeie cananeancă din părţile Tirului şi ale Sidonului, care ieşind înaintea lui Iisus striga zicînd: „Milueşte-mă Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinată de demon.” Mîntuitorul nu i-a răspuns nici un cuvînt. Apropieîndu-se atunci ucenicii Săi, Îl rugau: „Slobozeşte-o, că strigă în urma noastră”. Apoi, la insistenţele repetate ale femeii, Mîntuitorul Iisus Hristos a conchis: „O, femeie, mare este credinţa ta; fie ţie după cum voeşti. Şi s-a tămăduit fiica ei din ceasul acela” (Matei 15, 21—28).

Credinţa în Dumnezeu este temeiul vieţii creştine. Ce i-a determinat pe atîţia bolnavi să alerge năvalnic la Iisus, să-I savureze cuvîntul cel lin şi înaripat? Era credinţa în Atotputernicul Dumnezeu, răsplătită de Domnul în atîtea rînduri! Credinţa a vindecat pe fiica cananeencii, pe sluga sutaşului din Capernaum şi pe atîţia alţii. Şi tot ea ne ajută să învingem toate greutăţile vieţii, răzbind talazurile acestei mări furtunoase.

Cel lipsit de credinţă este deopotrivă lipsit şi de bucuriile spirituale ale vieţii pămînteşti. Anatole France se exprima cu drept cuvînt: „Mulţi invidiază norocul meu. Eu n-am ştiut însă niciodată ce este fericirea, nici o zi, nici o clipă”. Atîţia scriitori, poeţi şi literaţi, după peregrinări în îndoieli şi incertitudini au poposit cu lacrimi la picioarele divinului Învăţător, confesiunile lor de credinţă fiind tot atîtea imnuri de mărire la adresa lui Dumnezeu. Fizicianul francez J. Ampère mulţumea lui Dumnezeu astfel: „Îţi mulţumesc Doamne că m-ai creat, răscumpărat şi iluminat cu lumina Ta divină şi m-ai readus la Tine după rătăcirile

mele. Simt că vreau să trăiesc pentru tine și ca toate clipele vieții mele să-Ți fie Ție consacrate. Iar savantul Pasteur, creatorul microbiologiei, la intrarea în Academia franceză, se exprimase sentențios: „Pretutindeni în lume vezi expresia inevitabilă a infinitului. Ideea de Dumnezeu este o formă a ideii infinitului. Atâta vreme cît misterul infinitului a lui Dumnezeu, va dăinui în lume, asupra inimii omenești, se vor ridica în permanență temple pentru cultul infinitului, a lui Dumnezeu...”

Credința în Dumnezeu aduce calmul, echilibrul, seninătatea și fericirea.

Așa cum ne învață Sfînta Evanghelie, să trăim în consecință în permanență alături de Domnul, în duhul transfigurator al credinței noastre creștine dreptmăritoare. Să ne apropiem de Domnul și El se va apropia de noi! Lui să-I adresăm toată șoapta gândului și toată dorința inimii noastre și tot Lui I se cuvine cinstea, închinăciunea și mărirea în veci.

Prot. dr. VICTOR VLĂDUCEANU

SMERITA RUGĂCIUNE ȘI VIRTUTEA SMERENIEI

Duminica vameșului și a fariseului

Textul Sfintei Evanghelii (Luca 18, 10—14) prezintă rugăciunea a doi oameni de la răscrucea Vechiului cu Noul Testament, de categorii sociale diferite; cea a unui fariseu și cea a unui vameș. Cei aflați atunci în templu socoteau că rugăciunea fariseului a fost primită de Dumnezeu, fariseii fiind considerați oameni dreți, postitori, milostivi, iar cea a vameșului dimpotrivă, deoarece făcea parte din categoria păcătoșilor disprețuiți de ceilalți. Spre surprinderea tuturor, Domnul a arătat că tocmai rugăciunea fariseului, plină de mîndrie, nu a fost primită de Dumnezeu, iar vameșul cel smerit „s-a coborît mai îndreptat la casa sa”. Într-adevăr, fariseul nu s-a rugat, deși se aflase într-un loc de rugăciune și de reculegere, ci plin de mîndrie se lăuda și nu-și reproșa nici, socotindu-și faptele perfecte. De fapt, ca oricare alt fariseu, el nici nu se cunoștea pe sine, trăind iluzia că era drept și corect, că împlinea legea și nu mai rămăsese nimic de făcut, deși cîmpurile virtuții, ale faptelor bune rămîn mereu fără margini. În consecință, fariseul nu a venit la templu să se roage, să-și ceară iertare de la Dumnezeu pentru cele rele făptuite în multe feluri, ci să se laude, să se compare cu alții, printre care și cu vameșul aflat în preajma lui, pentru care nutrea un dispreț profund.

Și iată că rugăciunea lui nu a fost primită. Deși urmasa cu strășnicie litera legii vechi testamentare, el s-a rugat cu ipocrizie, dar mai ales cu mîndrie, crezîndu-se ridicat pe culmile virtuților. Îi disprețuia pe toți ceilalți oameni și mai ales pe acel vameș păcătos, dar smerit, care de fapt era și el icoana lui Dumnezeu, la fel ca oricare om. Dacă

fariseul ar fi fost cu adevărat bun, ar fi avut dragoste de semenul său, deoarece așa cum se spune, „toate drumurile spre Dumnezeu trec prin ograda vecinului”.

Prin rugăciunea sa, fariseul a mai comis și alt păcat: *a negat de fapt atotștiința lui Dumnezeu*, strigându-și faptele, în iluzia că Dumnezeu nu i le cunoaște. El a uitat cuvintele psalmistului: „Cel ce a sădit urechea, oare nu aude? Cel ce a zidit ochiul oare nu privește?” (Psalmul 93, 9).

Comparativ cu fariseul, vameșul stătea smerit, aproape pierdut printre coloanele de la intrare în templu, și nici ochii nu și-i ridica spre a privi în sus, tînut în durerea sa sufletească și conștient de greutatea păcatelor cele multe. Plîngea, suspina adînc, se pleca smerit și regreta profund cele săvîrșite și toată ființa lui era o adevărată liră care vibra pocăință, zicînd mereu: „Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului”. Credea și nădăjduia în iertare, în marea milostivire a lui Dumnezeu; era păcătos și recunoștea acest lucru cu sinceritate. Spre deosebire de fariseu, el nu judecă pe nimeni, deși cu siguranță existau vameși și mai păcătoși decît el, care i-au nedreptățit pe mulți alții. El nu și-a comparat cu nimeni faptele săvîrșite, ocupîndu-se numai de starea sa de păcătoșenie și cerînd îndurarea lui Dumnezeu din tot sufletul său, cu credința că Cel atotbun și atotputernic îl va ierta. În sufletul său s-a produs o mare schimbare: remușcarea, căința și hotărîrea fermă de a nu mai păcătui.

Mîntuitorul Iisus Hristos a restabilit adevărata rugăciune, plăcută lui Dumnezeu, încriminînd-o pe cea fățarnică, golită de resortul ei interior. În Vechiul Testament au existat exemple de rugăciuni autentice, ca cele ale sfinților patriarhi, prooroci și drepti, bărbați, femei și chiar copii. Așa au fost rugăciunile lui Samuel, a celor trei tineri din Babilon, a lui Daniil în groapa cu lei, a neprihănitei Suzana, rugăciunea Iuditei la fel de înflăcărată, făcută tot în taină, în camera sufletului ei, cea a Esterei, cea a împăratului David care își uda patul cu mulțimea lacrimilor sale, rugăciunea lui Iona din pîntecele chitului din adîncul mării, etc. Divinul Învățător a căutat ca această rugăciune curată, sinceră, făcută cu încredere, cu smerenie, să rămînă vie și exersată de oameni, să nu se piardă sau să se denatureze, ci să fie *mai mult* adîncită în noua Sa Împărăție: „Iar Tatăl tău, care vede în ascuns îți va răsplăti ție” (Matei 6, 6). Această rugăciune, dorită de Dumnezeu în Sfînta Treime, este reînnoită de Domnul prin acel vameș smerit și adevărat rugător. Ea ne este dată nouă ca model, iar dascălii Bisericii au așezat-o în pragul Postului Mare, ca o adevărată scară sfîntă ce urcă spre Golgota și Învierea Mîntuitorului Iisus Hristos.

Din exemplul vameșului rezultă că virtutea smereniei are o co-vîrșitoare importantă, mult apreciată și recomandată de Mîntuitorul. El zice ucenicilor Săi: „Învățați de la Mine, că sînt blind și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29). Și nimeni nu a fost așa de smerit ca El. Smerită I-a fost Nașterea, ca și viața pămîntească și mai smerită I-a fost moartea pe cruce, înainte de mărta Sa

Înviere. Smeriți au fost și Sfinții Săi apostoli, dascălii Bisericii care au făcut din această virtute pirghia și hrana lor spirituală.

Smerenia a fost și rămîne cea mai strălucită coroană de lumină, așezată nu pe frunte, ci în inima și viața fiecăruia. Fără smerenie, nimeni nu se poate mîntui, iar diavolul nu o poate împlini, fugind întotdeauna de ea. Un dascăl al Bisericii (Sf. Ioan Scărarul) scrie : „Smerenia este poarta împărăției, este poarta de intrare în împărăția iubirii”.

Smerenia ca virtute aleasă și sfîntă nu trebuie înțeleasă ca o pasivitate, nepăsare de sine, lașitate, ceva care ar degrada ființa omenească. Dimpotrivă, ea ne înalță, ne arată cine sîntem și pe ce treaptă stăm ; este o metodă de a ne cunoaște, de a sta de vorbă cu noi înșine, la fel cum a stat și vameșul din Sfînta Evanghelie. Cel mîndru nu poate face acest lucru și nu se poate cunoaște și corecta. Smerenia este și o metodă de educație a modestiei, de comportare în societate, o cale de dezvoltare morală.

Să ne străduim să fim smeriți, ca să primim roadele și harul ei și să nu lăsăm niciodată ca vîntul mîndriei să stingă flacăra virtuților, așa cum s-a întîmplat cu fariseul din Sfînta Evanghelie. Cît de luminos era Lucifer, înainte de cădere, dar mîndria l-a aruncat în adîncuri și a stins în el orice virtute. Trebuie să fim smeriți, deoarece sîntem tributari multor bunuri primite mai ales de la Dumnezeu : „Toată darea cea bună și tot darul desăvîrșirii de sus este, pogorîndu-se de la Părintele luminilor” (Iacov 1, 17). Să imităm pomii încărcăți cu roade, care cu cît au rod mai bogat, se pleacă în jos, ca un semn de smerenie. Școala cea adevărată a Domnului este smerenia, pe care am găsit-o și în rugăciunea vameșului, știind că nu este un lucru mai mare decît a fi cu Dumnezeu și pe pămînt și în cer, în Împărăția Sa cea veșnică.

Au trecut aproape 2000 de ani, iar rugăciunea vameșului — „Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosul” — nu și-a pierdut prospețimea, ci mereu strălucește și pe mulți îi luminează și-i aduce la Domnul. Felul său de comportare în templu, remușcarea și smerenia prefigurează Taina Mărturisirii și iertarea dată de duhovnic, cu darul cel dat lui de la Dumnezeu. Se cade ca și noi să spunem mereu această rugăciune și să ne smerim în fața lui Dumnezeu, pentru că „cel ce se smerește pe sine se va înălța”, adică Domnul îi va primi rugăciunile, așa cum ne încredințează și stihiria din Duminica vameșului și a fariseului, pînă la sfîrșitul veacurilor.

Arhim. prof. IOASAF GANEA

DARURILE DUMNEZEIEȘTI

Duminica a 16-a după Rusalii

Credința este poarta sufletului prin care primim învățătura Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Ea este ca o punte care face legătura în-

tre noi și Dumnezeu, ne unește cu El, sau ca o scară pe treptele căreia urcînd ne apropiem de Dumnezeu, descoperind adevărurile mai presus de fire și viețuind în strînsă comuniune cu Părintele ceresc. De aceea, viața creștinului se reazemă pe credința în Dumnezeu, în legătura personală, vie și puternică, cu Mîntuitorul, dar ea ne aduce mîntuire numai atunci cînd este izvor de fapte bune, devenind credință roditoare. Sfînta Evanghelie, prin pilda talanților, ne arată valoarea faptelor bune; ca și datoria noastră de a face numai ceea ce este bine, înmulțind darurile cu care ne-a înzestrat Dumnezeu.

Dacă ar fi să tălmăcim această pildă, am putea spune că omul care a împărțit slugilor averea sa îl sugerează pe Dumnezeu, iar talanții dați fiecăruia sînt darurile naturale date nouă de Dumnezeu, spre a le cultiva și a le înmulți, atît spre binele și folosul personal cît și al semenilor.

Talantul — o monedă de mare preț în epoca antică — semnifică, așadar, bogăția darurilor naturale cu care sîntem înzestrați, unii într-o măsură mai mare, alții într-una mai mică. Mai trebuie să știm că Dumnezeu ne ajută pe măsura strădaniilor, a ostenețelor noastre, spre a înmulți darurile primite. Prin urmare, pentru viața noastră este important nu faptul de a avea unul sau mai multe daruri, ci ca cel existent, oricît de neînsemnat ar fi, prin cultivarea lui, să ne poată călăuzi pașii pe căile desăvîrșirii proprii.

Însăși viața noastră este un dar de la Dumnezeu, pe care trebuie să știm să-l prețuim și să-l îmbogățim mereu prin fapte bune. Sufletul amintește mereu de Ființa divină și de aceea sîntem datori să-l păstrăm sănătos și curat, deoarece numai așa ne putem împlini menirea în lume. Puterile fizice și morale, integritatea simțurilor, a minții și voinții ne încredințează că „toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit vine de la Dumnezeu, Părintele luminilor.” De aceea se cuvine să îngrijim aceste daruri, să le înmulțim, fiindcă mai devreme sau mai tîrziu vom da seama de ele înaintea lui Dumnezeu.

Dacă aceste daruri existente în însăși ființa noastră ne sînt necesare în toate domeniile vieții, tot așa și viața spirituală este îmbogățită printr-un dar deosebit, plecînd din însăși Ființa dumnezeiască — harul divin. El reprezintă lucrarea sfințitoare a Duhului Sfînt. Duhul Sfînt fiind unul, și harul este unul, însă darurile harului sînt multiple, ca o lucrare infinită a Duhului Sfînt. Prin această lucrare, darurile primite de la Dumnezeu — înțelepciunea, înțelegerea, sănătatea sufletească, etc. — fac să rodească în ființa noastră virtuți alese, ca dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, curăția, toate făcîndu-ne vrednici de Împărăția cerului. Dar spre a putea dobîndi mîntuirea, voința noastră trebuie să conlucreze în permanență cu harul dumnezeiesc. Și cum am putea împlini mai bine această conlucrare, decît înmulțind darurile primite de la Dumnezeu?

Pilda talanților scoate în evidență acest adevăr. Împărțind „averea” slugilor și dînd unuia un talant, altuia doi, iar celui alt cinci talanți, Stăpînul nu face deosebire între slugi, ci doar o cîntărire a ceea

ce poate fiecare adăuga prin eforturi proprii, cu toții fiind datori să dea seama de modul în care au cultivat și fructificat darurile primite. Nu avem dreptul să gândim de ce unora Dumnezeu le-a dat mai multe daruri, înzestrându-i cu mai multe calități; nu avem dreptul să-i invidiem și cu atât mai puțin să-i urim, deoarece fiecăruia i s-au dat daruri pe măsura puterilor sale. Și atunci celui ce i s-a dat mai mult, mult i se va cere, iar celui ce i s-a dat puțin, mai puțin i se va cere. Au fost persoane care s-au remarcat în viață printr-un singur dar pe care au știut și s-au străduit să-l fructifice și au fost mulți aceia care, deși înzestrați cu multe daruri, s-au pierdut sub povara propriilor calități pe care nu au știut să le prețuiască și să le înmulțească, fie din comoditate fie din lene, asemenea slugii nevrednice din Sfânta Evanghelie.

De aceea, nu este neapărat nevoie să fim înzestrați cu multe daruri, ci cele existente să le prețuim întotdeauna la propria lor valoare, avînd mereu încredințarea că Dumnezeu nu ni le cere înapoi, ci voiește să le înmulțim spre folosul nostru și al semenilor noștri, așa cum Însuși Mîntuitorul ne învață: „În dar ați luat, în dar să dați” (Matei 10, 8).

Viața ne oferă numeroase prilejuri prin care putem înmulți talanții primiți de la Dumnezeu, prilejuri în care putem fi folositori semenilor și pune în valoare roadele credinței noastre. Orice faptă bună, cit de neînsemnată ar fi, un cuvînt, un sfat bun, o îndrumare sau un sprijin acordat la nevoie constituie fapte ce nu rămîn nerăsplătite înaintea lui Dumnezeu.

Prin pilda talanților, divinusul Învățător ne arată că mîntuirea se dobîndește numai valorificînd și înmulțind darurile primite de la Dumnezeu, pentru că numai așa împlinim voia Lui. Meditînd asupra înțelesului acestei pilde, trebuie să ne reamintim sfaturile pline de înțelepciune ale Sfîntului Apostol Pavel adresate ucenicului său Timotei, de a nu fi nepăsător față de harul pe care l-a primit (I Timotei 4, 14).

Să ne străduim deci, ca darurile noastre duhovnicești să sporească tot mai mult printr-o credință statornică, vie, plină de fapte bune, în dragoste față de semenii noștri, prin curăție sufletească, ferindu-ne de tot ceea ce este rău, întărindu-ne voința, pentru ca harul lui Dumnezeu să lucreze și să rodească fapte vrednice de mîntuire. Și pentru puterile noastre prea slabe față de năzuințele înalte, să cerem mereu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că „toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit, de sus este pogorînd de la Părintele luminilor”, acum și întotdeauna.

Diacon EUGEN BENDARIU

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE

SĂRBĂTOAREA ANULUI NOU

1. *Pregătirea aperceptivă.* Privind în calendar, observăm că în fiecare zi facem pomenirea unuia sau mai multor sfinți, pe care îi rugăm să fie mijlocitori în rugăciunile noastre către Părintele ceresc. Sînt apoi

zile de praznic, cînd sărbătorim concomitent și evenimente mai importante din istoria mîntuirii. Așa este și o triplă sărbătoare, care face pomenirea unui eveniment legat de Mîntuitorul Iisus Hristos, apoi a unui sfînt, precum și a unui eveniment din viața noastră civilă, nu fără semnificație și pentru viața creștinească.

II. *Anunțarea temei.* Această întreită prăznuire o facem de Anul Nou, la 1 ianuarie, iar despre însemnătatea ei duhovnicească ne vom ocupa în cele ce urmează.

III. *Tratarea.* Prima semnificație a sărbătorii este legată de Mîntuitorul Iisus Hristos. Ca Unul care „nu a venit să strice legea, ci s-o împlinească” (Matei 5, 17), Domnul i s-a supus încă din primele zile ale întrupării Sale. Astfel, la opt zile a fost dus la templu și potrivit legii, fiind tăiat împrejur, a primit și numele. Iar acest nume este Iisus (Luca 2, 21).

Există aici două aspecte, cel dintîi fiind faptul că Domnul a primit să fie tăiat împrejur. Sf. Aposol Pavel remarcă, în acest sens, că „Iisus Hristos s-a făcut slujitor al tăierii împrejur pantru adevărul lui Dumnezeu, ca să se întărească făgăduințele părinților” (Romnai 15, 8). Pornind de aici, dascălii Bisericii au arătat că Dumnezeu-Fiul a demonstrat prin aceasta că s-a întrupat luînd un trup omenesc real și nu aparent, cum spuneau unii eretici. Apoi, împlinind legea prin circumciziune, Domnul ne-a eliberat din robia legii trupești, aducînd Botezul „ca tăierea împrejur cea în duh a inimii” (Sf. Maxim Mărturisitorul) spre eliberarea firii din păcat și înnoirea ei printr-o comuniune veșnică cu Dumnezeu: „În Hristos Iisus, nici tăierea împrejur, nici netăierea împrejur poate ceva; ci făptura cea nouă” (Galateni 6, 15). Tot prin tăierea Sa împrejur, Domnul încă de la întrupare ne-a arătat iubirea Sa jertfelnică, începînd să-și verse singele pentru noi și pentru mîntuirea noastră.

Pe de altă parte, această sărbătoare poate fi numită și sărbătoarea numelui lui Iisus, fiindcă în acea zi I s-a dat numele cel prevestit de Sf. Arhanghel Gavriil la Bunavestire (Luca 1, 31), nume ce are o semnificație deosebită. Cînd spunem „Iisus”, înțelegem „Dumnezeu este Mîntuitorul” (Matei 1, 21), încît prin însăși pronunțarea lui, face o mărturisire de credință, sau recunoaștem că „Dumnezeu este cu noi” (Matei 1, 22) și că El s-a întrupat pentru a fi și a rămîne Mîntuitorul nostru. Aceasta este singurul nume „dat între oameni, în care să ne mîntuim” (Faptele Apostolilor 4, 12). De aceea, numele Lui este „mai presus de orice nume, pentru ca în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pămîntești și al celor de desubt” (Filipeni 2, 9—10). În numele lui Iisus Hristos și cu lucrarea Duhului Sfînt, sfinții apostoli au propovăduit Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu în lume și tot în numele Său au săvîrșit vindecări, aducînd bucuria și demnitatea vieții: „... Iar Petru a zis (ologului): argint și aur nu am, dar ceea ce am aceia îți dau: În numele lui Iisus Nazarineanul, scoală-te și umblă...” (Faptele Apostolilor 3, 6).

A doua semnificație a sărbătorii este dată de pomenirea Sfîntului Vasile cel Mare (1 ianuarie 379). Pomenirea sfinților și cinstirea zilei

morții lor este o practică străveche în Biserică, data morții fiind socotită „nașterea” pentru viața veșnică cu Hristos. Sf. Vasile cel Mare se bucura de o cinste cu totul deosebită, atât pentru viața duhovnicească de sfințenie, cât și pentru opera scrisă și activitatea practică înfăptuită. Era originar din Cezareea Capadociei, provenind dintr-o familie evlavioasă, care a împodobit calendarul cu șase sfinți. Și-a efectuat pregătirea la cele mai vestite școli ale timpului, din Cezareea Capadociei, Constantinopol și Atena, având și cei mai erudiți dascăli. A profesat la început retorica, apoi primind botezul creștin și-a împărțit averea săracilor, a intrat în monahism, organizând viața de obște și cultivând astfel munca manuală și cea intelectuală îmbinate cu rugăciunea. O organizat apoi asistența socială, cu prilejul unei foamete și a fost ales episcop-mitropolit al Cezareii. A dus o luptă dîrză pentru apărarea Ortodoxiei împotriva ereziilor, iar pe plan social și-a dedicat viața ajutorării celor năpăstuiți, criticînd pe bogați și întemeind instituții de asistență socială, cunoscute sub numele de „Vasiliada” (spitale, azile, școli, case de reeducare). A împodobit cultul Bisericii cu o sfință liturghie. A trecut la cele veșnice la vîrsta de 49 ani, fiind plin de toți creștinii și considerat încă de atunci „cel Mare”.

A treia semnificație a sărbătorii este cea a Anului Nou, care are și un caracter simbolic duhovnicesc, ca o continuă înnoire a vieții în virtute.

În această privință, putem distinge trei aspecte mai importante. Cel dintîi se referă la meditația fiecărui credincios asupra vieții sale, în momentul înnoirii anului. În scurgerea timpului, ne dăm seama că viața pămîntească este efemeră, trecătoare, că, potrivit cuvintelor Scripturii, „abur sîntem, care se arată o clipă și după aceea piere” (Iacob 4, 14), că sîntem „călători și oaspeți pe acest pămînt” (Psalmul 33, 13), „că nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie” (Evrei 13, 14) și de aceea viața pămîntească trebuie trăită în optica celei veșnice.

Al doilea aspect se referă la analiza vieții duhovnicești trăită în trecut și a dorinței de transformare a ei în bine, în viitorul care se deschide cu începerea Noului An. Aceasta înseamnă că deși viața trecătoare, totuși aici și acum este timpul pentru dobîndirea mîntuirii, singurul timp și loc în care putem cîștiga sau pierde mîntuirea. Numai aici este „arena” unde alergătorul poate lua „cununa nestricăcioasă” (I Corinteni 9, 25—27).

De aici rezultă și al treilea aspect duhovnicesc — cel al hoărîrii, al angajamentului, al faptei îndreptate în viitor, în Noul An, după îndemnul apostolic: „Dezbrăcați-vă de omul cel vechi dimpreună cu faptele lui și îmbrăcați-vă în cel nou, care se înnoiește spre a ajunge la cunoaștere, după chipul Celui ce l-a făcut” (Coloseni 3, 10; Efeseni 4, 23—24; II Corinteni 5, 17). Realizarea acestei înnoiri se împlinește prin aceeași recomandare apostolică de „a răscumpăra vremea” (Efeseni 5, 16). Cu alte cuvinte, a nu lăsa ca vremea să treacă în zadar, sau a o pierde și risipi cu îndeletniciri păgubitoare, ci a o răscumpăra cu rugă-

ciunea și munca cinstită, după îndemnul Sfintei Scripturi : „Fii credincios până la moarte și îți voi da cununa vieții” (Apocalipsa 2, 10).

• IV. *Recapitularea (Fixarea cunoștințelor)*. Ce sărbătorește Biserica la Anul Nou ? (Sărbătoarea bisericească are o întreită semnificație. În primul rând ea este „împărătească”, fiindcă se referă la Mântuitorul Iisus Hristos ; apoi tot acum se face pomenirea unui dascăl al Bisericii, Sf. Vasile cel Mare, iar în al treilea rând, Anul Nou are și un înțeles duhovnicesc, fiecare credincios meditănd asupra vieții sale, cu hotărîrea de a și-o înnoi în virtute).

V. *Aprecierea și Asocierea*. După exemplul Vechiului Testament și întru „plinirea” acestuia, creștinii au luat la început ca sărbători mai importante Paștile și Cincizecimea, fiindcă acestea coincideau cu evenimentele cele mai importante din istoria mântuirii. Din aceeași tradiție vechi testamentară, primii creștini au luat și începutul anului bisericesc, la 1 septembrie. Dar în cursul anului bisericesc au fost înșirate și sărbătorile creștine, care se referă deopotrivă la istoria mântuirii, sau care aduc cinstire unuia sau mai multor sfinți, ca „vase alese” ale lui Dumnezeu.

Pe de altă parte, se știa că la 1 ianuarie romanii sărbătoreau începutul anului. Sărbătoarea era închinată zeului Ianus al păcii și al războiului (de la care vine și numele primei luni a anului — „ianuarie” și urma saturnaliilor. Ea era foarte populară, dar împreună cu obiceiuri indecente, motiv pentru care la început creștinii și-au manifestat rezerva, postind în acea zi. Cu timpul, odată cu dispariția păgînismului și a sărbătorilor politeiste, creștinii au încetat postul, prăznuind ziua ca sărbătoare „împărătească, la care s-a adăugat apoi pomenirea Sfîntului Vasile cel Mare și sărbătoarea de început a anului calendaristic, consfințită de Biserică prin serviciul religios al Te-Deumului”.

VI. *Generalizarea*. Sărbătoarea Anului Nou a primit astfel specificul creștin, ca zi de praznic împărătesc (tăierea împrejur a Domnului și primirea numelui de Iisus), ca cinstire a Sfîntului Vasile cel Mare, precum și ca meditație și hotărîre de înnoire a vieții duhovnicești.

VII. *Aplicarea*.

1. Dată fiind cinstirea în această zi a Sfîntului Vasile cel Mare, Biserica săvîrșește sfînta liturghie care îi poartă numele.

2. Te-Deum-ul, ce consfințește începutul anului civil, reprezintă o rugăciune de laudă și mulțumire adusă Părintelui ceresc pentru binefacerile revărsate asupra noastră în anul care s-a scurs, precum și de cerere pentru anul care începe, „pentru ca să binecuvînteze începutul și curgerea anului cu harul iubirii Sale de oameni și să ne dăruiască vremuri de pace și bună liniște văzduhului și viață fără de păcate, cu sănătate și cu îmbelșugare...”

3. Sărbătorind după cuviință acest praznic împărătesc, credincioșii, au datoria, ca urmînd pilda Mântuitorului, să se dovedească mereu împlinatorii legii dumnezeiești și omenesți.

4. În această zi ne amintim și de practicarea cu evlavie a „Rugăciunii inimii”, prin pomenirea neîntreruptă a numelui lui Iisus („Iisus,

Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul"). Silindu-ne astfel să păstrăm cugetul neprihănit, pacea lui Hristos se pogoară ca o binecuvîntare peste inimile noastre.

5. Cultivînd frumoasele tradiții de Anul Nou moștenite de la strămoși, Biserica noastră dreptmăritoare își îmbogățește propria ei zestre, prin contopirea cu idealurile credincioșilor ei.

Pr. prof. SORIN COSMA

P R O B L E M E P A S T O R A L E Ș I L I T U R G I C E

CUVÎNT CĂTRE UN FRATE DUHOVNICESC

NOTA REDACȚIEI

Materialul pe care-l publicăm mai jos face parte, de fapt, dintr-un serial alcătuit de Prea Sfințitul Justinian Maramureșanul, Episcop vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Imbrăcînd forma epistolară, clasică bisericească, materialele precedente — publicate în alte organe ale presei noastre bisericești — au fost destinate, pe rînd „fiilor duhovnicești” și „purătorilor de har”.

De această dată, autorul acestui serial epistolar se adresează unei categorii de cititori mai deosebiți: celor care doresc să-și îndrepte pașii spre mănăstiri, de multe ori fără o matură chibzuință și fără a ști prea bine ce trebuie să caute cel ce se orientează spre viața mănăstirească. Un cunoscut dicton, mereu valabil, atenționează: „Poarta mănăstirii este largă. Intră toți cei ce vor, dar rămîn cei ce pot!” Este și ceea ce rezultă din conținutul acestei scrisori încărcată de o profundă vibrație sufletească, destinată teoretic celui ce a părăsit mănăstirea, dar în realitate spre a înțelege mai bine hotărîrea luată cei ce rămîn în aceste străvechi așezăminte de trăire și spiritualitate ortodoxă și românească deopotrivă.

Este bine să cunoaștem, că cel ce intră în mănăstire, trebuie să-L caute în primul rînd pe Dumnezeu, mîntuirea, desăvîrșirea și fericirea veșnică. În mănăstire nu căutăm bucuriile mărunte, a unei vieți comode. Nu căutăm bucurii trecătoare, bucurii cotidiene, pentru că acestea nu se găsesc în pustie, nu se găsesc în mănăstire, nu se găsesc la picioarele lui Iisus Hristos.

La poarta mănăstirii, ne așteaptă lepădarea totală de sine. Ne așteaptă crucea lui Iisus Hristos, care înseamnă: răbdare, înfrînare, nevoință, suferință. Ne așteaptă muncă de zidire sufletească în primul rînd, muncă și ascultare zilnică în cele mai modeste condiții, în cel mai adînc anonimat.

Aici în mănăstire omul este chemat să ardă în tăcere, ca o candelă. Să lumineze prin arderea lui. Să încălzească, să călăuzească sufletele oamenilor spre Dumnezeu prin faptele lui, prin viața lui, prin trăirea lui în Hristos și cu Hristos și nu prin vorbele lui.

Pentru aceasta, este adevărat, *trebuie vocație*. Trebuie să ai o chemare specială. *Trebuie o hotărîre fermă* de a te dărui și de a te jertfi pentru Hristos.

Nu neputințele trupesti, nici decepțiile și nici sentimentalismul trebuie să te ducă la mănăstire, ci dorul de a sluji lui Dumnezeu, dorul și dorința fierbinte de a trăi numai cu Dumnezeu și pentru Dumnezeu. Dorința de a-i sluji pe oameni ca pe Dumnezeu. Dorința de a trăi în sfințenie, curat și luminat. Dorința de a te elibera de toate plăcerile trecătoare, de toate interesele personale, de toate umbrele vieții și de a trăi în lumină și pace, în profundă contemplație. Dorința de a trăi în libertate.

Pe toate acestea nu le poți pricepe și nici nu le poți realiza decât dacă ai credință adâncă și fierbinte și dragoste de Dumnezeu. Prin credință Apostolii și-au primit „cununa dreptății” (II Timotei 4, 8). Prin credință milioane de creștini au lepădat totul și au urmat lui Iisus Hristos. Din credință mucenicii și-au dăruit viața pentru Împărăția lui Dumnezeu. Credința este „Piatra”, „Stînca”, pe care se poate zidi o viață duhovnicească.

La poarta mănăstirii, din credință trebuie să te dezbraci de toate interesele tale pămîntești și așa să intri în noua viață, ce începe dincolo de această poartă.

Cînd ai intrat pe această poartă, tu ai murit pentru lume. Cealaltă moarte nu este decât o trecere ușoară din această stare, din starea pămîntească în starea cerească, dar nu este o rupere. Ruperea de viața trecătoare ai făcut-o atunci cînd ai intrat pe poarta mănăstirii.

Cînd intri în mănăstire, pe lingă credință mai trebuie să ai și dragoste, dragoste fierbinte de Dumnezeu și de aproapele tău, pentru care să faci ceea ce a făcut Samarineanul cel milostiv, pentru cel ce căzuse între tilhari (Luca 10, 30—35).

Din iubire față de Lumină, din iubire față de Hristos, Care este lumina lumii (Ioan 8, 12), din iubire numai se poate trăi în mănăstire. Fără iubire, viața în mănăstire, ca de altfel viața în general, este un chin, e un calvar întunecat, lipsit de orice bucurie și speranță, este un iad.

Iubirea de Dumnezeu — ceea ce înseamnă și iubire față de toată creatura lui Dumnezeu — este ceea ce-ți dă tăria de a-ți duce crucea vieții fericit.

Dacă găsești că nu iubești pe Dumnezeu „din tot sufletul tău, din toată inima ta, cu tot cugetul tău și pe aproapele tău ca pe tine însuți” (Matei 22, 37—40), nu ai ce căuta în mănăstire. Locul tău nu este în mănăstire. Este nefiresc să trăiești în mănăstire dacă nu iubești pe Dumnezeu, dacă nu iubești pe aproapele tău, dacă nu iubești Sfințenia, Adevărul, Dreptatea, Viața.

Adevărul, pe care-l caută sufletul omului întotdeauna. Adevărul care S-a întrupat și întrupat fiind, ne-a spus: „Eu sînt Adevărul.

Dreptatea, despre care a amintit Mintuitorul la riul Iordanului, cînd a zis în fața lui Ioan: „Lasă acum, că așa se cuvine nouă să împlinim toată dreptatea” (Matei 3, 15). Mare este acest lucru, ca noi să lucrăm să se împlinească dreptatea lui Dumnezeu, care a fost și este ne-

dreptățit de creatura Lui, când această creatură se răzvrătește împotriva Creatorului ei și disprețuiește voia Lui.

Cînd săvîrșim păcatul, în orice formă, noi facem o mare nedreptate lui Dumnezeu. Noi batjocorim pe Dumnezeu, noi disprețuim pe Dumnezeu, noi insultăm pe Dumnezeu întotdeauna cînd facem voia diavolului și săvîrșim păcatul.

Viața. Dacă nu iubești Viața, nu ai dreptul să te declari frate de mănăstire. Nu e vorba de viața biologică. Pe aceasta o iubești toată făptura. De la cel mai neînsemnat vierme și pînă la cel mai înalt viețuitor al pămîntului, care este omul. Toată suflarea își iubește viața. Se luptă cu toate puterile să-și apere viața. Deci nu este vorba de data aceasta de o iubire față de viața biologică, pe care în mod firesc o iubesc toți oamenii, ci ca să fii vrednic să petreci în mănăstire și nu numai în mănăstire, ci oriunde, dar mai ales în mănăstire, pentru ca să fii vrednic să trăiești pe pămînt, trebuie să iubești Viața care S-a întrupat și întrupată fiind ne-a spus: „Eu sînt Viața!”.

Dreptate, Adevăr, Viață, este Iisus Hristos.

De aceea, El și în El este mîntuirea, desăvîrșirea, sfințenia și bucuria noastră.

El este Adevărul, care ne „face liberi” (Ioan 8, 32). El a realizat, a refăcut, a reparat nedreptatea pe care Adam i-a făcut-o lui Dumnezeu prin neascultare (Romani 5, 18); El este Viața în care se cuprinde eternitatea. Fără această Viață, viața aceasta biologică, nu este decît o umbră, mai puțin decît o umbră, dacă o privim în lumina eternității.

Numai dacă iubim, deci, pe Cel ce este Calea, Adevărul și Viața (Ioan 14, 6), numai dacă-L iubim pe Iisus Hristos, putem petrece în mănăstire, care este un crîmpei de paradis, dacă îl iubim pe Iisus Hristos. Dacă îl iubim pe Iisus Hristos, în mănăstire și în viață este o neîncetată zi. Noapte nu se face, pentru că acolo unde este Iisus Hristos, Soarele Hristos nu apune niciodată, ci luminează, mîngie și încălzește neîncetat sufletele celor ce-L iubesc (Apocalipsa 21, 23).

Către cel ce a plecat din mănăstire, glasul mănăstirii îi zice: ai plecat, frate drag; nu te judec. Dar am datoria ca să-ți spun că locul tău a rămas gol. A rămas și în sufletul fraților tăi o rană, cu durere privesc cum te îndepărtezi pe drumul care se scufundă în negură. Ai plecat și nici nu te-ai gîndit să privești înapoi, după cum nici fiul ce-a plecat în lume, din casa părintească nu s-a uitat înapoi cînd a plecat. Dacă și-ar fi întors capul, dacă ar fi privit încă odată înapoi, ar fi fost mîntuit. Nu l-ar fi înghițit străinătatea. Pentru că dacă ar fi privit înapoi, ar fi văzut pe Tatăl lui plîngînd în prag, ar fi văzut casa în care s-a născut și de care îl legau atîtea amintiri. Ar fi văzut pe mama de care nici nu și-a amintit cînd a plecat. Ar fi văzut pe fratele care cu minie îl privea și îl condamna pentru că el, fratele lui mai mic, pe care l-a iubit bătrînul lor tată mai mult, se arată așa de ingrât și l-a rănit atît de profund pe Părintele lor bun.

Ar fi văzut slugile, acești oameni cinstiți și buni, aceste ființe care i-au făcut de multe ori bucurii, din devotament față de tatăl lui, din dorința de a-l însenina de multe ori pe bătrînul lor stăpîn.

Dar fiul n-a privit înapoi. Pe el îl atrăgea necunoscutul. El nu-și dădea seama că aleargă după o himeră. El nu întrezărea ce-l aștepta. Dacă el ar fi cugetat mai adînc, dacă el ar fi fost mai înțelept, ar fi văzut că visurile trec, plăcerile deșarte pier, prietenii ce iubeau punga lui și nu pe el, dispar, cînd punga rămîne goală. Dar el nu s-a uitat nici înapoi și nu s-a uitat mai adînc nici înainte.

Nu te aseamăn cu un fiu rătăcit. Dar mă tem că de multe ori va trebui să slujești la stăpîni — patimile — tot așa de nemilostivi ca și cei la care s-a angajat să-i slujească fiul ce a plecat din casa părintească.

Nu te judec. Julecătorul l-ai luat cu dumneata, El te va judeca, dacă va fi nevoie. Și dacă va avea pe cine să judece.

† JUSTINIAN C. MARAMUREȘANUL, episcop vicar

BISERICA DIN BANAT ÎN LUMINA UNOR CIFRE OFICIALE DIN PERIOADA 1850—1918.

Cercetările efectuate în domeniul statisticii istorice oferă date oficiale concludente privind populația ortodoxă românească și organizarea bisericească (inclusiv cea școlară confesională) din cuprinsul actual al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și cel al Episcopiei Aradului, în deceniile ce s-au scurs de la revoluția din 1848, pînă la actul istoric de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918.

Primul recensămînt al acestei perioade s-a întocmit în anul 1850, rezultatele lui fiind publicate doar parțial. Aceste date dovedesc că populația ortodoxă românească reprezenta marea majoritate a locuitorilor acestor confinii. Astfel, în comitatul Arad (aria contemporană) locuiau 251.164 oameni, din care statistica oficială consemnează 172.915 români (68,84%), aproape toți ortodocși. La aceasta s-au mai adăugat 11.110 români din comitatul Cenad, la fel în principal ortodocși. Menționăm că cea mai mare parte a zonei aparține astăzi județului Arad (Nădlac, Șeitin etc.)¹.

Pe teritoriul comitatului Zărand de odinioară și cel al Hunedoarei funcționau trei cercuri administrative — Deva, Hațeg, Baia de Criș — în care s-a constatat următoarea situație:

Cer	Populația totală	ortodocși	%
Deva	73.779	67.372	91,31 %
Hațeg	63.646	30.960	48,64 %
Baia de Criș	52.691	51.277	97,31 %
TOTAL:	190.116	149.609	78,69 %

Cea mai compactă zonă românească și deopotrivă ortodoxă o constituia subcercul Hălmagiu, în care românii reprezentau 98,64% din populația totală².

În Banat situația era similară, partea de răsărit și de centru fiind populată cu o masă completă de români.³

¹ *Übersicht der Bevölkerung standes des Kronlandes Ungarn im Jahre 1850 nach der ämtlichen Volkszählung*, Ofen, 1851 nepaginat.

² *Arhivele Naționale Budapesta*, Fond conscripții, cota F. 551.

³ *Magyarország a Szerb Vajdaság a Temesi Bánság mezőgazdasági statiszticáj a (Statistică agricolă a Ungariei, a Voievodinei sîrbești și Banatului Timișan)*, ed. Galgoczy Karoly, Pesta, 1855, p. 71.

Aceste realități etnice nu s-au schimbat în esență nici în deceniile următoare, în ciuda politicii de colonizări practică de regimul habsburgic.

Se știe că organizarea Bisericii Ortodoxe Române autonome din Transilvania a cuprins începând cu anul 1864, trei eparhii: Arhiepiscopia Sibiului (ce include și Hunedoara), Episcopia Aradului (ce include și Bihorul) și Episcopia Caransebeșului (în care intrase și granița militară, transformată în comitatul Severinului și apoi unită cu comitatul Caraș). Împărțirea lor administrativă, în protopopiate și parohii s-a definitivat în anii următori, ca apoi să sufere pe parcurs unele modificări, ceea ce rezultă din tabelul de mai jos :

<i>Protopopiate, parohii</i>	1872	1895	1905	1913	1915	%
Arad — protopopiate	18	17	17	17	18	—
Caransebeș — protopopiate	10	11	11	11	11	110
Arad — parohii matere	—	543	576	588	588	108,28
Caransebeș — parohii matere	—	316	328	325	326	103,16
Arad — parohii-filiale	—	227	348	521	521	229,51
Caransebeș — parohii-filiale	—	38	41	43	43	113,15 ⁴

Concomitent s-au depus eforturi pentru formarea unui cler mai bine pregătit și dotat, adesea prin comasarea parohiilor mici, cu posibilități materiale modeste. În urma acestor măsuri a avut loc o oarecare diminuare a efectivului clerului.

În aceeași perioadă s-a resimțit și o creștere a numărului studenților de la institutele teologice eparhiale. Nu putem însă uita că aceste stăruințe au fost mult îngădite de politica regimului dualist, care a împiedicat lărgirea rețelei școlilor medii ortodoxe, după înființarea liceului de la Brașov (1850) și a gimnaziului de la Brad (1868). De aceea, mulți tineri care se pregăteau pentru preoție nu puteau obține bacalaureatul, ceea ce i-a handicapat și din punct de vedere al întregii retribuiții. În ceea ce privește numărul clericilor și cel al studenților teologi din cuprinsul celor două eparhii de pe meleagurile Banatului, datele oficiale prezintă următoarele tabele comparative :

	1872	1895	1905	1913	1915	%
Arad — preoți parohi	734	522	570	572	604	84,28
Caransebeș — preoți parohii	452	350	355	213	202	44,69
Arad — preoți capelani	—	83	23	53	40	48,19
Caransebeș — preoți capelani	—	42	34	88	84	200
Arad — alți clerici	—	—	6	16	23	—
Caransebeș — alți clerici	—	—	10	10	13	—

⁴ *Magyar Statisztikai Evkönyv (Anuarul statistic maghiar)*, 1872, pp. 438—439, 1895 — p. 431, 1905 — p. 415, 1913 — p. 366, 1915 — pp. 304, 392—393.

Arad — călugări	—	3	13	13	15	—
Caransebeș — călugări	—	1	5	5	3	—
Arad — studenți teologi	31	48	83	78	115	370,96
Caransebeș — studenți teologi	52	36	15	35	60	115,38 ⁵

O statistică întocmită cu ocazia recensământului din 1900, prezintă următoarea situație privind așa-zisele orașe „libere regești”, apoi localitățile cu peste 10.000 locuitori și comitatele la care ne referim :

Unitatea administrativă	Preoți parohii	Capelanî	Total preoți
Comitatul Arad	186	2	188
Orașul „liber regesc” Arad	7	—	7
Comitatul Cenad	7	—	7
Comuna Nădlac	3	—	3
Comitatul Caraș-Severin	318	23	341
Comuna Reșița	1	—	1
Orașul Lugoj	7	—	7
Comitatul Timiș	164	7	171
Orașul „liber regesc” Timișoara	8	—	8
Comitatul Torontal	153	—	153
Comuna Sînnicolaul Mare	2	—	2
Comitatul Hunedoara	222	5	227
TOTAL :	1.078	37	1.115 ⁶

După cum se știe în epoca dualismului austro-ungar școlile cu limbă de predare română, exclusivă sau parțială, erau aproape în totalitatea lor sub jurisdicția Bisericii. În ciuda greutăților provocate de regimul reacționar dualist, grație stăruinței tuturor factorilor de răspundere din mediul celor două eparhii — ale Aradului și Caransebeșului —, în perioada anilor 1868—1895, s-au înregistrat reale progrese în privința „școlilor populare”, mai ales în Episcopia Aradului, consemnate și în datele oficiale ale vremii.

„ȘCOLI POPORALE”

Eparhia	1872	1895	spor %
Arad	481	664	138,04
Caransebeș	219	214	97,71
Total :	700	878	125,52

INVĂȚĂTORI

Eparhia	1872	1895	spor %
Arad	494	638	129,14
Caransebeș	223	231	103,58
Total :	717	869	121,19

⁵ *Ibidem*, 1872 — pp. 438—439, 1895 — p. 431, 1900 — pp. 322—333, 1905 — pp. 348—349, 1910 — p. 330—331, 1915 — p. 244.

⁶ Arhiva Oficiului Central Statistic Budapesta, microfilm rola 835.

ELEVI Eparhia	1872	1895	spor %
Arad	21.098	67.001	317,57
Caransebeș	9.538	14.625	153,33
Total :	30.636	81.626	266,43 ⁷

După anul 1895, dar mai ales după 1905, sub presiunea legilor școlare reacționare puse în aplicare de regimul Apponyi, a intervenit o serioasă diminuare a instituțiilor școlare românești. Apoi, izbucnirea primului război mondial, cu mobilizarea învățătorilor și deteriorarea rapidă a situației materiale a populației susținătoare de școli, s-a repercutat profund asupra activității școlilor primare. Realitatea existentă este oglindită și în tabelul de mai jos, ce cuprinde pe lângă școlile confesionale, și puținele școli comunale sau susținute de diferite alte surse.

Comitate și orașe	1895	1900	1905	1909/10	1913/14	1914/15	%
Comitatul Arad	209	207	185	159	142	130	32,20
Orașul Arad	7	8	6	6	6	5	71,42
Comitatul Cenad	7	8	7	7	7	7	—
Comitatul Caraș-Severin	307	328	280	251	248	214	69,70
Comitatul Timiș	162	146	146	137	125	117	72,22
Orașul Timișoara	3	—	8	4	4	3	—
Comitatul Torontal	4	40	40	41	41	40	93,02
Comitatul Hunedoara	272	215	241	123	109	104	38,23
TOTAL :	1.010	952	908	728	682	620	61,38 ⁸

Din total rezultă că scăderea numărului școlilor primare a fost mult mai mare în comitatele ce aveau un nivel economic mai scăzut, cum erau zonele comitatelor Hunedoara și Caraș-Severin, precum și zona montană a comitatelor Arad și Timiș. Dimpotrivă, comunele românești mai puternice sub raport economic, situate în zona de șes a comitatelor Arad, Timiș, Torontal și Cenad, au reușit să facă față mai ușor sarcinilor materiale și adesea chiar să renunțe la ajutorul statului bicefal habsburgic și implicit să refuze imixtiunea sa sporită în viața școlilor românești.

Pr. EUGEN GREUCEANU

ASPECTE PRIVIND CONSERVAREA ARHITECTURII LA BISERICA MĂNĂSTIRII „SĂRACA”

Pentru arhitectura medievală din sud-vestul României, mănăstirea „Săraca” reprezintă unul dintre monumentele de referință, atât prin

⁷ Vezi nota 5.

⁸ Idem.

forma sa arhitecturală păstrată aproape intactă, cât și datorită valorii deosebite a picturii murale.

Unii cercetători plasează începuturile ansamblului mănăstiresc din Semlacu Mic în secolul XIII¹, în timp ce alții o socotesc din veacul XV². Cercetările arheologice efectuate în anul 1973 indică, pentru biserică păstrată din fostul complex monahal, datarea în secolul XV.³

Forma originală a monumentului, pe care timpul nu a modificat-o în liniile sale esențiale, are la bază planul în cruce cu brațe libere, exprimat clar în volumetria naosului cu abside laterale, la care se adaugă un pronaos de mici dimensiuni și altarul în hemiciclu⁴. Structura pereților, din zidărie de cărămidă⁵, s-a ridicat pe un singur rind de pietre cu rol de temelie. Sistemul de boltire este realizat în naos din trei semicilindri⁶, la a căror intersecție se înalță tamburul turlei, de secțiune circulară în interior și octogonală în exterior, terminat într-o cupolă. Încărcările turlei sînt preluate, prin intermediul a patru pandantivi, de arcele adiacente semicilindrilor și transmise celor patru ante care delimitează absidele laterale. Altarul este acoperit cu o semicalotă și un semicilindru, iar pronaosul printr-o boltă cu dublă curbură.

O particularitate a structurii este ușoara înclinare spre interior a zidurilor din dreptul absidelor laterale și altarului, cu rol în preluarea împingerilor bolților. Trebuie subliniat și numărul mare al nișelor dispuse în pereții pronaosului și altarului, care, pe lângă variate roluri funcționale, contribuie la mărirea rezistenței pereților.⁷

¹ Frigyes Pety, *Krassó vármegye története*, II, 2. Budapesta, 1885, pp. 171—176; Tihamer Turchányi, *Krassó-Szörény története*, I, 1. Lugoj, 1906, p. 97; Atanasie Popa, *Mănăstirea „Săraca”*, Timișoara, 1943, p. 6; Viorel Gh. Tigu-Longin-Opriș, *Mănăstirea Săraca*, București, 1971, p. 10; Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, 1976, p. 267; Ion B. Mureșianu, *Mănăstiri din Banat*, Timișoara, 1976, p. 87.

² Bódog Milleker, *Delmagyarország középkori földrajza*, I, Timișoara, 1913, p. 55; Ioachim Miloia, *„Mănăstirea Săraca” centru de cultură și artă bănățeană*, în *„Analele Banatului”*, IV, 1931, p. 98; Coriolan Petranu, *L'art roumain de Transylvanie*, București, 1938, p. 15; Gh. Cotoșman, *Două aniversări. De la Iancu Huniade Corvinul la Știutul Iosif cel Nou*, în *„Mitropolia Banatului”*, nr. 7—9/1956, pp. 13—14.

³ Gheorghe I. Cantacuzino, *Date arheologice privind trecutul unei mănăstiri bănațene; Mănăstirea Săraca din Semlacu Mic*, în *„Mitropolia Banatului”*, nr. 4—6/1974, p. 308.

⁴ Planimetric, este considerată asemănătoare bisericii din secolul XIII de la Curtea de Argeș. Pentru analogii: A. Popa, o.c., p. 9; V. Gh. Tigu-L. Opriș, o.c., p. 17; V. Drăguț, o.c., p. 267.

⁵ În structura zidurilor apare, încastată neregulat, și piatră fasonată sau nefasonată. Constatarea s-a făcut cu prilejul decapării tencuielii exterioare din 1983. Gh. I. Cantacuzino (o.c., p. 302) amintește prezența pietrei și constată existența a trei formate de cărămizi cu aceeași compoziție pentru zidăria aparținând unei singure faze de construcție.

⁶ Montarea noului iconostas în 1939, după prima pereche de nișe din altar, a determinat ca o parte a bolții cilindrice cu iconografie specifică altarului să fie cuprinsă în naos. Despre iconostas: A. Popa, o.c., p. 19; I. B. Mureșianu, o.c., p. 102.

⁷ Alexandru Cismigiu-Mircea Crișan, *Raport de expertiză privind starea de conservare-degradare a bisericii ca urmare a cutremurului și altor factori de mediu-mecanic — climatic*, mss. anexă la Cartea construcției, p. 9. Arhiva Mitropoliei Banatului.

În această fază este semnalată și existența probabilă a unei picturi executate în secolul XVI sau XVII.

La începutul secolului XVIII are loc o refacere, ce nu modifică biserica în structură, dar care cuprinde totuși lucrări importante la care fac referire inscripțiile din naos și altar, în care figurează și anul de intervenție — 1730.⁸ Acum se realizează „al fresco” lucrările de pictură, cu apropieri ca factură de stilul școlii de la Hurez.⁹

În prima jumătate a secolului XVIII — vreme în care mănăstirea cunoaște o perioadă de prosperitate — pare să fie adăugat și pridvorul cu stâlpi de zidărie, pentru care s-au propus datări între secolele XVII—XIX¹⁰, pridvorul schimbă proporțiile bisericii, a cărei lungime ajunge la 19,40 m.¹¹

Nu este exclusă nici intervenția în timp asupra părții superioare a fațadei absidelor laterale, datorată poate unei modificări de învelitoare, pe care o sugerează pinioanele triunghiulare ce plachează timpanele acestora, independent de structura celor două bolți cilindrice.¹²

Informațiile asupra complexului mănăstiresc, ce integra într-un sistem arhitectural biserica păstrată până astăzi, sînt destul de sumare, dar valoroase pentru reconstituirea timpului străbătut de monumentul existent. Pe baza unui document din 1771¹³, se cunoaște în linii generale configurația ansamblului, în care biserica apărea în centru, flancată spre sud de două corpuri de chilii, iar spre nord de volumul trapezei și de construcțiile anexelor gospodărești, în timp ce incinta era închisă cu gard de cărămidă.

Aceste clădiri au fost demolate treptat de proprietarii laici din secolul XIX, cînd biserica se transformă în mausoleu de familie¹⁴, ajungînd ca în 1865 să pară ca o ruină.¹⁵

⁸ Pictura a fost executată de zugravii Andrei, Andrei (fiul), Iovan și Chiriac. Pentru inscripții a se vedea: I. Miloia, o. c., pp. 93—95; A. Popa, o. c., p. 13; V. Gh. Țigu-L. Oprea, o. c., p. 12; I. B. Mureșianu o. c. p. 90.

⁹ V. Drăgut, *idem*.

¹⁰ Cf. notele 1 și 2. Descoperirea urmelor de pictură sub cei doi stâlpi adosați peretelui pronaosului, cu ocazia lucrărilor de restaurare din 1978—1988 (pictor restaurator, D. Căceu), înlătură posibilitatea de a data această formă a pridvorului înainte de 1730, fără să excludă posibilitatea existenței anterioare a unui pridvor de lemn. Datarea pridvorului de zid în sec. XIX pare puțin probabilă din două motive: încetarea funcționării monumentului ca biserică parohială și respectiv desființarea școlii active în primul ani ai secolului XIX pînă în 1805. (Despre școală a se vedea II. Zeremski, *Srpski manastiri u Banatu, Sremski Karlovci*, 1907, p. 82, apud I. Miloia, o. c., pp. 103—104.

¹¹ Dimensiunile în plan ale bisericii, fără pridvorul adăugat sînt: lungimea — 15 m., lățimea în dreptul absidelor — 9,45 m., lățimea în dreptul pronaosului — 7,25 m.

¹² Cu ocazia consolidării efectuate în 1988, între timpanul boltii și pinionul triunghiular s-a constatat un rost de cca. 5 cm (detaliu oferit de ing. V. Leoveanu care a condus lucrările).

¹³ Cf. I. Miloia, o. c., p. 99.

¹⁴ I. Miloia, o. c., p. 103; A. Popa, o. c., p. 8; V. Gh. Țigu-L. Oprea, p. 13.

¹⁵ N. Tincu-Velia, *Istoriadă bisericească politico-națională a românilor de preste totu... Sibiu*, 1865, p. 183.

Deși biserica rămâne în proprietatea familiei Ostoici pînă în 1934, preocupările pentru conservarea și pentru recunoașterea ei ca bun al patrimoniului nostru cultural sînt mai vechi.¹⁶

În anul 1929, parohia locală a executat lucrări de reparații la biserică¹⁷, iar Secția pentru Banat a Comisiunii Monumentelor Istorice urmărise modul în care, între 1930—1932, s-a desfășurat operația de conservare.

Controlată de Ioachim Miloia, intervenția din 1931 a refăcut acoperișul după forma veche, înlocuind elemente din șarpantă, a refăcut podul cerdacului, a schimbat șindrila degradată din învelițoare și a retencuit exteriorul.¹⁸

În aceeași perioadă s-a intensificat și preocuparea pentru răscumpărarea clădirii bisericii și trecerea ei în rîndul monumentelor. În anul 1934, biserica devenea proprietate a eparhiei Caransebeșului¹⁹, iar în 1935 a primit statutul de monument.²⁰ În aceste condiții se realizează readucerea sa la funcționalitatea inițială, care a făcut necesară și o serie de intervenții noi.

În anul 1935 s-a început îndepărtarea pămîntului în jurul monumentului²¹, iar în 1940 se execută o subzidire doar pe conturul exterior al construcției, cu zidărie de cărămidă²² pe o adîncime de 60 cm.

Între lucrările efectuate în 1948 cu acordul Comisiunii Monumentelor Istorice, figurează construcția chiliilor, refacerea clopotniței, un pavilion octogonal, o fîntînă arteziană și repararea gardului.²³

În seria reparațiilor de mai mică amploare se înscriu și lucrările efectuate între 1955—1957, de înlocuire a materialului din învelițoare și de amenajare a terenului și trotuarului din jurul monumentului²⁴,

¹⁶ În 1923, G. Popovici a propus trecerea edificiului în rîndul monumentelor (cf. Ion Oprea, *Protejarea mărturiilor cultural-artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire*, București, 1988, p. 77).

¹⁷ I. Miloia, *Din activitatea Muzeului Bănănean*, în „Analele Banatului” II, 1929, nr. 3, p. 68.

¹⁸ I. Miloia, *Raport de deplasare din 23 iunie 1931 și din 5 august 1931*, mss., Arhiva Muzeului Banatului, inv. 3/1931, Dosar Societatea de Istorie și Arheologie.

¹⁹ A. Popa, o.c., p. 8; V. Gh. Tigu-L. Oprea, o.c., p. 14; I. B. Mureșianu, o.c., p. 103; Ion Oprea, *Comisiunea Monumentelor Istorice — Secția pentru Banat și ocrotirea patrimoniului cultural național*, în *Analele Banatului — Etnografie*, I, Timișoara,

²⁰ Biserica a fost declarată monument prin decretul nr. 1800 din 8 iulie 1935, cf. adresei semnată de Nicolae Iorga, a C.M.I., nr. 890 din 25 iunie 1935 — Arhiva Muzeului Banatului, Dosar corespondență — intrări, 1929—1935, inv. 3/1929. A se vedea și Ion Oprea, *Protejarea mărturiilor...*, o.c., p. 77.

²¹ Adresa nr. 244 din 5 martie 1935 a notariatului din Semlacu Mic prin care se anunță că s-a dispus săparea în jurul bisericii a unui șanț adînc de 30—40 cm, Arhiva Muzeului Banatului, Dosar Corespondență—intrări, 1929—1935, inv. 3/1929.

²² Studiul geotehnic elaborat în 1966 de DSAPC Timișoara, nr. 10284/1966, p. 4. Subzidirea a fost făcută de meșterii localnici Weinstein și Welker Martin.

²³ I. Oprea, *Ocrotirea patrimoniului cultural*, București, 1986, p. 197; Același, *Protejarea mărturiilor* (o.c.), p. 189; Același, *Unele date privilegiate la apărarea monumentelor istorice din Banat*, în „Banatica”, VIII, Reșița, 1985, p. 452.

²⁴ L. I. Tărășanu, *Lucrări de întreținere la mănăstirea „Săraca”, vechi și valoros monument istoric din Banat*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 4—6/1957, p. 163.

dar fără alte consolidări la arcele de la baza turlei deși se semnalează fisuri. Un deceniu mai târziu, în 1966, s-a efectuat un studiu geotehnic, pe baza căruia au fost propuse lucrări de conservare a structurii monumentului.²⁵ Ele prevedeau o intervenție asupra infrastructurii pentru corectarea lucrării din 1940 și consolidarea sistemului de boltire.

Aprobate de Direcția Monumentelor Istorice, lucrările s-au efectuat în 1968. Deasupra pronaosului au fost amplasați tiranți metalici și s-a procedat la o consolidare a extradosului bolților cilindrice de peste absidele laterale și altar, prin centuri de beton.

Una dintre problemele majore privind conservarea monumentului a ridicat-o starea critică a picturii, afectate în primul rând de umiditate, aspect semnalat încă de Ioachim Miloia.²⁶

Începând din anul 1972, Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului a inițiat la biserica mănăstirească „Săraca” o serie de noi lucrări de conservare, ce debutează cu intervenția asupra picturii. Realizate sub supravegherea și asistența de specialitate a Direcției Monumentelor Istorice, apoi sub cea a Comisiei Centrale a Patrimoniului Cultural Național, acestea cuprind — pe lângă restaurarea picturii — măsuri de conservare a structurii și formei arhitecturale originare a bisericii. Dintre aceste lucrări, cele de construcții, menite să asigure durabilitatea în timp a nonumentului, au urmărit prevenirea degradărilor provocate de eventuali factori de eroziune, remedierea celor rezultate deja în acțiunea acestora și înlăturarea cauzelor umidității pătrunse în ziduri. Lucrările au cuprins o gamă variată, de la simple reparații, la operații mai pretențioase de consolidare sau de combatere a igrasiei.

Acțiunea de consolidare s-a bazat pe expertiza tehnică efectuată asupra structurii, care a scos în evidență un proces global de fisurare cu acțiune progresivă.²⁷ Ea a urmărit realizarea unui sistem spațial compus din elemente verticale și orizontale integrate zidăriei monumentului, cu includerea consolidărilor anterioare.²⁸

Condiționată de existența picturii interioare, consolidarea a fost concepută cu acțiune integrală din exteriorul zidurilor sau din pod și a urmărit degrevarea elementelor portante ale structurii monumentului de o parte din sarcină.

Elementele verticale ce intră în componența acestei „carcase spațiale” sînt dispuse sub forma unor colțare lamelare, armate la intersecția pereților naosului și altarului cu cei ai absidelor laterale la fața exterioară a zidurilor și în colțurile pronaosului, sub forma a doi simburii armați încadrați în grosimea peretelui. Aici intervenția s-a realizat de pe fața pereților laterali ai bisericii, datorită existenței picturii exterioare de pe perețele vestic.

²⁵ A se vedea nota 22.

²⁶ A se vedea nota 18.

²⁷ Al. Cișmigiu-M. Crișan, *Raport de expertiză* ..., p. 14.

²⁸ Proiectul de consolidare executat în cadrul Serviciului tehnic al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului de ing. V. Leoveanu are la bază conceptul de consolidare elaborat de prof. ing. Al. Cișmigiu.

La partea superioară, asupra căreia s-a acționat din din pod, fie de la fața exterioară a zidurilor, s-a realizat un sistem rigid de elemente orizontale, care cuprinde o centură ce urmărește conturul exterior, deasupra cornișei, cu secțiunea dezvoltată în plan orizontal, integrând și cele trei grinzi-centuri ale consolidării anterioare. Din sistem fac parte și două centuri-tirant dezvoltate pe verticală, sub cornișă, cu rol în încorsetarea absidelor laterale, precum și legătura transversală de tip tirant amplasată în pod deasupra peretelui vestic al pronaosului și inelul de la baza turlei, extins până la nivelul general al podului și legat prin elemente diagonale de capetele colțarelor lamelare care brodează absidele laterale.²⁹

Această carcasă spațială s-a realizat din mortar — beton armat, într-un dozaj ce asigură atât rezistența necesară, cit și porozitatea pentru o conlucrare optimă cu vechiul parament.³⁰

Elementele verticale ale sistemului de consolidare comunică, la nivelul infrastructurii, cu centura perimetrală de subzidire parțială, executată pentru îmbunătățirea rezistenței acesteia și pentru atingerea cotei de fundare condiționată de adâncimea de îngheț. Subzidirea s-a realizat pe conturul exterior al monumentului, sub peretele vestic al pronaosului și într-o formă mai simplă pe conturul pridvorului.³¹

Lucrări de conservare a construcției s-au executat și sub forma reparațiilor la șarpantă și învelitoare, optîndu-se pentru înlocuirea șindrilei cu tablă, soluție care s-a materializat cu o ușoară modificare a detaliului de la streșină.³²

Între intervențiile asupra monumentului figurează și măsurile de înlăturare a cauzelor și efectelor igrasiei. Monumentul a fost păstrat cu paramentul exterior decopertat pentru eliminarea umezelii³³, iar deasupra nivelului de intervenție din 1968 s-a introdus o hidroizolație orizontală, prin desfacerea pe mici tronsoane a zidăriei. Pentru eliminarea umidității de capilaritate, s-a executat în jurul construcției un sistem de drenaj cu filtru invers, care dirijează apa printr-un canal colector spre valea pîriului Lunca.

Dependentă și de corecta evacuare a apelor pluviale, eficiența acestor măsuri de reducere a umidității din ziduri, a pretins și lucrări

²⁹ Elementele verticale de tip colțar sînt, în secțiune, de 12 cm și s-au asociat paramentului fără scobirea acestuia, cu excepția porțiunii dinspre pronaos.

³⁰ Aș. Cișmigiu-M. Crișan, o.c., p. 22; Al. Cișmigiu, *Referat privind încheierea lucrărilor de consolidare*, mss, anexă, la *Cartea construcției*, Arhivă Mitropoliei Bănatului.

³¹ Subzidirea s-a realizat printr-o grindă din beton armat cu secțiunea în „L” de 50×55 cm care coboară cu 30 cm sub nivelul subzidirii anterioare.

³² Soluția de arhitectură pentru realizarea învelitoarei aparține arhitectului V. Antonescu.

³³ Acțiunile pentru eliminarea igrasiei au început în 1983, prin decopertarea paramentului exterior, și s-au încheiat în 1988, odată cu finalizarea sistemului de drenaj executat sub îndrumarea ing. D. Pârscoveanu. Drenul este amplasat la 3 m de monument, la o adâncime de 2,5 m și coboară cu 1,5 m sub talpa infrastructurii monumentului.

de sistematizare verticală în jurul monumentului, Terenul a fost degajat, i s-au asigurat pantele pentru scurgerea apelor, iar la refacerea trotuarului de gardă din cărămidă, s-a realizat și rigola pentru preluarea apei pluviale.

Între lucrările mai simple de conservare trebuie amintite și refacerea pardoselilor interioare din dușumele, a pavimentului din cărămidă din pridvor, completarea timplăriei ferestrelor și tencuirea exterioară, pentru care s-a ales mortarul de frescă.

Aceste categorii de operații de conservare a structurii și formei arhitecturale a monumentului, alături de procesul de restaurare a picturii, reprezintă pentru biserica mănăstirii „Săraca” — apreciată drept: „cel mai important monument de artă din Banat”³⁴, o nouă filă din străduințele contemporane de a transmite viitorului această deosebită moștenire culturală.

Arh. LILIANA ROȘIU

³⁴ I. Miloia, *Mănăstirea Săraca, centru de cultură și artă bănățeană*, în „Analele Banatului”, IV, Timișoara, 1931, p. 104.

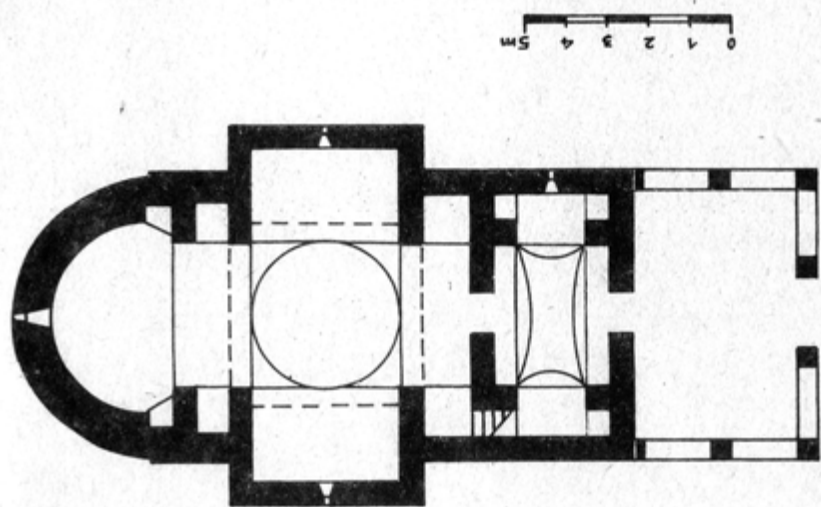


Fig. 1. Planul mănăstirii „Săraca”

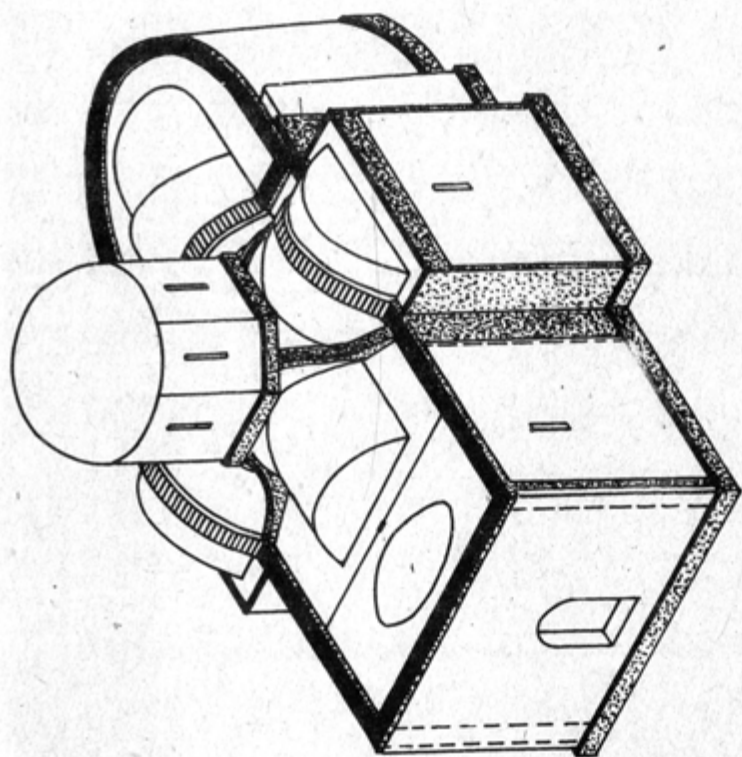
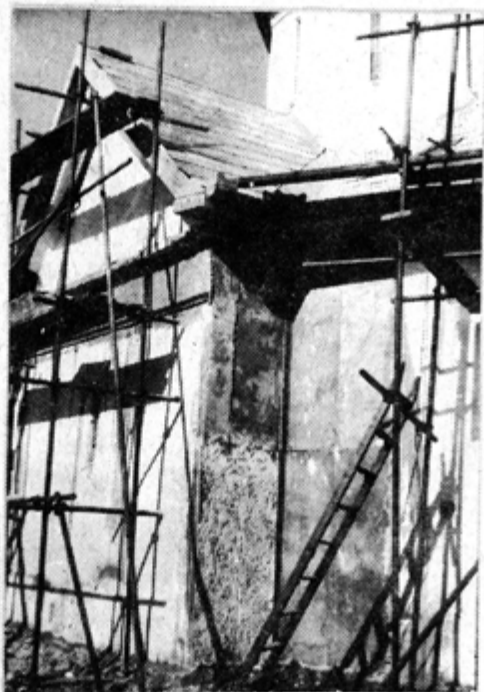


Fig. 2. Schema sistemului de consolidare



**Fig. 3. Consolidări verticale și orizontale la
absidele laterale**



**Fig. 4. Biserica Mănăstirii „Săraca” după încheierea lucrărilor
de consolidare**

PREOTUL CĂRTURAR NICOLAE BUTARIU (1843—1890)

Se împlinesc 145 ani de la nașterea celui ce a fost preotul și cărturarul arădean Nicolae Butariu, unul dintre cei care în a doua jumătate a secolului XIX au fost pătrunși de ideile progresiste, angajându-se plenar în opera patriotică de înălțare a poporului român. Personalitatea sa complexă nu a fost încă tratată suficient¹, deși a trudit cu rîvnă pilduitoare și cu mult folos pe altarul luptei naționale și a culturii românești în epoca dualismului austro-ungar.

Bibliofil și cărturar, publicist și orator, dar mai presus de toate un „iluminist naționalist”², Nicolae Butariu a văzut lumina zilei la 5 ianuarie 1843, în casa părinților Lepădat și Maria Butariu din satul Bodești.³ Crescut și educat sub influența bunicului său dinspre tată, după absolvirea a patru clase gimnaziale în Hălmagiu⁴, tinărul Nicolae urmează cu „o adîncă sete de cunoaștere”, cursurile Pedagogiei din Arad pe care le-a absolvit în 1862. La recomandarea protopopului Petru Moldovan al Hălmagiului, în anul școlar următor s-a înscris la cursurile Preparandiei din același oraș, pe care le-a absolvit în 1865, cu rezultate foarte bune.⁵

În iunie 1865, credincioșii din Bodești și cei din filia Mermesti îl cereau pe Nicolae Butariu „... care de prezent se afla în cursul al III-lea ca teolog la Arad... să li se dea ca preot”.⁶ Trei luni mai tîrziu, în 12 și 19 septembrie 1865, episcopul Procopie Ivașcoviți al Aradului (1850—1873) îl hirotonea diacon și respectiv preot pe seama parohiei natale.⁷ În 15 octombrie a fost instalat în parohia de protopopul Petru

¹ Cel dintîi care îi închină cîteva pagini este Traian Mager, *Ținutul Hălmagiu-lui, Monografie, Cadru istoric*, partea a III-a, Arad, 1937, pp. 117—126.

² Silviu Dragomir, *Ioan Buteanu*, București, 1928, p. 83.

³ Arhiva Episcopiei Arad (în continuare A.E.A.), gr. III, dos. 141/1865, doc. 737, f. 3, 8. Tatăl său era fiul preotului Nicolae Butariu din Bodești, sub care în anul 1831 biserica de lemn a satului a fost împodobită cu o frumoasă pictură cf. T. Mager, *o. c.*, p. 127).

⁴ A.E.A., gr. III, dos. 17/1872, doc. 454, f. 5v—6.

⁵ Idem, gr. I, dos. 141/1865, doc. 737, f. 8—9 „Testimoniu școlastic”; Teodor Botiș, *Istoria Școlii Normale (Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox Român din Arad*, Arad, 1922, pp. 456, 699.

⁶ A.E.A., gr. I, dos. 141/1865, doc. 737, f. 4—6.

⁷ Idem, gr. III, doc. 737, f. 11.

Moldovan, asistat de alți doi preoți — după cum însuși o mărturisește pe filele unei *Evanghelii*, ce aparținuse odinioară parohiei Bodești.⁸

Absolvent a celor două focare arădene de cultură, răsărite dintr-o puternică și seculară tradiție națională, Nicolae Butariu a fost format în spiritul luptei pentru drepturile sociale și naționale ale românilor, care și-a pus amprenta pe întreaga sa activitate culturală, bisericească și politică desfășurată în ținuturile Hălmagiului. A desfășurat deopotrivă și o frumoasă activitate publicistică, fiind colaborator la diferite periodice ale vremii, între care *Lumina*, *Familia*, *Federațiunea*, *Biserica și Școala*.

„*Arma cuvîntului este arma noastră*”. După încheierea pactului dualist (1867), preotul N. Butariu s-a integrat imediat în rîndurile largi ale celor ce nu voiau să recunoască autoritatea maghiară, pe care o combătea ori de cîte ori avea ocazia, răscolind masele și îndemnîndu-le la rezistență națională, prin discursuri vehemente, ceea ce i-a atras ura autorităților.

La 10 septembrie 1869, cu ocazia exhumării osemintelor lui Ioan Buteanu și așezarea lor în cîmîtirul din Gurahonț, în prezența unei impresionante asistențe, în care „însuși Avram Iancu apără cu hainele-i zdrențoase, ca un simbol al tragediei neamului său”, preotul N. Butariu a elogiat și el personalitatea celui dispărut, patriotismul adevărat și sacrificiul acestui martir al națiunii române. După ce a evocat amintirea lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, precum și umbra răzbunătoare a lui Horia, a încheiat: „Deci fraților români, Ioan Buteanu a luptat pentru dreptate, libertate și egalitate. El a căzut. Să începem și noi acolo, să nu încetăm a susține lupta, a reclama dreptatea, egalitatea și libertatea. Arma cuvîntului este arma noastră, la care nu vom renunța niciodată și dacă această armă a noastră nu va avea rezultatul dorit, o vom lăsa fiilor noștri. Astfel blăstămul lor nu ne va urmări.”⁹

Discursul nu a rămas fără urmări: a fost acuzat de autorități că a ațîțat poporul împotriva națiunii maghiare.¹⁰ La scurtă vreme, din Arad a fost trimisă o comisie de anchetă și spre a i se face percheziție la domiciliul său din Bodești, sub motivul că între ziarele la care era abonat ar fi primit și o „proclamațiune revoluționară”, intitulată *Horia*, care se presupunea că ar fi provenit din România, în care se milita pentru o Daco-Românie.¹¹ În realitate, „proclamațiunea revolu-

⁸ Tr. Mager, o.c., p. 118.

⁹ Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. V., Sibiu, 1909, pp. 225—226; S. Dragomîr, o.c., pp. 82—83.

¹⁰ Andrei Caciora—Nicolae Roșuț, *Aradul în lupta pentru eliberarea socială și națională*. Documente, vol. I, Arad, 1978, doc. nr. 21, pp. 129—131.

¹¹ T.V. Păcățian, pp. 226—227; Nicolae Roșuț, *Legăturile Aradului cu România între anii 1800—1918*, în „Ziridava” X, Arad, 1978, p. 250.

ționară" i-a fost expediată din Torino, de Ioachim C. Drăgescu.¹² Incidentul a fost făcut cunoscut opiniei publice și de revista *Familia*.¹³

Represaliile și agitația creată de autorități au făcut obiectul unei dezbateri speciale în cadrul „adunării municipale” a comitetului Zaránd, care în ședința din 6—7 decembrie 1869, la propunerea vicecomitetului Amos Frincu, a decis să se trimită guvernului din Budapesta un protest împotriva încercării autorităților de a motiva nemulțumirile populației românești prin preținsele „instigațiuni”, arătându-se în schimb adevăratele cauze ale acestor nemulțumiri. În protestul alcătuit le Sever Secula se subliniază că discursul de la Gurahonț al preotului Butariu, ca și primirea unor proclamațiuni, sînt determinate de tratamentul discriminator la care era supusă națiunea română. Asuprirea națională și unirea Ardealului cu Ungaria au fost de fapt principalele cauze ale nemulțumirii popoului.¹⁴

În anul 1874, preotul N. Butariu a fost anchetat din nou și judecat, iar tribunalul din Baia de Criș, prin sentința nr. 5128, din 7 octombrie l-a condamnat la șase săptămîni închisoare.¹⁵ În perioada detenției, la Baia de Criș, a avut la el o carte de predici în care a însemnat: „Să venire. Întru adevăr tristă și dureroasă este și va fi pentru mine ziua de 6 decembrie 1874, care încă a înmulțit zilele suferințelor mele aflîndu-mă în acest inchizițional la comitat. Oh! eu plîng acum și nu știu de voi mai rîde oare în această viață? Preotul Nicolae Butariu.”¹⁶

În aprilie 1880, într-o scrisoare adresată Consistoriului eparhial din Arad, demasca unele abuzuri pe care le săvîrșeau autoritățile locale comitatense. „(...) Bisericile, preoții, învățătorii, poporul și tot ce pică în cale sînt despuiate și jefuite în cel mai îngrozitor mod. Parohiile și stațiunile învățătoresți au ajuns marfă de speculă, încît mai în tot anul se vînd la licitație celui ce dă mai mult...”¹⁷

„Să viedie (vieve n.n.) națiunea română”. Preotul N. Butariu a făcut multe spre folosul semenilor săi din aproape întreg ținutul Hălmașului, angajîndu-se cu toată energie în marile acțiuni întreprinse de intelectualitatea zărăndeană pentru ridicarea culturală a românilor din ținut. În anul 1868 a fost inițiatorul construirii unei noi clădiri pentru școala din Bodești, la care obștea credincioșilor a contribuit cu materialul de construcție necesar. Pe grinda de pe frontispiciul clădirii, s-a consemnat: „S-a făcut această școală în anul 1868 prin îndemnul preo-

¹² Gelu Neamțu, I.C. Drăgescu, militant pentru republică și dacoromânism (1866—1867), în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj”, XV (1972), p. 279.

¹³ *Familia*, nr. 45 din 9/21 noiembrie, p. 538. Revista ne informează că asemenea „proclamațiuni” s-au primit și la Baia de Criș.

¹⁴ T.V. Păcățianu, o.c., pp. 227—230.

¹⁵ A.E.A., gr. III, dos. 160/1874, doc. 1955, f. 1.

¹⁶ Tr. Mageru, o.c., p. 64.

¹⁷ A.E.A., gr. III, doc. 1140, f. 5.

tului Nicolae Butariu, jude(lui) com(unal) Pascu Honca, Mihai Toma, Nicolae Florea. Să viedie națiunea română !".¹⁸

Din punct de vedere școlar, în anul 1872, protopopiatul Hălmagiuului a fost împărțit în trei inspectorate : Hălmagiu, Rîșculița și Vidra. Inspector cercual în Vidra a fost numit N. Butariu, tocmai datorită interesului pe care-l purta ideii naționale și culturale românești.¹⁹ În această calitate, într-un raport din același an deplîngea starea de lucruri constatată și chiar dezinteresul unora dintre factorii locali de decizie.²⁰ Subliniind că în sate sînt mulți neștiutori de carte, el mai scria senatului școlar : „(...) de disperat însă nu este, m-am nisuit și mă voi nisui din toate puterile, mă voi expune încît să nu mi se mai pună piedici și cred că nu mi se vor pune, căci le voi delătura în orice mod și fără cruțare...”²¹ De aceea, între anii 1872—1877, a funcționat și ca învățător la școala din Bodești.²²

În discursul ținut la conferința învățătoricească de la Hălmagiu, din 24 noiembrie 1878, el propunea înființarea unui fond general școlar pentru întreg protopopiatul, cerînd ca parohiile să contribuie cu sume de bani, deoarece acești bani se întorceau „... pe un altar nu mai puțin sfînt, pe sacral altar al Minervei, căci școlile sînt tot atîtea biserici, temple ale muselor...”²³. Apoi, alături de Filip Leuca și Nicolae Joldea, a lansat un apel către preoți și învățători, spre a nu uita de „misiunea și datorința” lor față de „poporul, de fiii noștri și de soarta lor, care este atît de amărită, încît nici că mai știu de zile bune și de sărbătoarea acestora ca pînă aici”.²⁴

Toate aceste acțiuni urmăreau îmbunătățirea învățămîntului de la sate și crearea de posibilități materiale părinților săraci, spre a-și putea întreține copiii în școli, tocmai atunci cînd începuse să se întetească mereu mai mult lupta pentru deznăționalizarea românilor din Transilvania.

„Românii de dincoace de Carpați”. Preotul Nicolae Butariu s-a angajat plenar și în acțiunea de creare a unor instituții menite să pregătească rezistența românească în lupta pentru drepturi naționale. A activat astfel în „Asociațiunea națională arădeană pentru cultura și conser-

¹⁸ Tr. Mageru—N. Popovici, *Scoalele de la Hălmagiu în epoca absolutismului 1850—1861*, în „Biserica și Școala”, nr. 29/14 iulie 1929, p. 6; Florian Dudaș, Zărandul. *Chipuri și fapte din trecut*, București, 1981, pp. 149—150.

¹⁹ Tr. Mageru, *Ținutul Hălmagiuului. Perfectuarea organizării învățămîntului în epoca de înflorire a jud. Zărand : 1862—1876*, în „Biserica și Școala”, nr. 43/20 octombrie 1929, p. 13.

²⁰ Arhivele Statului Arad (în continuare A.S.A.), *Fond Episcopia ortodoxă română Arad. Seria acte școlare*, IV—103—1872, doc. 1140, f. 75—76.

²¹ V. Popeangă, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867—1918*, Arad, 1976, p. 39.

²² A.E.A. gr. III, dos. 17/1872, doc. 454, f. 15 v.

²³ Nicolae Butariu, *Starea școalelor și a învățămîntului în protopopiatul Hălmagiuului*, în „Biserica și Școala”, an. II, nr. 51 din 17/29 decembrie 1878, p. 406.

²⁴ *Apel către preoții din protopopiatul Hălmagiuului*, în „Biserica și Școala”, an. VII, nr. 5, din 30 ianuarie—11 februarie 1883, pp. 36—38.

varea poporului român", a cărui membru a fost ales în ședința din 2 septembrie 1869.²⁵

În vara anului 1869, Iosif Vulcan publica în revista „Familia” un vibrant apel intitulat „Să fondăm teatru național”, în care accentuase rolul acestuia în ridicarea culturală, invitându-i pe cititori să-și spună părerea. La acest apel răspunde, între alții, și preotul N. Butariu, care în coloanele aceleiași reviste a sprijinit „nabila idee”, deoarece „nu mai există nici un român inteligent, care să nu dorească fondarea unui teatru național dincoace de Carpați”²⁶. Este clar că pentru preotul Nicolae Butariu, Transilvania nu mai era, deci, o provincie anexată Imperiului bicefal, ci „România de dincoace de Carpați”, în unitate cu cealaltă, așa după cum avea să se realizeze la 1 Decembrie 1918. În încheierea intervenției sale, el scria: „Veniți dară fraților români să dăm mîna cu mîna cei cu inima română... să ne însuflețim și să ne interesăm mai mult de prosperarea, mărirea și gloria națiunii noastre! Veniți să în-genunchiem în fața sacralui altar național, aducînd fiecare sacrificiul ce mama noastră comună îl așteaptă de la noi! Veniți să ne facem datoria, să înaintăm dulcea noastră națiune care de secole stă în-genunchiată înaintea progresului altor națiuni; veniți s-o așezăm la locul ei ce-i com-pete în concertul popoarelor, la locul unde era odinioară! Să voim și vom putea!

„Cărțile — copiii mei de aur”. Preotul N. Butariu, a fost și un pasionat bibliofil, reușind să-și formeze o frumoasă bibliotecă, ce împlinea funcția „unei adevărate instituții publice”, dar despre care nu se cunoșteau alte detalii.²⁷ Cercetările efectuate recent în Arhiva Episcopiei Aradului au dus la descoperirea actului să de donație, din 4 februarie 1884, precum și a inventarului cărților pe care le donase parohiei păstorite de el.²⁸ Din actul de donație aflăm informații prețioase despre începuturile bibliotecii. Urmînd probabil îndemnul bunicului său, a plocedat la strîngerea cărților, deoarece „de cînd era mic de 12—13 ani, aveam o deschilinită înclinațiune spre cărți și cetire...” Așa a reușit să-și formeze o adevărată bibliotecă reprezentativă pentru mediul sătesc din a doua jumătate a secolului XIX, conștient că numai cărțile pot oferi accesul spre lumină. Întitulîndu-le „copiii săi de aur”, preotul N. Butariu le-a strîns în ciuda privațiunilor și greutăților întîmpinate, materiale și de altă natură, din vremea dualismului austro-ungar, lectura fiind pentru el „unica consolațiune care mi-a și conservat viața”.²⁹ În acel an (1884), biblioteca număra aproape 600 titluri, în peste 800 volume, donatorul menționînd că pînă la sfîrșitul vieții o va „mări și înmulți după putință”, din dorința ca ea să ajungă „asemenea unui mic

²⁵ A.S.A., Fond „Astra”, despărțămîntul cultural al jud. Arad, dos. 80/1868, doc. „Consemnarea diplomelor extradate membrilor asociațiunii, 1868—1879, f. 6.

²⁶ Nicolae Butariu, *La fondarea unui teatru național*, în „Familia”, an. V, nr. 38, din 21 sept./3 oct., 1869, pp. 445—446.

²⁷ Tr. Mageru, *Ținutul Hălmeagului...* (o.c.), p. 118.

²⁸ A.E.A., gr. III, dos. 62/1886, doc. 498.

²⁹ Ibidem, f. 12.

soare care cu razele sale calde și binefăcătoare să dezmoștească și des-tepte la iteres și activitate mai fecundă",³⁰ pe românii din acele ținuturi ale Zarandului.

La doi ani după încheierea actului de donație, N. Butariu a trimis Episcopiei Aradului și un inventar al cărților sale, rămas multă vreme necunoscut sau ignorat. După moartea sa (1890), biblioteca a fost cercetată în mai multe rânduri de cunoscutul bibliofil, preotul bănățean Emilian Micu, care a luat apoi cărțile de valoare pentru completarea colecțiilor Academiei Române.³¹ Cele rămase au fost și ele înstrăinate treptat, așa încât astăzi doar inventarul lor mai oferă imaginile întregului conținut al bibliotecii. El poartă titlul „Catalogul cărților aflătoare în biblioteca preotului Nicolae Butariu, din Bodești și donate sfintei biserici române gr. or. din această comună în anul 1884”. A fost încheiat la 6 februarie 1886, așa cum rezultă de pe ultima filă, când preotul N. Butariu era grav bolnav. Ultima carte intrată în bibliotecă a fost *Cronica Românilor* de Gheorghe Șincai.

Deși întocmit lacunar, catalogul oferă o oglindă asupra cărților care au pătruns în acest sat din ținutul Zarandului și vor fi stat la îndemîna celor dornici de lectură. El relevă o mare diversitate tematică, în cele 561 titluri, cu 836 volume, cuprinzînd lucrări teologice, istorice, de știință, opere juridice, cărți de școală, ziare, reviste, calendare, etc.

Cea mai veche carte achiziționată de el a fost *Învățăture morale religioase creștinești*, 1642.³² La loc de cinste stăteau: *Vechiul și Noul Testament*, *Psaltirea prorocului și împăratului David*, *Mărturisirea ortodoxă* de Petru Movilă, *Știința Sfintei Scripturi* de Timote Cipariu, *Isagogia adecă Introducere în cunoașterea Sfintei Scripturi* de dr. Il. Pușcariu (Sibiu, 1878), *Mărgăritare*, București, 1746 (BRV, II, 248), *Pro-povedanii sau învățăture la îngroparea oamenilor morți*, de Samuil Micu³³, *Acatist sau carte cu multe rugăciuni pentru evlavia fieștecăruia creștin* de Samuil Micu, Sibiu, 1801 (BRV, II, 633), *Cinstitul paraclis al Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu*, Brașov, 1807 (BRV, IV, 314), *Predicile și panegiricile părintelui Ilie Miniatul* (trad. de Cosma Moșescu), Brăila, 1863, *Meditațiuni spirituale* (trad. de Mihail Velceanu), Sibiu, 1875, *Biografia fericitei Macrina după episcopul Grigorie al Nyssei* (trad. din lb. germană de Gavril Munteanu), Sibiu, *Șaizeci și patru cuvinte sau predici ale celui dintre Sfinți Părintelui nostru Ioan Hrisostomul* (trad. de episcopul Melchisedec), 1883.

Pe lângă un număr de catehisme, din bibliotecă n-au lipsit nici anume lucrări fundamentale de istoriografie românească. O amintim în primul rînd pe cea de mare erudiție, intitulată *Cronica românilor* de Gheorghe Șincai, cea mai răspîdită și influentă operă a Școlii arde-

³⁰ Ibidem, f. 12 v.

³¹ Tr. Mager, o.c., p. 119.

³² Presupunem că este vorba de *Învățăture morale preste toate zilele Cimpulung*, 1642 (I. Bianu—N. Hodos, *Bibliografia românească veche. 1508—1830*, vol. I, București, 1903, nr. 43).

³³ Probabil ediția din 1842 de la Sibiu.

lene, singura tipărită integral³⁴. Catalogul mai cuprinde: *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* de Petru Maior, *Istoria românilor din Dacia superioară* de Al. Papiu Ilarian (vol. I—II, Viena, 1851—1852), *Istoria românilor* de August Treboniu Laurian, *Istoria Bisericii Ortodoxe răsăritene universale* de A. Saguna (Sibiu, 1860), *Promemorie despre dreptul istoric al autonomiei bisericești naționale a românilor de religia răsăriteană în ces. reg. provincii ale monarhiei austriece*, de Andrei Saguna (Sibiu, 1849), *Cauza limbelor și naționalităților în Austria* de Vincențiu Babeș (Viena, 1860), *Două raporturi de ale aceluiași prefect de legiuni românești, cari în anul 1848/9 au susținut luptele cu insurgenții unguri până la reintrarea trupelor imperiale în Transilvania* (Sibiu, 1884), *Raportul lui Avram Iancu prefect al legiunii românești. Despre faptele oastei poporane care a stat sub comanda lui pe timpul războiului civil din Transilvania în anii 1848/9* (Sibiu, 1884), *Petițiunile națiunii române în 1848—49* de A. Treboniu Laurian (Viena, 1851—1852), *Darea de seamă asupra procesului politic de presă a lui dlui Georgie Barițiu, redactorele Observatorului în cestiunea colectelor pentru soldații români răniți* (Sibiu, 1879), *A román nyelv latinsága* (Latinitatea limbii române) de Iosif Goldiš (1881), etc.

În categoria cărților cu caracter juridic intrau: *Compendiu de drept canonic* de A. Saguna (Sibiu, 1868), *Statutul organic* a lui Saguna, *Regulament pentru procedura civilă* (1868), etc. iar printre cele de Filosofie se număra cel dintâi manual apărut în limba română intitulat *Logica adecă partea cuvântătoare a filozofiei* (trad. de Samuil Micu după manualul de filozofie al lui Baumaister), Buda, 1799, precum și *Istoria civilizațiunii în Europa după Guizot* (vol. I—II, București, 1856, apoi, *Compendiu general de statistică*, de B. Alesandre (Granz, 1881).

Între preferințele lui N. Butariu, figurau și cărți beletristice, precum: *Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa Agora, Cleopatra, regina Egiptului* (București, 1870), *Călătorii în Palestina și Egipt* de Dimitrie Bolintineanu, *Privighetoarea, urmată de Theodora sau Copilul pierdut* de Ion M. Rîureanu (București, 1867), *Panteonul Român de Iosif Vulcan* (Pesta, 1869), *Mîreasa la mormînt*, dramă în proză de Nicolae V. Scurtescu (București, 1870), *Pe malul mării*, de Iacon Negruzzi (Craiova, 1883), *Copila Crișului de Iosif Vulcan* (1877), *Barba lui Ștefan cel Mare* (Craiova, 1882) și *Comedia stelelor* (Craiova, 1882) de George Baronzi, *Panorama sau mineele lui Nikipercea* de N. T. Orășanu, vol. I—II (București, 1860).

N. Butariu a avut totuși o anume preferință pentru literatura istorică românească. În biblioteca sa se găseau: *Viața și faptele lui Mihai Viteazul*, *Viața lui Ștefan Vodă cel Mare*, *Viața lui Vlad Țepeș și Mircea Vodă cel Mare* (toate de D. Bolintineanu), *Noaptea carpatine* de I. C. Drăgescu, *Iancu Jianu* de N. D. Popescu, *Horea* de Ioan Pop Florantin (Iași, 1885), *Decebal* de I. Pop Florantin, precum tragediile în versuri ale

³⁴ Mihai Bordeianu—Petru Vladcovschi, *Istoria învățămîntului românesc în date*, Iași, 1979, p. 79.

lui I. N. Soimescu : *Diurpaneu ultimul Decebal* (București, 1879), *Constantin Basarab Brîncoveanu* (București, 1877), *Moartea lui Radu al VII-lea* (București, 1854).

Biblioteca conținea și operele unor reputați scriitori ai literaturii universale, ca Dante, Goethe, V. Hugo, Al. Dumas, Defoe, etc. Printre volumele de versuri se numără *Doine și lacrimioare* de Vasile Alecsandri, *Poezii de Andrei Mureșanu* *Lăcrămile inimei* de Carol Scrob, *Amor și Patria* de Brutus Catone Horea³⁵, *Flori de toamnă* de Teodor V. Păcățian, *Poezii* de B. P. Hașdeu, *Curs de poezie generală. Satire și fabule* de I. H. Rădulescu (București, 1883).

N. Butariu poseda și cunoscutul *Dicționar de la Buda* din 1825 (BRV, III, 1240) precum și *Dicționarul numelor mitologice și străine* de Al. Gavra³⁶, *Dialoguri francezo-române* de Gr. Pleșoiianu (1830) (BRV, III, 1494), *Vocabulariu nemțesc și românesc* de Ioan Molnar (Sibiu, 1822) (BRV, III, 1159), *Dialogi latinești*. Nu lipsesc nici cărțile științifice ca : *Antropologia* de dr. Pavel Vasici (Buda, 1830) (BRV, III, 1503), *Macrobioțica sau măiestria de a lungi viața după Hufeland* de dr. P. Vasici (2 vol., 1844), *Heilung der Epilepsie* de M. P. Solomon și altele.

Din cele arătate, observăm că în biblioteca preotului N. Butariu se aflau cărți tipărite nu numai dincoace de Carpați (Sibiu, Brașov, Blaj), ci și de peste Carpați (București, Craiova, Iași). O dovadă în plus că circulația literaturii de orice gen, tipărite în România, nu a putut fi împiedicată de restricțiile autorităților imperiale, prin măsurile lor abuzive, o constituie și prezența calendarelor de peste Carpați³⁷, pe lângă cele de la Arad, Sibiu și Brașov.

Dintre periodicele vremii notăm pe cele apărute la : Brașov (*Transilvania*, 1868, 1871 ; *Gazeta Transilvaniei* 1851—1855 ; *Noua Bibliotecă Română* 1882—1883), Sibiu (*Telegraful Român* 1853—1865 ; *Școala română* 1876—1877 ; *Calicul* 1881—1885 ; *Observatorul* 1883—1885 ; *Albina Carpaților* 1877—1880), Pesta (*Concordia* 1864—1867 ; *Federațiunea* 1868—1874 ; *Aurora Română* 1864 ; *Amicul Poporului* 1867 ; *Familia* 1865—1880) ; Timișoara (*Luminătorul* 1880—1885) ; Caransebeș (*Biserica și Școala* 1877—1885) ; Oradea *Familia* 1881—1882). Dar cele mai importante ne apar cele apărute la București și aflate în posesia sa *Românul* (1870—1883), *Educatorul* (1883—1884), *Amicul Familiei* (1881—1885), *Viitorul* (1884—1885).

Amintind despre existența bibliotecii, Tr. Mager menționase că ea conținea și numeroase manuscrise. Din catalog rezultă, însă, că acestea erau doar patru caiete de notițe ale lui N. Butariu, din timpul studiilor preparandiale și teologice. Totuși, din cuprinsul catalogului, mai reținem că N. Butariu dispunea la sfîrșitul vieții de o bogată bibliotecă, ce

³⁵ Pseudonim sub care semna I.C. Drăgescu.

³⁶ Este vorba despre *Lexicon de conversație istoricesc-religionar* (1847).

³⁷ *Calendarul ilustrat* (București 1885), *Calendarul pentru toți* (București, 1885), *Calendar amuzant și pîcant* (București 1885), *Calendar așezat pe șapte planete în care se cuprind 140 de ani, începînd de la 1816, Iași în 1823* (BRV, III, 717) și București (BRV, III, 1175).

reflectă personalitatea și preocuparea sa cărturărească, împlinind deopotrivă funcția unei biblioteci publice, care pe atunci era un fapt cu totul rar dacă nu inedit în mediul rural.

Numele preotului Nicolae Butariu s-a înscris pentru totdeauna în istoria ținuturilor zărandene, ca unul care întreaga viață a închinat-o luptei pentru drepturi sociale și naționale, precum și pentru luminarea celor în mijlocul cărora s-a născut, crescut și și-a desfășurat activitatea. S-a stins în 20 octombrie 1890, la vîrsta de numai 47 ani, rămășițele sale pămîntești fiind așezate spre veșnică odihnă în cimitirul din Bodești; astăzi filie a parohiei Jonești.

Preot PAVEL VESA

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

VALOROASE CREAȚII ALE INSTITUTULUI POLITEHNIC „TRAIAN VUIA”

În conformitate cu orientările stabilite de Președintele Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al poporului român, un colectiv de cadre didactice de la catedra de tehnologie mecanică (coordonat de conf. dr. ing. Aurel Breștin), în colaborare cu specialiști de la I.A.E.M., a elaborat o nouă tehnologie de confecționare a discurilor diamantate, utilizate pentru debitarea materialelor dure și extradure (sticlă, safire artificiale). Ca pulbere abrazivă s-a utilizat atât diamantul sintetic, cât și materialele compozite în care s-a înlocuit parțial sau total diamantul sintetic cu carbură de siliciu. Noua tehnologie constă în sintetizarea prin încălzire inductivă a stratului diamantat și folosirea unor substanțe chimice speciale de decapare și evitare a oxidării și exfolierii stratului activ. Discurile confecționate după această metodă asigură o durabilitate în exploatare în medie cu 37% mai mare decât la cele fabricate după vechea tehnologie.

Cercetările întreprinse de colectivul interdisciplinar de lichide magnetice din cadrul aceluiași Institut (coordonat de acad. Ioan Anton), au fost orientate spre realizarea de citostatice magneto-dirijabile, de substanțe antiseptice sau cu proprietăți de mărire a contrastului Röntgen, ori spre utilizarea lichidelor magnetice în chirurgie, ca substanțe de opturare temporară poziționabilă magnetic. O serie de experiențe preliminare, privind activitatea biologică a ferofluidelor biocompatibile, influența lor asupra funcționării celulelor vegetale, a determinat începerea unor aprofundate cercetări în cadrul unei vaste colaborări, privind utilizarea lichidelor magnetice în creșterea producțiilor vegetale.

Un colectiv de cadre didactice din cadrul disciplinei de aparate electrice de la Facultatea de electrotehnică a studiat și exe-

cutat mai multe variante de scurtcircuitoare, de la simpla modernizare a celor existente, până la crearea altora, cu mediu lichid conductor sau ferofluid. Rezultatele aplicării acestora în producție sînt semnificative — o mare eficiență economică — evitîndu-se încălzirea și distrugerea contactelor în exploatare.

LAC POLIURETANIC PENTRU INDUSTRIA UȘOARĂ

Făcînd parte dintr-un vast program național de obținere a unor auxiliari pentru prelucrarea maselor plastice — program coordonat direct de către academician doctor inginer Elena Ceaușescu — noua realizare a specialiștilor laboratorului ICECHIM — CCMP de pe platforma C.P. Solventul Timișoara este destinată tratamentului tălpilor de încălțăminte, în scopul impermeabilizării și finisării superioare. În cadrul aceluiași preocupări se înscrie și realizarea unor garnituri pentru autoturismul „Oltcit”, a unui sistem complex de producere a tălpilor poliuretane prin injecție directă pe fețe și o originală tehnologie pentru spume poliuretane rapide, folosite ca mase de etanșare și izolare la frigider, mașini și vagoane izoterme, boile, nave maritime sau panouri în construcții.

SISTEM AUTOMAT

Un colectiv de tineri specialiști din cadrul Centrului de cercetare științifică și inginerie tehnologică pentru echipamente hidroenergetice din Reșița a pus la punct un sistem automat pentru reglarea frecvenței energiei electrice obținute în microhidrocentrale cu puteri de pînă la 8 KW. Odată cu asigurarea energiei electrice, acest procedeu permite și prepararea apei calde menajere și încălzirea locuințelor bransate la acest sistem.

NOI PRODUSE ALE TEHNICII DE CALCUL

La subunitatea de producție din Deva aparținând Întreprinderii de calculatoare din Capitală, au fost asimilate în fabricația curentă două noi produse cu performanțe superioare: calculatorul personal HC-85 și modernul radio RSI-300. Primul dintre acestea este conceput pentru utilizarea în limbajul de programare BASIC, ceea ce îl face deosebit de accesibil unor domenii de utilizare mult diversificate, oriunde există un televizor ca display și un casetofon obișnuit. Cel de al doilea produs reprezintă un nou tip de aparatură a tehnicii de calcul, prin intermediul căruia legătura dintre unitățile centrale de calcul și utilizatori se realizează nu prin cablu, ci prin semnale radio. Avantajele reprezintă operativitate și economii importante de materiale.

ROBOT DE VOPSIRE

La întreprinderea „Electrotimis” a fost realizat un robot de vopsire numit „RIVEX” ce oferă excelente avantaje: uniformitatea acoperirii, scoaterea de sub mediul nociv a personalului ce lucrează în fabrică, asigurarea unui proces de lucru optim din punct de vedere calitativ și economic, precum și posibilitatea utilizării în medii cu pericol de explozie. Având cinci grade de mobilitate, de acționare hidraulică cu motoare liniare, comandă electronică și urmărire analogică, memorie dinamică RAM și disc flexibil, robotul este constituit din trei subsisteme ce interacționează în vederea funcționării: executor, hidraulic și electric.

ACTIVITATE FECUNDĂ LA OȚELU ROȘU

În ponderea activităților desfășurate de Exploatarea de gospodărie comunală și locativă Oțelu Roșu, sectorul de producție industrială și industrie mică reprezintă una dintre direcțiile principale în care acționează colectivul acestei întreprinderi. Prin lucrări de construcții montaj s-a finalizat alimentarea cu energie termică a cartierelor orașului, reducându-se consumul de gaz metan aferent a patru cazane termice. De asemenea, s-a terminat acoperirea cu șarpantă a unor blocuri și imobile, s-au terminat lucrările de alimentare cu apă la Rusca Montană, etc. A crescut deopotrivă ponderea

atelierele de confecții metalice, de tinichigerie, de tâmplărie, de prelucrat cauciuc și s-au înființat noi activități, între care și o instalație de distilare a apei. O puternică creștere cunoaște și activitatea destinată exportului. Toate cele realizate reflectă o muncă de calitate și efectuată la timp.

INSTALAȚIE MODERNĂ

La Întreprinderea de materiale de construcții din Timișoara a fost dată în folosință o modernă și deosebit de importantă instalație tehnologică — pilot pentru fabricarea plăcilor de pardoseală bazaltoceramice glazurate (semigresie). Capacitatea anuală de producție a acesteia este de 20.000 mp. Noul produs și tehnologia lui de fabricație se înscrie în efortul tot mai susținut al acestui prestigios colectiv al Întreprinderii, prezentând câteva noutăți absolute: glazurarea se aplică pe produsul crud, monoarderea la o temperatură mult mai joasă față de procedeul clasic, ceea ce sporește parametrii calitativi, inclusiv cel al esteticii și fiabilității. Noul tip de plăci este realizat în întregime din materii prime locale, provenite din carierele întreprinderii — argilă de Șanovița și Bătești, bazalt de Șanovița, la care se adugă deșeuri de sticlă.

TEHNOLOGIE DE OBTINERE A FONTEI

La Întreprinderea de mașini unelte din Arad a fost elaborată și aplicată cu bune rezultate o nouă tehnologie de obținere a fontei metoda suflării cu aer cald recuperat prin reciclare ca urmare a modernizării cubilourilor, ce contribuie la realizarea de importante economii de cocs. Noua tehnologie permite deopotrivă scurtarea ciclului de elaborare a șarjei, cu o excelență eficientă anuală

VOPSEA REFRACTARĂ

Specialiștii Întreprinderii de lacuri și vopsele „Azur” din Timișoara au realizat o vopsea refractară, cu utilizări în turnătoriile de fontă și oțel. Produsul este folosit pentru vopsirea interioară a formelor de turnare pentru ca nisipul din componența acestora să nu pătrundă în materialul topit, îndepărtarea lui ulterioară prin diferite procedee fiind greoaie și cu mare consum de manoperă. Primele utilizări efectuate la

Combinatul siderurgic din Reșița au demonstrat calitățile deosebite ale noilor vopsele.

PERFORMANȚE ÎN PRODUCȚIA DE VAGOANE

La Întreprinderea de vagoane din Arad se află pe fluxurile de fabricație noi tipuri de produse destinate exportului. Prin realizarea vagonului cu o sarcină utilă de 35,7 tone pe osie, produsele acestei întreprinderi sînt exportate în prezent în țări de pe toate continentele. Fiecare din noile tipuri de vagoane se înscrie în parametrii performanțelor tehnice atinse pe plan mondial în construcția de material rulant. Printre produsele realizate în variante noi se numără vagonul basculant de transportat minereu, cu o capacitate de 25 mc. și vagonul autodescărcător destinat aceluiași transport de minereu.

CANTITĂȚI SPORITE DE CĂRBUNE

Harnicii mineri din Lupeni care extrag cea mai mare producție de cărbune cocsificabil din țară, au luat noi măsuri tehnico-organizatorice pentru creșterea gradului de mecanizare a lucrărilor miniere, pentru sporirea randamentelor pe post în abataje și perfecționarea activității de transport a cărbunelui la suprafață. Recent au intrat în producție trei noi complexe mecanizate produse în țară, de susținere și tăiere mecanizată a cărbunelui, ceea ce asigură sporirea producției. Pregătirea profesională a membrilor formațiilor de lucru cu complexe mecanizate, îngrijirea și minuirea atentă a acestor „uzine subterane” oferă o productivitate mult mai mare decît cea prevăzută, cu cîteva tone de cărbune pe fiecare post.

ENERGIE ELECTRICĂ DIN RESURSE PROPRII

Combinatul siderurgic din Hunedoara a devenit nu numai un consumator de energie electrică ci și producător. El dispune de două turbogeneratoare de cîte 12 MW fiecare, ce valorifică în special resurse de la alte agregate siderurgice și produc însemnate cantități de energie. Peste 70% din combustibilul necesar îl reprezintă gazele de furnal și de cocserie, iar prin funcționarea în bune condițiuni a turbogenera-

toarelor se reduce absorbția de energie din sistemul național, ceea ce asigură creșterea producției de energie electrică din resurse proprii.

De altfel, în întregul județ Hunedoara se aplică numeroase măsuri pentru valorificarea resurselor energetice proprii, din apele curgătoare cu debite mici. Astfel, au fost construite și puse în funcțiune microhidrocentralele Valea de Pești, Baru, Zeicani, Valea Cracului I, Dobra I și Valea Cracului II. Cea mai mare dintre ele, de 810 KW, este microhidrocentrala Dobra I. Astfel, conform angajamentelor, un număr de cinci comune din județ își asigură energia electrică necesară numai din resurse proprii.

IMPORTANTE ÎMBUNĂȚĂȚIRI FINCIARE

Lunca din Valea Carașului a devenit un veritabil șantier, fiind supusă unor lucrări hidroameliorative complexe de regularizare a albiei riului, de îndiguiri, drenaje, canale, care au schimbat definitiv configurația acestor terenuri, apărute împotriva inundațiilor. Au fost desțelenite sute de hectare care rodesc pentru prima oară, prin aceste lucrări obținându-se și în zona dealurilor terenuri pentru agricultură. Astfel, dintr-un dușman de temut pentru agricultură, Carașul a devenit un aliat prețios al ei, atît pe timp de ploaie cît și pe timp de secetă, iar în plină amenajare se află și afluenții săi Ciclova, Lișava și Vicinic. Alocarea unor importante fonduri pentru aceste obiective face ca întreaga suprafață agricolă a județului să dispună la sfîrșitul acestui cîcinal de lucrările de îmbunătățiri finciare de care are nevoie, spre a deveni mai roditor.

PREMIERĂ ÎN ZOOTEHNIA TIMIȘEANĂ

Un colectiv de specialiști condus de prof. univ. dr. Ioan Vintilă din cadrul catedrei de genetică a secției de medicină veterinară a Institutului agronomic au trăit bucuria împlinirii unor stăruitoare preocupări: pentru prima oară în această parte a țării a fost obținut un vițel prin procedeul transplantului de zigot. Colectivul de specialiști a perfecționat aceeași metodă și în reproducția oilor, în prezent practică cu succes în unități de producție. Importanța științifică și economică a experimentului constă în crearea

premiselor de accelerare a procesului de ameliorare și selecție a bovinelor, în posibilitatea realizării într-un timp mai scurt a unui efectiv alcătuit din exemplare cu însușiri morfoproductive recordiste. Reușita experimentului este o dovadă suplimentară a posibilităților pe care le oferă colaborarea dintre activitatea de cercetare științifică și cea practică în realizarea obiectivelor de creștere a producțiilor animaliere și vegetale.

ÎMPLENIRI URBANISTICE LA HAȚEG

Orașul Hațeg, unde se încrucișează drumurile ce duc spre Valea Jiului și munții Retezat, etalează vizitatorilor săi o urbanistică în plină dezvoltare. Dacă în 1965, Hațegul era un oarecare orașel de provincie, astăzi locuitorii săi se mindresc cu unități economice de prestigiu în energetică, industrie alimentară și forestieră. În ultimii 20 de ani s-au construit aici peste 2.200 apar-

tamente, zeci de magazine, un spital și o policlinică, un cinematograf, o școală cu 16 săli de clasă, s-au extins rețelele de apă și canalizare. Practic, s-a ridicat un nou oraș, prin hărnicia constructorilor și a locuitorilor săi.

MUZEUL MINERESC

În zona centrală a comunei Certej din jud. Hunedoara a fost amenajat un punct muzeistic cu profil minieresc. În cele patru încăperi sînt expuse obiecte și documente despre mineritul local, care are o vîrstă de aproape 250 ani, eșantioane de roci, documente despre lupta minerilor. Prezența punctului muzeistic se datorează mai ales lui Miron Nelega, miner pensionar. Acest pasionat muzeograf amator a colecționat sute de obiecte, unelte și documente, pe care le-a aranjat în rafturi, în vitrine și de aceea nu întimplător consătenii săi îl numesc „părintele muzeului”.

PREA FERICITUL PATRIARH TEOCTIST AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE A VIZITAT BISERICA ORTODOXĂ DIN INDIA

La invitația făcută de Sanctitatea Sa Basilio Mar Thoma Mathews I, catolicos al Răsăritului, Întăistătorul Bisericii Ortodoxe din India, între 4—18 ianuarie 1989, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a efectuat o vizită frățească acestei Biserici, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, din care au făcut parte: P.S. Episcop Epifanie al Buzăului, P.S. Episcop vicar Justinian al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, prof. dr. Remus Rus de la Institutul teologic universitar din București și diaconul Mihail Hău de la catedrala patriarhală.

În drum spre India, P.F. Patriarh Teoctist a efectuat o scurtă escală la Roma, în timpul căreia a avut loc o întâlnire particulară cu Sanctitatea Sa Papa Ioan-Paul II.

Este pentru prima oară în istoria celor două Biserici, când Întăistătorii lor s-au întâlnit într-o atmosferă de profundă dragoste creștinească, de respect reciproc și pe temeiul egalității, prin aceasta dând relațiilor ecumenice duhul nădejdii în realizarea unității creștine. Marcind o nouă etapă în lucrarea comună a celor două Biserici, întâlnirea particulară dintre P.F. Patriarh Teoctist și S. Sa Papa Ioan-Paul II a constituit un prilej de cunoaștere directă a realităților, strădanilor și aspirațiilor celor două Biserici, dorința lor de unitate în vederea realizării unei lumi mai drepte și mai bune, o lume a păcii și a bunei înțelegeri.

În semn de omagiu și ca expresie a activității actuale culturale și spirituale a Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a oferit Sanctității Sale Papei Ioan-Paul II ediția jubiliară a „Biblei de la București”, reeditată recent, precum și o icoană pe sticlă din Maramureș.

În același spirit de dragoste și apreciere, Sanctitatea Sa Papa Ioan-Paul II a înmănat Prea Fericitului Sale Patriarhului Teoctist „Crucea de aur” a Sfântului Constantin cel Mare.

Această treaptă culminantă în istoria relațiilor dintre cele două Biserici creștine deschide perspective noi, schițând coordonate trainice pentru lucrarea și colaborarea de viitor în planul activităților lor ecumenice bilaterale. Cu aceeași ocazie, P.F. Patriarh Teoctist a primit diferite personalități din Biserica Romano-Catolică, precum Em. Sa Cardianul Jan Willebrandts, președintele Secretariatului pentru Unitatea creștină și alte persoane oficiale, cu care au fost discutate teme privind dialogul teologic, ecumenismul practic din țara noastră, aspecte legate de viața și lucrarea Bisericii Ortodoxe Române pe tărâm pastoral, misionar și cultural, a mănăstirilor și parohiilor, în condițiile vieții din țara noastră, prin întreținerea și restaurarea monumentelor istorice, prin instituțiile ei de învățământ; presa bisericească, teologia românească, prezența Bisericii Ortodoxe Române în dialogul teologic bilateral și multilateral în cadrul Mișcării ecumenice și în forurile pentru menținerea păcii și pentru dezarmare.

Totodată, P.F. Patriarh Teoctist s-a întâlnit și cu unii preoți ortodocși români de la parohii din Italia, precum și cu un grup de credincioși români din Roma.

Au fost vizitate apoi catedrala „Sf. Petru”, biserica „Sf. Maria Maggiore”, precum și Columna lui Traian și Forum Traian, monumente care amintesc peste veacuri legăturile dintre strămoșii noștri daci și romani.

Vizita în India a avut drept țel participarea la festivitățile care au marcat cea de a 25-a aniversare de la trecerea la cele veșnice a catholicosului Moran Mar Baselius Geevarghese II (1929—1964), sprijinitor al luptei pentru dobândirea autocefaliei și reprezentant de seamă al vieții religioase și publice din India.

Festivitățile jubiliare au avut loc în ziua de 8 ianuarie 1989 în Kottayam, statul Kerala, centrul spiritual al Bisericii Ortodoxe din India. Momentul aniversar a fost subliniat de organizarea unei adunări prezidată de Prea Fericitul Patriarh Teoctist care a inaugurat ceremoniile prin aprinderea tradiționalei candelă indiene, ca simbol al luminii învățăturii creștine adusă în India de Sf. Apostol Toma, al înțelepciunii, al bunei învoiri și al păcii.

La această comemorare au participat toți membrii Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe din India, în frunte cu S. Sa Baselius Mar Thoma Mathews I, reprezentanți ai Bisericilor creștine și ai altor religii din Kerala, reprezentanți ai guvernului de la Delhi și Trivandrum (capitala statului Kerala), membri ai parlamentului central și local, personalități ale vieții culturale și economice și reprezentanți ai presei.

În cuvântarea rostită cu această ocazie, P.F. Patriarh Teoctist a subliniat moștenirea apostolică comună a celor două Biserici, datorită Bisericii de a fi alături de popor, slujind aspirațiile sale de progres și prosperitate materială și spirituală, prezența delegației Bisericii Ortodoxe Române la această festivitate jubiliară fiind un simbol al dragostei față de Biserica Ortodoxă din India, față de preoții și credincioșii ei, precum și față de întregul popor indian. „Ca Biserici Ortodoxe autocefale și ca Biserici Ortodoxe naționale, cele două Biserici au colaborat pe plan economic și social, unindu-și eforturile în apărarea vieții pe pământ, în promovarea valorilor umane de dreptate și progres, de apărare a creației, valori slujite neîncetat de poporul român și poporul indian, ale căror năzuințe și aspirații sînt atîntite spre pace și prosperitate materială și spirituală” a subliniat Prea Fericitul Patriarh Teoctist.

Ca semn de prețuire față de S. Sa Catholicosul Mar Thoma Mathews I și ca simbol al originii apostolice comune a celor două Biserici, P.F. Patriarh Teoctist a oferit în dar o icoană reprezentînd pe Sf. Apostol Andrei, întemeietorul Bisericii Ortodoxe Române, precum și pe Sf. Apostol Toma, întemeietorul Bisericii Ortodoxe din India. Acest dar simbolic a fost primit cu aleasă bucurie, în ovațiile tuturor participanților la adunare.

Mesajul inaugural al guvernatorului Ramduluri Sinha al statului Kerale, citit de Sri Krishnakumar, ministru de stat și membru al parlamentului din Kerala, a omagiat participarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist la aceste festivități în felul următor: „Bisericile au ajuns să constate că separarea este un păcat și merge împotriva voinței ultimei a lui Iisus Hristos care s-a rugat Tatălui ca toți să fie una. Această chemare la unitate ne este făcută astăzi de către Patriarhul Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, care a întreprins o călătorie istovitoare pentru a participa la sărbătoarea noastră. El a făcut acest lucru din dragoste față de Biserica Ortodoxă de aici și față de poporul nostru”.

Aprecieri deosebit la adresa Bisericii Ortodoxe Române, personal la adresa Prea Fericitului Patriarh Teoctist, considerat „prieteni vechi” al creștinilor din India și al poporului indian, au fost făcute de către reprezentanții celorlalte culte, de reprezentanții guvernamentali, precum și de cei ai vieții culturale și economice.

În zilele care au urmat, delegația Bisericii Ortodoxe Române a avut posibilitatea de a cunoaște activitatea pastorală, socială și culturală a Bisericii Ortodoxe din India. Astfel, au fost vizitate sedii episcopale — ca cele din Bombay, Quillon, New Delhi — școli și seminarii teologice, ca cele din Bombay, Kottayam, Parumalla.

În acest context, un eveniment important a fost inaugurarea școlii de muzică bisericească națională de pe lângă Seminarul teologic din Kottayam, ale cărui temelii au fost puse de vrednicul de pomenire patriarhul Justinian. Cu această ocazie, P.F. Patriarh Teoctist a relevat rolul pe care l-a avut Biserica Ortodoxă Română în promovarea culturii românești și a unității poporului român, sprijinind lupta sa pentru independență. Prea Fericitul Sa a exprimat îndemnul ca și Biserica Ortodoxă din India să fie alături de popor în promovarea valorilor culturale și naționale, subliniind rolul muzicii în păstrarea identității naționale a Bisericilor locale.

În timpul vizitei la New Delhi, P.F. Patriarh Teoctist a depus jerbe de flori la monumentele închinete memoriei marilor conducători spirituali și politici ai Indiei:

Mahatma Gandhi, Jawaharlal Nehru și Indira Gandhi, în prezența reprezentanților autorităților de stat și religioase, a presei și televiziunii indiene.

O expresie a stimei și respectului de care se bucură România și poporul român, a fost momentul întâlnirii din New Delhi dintre Prea Fericitul Patriarh Teoctist și Primul ministru N.C. Nayanar al statului Kerala, care a ținut să mulțumească personal pentru atenția pe care Biserica Ortodoxă Română a arătat-o față de Biserica Ortodoxă din India, precum și față de poporul indian, prezența la festivitățile din Kerala fiind ecoul acestei aprecieri.

Vizita în India s-a constituit în același timp ca un amplu dialog nu numai la nivel practic, ci și teologic. În cadrul întrevederii pe care P.F. Patriarh Teoctist le-a avut cu S. Sa Catholicosul Mar Thoma Mathews I, cu ierarhii și teologii acestei Biserici, a fost studiată problema relațiilor de viitor și dialogul dintre Bisericile ortodoxe de Răsărit și Bisericile Ortodoxe Orientale. S. Sa și teologii acestei Biserici au insistat ca Biserica Ortodoxă Română să sprijine intrarea în comuniune a Bisericii Ortodoxe din India cu Ortodoxia. În vederea realizării acestui țel, P.F. Patriarh Teoctist a recomandat ca mai întâi să se constituie un for sau organ teologic al celor patru ramuri ale Bisericilor Ortodoxe Orientale: Biserica armeană, Biserica coptă, Biserica etiopiană și Biserica ort. din India, care să precizeze poziția lor comună în problema dialogului, pentru a se promova astfel începuturile dialogului teologic dintre Bisericile Ortodoxe de Răsărit și Bisericile Ortodoxe Orientale.

Presă de limbă engleză și malayalam a acordat ample spații relatării momentelor principale ale vizitei delegației Bisericii Ortodoxe Române în India. De asemenea, P.F. Patriarh Teoctist a acordat interviuri ziarelor: „Manorama Malayalam” (Iluminarea spirituală), „Daily News” și „National Herald”, subliniind bunele impresii din timpul călătoriei, rezultatele pozitive la care s-a ajuns, necesitatea colaborării dintre România și India în vederea realizării păcii în lume și a evitării unui cataclism nuclear.

În drum spre țară, a făcut o escală la Moscova, unde delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost întâmpinată de înalți ierarhi și alte persoane oficiale din cadrul Patriarhiei Ruse. P.F. Patriarh Teoctist s-a întâlnit cu I.P.S. Mitropolit Filaret de Minsk, discutând diferite aspecte ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Rusă.

La sosirea în țară, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a fost întâmpinat cu deosebită căldură de membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, de persoane oficiale din cadrul Administrației Patriarhale și din Arhiepiscopia Bucureștilor.

Vizita întreprinsă de Prea Fericitul Patriarh Teoctist în India, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, este o mărturie a bunelor relații dintre cele două Biserici și un aport important la lucrarea comună de refacere a unității creștine, la cunoașterea realităților de viață și lucrare, la slujirea aspirațiilor umane de progres, colaborare și bunăînvoire. Ea se înscrie ca un moment istoric în cronica activității ecumenice a Bisericii Ortodoxe Române, constituind încă un prilej pentru apropierea, colaborarea și prietenia dintre cele două Biserici și popoare în slujirea aspirațiilor nobile ale omenirii și ca o importantă strădanie pentru dezarmare și pace. (Telegraful Român, nr. 5—6/1 februarie 1989, pp. 1, 3).

CONSFĂTUIRE INTERORTODOXĂ ÎN PROBLEMA HIROTONIEI FEMEILOR

La recomandarea celei de a III-a Conferințe panortodoxe presinodale (1986), între 30 octombrie — 6 noiembrie 1988 s-a desfășurat în insula Rodos (Grecia), o consfătuire teologică interortodoxă, organizată de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, avînd ca temă „Locul femeii în Biserica Ortodoxă și despre hirotonia femeilor”. Au luat parte reprezentanți din majoritatea Bisericilor Ortodoxe surori — ierarhi profesori de Teologie, monahi și monahii, numeroși consultanți, preoți și laici — însumind 61 persoane, din care 18 femei.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat pr. prof. dr. Constantin Galeriu de la Institutul teologic universitar din București și monahia Nazaria Niță, stareța mănăstirii Vărătec.

Tema conferinței a fost dezbătută în ședințe plenare și în cadrul a trei grupe de lucru, cele 13 referate analizând tema din punct de vedere biblic, patristic, istoric, liturgic, canonic, doctriinar, antropologic și tipologic, ca și în relație cu tezele cunoscutei „teologii feministe”, cultivată în cadrul altor confesiuni.

Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au susținut două referate: „Bărbat și femeie în învățătura patristică” (pr. prof. dr. Constantin Galeriu) și „Diaconia femeilor în Biserica Ortodoxă” (monahia Nazaria Niță).

Consfătuirea nu a avut menirea de a adopta o hotărâre, ce rămâne de competența Sinodului panortodox. În concluziile formulate au fost prezentate considerentele teologice asupra rolului specific al femeii în planul divin de mântuire, asupra egalității depline dintre bărbați și femei cu toții exponenți ai aceleiași gen omenesc unic — precum și cu membri ai pliiomei Bisericii fără nci o discriminare în ceea ce privește participarea lor comună la opera de mântuire a lui Iisus Hristos și la harurile Sfintului Duh.

În text se mai subliniază că rolul specific bărbatului, în ceea ce privește accesul său la preoția sacramentală, nu prejudiciază cu nimic plenitudinea vieții femeii în cadrul Bisericii. De aceea, consfătuirea își exprimă dorința de a vedea femeile participând mai activ la viața Bisericii, în cele mai variate domenii. Ea preconizează reactualizarea „ordinului diaconișelor” și pune problema admiterii femeilor în ipodiconat sau în lectorat (citet), fără a exclude și crearea unor ordine noi a căror necesitate ar putea să apară în Biserică.

Din perspectivă ecumenistă, consfătuirea a atras atenția în mod deosebit asupra unor probleme de exprimare (de limbaj), cerind înlăturarea a tot ceea ce ar putea acredita ideea unei diferențieri între bărbat și femeie, a unei subordonări a femeii conform practicilor vechi testamentare intrate și în etosul creștin, (SOP nr. 133/decembrie 1988, pp. 3—5) (Sorina Ițu).

A DOUA REUNIUNE A MEMBRIILOR ASOCIAȚII AI ACĂDEMIEI ORTODOXE DIN CRETA

Între 9—12 noiembrie 1988, a avut loc în insula Creta cea de-a doua reuniune a membrilor asociați ai Academiei ortodoxe din Creta-Ghania (Grecia), ale cărei lucrări s-au desfășurat în atmosfera sărbătorească a împlinirii a 20 ani de la înființarea Academiei.

P.F. Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, membru asociat al acestei Academii, a fost reprezentat la întrunire de către diac. Eugen Moraru, aflat la studii de specializare la Facultatea de Teologie din Atena. P.F. Sa a fost ales membru al acestei înalte instituții de diaconie ortodoxă încă din anul 1979, cînd a fost și distins cu medalia și diploma de onoare a Academiei.

În cadrul reuniunii, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române a dat citire mesajului trimis Adunării de către P.F. Patriarh Teoctist. Ca semn al prețuirii activității desfășurate de Academie, s-a înmînat ca dar din partea Fericitului Patriarh Teoctist o icoană a Maicii Domnului, precum și albumul monografic „Biserica Ortodoxă Română” (pr. Ștefan Buchiu)

AL V-LEA CONGRES AL TEOLOGILOR BIBLICIȘTI ORTODOCȘI

Între 26—30 octombrie 1988, la Frankavila, Ilias (Grecia) a avut loc cel de al V-lea Congres al teologilor bibliciști ortodocși, organizat de Societatea greacă studii biblice.

Tema congresului s-a referit la „Faptele Apostolilor — probleme de introducere, exegeză, teologie și viață bisericească”. Pe lângă specialiștii greci în studii biblice, au participat teologi ortodocși din România, Bulgaria, Finlanda, Iugoslavia și U.R.S.S.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte: P.S. Episcop vicar Damaschin Severineanu al Arhiepiscopiei Craiovei, pr. prof. dr. Vasile Mihoc de la Institutul teolo-

gie universitar din Sibiu, pr. asist. dr. Constantin Coman de la Institutul teologic universitar din București și diacon drd. Eugen Moraru, aflat pentru studii la Facultatea de Teologie din Atena.

După terminarea lucrărilor Congresului, a avut loc o ședință de lucru a Societății grecești de studii biblice, la care au fost invitați să participe și delegații străini. Cu acest prilej au fost înscriși un număr de noi membri ai Societății (alături de cei existenți, printre care P.S. Episcop vicar Damaschin și pr. prof. dr. Constantin Cornițescu), așa cum sînt pr. prof. dr. Vasile Mihoc și pr. asist. Constantin Coman. (pr. Ștefan Buchiu).

CONFERINȚA „SEMNIIFICAȚIA ȘI IMPORTANȚA ICOANEI ÎN ORTODOXIE”

Între 21—23 octombrie 1988, a avut loc o conferință dedicată spiritualității ortodoxe, precum și participării ortodocșilor la Mișcarea ecumenică. Conferința a fost organizată de Comitetul de colaborare ortodoxă din Göteborg, din care fac parte reprezentanții a 13 Biserici Ortodoxe locale.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. Cuv. Protos conf. dr. Daniel Ciobotea, consilier patriarhal.

Conferința s-a desfășurat sub genericul „Semnificația icoanei în Ortodoxie”. Reprezentantul român a prezentat două prelegeri intitulate „Dimensiunea ecumenică a iconografiei ortodoxe” și „Participarea ortodoxă la Mișcarea ecumenică actuală”.

Participanții la conferință au luat parte și la serviciile liturgice ortodoxe, dintre care unul a avut loc la biserica ortodoxă română din localitate. (pr. Ștefan Buchiu).

SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL „MISIUNEA FRAȚILOR CHIRIL ȘI METODIU ÎN LUMEA SLAVA”

Între 26—28 noiembrie 1988 la Tesalonic (Grecia) a avut loc un simpozion internațional organizat de Facultatea de Teologie și Facultatea de Istorie din orașul respectiv. Au participat profesori de teologie, de bizantinologie și de slavistică din Grecia și din alte țări.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte prof. Emilian Popescu, de la catedra de Bizantinologie a Institutului teologic universitar din București.

Tema simpozionului a fost „Misiunea fraților Chiril și Metodiu în lumea slavă, în legătură cu Mileniul creștinării rușilor”.

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române a susținut un referat intitulat „Știri despre legăturile Bisericii din Dobrogea și Moldova cu Biserica Rusiei în secolele XII—XIX” (pr. Ștefan Buchiu).

SIMPOZION ORGANIZAT LA SEMINARUL „SF. VLADIMIR” DIN NEW YORK

Seminaru teologic ortodox „Sf. Vladimir” din New York a organizat între 27 septembrie — 1 octombrie 1988 un simpozion, prin care și-a sărbătorit 50 ani de existență.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P. Cuv. Protos conf. dr. Daniel Ciobotea, consilier patriarhal. Reprezentantul român a susținut referatul intitulat „Mintuirea ortodoxă în mișcarea ecumenică”, în cadrul dezbaterii intitulate „Eclesiologia ortodoxă și Occidentul”.

Lucrările simpozionului, la care au participat numeroși teologi ortodocși și din alte Biserici creștine, s-au încheiat prin oficierea sfintei liturghii (pr. Ștefan Buchiu).

CEA DINTII MISIUNE ORTODOXĂ ÎN INDONEZIA

Se știe că Ortodoxia este răspândită astăzi în întreaga lume, inclusiv în Japonia, în nordul și centrul Africii, etc. Acum când ne apropiem de sfârșitul secolului XX, ea se răspindește și în Indonezia, grație preotului Daniel (Bambang) Byantoro.

Originar din insula indoneziană Jawa, el a fost crescut în religia islamică. În urmă cu peste un deceniu, s-a convertit la creștinism, îmbrățișând la început confesiunea evanghelică. A aflat pentru prima oară despre credința ortodoxă, pe când studia la Seminarul protestant din Coreea. „Mă aflu de mult timp în căutarea originii Bisericii apostolice” — a declarat preotul Daniel — luând hotărârea fermă pe-atunci de a se converti la Ortodoxie.

Între anii 1985—1988 și-a efectuat studiile la Seminarul ortodox „Sfânta Cruce” din Brooklyne (unde astăzi studiază alți doi frați ai săi, împreună cu clișiva indonezieni), după care a fost hirotonit preot. Înapoiat în Indonezia, preotul Daniel și-a convertit membrii familiei și un număr de prieteni care treptat contribuie la răspândirea credinței ortodoxe în acea țară. De fapt, aceștia s-au familiarizat cu Ortodoxia încă mai dinainte, prin intermediul articolelor scrise de el.

Vorbind despre planurile sale de a înființa prima misiune ortodoxă din Indonezia, părintele Daniel a declarat: „Trebuie să pornim de la zero”. A menționat că posedă o mulțime de cărți în biblioteca sa personală, necesare activității misionare, dar că este nevoie de multe alte volume despre Ortodoxie. „Voi fi încântat să primesc orice, chiar și o luminare!” — a mai declarat el. Astfel, în cursul lunii octombrie 1988, și-a deschis porțile primul centru misionar ortodox din Indonezia, instalat în orașul Mojokarto din partea de Răsărit a insulei Jawa. („Orthodox News”, nr. 10—11/1988, p. 3; SOP nr. 133/decembrie 1988, pp. 8—9).

A DOUA INTRUNIRE A COMITETULUI CONSULTATIV DE STUDII AL C.B.E.

Între 1—3 decembrie 1988 a avut loc la Rheinfelden-Beugen (R.F.G.), cea de-a doua întrunire a Comitetului consultativ de studii al Conferinței Bisericilor Europene. La întrunire a luat parte P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, care este membru al acestui Comitet. Lucrările au fost găzduite de centrul bisericesc Schloss Beugen al Bisericii Evanghelice din landul Baden.

Pe agenda întrunirii s-a aflat prezentarea unui raport de către pastorul dr. Jean Fischer, secretarul general al C.B.E., precum și analiza studiilor pregătite pentru conferința ecumenică din luna mai 1989 care va avea loc la Basel (pr. Ștefan Buchiu).

CONFERINȚE ECUMENISTE LA „PRO ORIENTE”

În 14 și 19 noiembrie 1988, la Viena și Graz au avut loc două simpozioane internaționale organizate de Fundația „Pro Oriente” din Austria.

Din partea „Bisericii Ortodoxe Române” a participat P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal. La ambele simpozioane P.S. Sa a susținut conferința cu titlul „Dialogul anglicano-ortodox: realizări și perspective”.

Cu prilejul respectiv, P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, s-a întâlnit cu dl. ministru Theodor Piffli-Percovici, președintele Fundației „Pro Oriente”, cu dl. Alfred Stirnemann, secretarul general al Fundației și cu Em. Sa Cardinalul Herman Gröer. Totodată au avut loc întâlniri cu membrii parohiei ortodoxe române din Viena (pr. Ștefan Buchiu).

A XV-A ADUNARE GENERALĂ A C.E.T.E.

Cea de a XV-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Tineretului din Europa s-a desfășurat în perioada 9—19 octombrie 1988, în localitatea Hirschluch (R.D.G.).

Tema generală a fost intitulată „Plantat pentru a trăi și a crește”, plecându-se de la imaginea unui arbore din profeția lui Iezechiel, cap. XVII.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat, în calitate de observatori P. Cuv. Arhim. Casian Crăciun, inspector pentru învățămîntul teologic din Administrația Patriarhală, și asist. Ioan Chivu, de la Institutul teologic universitar din București.

În cadrul întrunirii, arhim. Casian Crăciun a prezentat două meditații biblice despre „Arborele lui Iesei” și „Sf. Cruce — pomul vieții” (pr. Ștefan Buchiu).

REUNIUNEA ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE DE STUDII BIZANTINE

În zilele de 29—30 noiembrie 1988, la Tesalonici (Grecia) s-au desfășurat lucrările reuniunii Asociației internaționale de studii bizantine. Reuniunea a dezbătut problemele organizatorice legate de Congresul internațional de bizantinologie care va avea loc la Moscova, în anul 1991.

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române la această reuniune, prof. dr. Emilian Popescu de la Institutul teologic universitar din București, a fost însărcinat să pregătească pentru viitorul congres tema intitulată „Bizanțul, lumea greacă și regiunile din jurul Mării Negre” (pr. Ștefan Buchiu).

„FĂRĂ EVANGHELIE NU EXISTĂ PACE DURABILĂ”

În ziua de 12 decembrie 1988, cu prilejul împlinirii a 150 ani de la întemeierea celei mai vechi societăți misionare germane — „Missio München” — cardinalul Friedrich Wetter de München și Friesing a declarat că „ajutoarele materiale și de dezvoltare rămîn necesare pe mai departe popoarelor lumii a treia care suferă de sărăcie și foame. Dar pentru înlăturarea temeinică și definitivă a acestei stări de lucru, ajutoarele materiale singure rămîn insuficiente, deoarece fără Evanghelie nu există pace durabilă. De aceea, opera misionară, propovăduirea Evangheliei creștine care transformă inimile oamenilor și aduce pacea durabilă este la fel de necesară ca în urmă cu un secol și jumătate” — a arătat Em. Sa. (Ordinariats — Korrespondenz, nr. 45/decembrie 1988, p. 3) (C. Izvernari).

PROTEST AL TEOLOGILOR ELVEȚIENI

Un număr de 75 teologi elvețieni (bărbați și femei) au adresat Consiliului eclesiazistic al orașului Zürich o scrisoare de protest prin care refuză să presteze așa-zisa „asistență religioasă coordonată în cadrul adăposturilor atomice”, devenită obligatorie printr-o dispoziție din februarie 1988.

„Tocmai pentru că vrem să rămînem fideli jurămintului nostru depus la consacrare, precum și Bisericii în sine, noi semnatarii scrisorii refuzăm participarea la o asemenea inițiativă. Dispoziția privind asistența religioasă coordonată înseamnă pentru noi capitularea tacită în fața unei doctrine privind securitatea și apărarea, ca expresie a unei concepții fataliste, după care nu ne mai rămîne decît alternativa de a propovădui supraviețuirea sub pămînt. Asistența religioasă coordonată este de fapt o ade-

rare la conceptul forței organizate, precum și la crearea unei imagini ostile în conștiințele oamenilor, ambele decurgând din principiul potrivit căruia împotriva războiului nu se poate acționa decât prin pregătire pentru război în toate domeniile vieții" — se spune în scrisoarea de protest.

Cei 75 semnatori ai scrisorii mai arată că obligația Bisericii este de a promova pacea, prin dezvoltarea și susținerea educației pentru pace în toate domeniile vieții, prin promovarea unor cercetări privind pacea și conflictele militare, care să pună în lumină cauzele războaielor și consecințele lor catastrofale, indicând alternative pașnice pentru soluționarea conflictelor actuale, precum și prin interdicția totală a comerțului cu materiale de război. („Junge Kirche", nr. 12/1988, pp. 748—749) (C. Izvernari).

AMENDĂ BĂNEASCĂ PENTRU ATITUDINE PACIFISTĂ

La 10 octombrie 1988, judecătoria din Simmern (R.F.G.) a condamnat la o amendă penală de 6 000 mărci pe profesoara de Teologie Luise Schottroft, deoarece în luna mai participase la o blocadă în mijlocul căii de acces spre depozitul militar Hosselbach din Hunsrück, împiedicând circulația mijloacelor purtătoare ale rachetelor mortii.

În fața instanței, prof. Luise Schottroft a declarat că apariția ei în calitate de acuzată este de-a dreptul anacronică și grotescă, deoarece nu a făcut nimic care să dăuneze oamenilor. „Forța care mi se impută aici la proces, nu am întrebuintat-o eu, ci tocmai aceia care în mijlocul unor sate populate au instalat acele arme de nestăpinit. Nu există o altă modalitate de a ne exprima rezistența față de această „violare a drepturilor omului și a naturii, decât asemenea blocade, ca acțiuni simbolice pentru înlăturarea forței și promovarea păcii" — a spus profesoara de Teologie Luise Schottroft. („Junge Kirche", nr. 10/1988, p. 583) (C. Izvernari).

PROBLEMA UNEI TEOLOGII VITALE ȘI COERENTE ÎN CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR

Cînd Adunarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor (C.E.B.) de la Vancouver din anul 1983 a propus formarea unui Grup consultativ teologic care să se ocupe de problema prea puținei coerențe teologice între unitățile și între sub-unitățile Consiliului Ecumenic al Bisericilor, problema a fost descrisă astfel: „Diversitatea teologică a Unităților și Sub-unităților Consiliului este înțeleasă de unii ca semn de vitalitate, de alții ca semn de prea puțină integrare și prea multă diviziune. Pentru unii este încă prea mare distanță dintre frământările zilnice și teama din viața omului și discuția teologică tehnică privind problemele de doctrină tradiționale. Alții se tem de întreruperea deliberării teologice atente tocmai datorită introducerii acestor frământări în procesul de deliberare. Lipsa de legătură între unitatea de credință și unitatea de viață creștină mai este ascuțită și de tensiunea dintre confesionalismul în dezvoltare și unitatea conciliară. Aceste tensiuni în cadrul interacțiunii prevăzute în liniile directoare împiedică întruparea mesajului de eliberare al lui Hristos și dialogul cu adepții altor credințe și ideologii contemporane”. (*Gathered for Life* — Official raport of the VI Assembly of the World Council of Churches, Vancouver, Canada 24 the July — 10th August 1983, Geneva, WCC, 1983, p. 249.

Analizînd aceeași problemă mai amănunțit, Ans J. van der Bent notează că „în ultimii cincisprezece ani, oricum, C.E.B. nu a fost în stare să realizeze o corelație și o complementaritate adevărată a celor trei unități și nici să găsească căi mai dinamice pentru a stabili o politică ecumenică și a alege prioritățile reale. În întreaga activitate a C.E.B. încă se mai reflectă o insuficientă interacțiune și coerență teologică între diferitele unități și subunități. De fapt, diferitele teologii se ignoră reciproc sau se concurează. În plus, ele proiectează asupra Bisericilor membre și asupra Mișcării Ecumenice o imagine deconcertantă și chiar contradictorie, de gîndire, atitudine și acțiune diferită” (*Growing towards Vital and Coherent Theology*, manuscris, July, 1988, p. 5).

Pe de altă parte, mitropolitul Paulos Mar Gregorios, referindu-se la această problemă, consideră că C.E.B. are, deja, o tradiție în a nu fi vital și coerent din punct de vedere teologic. El notează că „afirmația privind lipsa de viață a declarațiilor teologice întocmite de diverse subunități ale C.E.B. este o acuzație veche și cunoscută. Declarațiile teologice produse personal pot fi deosebit de anoste și lipsite de viață. „Teologia de comitet” are șanse de a fi mai rea, mai deslinată și mai stingace. Probabil că nu este realist să ne așteptăm la prea multă vitalitate de la documente de grup, decît dacă grupul este dotat cu redactori înzestrați” (*Towards a Vital and Coherent Theology*, mss., p. 2).

După părerea sa, lipsa de vitalitate și coerență se datorește unor motive ca: aprecierea diferită a rolului teologiei și a declarațiilor teologice în cadrul diferitelor confesiuni, puncte de plecare diferite (Scriptura, Tradiția, analiza situației); categoriile de teologhisire fiind privite ca diferite și metologiile teologice sînt diferite etc. (cf. pp. 2—3).

Mitropolitul Gregorios merge mai departe și remarcă faptul că lipsa de vitalitate și coerență în teologie este o problemă și în universități, deoarece teologia nu

poate separa lucrarea lui Hristos în Biserică de cea din lume. El exprimă acest lucru astfel: „Teologia este o disciplină bisericească. Ea nu poate fi individualistă sau academică, ci trebuie înrădăcinată în duhul Bisericii. Ea nu poate fi doar rațional-speculativă; rațiunea în teologie trebuie să fie îndrumată nu de dorința personală, ci de credință și de înțelepciunea Sfintului Duh. Rațiunea trebuie, de asemenea, să fie deschisă întregului adevăr, inclusiv percepțiile necreștine asupra realității. Teologia de azi, atît în Mișcarea Ecumenică cit și în învățămîntul academic, suferă eșecuri datorită lipsei sale de cunoaștere a celor observate și înțelese din realitate de către comunitățile științifice și filosofice seculare precum și de comunitățile celor asupriți și exploatați” (p. 5).

El arată că „adevăratul scop al discursului teologic este să îndrepte rațiunea umană către rațiunea și scopul lui Dumnezeu” pentru a da o orientare vieții noastre. În acest sens, pentru a pune rațiunea noastră în acord cu cea a lui Hristos trebuie să fim în comuniune spirituală cu Hristos. Dar fără participarea la credința Bisericii și fără cunoașterea modului de gîndire al Bisericii nu se poate scrie aceea teologie creștină care să ne ducă la Dumnezeu și să ne ajute să percepem gîndirea lui Dumnezeu”. (p. 5).

Așadar, putem spune că, de fapt, lipsa de vitalitate și coerență în teologie dezvăluie și o adîncă criză spirituală a teologiei contemporane, lipsa ei de experiență eclezială. Teologia trebuie să-și redescopere chemarea ei de conștiință vie a Bisericii, reflectînd asupra vieții acesteia, asupra relației acesteia cu Dumnezeu și cu lumea. Dar pînă la urmă are C.E.B. o teologie a sa?

Înainte de a pune întrebarea dacă teologia C.E.B. este vitală și coerență sau nu, trebuie să eliminăm neînțelegerile legate de formularea „teologiei vitale și coerență”. Întrucît teologia este funcție a Bisericii, descrierea tainei mîntuirii, explicarea învățăturii sale de credință și conștiința relației ei vii cu Dumnezeu și cu lumea, este greu să vorbim de o teologie a C.E.B., ca și cînd C.E.B. ar fi o Biserică și ar avea propria sa teologie. De aceea, pare mai adecvat în această fază să vorbim de o „coerență teologică vitală” în politica și orientarea C.E.B., decît de o „teologie vitală și coerență”.

În același timp, deoarece Consiliul Ecumenic al Bisericilor este definit ca o *koinonia* (comunitate) a Bisericilor, putem spune că aceasta are chemarea de a fi sau a deveni tot mai mult și o *koinonia* a diferitelor teologii confesionale și contextuale. Deocamdată, această *koinonia* apare mai curînd ca o întîlnire a diferitelor teologii decît ca o convergență teologică. Dar, dacă, și atunci cînd, această întîlnire va deveni o coerență vitală profundă a acestor teologii diferite, ea va putea apare ca o teologie convergentă a C.E.B.

Mai mult, problema coerenței teologice vitale nu este doar o preocupare pentru o imediată eficiență a C.E.B. ca instituție sau instrument al Mișcării Ecumenice, ci este, de fapt, problema permanentă și foarte importantă a unei *viziuni comune și a unui instinct spiritual comun privind unitatea pe care o căutăm*. Ea este legată de scopul final al existenței C.E.B. ca atare. Această perspectivă este cu atît mai adevărată cînd privim importanța Mișcării Ecumenice dintr-o perspectivă teologică și spirituală. Considerăm că, cu toate limitările, părțile slabe și eșecurile sale, Mișcarea Ecumenică din secolul XX apare, după multe secole de despărțiri, războaie religioase, polemici și înstrăinări între Biserici, ca un întreg apel al lui Hristos către creștinii despărțiți: o chemare la metanoia (pocăință, convertire) și reinnoire; o chemare la solidaritate practică și mărturie comună; o chemare la convergență doctrinală teologică și la reconciliere.

Unitatea Bisericii este, deodată, un dar al Sfintului Duh și o sarcină permanentă a creștinilor. Tensiunea existentă între pluralismul teologic și coerența teologică exprimată ca doctrină vie a Bisericii mărturisitoare este permanentă. Dar diferența este enormă dacă această tensiune este vitală și creatoare sau distructivă și lipsită de dragoste. Din acest punct de vedere, Bisericile încă despărțite sau denominațiunile creștine confesionale sînt, de fapt, conflicte dogmatice sau teologice nerezolvate și nu doar diversitate legitimă, deși aceste conflicte se datoresc nu numai factorilor teologici ci și celor neteologici. Denominațiunile confesionale despărțite sînt mai curînd oglinda dezbinărilor proprii lumii căzute decît icoana Bisericii Una, Sfîntă

și Sobornicească pe care o mărturisim în Crez întrucât Biserica este taină și semn profetic al Împărăției ce va veni.

În această perspectivă, Mișcarea Ecumenică, privită ca o chemare și mișcare spre convergență teologică și reconciliere, apare nu numai ca o universitate teologică universală, structurală pe dialog și reflecție comună, ci și un proces de reconciliere tămăduitor și creator. Scopul final al teologisirii în duh ecumenic este acela de a îndruma modul de a gândi, gândirea confesiunilor despărțite, către gândul lui Hristos exprimat în rugăciunea Sa pentru unitate.

Ca instrument sau slujitor al Mișcării Ecumenice, Consiliul Ecumenic al Bisericilor continuă să fie atât semn de speranță cât și oglindă a dezbinărilor din Biserică și din lume, casă a Bisericilor, în care, însă, nici o Biserică nu se simte cu totul acasă pînă cînd slujitorii aceleiași Domn nu vor putea participa la aceeași Cină tainică a Împărăției ce va veni (Euharistia), deoarece ei nu sînt cu totul împăcați în ceea ce privește credința și viața lor.

III. Cum a realizat C.E.B. în trecut o relativă coerență teologică vitală?

În cei patruzeci de ani ai săi de existență Consiliul Ecumenic al Bisericilor a exprimat sau realizat o coerență teologică vitală relativă prin următoarele mijloace:

a) Convingerea spirituală că dezbinările între creștini sînt un păcat în fața lui Dumnezeu și un scandal în fața lumii, mai ales în cîmpul misiunii, în fața unor situații care necesită o slujire comună.

b) O mărturisire maximală și dreaptă, dar foarte simplă, a lui „Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor, conform Scripturii” ceea ce dă asigurarea că Hristos cel mărturisit de Bisericile membre este Hristos cel din Tradiția apostolică fixată în Evanghelia comună.

c) Programe comune ca exercițiu de reflecție comună și acțiune comună pentru a răspunde la problemele urgente ale vieții Bisericilor din lume. Totuși la acest nivel, politica și orientarea comună a C.E.B. a fost foarte adesea exprimată nu atât ca o coerență teologică, cât în „lozinci teologice, cuvinte de ordine și fraze răsunătoare care au durat puțin, adesea nu mai mult de șapte ani, fiind înlocuite de o nouă serie de termeni. Schimbarea temelor și a lozincilor sînt atât puncte tari cât și puncte slabe ale C.E.B. (...). Ele pot da naștere la noi idei și noi acțiuni și pot reînnoi angajarea față de ideile ecumenice. Dar, în același timp, pletera de lozinci ecumenice sugerează un oarecare amatorism și o oarecare neliniște. Ele pot deveni un înlocuitor al efortului continuu” (Ans van der Bent, pp. 9—10).

De fapt, această neliniște duce la convingerea că în întîlnirea ecumenică există nu numai o lipsă de coerență teologică profundă, ci o lipsă de spiritualitate profundă. Ecumenismul consumator de lozinci, cu toată vitalitatea sa superficială, duce numai la o coerență fragmentară, episodică și paradoxală, ca o convergență asupra unor probleme urgente particulare și nu asupra chestiunilor esențiale permanente.

d) Reflecția comună asupra unor modele de unitate, ca: unitatea organică, comunitatea conciliară, diversitatea reconciliară, comuniunea comuniunilor, unitatea ca solidaritate, etc., toate aceste eforturi au dat vitalitate și speranță unei coerente teologice.

Totuși, realizările exprimate în documentul B.E.M. (Botez, Euharistie, Ministeriu sau Preotie), ca o convergență asupra a trei aspecte (semne) ale unității vizibile organice arată, azi, că trebuie să se reflecteze în continuare pentru a se ajunge la o coerență teologică mai profundă în vederea realizării unei viziuni comune asupra unității (eclesiologicecumenică). Pe de altă parte, aceasta arată că chiar acordul de doctrină asupra modelelor externe de unitate nu poate produce el însuși comuniunea spirituală profundă dată de Duhul lui Hristos ca reconciliere și conținut existențial al celui semn vizibil.

e) Bunăvoința Bisericilor membre de a sta laolaltă, pe care acestea o exprimă și o reînnoiesc la fiecare Adunare a C.E.B., în atmosfera sărbătorească a comunității (koinonia) lor fragile dar plină de speranță.

f) Harisma de a face teologie, cu care au fost dăruiiți mulți pionieri și conducători ai Mișcării Ecumenice și conducători ai diferitelor unități și sub-unități ale C.E.B. De fapt, programele și structurile C.E.B. nu sînt impersonale sau mecanice. Coerența teologică vitală are loc mai întîi în mintea și inima persoanelor concrete, mai mult sau mai puțin înzestrate teologic și mai mult sau mai puțin pasionate de realizarea unității pentru care s-a rugat Hristos.

g) Ultimul, dar nu cel mai neînsemnat factor: Sfîntul Duh singur poate da viață deplină și coerență teologică perfectă; adică ele sînt un dar al lui Dumnezeu, dar care trebuie cerut și folosit în acest scop. Totuși, o coerență teologică vitală nu se poate realiza și înțelege în afara unei spiritualități ecumenice profunde care face transparentă dragostea plină de compasiune a lui Dumnezeu pentru întreaga umanitate.

Iată acum cîteva direcții spre o coerență teologică mai vitală între diferitele unități și programe ale C.E.B. În primul rînd se impune adîncirea spiritualității ecumenice exprimată în „metanoia” (pocăință) și împăcare, solidaritate și celebrare, smerenie și bucurie, compasiune și speranță, participanții la Mișcarea ecumenică să devină creștini și Biserici tot mai centrate pe Hristos și mai puțin apărători egocentriști și denominațiuni confesionale egocentriste. În al doilea rînd e necesar să se mediteze în comun asupra conținutului și înțelesului bazei C.E.B. azi.

1) Trebuie redescoperită Persoana vie a lui Hristos cel răstignit și înviat ca sursă de vitalitate și centru al coerenței teologice a tuturor Unităților și Sub-unităților C.E.B. Taina relevată în Hristos este, de fapt, taina iubirii lui Dumnezeu față de lume. Procesul constant de a deveni o comuniune de Biserici (koinonia) centrată pe Hristos implică pentru C.E.B. un proces de eliberare de confesionalismul egocentric și chiar de ecumenismul birocratic centrat în el însuși.

2) Pentru C.E.B. ca o *comunitate (koinomia) mărturisitoare* a face teologie nu trebuie să fie doar o problemă de pluralism teologic și libertate, ci, mai întîi, o *problemă de strădanie comună pentru adevărata credință și pentru mărturia comună*. În acest sens, trebuie redescoperit faptul ca a-L mărturisi împreună pe Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor, conform Scripturii, implică un *efort comun pentru a deosebi adevărul lui Hristos de eroarea omului*, deoarece Adevărul singur poate fi o bază sigură și permanentă a teologiei vitale și coerente. Apostolicitatea credinței face teologia vitală, coerență și cu adevărat ecumenică. A face teologie ecumenică mărturisitoare în mod conciliar înseamnă a redescoperi că teologia nu este un simplu joc intelectual academic ci are o importanță soteriologică, adică privește comuniunea vie cu Hristos însuși, în Sfîntul Duh, a-L mărturisi pe Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor, înseamnă a lucra pentru mîntuire, a aduce aceeași mărturie împreună cu Sfîntul Duh, Duhul adevărului și comuniunii (koinonia). A persista în greșeală înseamnă a pierde Duhul lui Hristos și a te separa de Hristos (Romani 8, 9). Cînd teologia este o teologie mărturisitoare, nimic în lume nu-i este indiferent; nici vorba, nici fapta. „În statu confesionis nihil est adiaphoron”.

A face teologie ecumenică în perspectiva mărturiei comune nu confesional, înseamnă a face teologie în fața lui Hristos (și de aceea ea devine spirituală) și în fața lumii (și de aceea ea devine profetică).

3) „Conform Scripturii” implică faptul că Scriptura este baza comună a întregii coerențe teologice vitale în cadrul ecumenismului. De aceea, din perspectiva acestei probleme, trebuie privit împreună felul în care Scriptura însăși este primul exemplu important de teologia vitală și coerență; felul în care fixarea canonului Noului Testament reprezintă un proces de descoperire a unei profunde coerențe interne într-o mare diversitate teologică. Cum a putut Biserica înțelege care este baza și centrul acestei coerențe? Cum a avut loc selecția critică pentru a se delimita conținutul Tradiției Apostolice?

4) Considerarea relației dinamice dintre *Tradiție—Scriptură—Biserică și Viața lumii* ca bază și sursă comună pentru a face teologie vitală și coerență în fiecare unitate și program al C.E.B. Acest lucru este posibil numai dacă este însoțită convingerea — din Tradiția apostolică — privind faptul că „Hristos, ieri și azi și în veci, este același” (Evrei 13, 8), și că credința a fost dată sfinților, odată pentru totdeauna (Iuda 3).

Este nevoie să se continue azi reflecția ecumenică asupra relației dintre Scriptură și Tradiție, care a dus la Documentul de la Montreal al Comisiei Credință și Constituție (1963). Deosebirea dintre Tradiția apostolică și tradițiile locale poate fi de ajutor în înțelegerea relației dintre pluralismul teologic și libertate în teologiile contextuale, pe de o parte, și interesul comun față de coerența teologică vitală ca luptă pentru unitate, pe de altă parte.

Tradiția vie a Bisericii ca *proces conciliar comun* de interpretare a Revelației lui Hristos este, deodată, un proces de selectare critică a ceea ce noile Teologii contextuale produc ca răspuns la problemele vitale reale, precum și un proces de integrare a ceea ce face ca Tradiția apostolică fixată în Evanghelie să fie relevantă pentru fiecare generație. *Consensus patrum* (consensul părinților Bisericii și al sinoadelor ecumenice) reprezintă un efort ecumenic de coerență teologică, ca expresie a unității Bisericii. Acest consens împacă libertatea pluralismului și datoria de a păstra unitatea Bisericii pe baza Adevărului lui Hristos. Există o legătură vitală, profundă între *consensus patrum* teologic și *communio sanctorum* liturgică sau sacramentală (comuniunea sfinților) care arată că comuniunea în credință adevărată privește comuniunea veșnică de viață în Hristos (mintuirea). Principala problemă ecumenică este aceea de a reflecta împreună pentru a vedea în ce măsură tradițiile confesionale și contextuale, aflate în conflict, pot fi legate, vitale și coerente, și integrate în Tradiția ecumenică apostolică.

De fapt, Documentul „Botez, Euharistie, Ministeriu (Preotie)” B.E.M. este, deja, un început în această direcție. Principala întrebare adresată Bisericii — în ce măsură pot ele recunoaște în textul B.E.M. Tradiția apostolică fixată în Evanghelie și transmisă în și prin Biserică de-a lungul secolelor — rămâne valabilă nu numai pentru temele „Botez, Euharistie, Ministeriu”, ci pentru orice problemă ecumenică controversată, inclusiv chestiuni de ordin etic și social.

Efortul însuși de a da un răspuns la această întrebare cere prin sine o preocupare pentru o teologie vitală și coerentă.

Protos. dr. DANIEL CIOBOTEA

MARIA MAGDALENA

Partea II-a

1.

de: preot EMANUEL COPĂCIANU

Era în amurg.

Un amurg frumos care se revărsa bogat peste orașul cu viață liniștită de pe marginea mării Tiberiada. Soarele își trimitea ultimele raze ca o binecuvîntare cerească în mii de sulite. Ele sărutau ușor marmura galbenă a coloanelor din fața sinagogii. Lumina lor cădea în răsfringeri trandafirii peste luciul de sîdef al marmurei. Printre coloane curgea neîntrerupt valul bărbaților drapați în stole ce cădeau pînă la pămînt în falduri mlădioase. În miini țineau suluri sau tablele legii pe care le răsfoiseră cu grabă, tulburați de o nouă întimplare a Nazarineanului. Cei mai mulți gesticulau larg cu miinile, sau ridicau amenințător pumnii, jurînd răzbunare. În preajma lor, femei și copii întrebau în stînga și în dreapta pe cite cineva, căutînd să dea un înțeles tulburării născută dintr-un nimic în orașul lor. Obişnuit, viața acestuia era din cele mai liniștite, cu puțință. Adică, a fost o vreme. Acum, de cînd cu Nazarineanu, oameni și oraș laolaltă și-au pierdut și capul și liniștea.

Iată de ce mica piață din fața sinagogii era plină de o lume stranie în acest amurg. Auzindu-i tunînd și fulgerînd și văzîndu-i atît de înversunați, ai fi crezut că e vorba de viața lor sau de moartea cuiva, căci oamenii păreau că vor să ia o hotărîre. Dar aceasta întîrzie și în locul ei se auzea acum un murmur nedeslușit ce se pierdea pînă dincolo de poteca ce serpuia atene spre oraș. În partea aceea, un tînăr — un tilcutor de lege — deschisese sulul și acum citea celor ce aveau vreme să-l asculte.

...Așa grăit-a Dumnezeu: adu-ți aminte de ziua simbetei ca s-o sfințești pe ea. Căci în șase zile a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul, marea și toate cite sînt într-insele și în ziua a șaptea s-a odihnit. De aceea, a binecuvîntat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o"...

— Așa ne poruncește legea noastră și noi îi sîntem datori cu ascultare, adăugă legiutorul. Așa fiind, pentru ce Nazarineanu care pe deasupra se mai numește și Fiul lui Dumnezeu, calcă învățătura pe care ne-a dat-o Moise?

— Fără îndoială, interveni cineva, cel ce nu ține ziua simbetei nu poate fi omul lui Dumnezeu.

Și dezbinarea creștea cu o insuflăire nouă, căci Nazarineanu își găsise ca tocmai în ziua acelei simbețe să dea vederea unui tînăr care se născuse orb.

— Care orb, Samai? întrebă cineva pus cu totul pe hartă.

— Cum, care orb? Tu nu știi încă? E vorba de Didim orbul lui Ganimeu, paznicul templului, răspunse acesta cu voce aspră, spre a-și mai arăta o dată nemulțumirea.

Acum cînd orașul știa pricina nemulțumirii și tulburării ce-i prinsese pe toți, oamenii-l căutau pe orbul Didim, dar băiatul fugise de furia lor.

Din întâmplare, unicul fiu al lui Ganimeu și al frumoasei Rut se născuse orb. Atita vreme cit fusese mic, copilul nu știa ce înseamnă neajunsul de a nu vedea. Copiii îi vorbeau de mica Boz, dar Didim nu-și putuse da seama cum arăta ea. Firește, Didim știa ce e apa sau focul, știa ce e plinea sau haina de pe el, dar nu știuse nici odată cum arată ele. Imaginația era îndeajuns de bogată, dar ea nu-l ajuta cu nimic în astfel de treburi. E groaznic să simți lumina soarelui pe chipul tău și să nu-i poți vedea razele. Întunericul acesta prelungit într-o veșnicie a nopții, nu putuse fi alungat nici cu stăruința rugăciunilor și nici cu îngrijirea medicilor.

— Cum arată soarele? întreba Didim.

— Ca un disc uriaș, plin de căldură.

— Și discul?

— Ca un cerc, Didim.

— Iar cercul cum arată?

— Adu-ți aminte de cercul lui Boz, răspundea cel întrebat, dar Didim nu-și da seama cum arătau toate acestea și răminea și mai încurcat, căci simțea numai căldura lui, dar nu și lumina. Așa că în mintea lui totul era o închipuire și nu se știe în ce măsură cele închipuite se apropiau de cele adevărate.

Să trăiești în această veșnicie a nopții — neagră, pustie și tristă — și să nu știi nimic din ceea ce se petrece în jurul tău, e ceva groaznic, ceva greu de închipuit de care, cel ce vede, nu-și dă seama. Să auzi pași de om în jurul tău călcând ișet și sigur, iar tu să cauți zidul, să te sprijini de el și să te poticnești de aceeași piatră de care te-ai lovit și ieri... să mergi călăuzit de altul, atunci când vrea sau unde vrea el... să-ți spună altul ce e înaintea sau în spatele tău, iar tu să nu știi cum arată nici pomul și nici pasărea... să nu te poți sfătui cu cel care pleacă la pescuit, să simți năvodul mișcându-se și apa făcând talazuri ce pornesc din adâncul mării spre luciul ei liniștit... să... să... Toate acestea și toate celelalte cite Dumnezeu a dăruit omului și vieții îl erau închise de mult într-un întuneric fără margini și fără putință de ieșire. E adevărat, într-o dimineață de vară, Boz încercase să-i arate un răsărit de soare.

— Ce vrei să spui tu, Boz? a întrebat el prins de curiozitate.

— Uite, acolo sus pe cer, ce frumos este azi soarele, a spus ea arătând cu mina întinsă în aer.

— O fi, Boz, eu cred că este așa cum spui tu, dar eu nu văd nimic, s-a tînguit el neputincios și a început să plîngă.

— Iartă-mă, Didim, s-a scuzat ea rușinată, și a fugit. El a rămas așa, împietrit în neputința lui și plîngînd și-a spus marele necaz al orbilor de totdeauna:

— Dacă toți oamenii ar fi, măcar o zi, orbi în viața lor, ar ști ce înseamnă a nu vedea, a nu ști cum arată ziua cu lumina ei, lumea cu toate ale ei. A nu vedea înseamnă a nu fi tu, ci un altul și asta e groaznic. Tu nu mai ești tu, ci altul, un altul care mergi și care repeți ceea ce-ți spun alții, nu ceea ce ar trebui să vezi și să înțelegi tu însuși. Când ești orb, nici durerea și nici plînsul nu te mai ajută. Lacrimile acelea nu-ți fac nici un bine și ele ar putea face pe cei din jurul tău să se întrebe: la ce bun a mai plînge? În întunericul acesta — veșnic și groaznic, groaznic și veșnic — se naște ura și invidia împotriva celorlalți, dar nici ele nu te ajută. Și ele tot la dispare duc, lucruri de care omul ce vede nu are cum să știe.

Așa e cu cel orb, dar Didim nu ura pe nimeni și nici trist nu era. Își purta destinul orb cu o resemnare care uimea pe ceilalți. Ba, uneori avea puterea să și ridă când i se ivea vreun prilej oarecare. Totuși, îl supăra ceva: îl supăra neînțelegerea unora față de el. Didim era orb și lumea trebuia să-l privească și să-l accepte ca atare. Știa că atât cit va trăi, nu este nici o scăpare de a ieși din acest întuneric. De altfel, nici nu mai nădăjduia. Ii părea rău, că, mare fiind, rămăsese încă povară pe seama părinților.

Ganimeu prins cu treburile lui, era mai totdeauna plecat. Rămînînd numai cu mama, aceasta îl călăia toată ziua și Didim — neputînd îndura și călăieala ei pe lingă nefericirea lui — pleca și el. Se înapoia seara, tot așa de curat cum plecase, aducînd pe deasupra și cîțiva gologani, avînd și el sprijinitorii lui.

Într-o zi, Boz îi vorbi de micul Iona cel chîmp de un picior. Didim îl știa, căci erau cam de aceeași vîrstă. Iona se îmbolnăvisese într-o primăvară, acum cîțiva

ani. Să tot fie de atunci șapte sau opt ani. A zăcut multă vreme și după ce s-a însă-nătoșit, a rămas șchiop de un picior.

— Ei bine, Didim, l-a spus fata, află că Iona e acum atît de zdravăn că poate fugări o vulpe în crîng.

— Și cum s-a întîmplat asta, Boz ?

— Eu nu am fost acolo, dar Iona ne-a spus că într-o zi l-a întîlnit Nazarineanu. Acela pe uliță și l-a întrebat așa : ascultă, Iona, vrei să te faci bine ?

— Il cunoștea de i-a zis pe nume ?

— Iona spunea că atunci l-a văzut întîia oară. Și el i-a spus că dorește să-și vadă piciorul întreg și sănătos și Nazarineanu l-a făcut sănătos și acum Iona fuge mai abîtit ca noi.

— Am auzit chiar pe Iona vorbindu-mi despre asta, Boz, dar el nu știe unde stă acest om despre care mulți spun că ar mai fi tămăduit și pe alții de metehnele lor. Tu știi cumva unde l-am putea găsi, dacă tu ai vrea să mă duci pînă la El ?

— Eu nu știu unde stă, Didim, dar dacă tu vrei eu te ajut să-L căutăm.

— Faci tu asta pentru mine, Boz ? răspunse el înuioșat de prietenia ei.

— Îți făgăduiesc cu toată seriozitatea, îi răspunse fata care-i întinse o mină caldă, mică și prietenoasă.

Și în ziua aceea, Boz alergase într-un suflet după prietenul ei. Il căutase acasă, dar nu-l găsisse, așa cum nu-l găsisse nici pe calea care ducea la mare. L-a găsit în apropierea sinagogii, unde-l adusese Iona auzind că Nazarineanu avea să treacă pe acolo.

— Aici erați, întrebă ea cu respirația întretăiată de fugă.

— Aici, Boz.

— Te-am căutat tot orașul, zise fata voioasă.

— Știam că mă vei ajuta, Boz. Stai aici, lîngă mine și ia aminte, Nazarineanu va trece pe această cale. Ajutați-mă și duceți-mă la El.

— Și eu și Iona sîntem gata să facem asta pentru tine, Didim, chiar dacă mai sînt și alții care-L așteaptă.

Didim era cuprins de o emoție ciudată și părea îndeajuns de neliniștit. Teama și nădejdea sălășluiau într-o înlănțuire grea de nedefinit : il va vindeca și pe el Nazarineanu sau nu ? Iona continua să-i vorbească pentru a nu știu cîta oară despre tămăduirea lui și Didim îl asculta într-o tăcere aproape evlavioasă. Ca să se încredințeze, el mai pipăi odată piciorul prietenului său, spunindu-și fără să mai fie nevoie, că Iona nu mintea.

Atunci, cineva aduse vestea că Nazarineanu însoțit de cîțiva prieteni urca încet pe cărarea care ducea spre sinagogă. O mulțime de bărbați și femei venea în urma lor. Iona îl recunoscuse pe Nazarinean de cum îl văzu și arătîndu-i-L lui Boz, îi spuse :

— Uite, bărbatul acela, nu prea înalt și uscățiv care vorbește cu cel din dreapta sa, acela e Nazarineanu... El m-a vindecat pe mine...

Boz privea tăcută spre El și nu știu de ce, își zise că omul acesta trebuie să fie de o bunătate greu de găsit printre oameni.

— El m-a tămăduit, Boz..., oare și-o mai fi reamintind de mine ? zise Iona.

— Eu cred că da, răspunse Boz stăpînită de aceleași gînduri.

Ajungînd în fața lor, unul din bărbații aceia care-L însoțeau pe Nazarinean, văzîndu-l pe Didim, zise :

— Învățătorule, cine a păcătuit de s-a născut orb : el sau părinții lui ?

— N-a greșit nici el și nici părinții lui, Ioane !

— Dacă n-a greșit nici unul, atunci de ce nu vede ? întrebă un altul.

— Nu te mira, Toma, aceasta s-a făcut ca prin el să se arate puterea lui Dumnezeu.

— Cum vine asta ?

— Tu vei vedea.

Atunci Nazarineanu se apropie de Didim și-l întrebă :

— Didim, ție-ți vorbesc : vrei să vezi ?

— Da, Doamne, vreau, răspunse el tremurînd de emoție și teamă.

— Și crezi tu că pot face Eu asta ?

— Cred, căci tot Tu l-ai vindecat și pe Iona.

— Da, învățătorule, uite, acesta e piciorul pe care mi l-ai tămăduit.

— Știu, Iona, spuse Nazarineanu. Și privind spre orb își puse mina pe capul său și rosti blajin :

— Bine, Didim, fie ție după cuvîntul tău.

Și ochii lui Didim au prins viață în clipa aceea. O lumină puternică năvăli întrînsii și, îndreptîndu-și privirea spre înaltul cerului, Didim zise cu nestăvilită bucurie :

— Acesta e soarele, nu e așa, Boz ?

— Da, Didim, acela e soarele.

— Acum știu cum arată și discul și cercul tău și cum arăți și tu Boz.

— Bravo, Didim, zise Boz, în același timp cu Ionatan, plecîndu-și capetele ușor în fața Nazarineanului, în semn de mulțumire. Apoi, luîndu-l pe Didim de mîna se depărtară cu oarecare grabă, dar și bucurie, făcînd loc oamenilor care se imbulzeau în jurul lor. În graba lor, ei se izbiră de cîțiva oameni care luaseră seamă la cele întimplute. Era zi de sîmbătă și aceștia, ca fii ai lui Moise, mergeau la sinagogă. Unul din ei îl recunoscu pe Didim. Se opri în loc, mirat și privind în urma celor trei zise :

— Nu cumva era Didim ?

— Și noi tot așa am socotit ; neîndoielnic, el era. Dar de cînd și-a căpătat Didim vederea ?

— Tot așa ne întrebăm și noi : de cînd vede Didim cel orb ?

Și așa, vestea că Didim vede, se răspîndi ca fulgerul și așa se face că acum orașul nu vorbea decît de întîmplarea asta.

— Cum se face că vezi, Didim ? îl întrebau unii.

— Cine ți-a dat vederea, Didim ? ziceau alții.

— Un om ...

— Și nu știi cum îl cheamă ?

— Ba da : Iisus Nazarineanu ; doară toți ați auzit de El.

— Firește că am auzit : Nazarineanu Acela care nesocotește legea lui Moise și își bate joc de credința noastră, zise cineva.

— Iisus cel care se numește pe sine Fiul lui Dumnezeu, adăugă un altul.

— Dacă El ar fi Fiul lui Dumnezeu n-ar călca ziua sîmbetei, luă seama unul din ei, privind într-o parte.

— Iisus, stricătorul legii noastre, pe unul ca acesta, legea noastră îl pedepsește cu moartea, spuseră cîțiva porniți pe ceartă.

— Dar a face ca un orb să vadă nu este nimic rău în asta, îndrăzni cineva să-i înfrunte.

— Cum îndrăznești să vorbești astfel, omule, îl întîmpină cel mai îndirjit. Cum poate un om păcătos să facă minuni ? Te-ai întrebat tu dacă Dumnezeu a ascultat vreodată rugămintea celui păcătos ?

— Dacă acela ar fi fost un om drept și cinstitor de Dumnezeu, n-ar fi călcat ziua sîmbetei.

Și cearta pe seama întîmplării care-l privea pe Didim înceta o clipă spre a fi, apoi, reluată cu mai multă înverșunare de același sau de alții. Și așa, Didim adusese fără să știe, atîta tulburare, oamenii fiind acum și împotriva Nazarineanului, dar și împotriva sa, încît nu se găsiseră decît vreo cîțiva care să spună că Iisus a făcut bine dîndu-i vederea celui ce fusese orb.

Numai Boz, văzînd cîtă tulburare era între ei din pricina lui Didim, apropiindu-se de unul din cei răzvrătiți, îl întrebă cu destulă nevinovăție :

— Tu ce zici, mi se cade să mîncînc oul pe care găina mea l-a făcut azi, în ziua sîmbetei ?

Fata a pus întrebarea și a fugit, neașteptînd răspunsul, văzîndu-și de ale ei. Dar întrebarea a fost reluată, după aceea, de adepții lui Semaia și ai lui Hillel. Și pentru că ei erau făcuți să nu se înțeleagă, cearta se ducea acum între oameni gravi și serioși pe tema pusă de Boz, fiecare căutînd să dovedească una sau alta. Așa stînd lucrurile în acest amurg de seară, dacă ar fi întîlnit-o Semaia, i-ar fi spus :

— Nu mîncă oul, Boz.

Iar dacă i-ar fi ieșit în cale Hillel, acesta i-ar fi spus :

— Mîncă-l, Boz și adu-mi și mie unul.

Cei trei știau toate acestea, dar cum pe ei nu-i interesau ce credeau unii sau alții, socotiră că era mai cuminte să părăsească locul acesta din fața sinagogii unde

oamenii discutau cu neostoită însuflețire și se pierdură printre ei, bucuroși că acum Didim era, întru toate, asemenea celorlalți și asta le era de ajuns să se simtă fericiți.

2.

Turlele sinagogii luminau alb în bătaia soarelui și ele-și răsfringeau înălțimea hăt-departe, ca un punct al unei călăuze sigure.

Maria Magdalena păsea cu aceeași grabă cu care plecase, călcind apăsător pe ulițele înguste, liniștite și pline de praf ale orașului. Cîteva copii scuturau, veseli, un sicomor bogat, în vreme ce alții căutau smochine coapte în pomii ce se înșirau în lungul uliței. Unul, cățărât în virful pomului, se ținea cu o mină de craca acestuia, iar cu cealaltă înfuleca de zor poamele dulci, pline de aromă. O lectice, minată de patru cai înspumați, trecu cu hureit asurzitor pe drumul de piatră, lăsînd o diră alb-cenușie de praf. Maria Magdalena se trase în lături, ferindu-se de pulberea groasă și inecăcioasă ce se înălțase ca fumul deasupra unui hoceag... Un copil zvirlă în urma carului o piatră luată la întimplare și rosti un cuvînt urît, al cărui înțeles ea nu-l pricepu tocmai bine. Nu pentru că n-ar fi cunoscut acest cuvînt, ci pentru că ochi, urechi, minte și gânduri îi erau prinse într-un virtej nou, necunoscut. Și virtejul acesta o amețea, o învîrtea pe loc sau o ducea, o schimba și o îmbăta de nu știa singură ce se întimplă cu ea. Așa amețită cum era se simțea, totuși, bine în furtuna aceasta de gânduri că n-ar fi dorit, pentru nimic în lume, să fugă sau să se desprindă din ea.

Acum știa destule despre Nazarinean; poate știa prea multe. Veronica îi spusese atîtea lucruri despre Nazarinean, încît se mira singură cum de a izbutit să pună o anumită ordine în ele. Lumea vorbea, cînd cu admirație, cînd cu invidie despre faptele proorocului. Știa că bolnavii îl căutau și El îi tămăduia fără să le ceară ceva în schimb. Alții îl căutau numai ca să-L vadă sau să-L audă vorbind. Puțini erau cei care se îndurau să-L părăsească. Copiii se apropiau cu încredere de El și El, adeseori, îi lua cu sine. Odată, cei mari nu se putuseră apropia de El din pricina copiilor. Cineva le ceru acestora să se mai astîmpere și să mai stea și pe la ușile părinților. Nazarineanu se împotrivi și luîndu-le apărarea, zise:

— Lăsați copii să vină la Mine.

Aproape toți care-i vorbiseră despre Iisus îi spuneau unul și același lucru: Nazarineanu avea într-insul duhul adevărului, al dragostei și al bunătății și asta era cel dintîi lucru ce te izbea, văzîndu-l. Așa ceva nu întâlneai în orice om. De aceea, oamenii își destăinuiau toate suferințele trupesti și sufletești și niciodată n-au avut sentimentul umilinței în fața Lui.

Maria Magdalena se opri la o răspîntie de străzi sub povara unui gînd încă ne-definit. Rămase așa, prinsă de îndoială și nehotărîre preț de cîteva clipe, apoi porni pe ulița pe care o socoti a fi aceea unde voia să meargă. Acum mergea mai puțin grăbită și era stăpînită de o emoție puternică. Inima zvîcnea cu putere și singele i se urcase tot în obraz, impurpurîndu-l cu o culoare nouă. Ceva mai tirziu, se opri în fața unei case de piatră cu o înfățișare bogată. Acolo locuia unul din oamenii de vază ai orașului, fariseul Simon. I se mai zicea și Simon Leprosul. Oamenii spuneau că Simon, nu de mult, fusese bolnav de lepră și că Nazarineanu îl tămăduise într-o împrejurare de care știau prea puțini.

Să nu uităm, lepra era o boală urîtă prin ea însăși. Dintr-o considerație morală ea era socotită ca o pedeapsă dumnezeiască. Ea începea cu pete mici care apăreau pe față și pe mîini și se întindeau, prinzînd tot corpul. Uneori atîngea și creierul: atunci omul murea de teribila necroză cerebrală. Aceasta însemna că omul trăia încă, dar în chinuri pe care nu le mai simțea, căci creierul murise cu mult înaintea trupului. Așa dar de o boală ca aceasta suferise Simon și de o asemenea moarte îl scăpase Nazarineanu, care, în ziua aceea era oaspetele acestuia.

Vestea că Nazarineanu se afla în casa fariseului Simon i-o adusese micul Caius și Maria o primise cu bucurie dar și cu spaimă, cu nădejde dar și cu teamă. Acum era în fața casei lui. Ușile erau larg deschise, căci era cald și de afară se vedea tot ce se petrecea înăuntru. Gazdă și oaspeți erau în jurul mesei încărcată îndeosebi cu fructe pentru care Nazarineanu avea o deosebită preferință.

Maria Magdalena, cu chipul ascuns în năframa aurie de Damasc, se strecură ușor și pătrunse înăuntru. La trecerea ei, slugile se feriră în lături ca să nu se

atingă de ea, căci așa le poruncise Moise. Apropiindu-se de masă privi, mai întâi, spre stăpîn pe care-l cunoștea, ca și cum, ar fi vrut să-l întrebe cu ochii numai, care din cei de față e Nazarineanu?

Dar ea întinși privirea rece a lui Simon. Ochii lui mari de mirare și uluială priveau spre ea, îngrozit de îndrăzneala femeii, căci o cunoștea îndeajuns de bine. E drept, ea nu trecuse prin viața lui, dar auzise vorbindu-se prea multe despre ea. Legea pe care o avea el oprea atingerea de aceste femei. Iar cel care se atinsese de o asemenea femeie trebuia să împlinească ritul expiratoriu al spălării. Mai mult chiar: cel născut din femeia desfrînată nu avea voie să intre în casa lui Iehova. Iar Maria cuteza să intre în casa lui Simon, iar acesta o privea cuprins de o adevărată spaimă.

Rușinată, femeia își întoarse privirea să nu mai vadă uluiala leproșului. Și atunci s-a întimplat ceea ce știa bine că se va întimpla: privirea blindă și duioasă a Nazarineanului căuta spre ea netulburat și liniștit. Încercă să se apropie încă un pas sau doi, dar își simți picioarele șovăind. Mîinile îi tremurau ușor. Emoționată, se opri spre a-și reveni, căci se simțea tulburată, cutremurată pînă în cele mai tainice ascunzișuri ale sufletului. Își duse mina la frunte ștergînd o sudoare rece fără să-și dea seama ce se întimplă cu ea. O vreme — care i se păru deosebit de lungă — rămase nemișcată, cu mina înceștată pe vasul albastru cu mîr pe care-l avea cu sine. Se uită lung spre Nazarinean și ochii ei întîlniră ochii Acestuia care o priveau blind și liniștit. Atunci își dăde seama că în sufletul ei se petrecuse ceva, pe care nu-l putea defini cu toată certitudinea. Apoi, neliniștea — care o stăpînise atît — dispăru așa deodată. Ca și cînd s-ar fi trezit dintr-un vis urît, Maria Magdalena, păsînd încet, se apropie de Nazarinean și îngenunchie tăcută la picioarele Lui. Era incredințată că nu era în fața unui om, deși era de o omenie neîntîlnită. Veronica avusese dreptate cînd îi spusese că e în El mai mult decît e în toți oamenii și proorocii. Totuși, avea ceva ce-l deosebea de ceilalți, își zise ea, și eu, care nu l-am văzut pe Dumnezeu, cred că Dumnezeu numai așa poate arăta.

Chipul Lui nespus de blind, privirea Lui de o duioșie neîntîlnită printre oameni și zîmbetul reținut care-l lumina chipul, o dominau și o cucureau și stăpînită de o bucurie greu de înțeles, își întinse mîinile cuprînzîndu-l picioarele într-o îmbrățișare duioasă. Proorocul nu se sfîi de atingerea ei, iar ea nu rosti nici un cuvînt. Tăcerea Lui era de o măreție gravă, neîntîlnită, unică. Ochii, plini de o vărăjă cu totul necunoscută, priveau cu milă spre femeia îngenunchiată spre smîntea multora.

Rămase așa, nerostind nici un cuvînt. În definitiv, ce cuvînt putea rosti? De iertare?... de mărturisirea păcatului în care trăise?... Nu, nu era nevoie: Știa și Simon și știau și ceilalți cine era ea. Dar Nazarineanu știa?

O! cu atît mai mult știa El cine era ea: femeia tuturor și a nimănui. Femeia pe care Papia o aștepta încă la Magdala, femeia pe care Antonio o dorea, Tigelius o visa; Stihus murise pentru ea, Marcellinus era în stare să facă orice pentru ea, iar orgoliosul Pandera închiriasse o casă în stil roman pe malul mării. De aceea, tăcea. Tăcea, căci știa bine că nici un cuvînt nu era mai de preț decît tăcerea într-un ceas ca acesta.

Atingîndu-l picioarele, femeia simți o mulțumire ciudată și o senzație de eliberare, de ușurare care-i umplu întreaga ființă. De pe suflet i se ridicase, nevăzut, o mare povară. Acum nu mai simțea nici o teamă. Totul era limpede și liniștit ca într-o noapte de vară. Cu o mișcare înceată, femeia își plecă fruntea și buzele ei sărutară picioarele colbuite ale Nazarineanului. Erau aceleași buze pe care le dăse tuturor, dar sărutul acesta n-avea asemănare nîi cu cel dat și nici cu cel primit pînă acem. Își dăde bine seama de aceasta și se înfioră toată. Atunci socoti că sărutul acela nu avea nimic cu cele din biata istorie a dragostelor ei vinovate. Fără să știe de ce și cum, își simți ochii plini de lacrimi. Nu le opri, ci le lăsă să curgă pe picioarele Lui pline de praf. Erau o ofrandă pe care acum le dăruiau înțîia oară, în viața ei. Nu plîngea în fața unui bărbat — n-a făcut niciodată asta — ci plîngea pe picioarele acelui Nazarinean pentru care venise aici. Și buzele — pingărite de viciu și poftele bărbaților care au trecut prin viața ei — sărutară din nou picioarele spălate cu apa cea mai de preț a omului: lacrimile.

Nazarineanu acceptă darul acesta, fără nici o împotrivire și fără nici o surprindere. Numai oaspeții priveau mirați și nimeni nu știa cum avea să se sfîrșească. Cel

mai tulburat era Simon: care privea cu ochi mici, gândind mirat că oaspetele său acceptă sărutările unei femei, despre care, se vede, nu ştia cine este.

Maria Magdalena îşi aminti că avea cu sine vasul de albastru pe care i-l dăruise Stihus. Ba, avea şi unul, mai mic, pe care i-l adusese Antonio, cu mirodenii scumpe, de la Roma. Le scoase şi cu gesturi mici vărsă mirodeniile pe picioarele Nazarineanului. Mireasma mirului se împrăştie cu miros plăcut şi Nazarineanu acceptă şi aceasta în aceeaşi tăcere de până acum.

Cu o mişcare plină de o desăvîrşită graţie, femeia îşi desprinsese mahrama care-i acoperea capul. Apoi, şi-l plecă uşor şi, făcându-şi din părul acela bogat, frumos şi strălucitor — cu care-şi încintase altădată bărbaţii — prosop de mare preţ, începuse să şteargă picioarele profetului. Mîinile căpătaseră acum o duioşie cu totul deosebită; era o scenă de o măreţie unică în istoria marilor întimplări ale omenirii.

Ingenunchiată şi cu lacrimile încă nesvintate în geana ochilor, ea se despărţi de parfumul acesta neobişnuit de scump, spărgînd vasul ce-l avea în mînă, spre nedumerirea mesenilor.

Simon, privind mirat şi tăcut, îşi zise în gînd: „Dacă acesta ar fi proroc, cum îl crede lumea, ar şti că femeia aceasta este o păcătoasă”.

El voia, cu orice preţ, să pară curat, chiar dacă femeia îi spurcase casa, venind la el pe nepusă-masă. Legea îl oprea să se atingă de ea şi nu se atinsese. De aceea, se mira că Nazarineanu acceptă sărutările ei de faţă cu oaspeţii săi.

E drept, Simon ştia că desfrînată Rahav l-a ajutat pe Iosua să biruiască pe filistenii, dar ştia că bietul Samson, neînvinsul Somson a fost pierdut de neruşinata Dalila. Acum desfrînată din Magdala îi spurcase casa şi el se gîndea că, încă înainte de asfîntitul soarelui, va trebui să facă rugăciuni de curăţenie spre a putea dormi liniştit. Gîndurile i se citeau pe faţă şi Nazarineanu, privindu-l tîntă în ochi, îi zise:

— Simone, aş vrea să-ţi spun ceva.

— Spune, învăţătorule, răspunse el, încercînd să-şi păstreze liniştea.

Acesta, cu glas domol, îi spuse o parabolă pe care Simon o putea înţelege mai uşor: un cămătar avea doi datornici: unul îi era dator cincizeci de dinari, iar celălalt cinci sute. Dar ei neavînd cu ce să plătească, acela le-a iertat amîndurora datoriile. Spune-mi, deci care din ei îl va iubi mai mult?

Simon cumpăni o clipă şi chibzuînd că trebuia să dea un răspuns ce nu putea să-i aducă vreo dojană, zise:

— Cred că acelaia căruia l-a iertat mai mult.

— Drept ai judecat, spuse Nazarineanu la rîndul său.

Leprosul zimbi mulţumit de propriul său răspuns, nebănuînd că el era în acelaşi timp, o muştrare pentru el însuşi şi o apărare pe care i-o adusese femeii, fără să vrea. De unde era să ştie el că ocolişul folosit de oaspetele său îl acuza de neîmplinirea unor datine în mare cinste pe care el nu le împlinise? Era, anume, obiceiul ca gazda să-şi primească oaspeţii spălîndu-le picioarele cu apă şi ungîndu-le capul cu mirodenii. Ori, aşa ceva, Simon uitase şi ceea ce nu a făcut el, a împlinit femeia.

— Drept ai judecat, Simone, zise Iisus. Apoi, căutînd spre el, adăugă cu alt glas:

— Vezi tu această femeie? Eu am venit în casa ta, dar tu, apă pe picioarele mele nu ai turnat. Ea, vezi-o cu lacrimi mi-a spălat picioarele şi cu părul capului său le-a şters. Tu, sărutare, în semn de cinste nu mi-ai dat, dar ea, de cînd a venit, n-a încetat să-mi sărute picioarele. Tu, capul meu cu untdelemn nu l-ai uns, dar ea cu mir mi-a uns picioarele. De aceea, îţi spun: „iertare să fie păcatele ei cele multe, pentru că a iubit mult. Şi cui i se iartă mai puţin, acela iubeşte mai puţin”.

Nazarineanu preluase iubirea Mariei Magdalena, care nu era adusă unui om, ci celui prooroc cum nu se mai văzuse şi pe care însăşi îl căutase. Şi El primi mîrturisirea şi iubirea ce-l adusese ca un Dumnezeu ce era, iar femeia primi iertarea pe care şi ea şi ceilalţi o auziră răspicat:

— Femeie, iertate să fie păcatele tale.

Maria Magdalena tresări prînsă de o ciudată bucurie: cuvintele acestea erau aidaoma aceleaşi de care-i vorbise cîndva Veronica. Şi bucuria asta îi năpădi, aşa de odată, sufletul şi o înfiorare de o frumuseţe tainică îi străbătu trupul din tălpi şi pînă în creştet. Sărută prelung picioarele celui ce rostise acele cuvinte şi neîndrăznind

încă să privească spre El, își lipi cu duioșie capul de hainele Lui, mângîindu-le cu frumoasele ei mâini într-o adorație mută.

Simion privea tăcut: nu mai înțelegea nimic din ceea ce se petrecea în jurul său. Căută să dea un sens oarecare celor întimplăte, dar nu găsi nici unul. Numai unul din meseri ruse tăcerea și zise, nedumerit și trufaș:

— Dar cine este Acesta care are puterea să ierte păcatele oamenilor?

E drept, poate că la masa lui Simon leprosul nu erau prea mulți care știau cine este Acesta, dar printre cei care știau deacum era și Maria din Magdala care va rămîne alături de El, slujindu-L cu dragoste și cu recunoștință.

Apoi, Nazarineanu sculîndu-se rosti celor care-L însoțeau:

— Să mergem, prieteni...

— Da, să mergem, învățătorule, răspuseră ei, urmîndu-L tăcuți.

3.

Maria Magdalena pășea încet pe strada plină de praf, cuprinsă de o bucurie pe care și-o stăpînea cu anevoie. Întimplarea îi scoase în cale o fetișcană, cam înaltă pentru vîrsta ei. Fata, poate copila vreunor părinți nevoiași, purta haine modeste, dar curate. Avea un înmîș, oarecum grăbit, ceea ce însemna că era minată de cine știe ce treburi sau necazuri.

Magdalena o opri și, în semn de prietenie, își puse mîna pe umărul ei. Zîmbindu-i binevoitoare, o întrebă cu glas blînd:

— Cum te cheamă?

— Tamara.

— Tamara? repetă ea cuvîntul spre a spune ceva. Apoi, adăugă:

— Frumos nume.

Puțin rușinată, sau stînjinită numai, copila își lăsă privirile în jos, dar avusese destulă vreme să ia seama că femeia care o opri, era îmbrăcată în haine scumpe care aveau un miros de parfum. Podoabe de preț îi atîrnau de mîini în păr. Mai apoi, își ridică privirea spre ea, cercetînd-o de sus pînă jos, după care zise:

— Stăpînă, tu ești Maria Magdalena, nu e așa?

— Da, Tamara, eu sînt; mă cunoști?

— Da, stăpînă, răspunse ea, vrînd să plece, știînd că legea nu-i îngăduie să se atingă sau să stea de vorbă cu astfel de femei.

Dîndu-și seama că fata nu făcea decît ceea ce îi poruncea legea, Maria încercă s-o rețină, întrebînd-o cu același glas blînd:

— Tamara, ești tu supărată pe mine?

— Nu stăpînă, dar... Tamara se opri la timp, neîndrăznind să-și ducă vorba pînă la capăt. Dar vorba i se frînse în gît și pentru o atîtă pricină: Maria plîngea și plînsul ei o schimbase cu totul.

— Stăpînă, și tu plîngi? zise eu cu glas prietenos?

Magdalena nu răspunse. Ce i-ar fi putut spune? Induioșată, uitînd pentru o clipă cine era, Tamara se apropie de ea și o întrebă rugător:

— Stăpînă, ce s-a întîmplat?

Oprindu-și pentru cîteva clipe plînsul, Magdalena privi blînd spre ea. Întîlnind ochii albaștri cu priviri nevinovate ai fetei, avu o tresărire ciudată: așa trebuie să arate nevinovăția, își zise ea.

Și vru să plece, dar copila se așeză de-a curmezișul, tăindu-i calea. Cu aceeași voce rugătoare ea mai întrebă odată ce i s-a întîmplat.

— Nimic, Tamara, nimic. Tu nu poți înțelege așa ceva, răspunse ea întristată.

— Ce nu pot înțelege eu, stăpînă?

— Nu, Tamara, nu, tu ești un copil ca să-ți dai seama de așa ceva.

— Dacă tu, stăpînă, ai să mă ajuți, stăruia ea, eu voi înțelege și te-o ajuta și eu la rîndul meu.

— Tamara, reluă Magdalena, șovăind. Nu știu cum să te fac să înțelegi un lucru...

Care, stăpînă?

— Tamara, astăzi l-am cunoscut pe Nazarineanu Acela de care vorbește noștrul nostru. Spune-mi, copila mea, tu îl iubești?

— Dacă-L iubesc?

— Da, îl iubești ?
— Iată, stăpînă, o întrebare pe care nu mi-am pus-o, deși îl cunosc și eu. Ție, ce ți-a spus ?

— Da, ce mi-a spus ? repetă ea cuvintele fetei, parcă absentă, sau furată de propriile ei gânduri. Ceea ce mi-a spus, Tamara, eu nu voi uita niciodată... da, niciodată... Și după o tăcere de cîteva clipe, rosti cu îndemn blajin :

— Tamara, vrei tu să schimbăm hainele noastre?... nu e așa că vrei ? stăruie ea.

Fata privi, făcînd ochi mari, neputînd crede că Maria Magdalena hotărîse așa ceva. De aceea, spuse la rîndu lei :

— Stăpînă, ele sînt prea scumpe pentru mine...

— Cu atît mai bine, Tamara ; tu ești tînără și-ți vor prinde bine.

— Și ce vor zice cei de acasă, văzîndu-mă cu asemenea haine, stăpînă ? Nu vor fi gata să creadă că le-am furat ?

— Oh, Nu, Tamara, răspunse Maria zîbind. Nimeni nu va bănuî asta ; ți-e sufletul prea curat ca să poată crede cineva că le-ai furat...

— Nu pot, stăpînă, ezită Tamara... nu...

— Ia-le, Tamara, stăruie Magdalena. La urma urmei, poți spune oricui că ți le-am dăruit eu. Primește-le, căci începînd de acum nimeni nu va mai vorbi de mine.

— Pleci departe, stăpînă sau... întrebă ea naiv surprinsă.

— Nu, Tamara, nu pleci nicăieri... și nu va fi nici ce crezi tu. Adică stai : viața Mariei Magdalena de ieri a murit astăzi... și Maria Magdalena vrea să trăiască, pentru că are multe de ispășit.

— Stăpînă, nu te supăra, eu nu înțeleg nimic din vorbele astea ; fă ca să pricep ceva.

— Tamara, reluă ea domol, întîlnindu-L pe Nazarinean, vreau să-ți spun că începînd de azi, am încetat de am ai fi ceea ce am fost pînă acum. Vreau să-L urmez pe acest Nazarinean, căci am văzut și alte femei de ale noastre urmîndu-L pe unde merge El. Iată pricina pentru care aceste haine nu îmi mai trebuie... nu e așa că le primești, Tamara ? stăruie ea cu aceeași căldură și prietenie.

— Primesc, stăpînă, răspunse copila. Și-ți urez un gînd bun în viață.

Fata se lăsă molatec și caldă în îmbrățișarea pe care Maria Magdalena i-o dăruie cu o dragoste parcă nouă, necunoscută, plîngînd de o fericire pe care n-o putea defini, dar care sălășluia în ea asemenea soarelui în toate colțurile pămîntului. Apoi, privind în urma ei, copila cu păr bălai și ochi albaștri rosti cu vace scăzută :

— Stăpînă, să nu o uiți nici pe micuța ta Tamara...

— Pace vouă și casei acesteia, salută cu un aer trist, obosit parcă, Maria Magdalena.

Fii binevenită, Maria, răspunse Veronica.

— N-ai plecat încă, Maria ?

— Nu, răspunse ea făcînd semn cu mîna și căutînd să se așeze undeva. Abia atunci ea luă seama că Veronica nu era singură ; în partea cealaltă a peristilului erau cîteva femei care lucrau. O recunoscu mai întîi pe Suzana și Maria se duse s-o îmbrățișeze cu obișnuita ei afecțiune.

— Fii binevenită, Magdalena, zise ea.

Ursula apărură de undeva și cu o grabă surprinzătoare pentru vîrsta ei, o întîmpină cu aceeași maternă dragoste, înclinîndu-se înaintea ei.

— Oh ! buna mea stăpînă !...

— Pace nouă, Ursula.

Mai era Maria, soția lui Cleopa pe care ea îl cunoscuse mai demult, într-o împrejurare oarecare. Nu-și amintea cînd îl cunoscuse pe Cleopa și nici unde. Știa numai atît că era un bărbat bine legat și blînd ca un miel într-o pajiște. Blîndețea aceea o impresionase mult și ea o ajutase să nu-l uite. Dar acolo mai era o femeie pe care nu o cunoștea : avea ochi mari, albaștri și chipul palid ca turta de ceară. Era Ioana, frumoasa Ioana. Soțul ei era mare ispravnic la curtea lui Irod Antipa. Își aduse aminte că a mai văzut-o cîndva. Căută să-și fixeze mintal locul unde o întîlni și izbuti numai decît : la ospățul ce avusese loc la palatul regelui. Maria o salută cu ce-

remonialul obișnuit și femeia se plecă, răspunzându-i cu aceeași grație :

— Pace nouă, Magdalena.

Apoi, femeile își reluară locul și lucrul în deplină tăcere. Rămășă în picioare, Veronica luă abia acum seama că vestmintele cu care era îmbrăcată Maria nu erau ale ei. Erau, parcă, mai mici, de culoare stearsă și de un gust îndoielnic. Căută să-și aducă aminte dacă avusese cindva astfel de haine, și constată că acestea erau cu mult mai proaste decât crezuse. Mirată de-a binele, Veronica întrebă :

— Maria, ce e cu tine ? Ce ți s-a întâmplat ?

— Nimic, Verona, răspunse ea cu o liniște desăvârșită. Apoi adăugă blajin :

— L-am văzut și eu pe Nazarinean ; mă auzi ?

Vestea căzu uimitor de surprinzător. Femeile auziseră bine ceea ce ea spusese și acum se întrebau din priviri, una pe alta, ca și cum ar fi vrut să spună : „Ai auzit ?”

— Tu, Maria ? întrebă cealaltă Marie în numele celorlalte.

— Da, Maria, eu ... L-am văzut ...

— Unde, frumoasa mea stăpînă ? întrebă la rîndul ei Ursula pe care un străin ar fi luat-o fără îndolală ,mama oricăreia din femeile de față.

— În casa lui Simon, răspunse ea îngîndurată.

— Simion leprosul vrei să zici ? preciză Veronica surprinsă.

— Da, în casa lui ...

— Și ce ți-a spus ? întrebă Ursula.

Cine ? Leprosul ?

— Da, el ,căci se știe că Simon a fost bolnav de lepră și l-a tămăduit Nazarinean.

— Nimic ... ba da, a zis ceva, pare-mi-se, dar eu nu l-am auzit pe el, ci pe proorocul din Nazaretul Galileii.

— Ce căuta El acolo ? se interesă Ioana apropiindu-se de ea.

— A fost oaspetele lui ... mai erau și alții de față ...

— Da, spune Maria, spune, ceru Maria lui Cleopa. Cum a fost ?

— A fost ceea ce nu se poate uita, ceva neînchipuit. L-ați auzit voi pe Nazarinean vorbind ?

E ceva despre care eu nu știu cum să vă fac să înțelegeți ; dar cred că nici un om nu a vorbit pînă azi ca El. Abia acum înțeleg de ce lumea îl admiră și-L urmează, uitînd și de masă și de casă. Așa ceva nu cred că a fost cindva în neamul nostru. Veronica avea dreptate cînd spunea că omul acesta are ceva deosebit de toți oamenii și de toți proorocii.

— drept ceea ce spui, Magdalena, întăriră femeile spusele ei.

Maria continuă cu o însuflețire nouă :

— Eu nu știu cum arată Fiul lui Dumnezeu de care vorbesc unii și alții. Dar eu cred că nu mă înșel că dacă Dumnezeu și-ar alege un fiu, L-ar alege pe El : e minunat, e fără asemănare și fără pereche în lume.

— Dar ție, Maria, ție ce ți-a spus ? întrebă Veronica.

— A vorbit ceva despre iubire și ceva despre iertare, spunînd o parabolă.

— Cum vine asta ?

— Vreau să spun că n-a proslăvit iubirea ... și nici mustrarea n-a slăvit-o. Pe mine, cel puțin, nu m-a mustrat. Apoi, ea povesti cu deamănuntul ceea ce se petrecuse în casa leprosului, după care Ioana spuse liniștită :

— Nu te mira, Magdalena, Nazarinean nu a mustrat pe nimeni din cei ce s-au întors călți la El ; de aceea, nu te-a mustrat nici pe tine.

Veronica ascultase cu ochi plîși de bucurie, luînd seama că alta era acum Maria. Și se întreba în ce măsură parabola aceea cu fiul pierdut în lume pe care i-o spusese, o va fi schimbat pînă într-atît. Povestea aceea sau acele întîmplări de care auzise pe atîția vorbind să-i fi îndreptat pașii spre casa lui Simon leprosul ? Sau vorbele bune despre Nazarinean pe care le auzise de la Caius, Boz, Didim cel orb, Iona cel șchiop și alții asemenea lor ? La urma urmei, cine știe ? Ii era deajuns că L-a cunoscut pe Nazarinean. Va avea puterea să-l și urmeze, așa cum l-au urmat atîția ? Cine știe ? Nazarinean nu-l ceruse nimic ; El îi vorbise și Veronica știa cum vorbește Nazarineanul. Acum știa și Magdalena și ea era stăpînită încă de vorbele acelea care, parcă, i-au schimbat și trupul și sufletul. Cuvintele Lui o tulburaseră și o înfioraseră :

„Femeie, iertată să-ți fie păcatele”...

El a făcut-o să înțeleagă că în lume mai este și o altă iubire, nu numai aceea pe care ea o cunoscuse. Acest trup, acum era curat și tot atât de curat îi era și sufletul. El a iertat-o... ea a uitat și de aceea acum era alta. Femeia de altădată a rămas acolo alături de alabastrul cu mir la care ținea atât, dar pe care l-a spart într-un moment de rară efuziune sufletească: o stare pe care o pot înțelege numai cei care au avut-o. Altul îi era sufletul, altul și trupul și alta îi era pină și privirea. Căpătase reflexe noi, făcînd-o să caute mai mult înăuntru, decît în afară spre oameni și viață.

Veronica căuta s-o admire, căutînd în același timp să înțeleagă schimbarea ivită atât de neașteptat. O credea plecată cu Antonio și ea apare, pe neașteptate și-i spune: „Am fost în casa leproșului și L-am întîlnit pe Nazarinean... El nu e un om ca toți oamenii... e un om minunat, fără asemănare și fără pereche”... De aceea, emoționată și fericită își zise în gînd: Maria, știi tu ce faptă mărească ai săvîrșit astăzi?

Sculîndu-se de pe divanul cu scoarțe bogate pe care se așezase și apropiindu-se de Veronica zise cu un glas aproape rugător:

— Nu e așa, Verona, că mă veți primi și pe mine alături de voi?

— Ce vrei să faci? întrebă surprinsă Suzana.

— Vreau ca și eu, împreună cu voi, să-I slujesc Lui.

Femeile priviră nedumerite: o știau pe Maria în stare de orice, dar nu și de o slujire pentru Nazarinean și prietenii Lui. Și, pe deasupra, nu înțelegeau cum de se hotărîse așa de repede pentru o asemenea treabă care nu i se potrivea. Ioana spuse:

— Să nu crezi că-ți va fi ușor, Maria.

— Știu, Ioana, dar sînt pregătită să înfrunt orice, răspunse ea hotărîtă.

— O să fie greu, interveni Suzana.

— Știu, Suzana, dar nu mă tem de nimic.

Veronica ascultase tăcută, cumpănind cu luare aminte asupra hotărîrii pentru care nu găsea cuvînt de împotrivire. Socoti că nu avea să-i fie ușor, dar mai socoti că Maria mai avea ceva de făcut:

— Va trebui să pleci de aici, zise ea.

— Și care e pricina? întrebă ea surprinsă.

— Una singură: Antonio și Pandera nu-ți vor da pace. Ori te vor sili să mergi cu ei, ori te vor ucide.

Maria Magdalea o privi lung, reflectînd tăcută asupra spuselor ei: Veronica avea dreptate... aici nu mai putea rămîne. Ofițerii romani o vor găsi de s-ar ascunde și în gaură de șarpe.

— Dacă va fi nevoie, voi pleca, zise ea pregătită să întîmpine orice.

— Dumnezeu Nazarineanului să te aibă în sfînta Lui pază, spuse Ursula, cu lacrimi în ochi.

— Nu vei fi singură, Maria, o încurajă binevoitoare Ioana. Vom merge și noi; adică vei merge și tu cu noi și nu ne-om mai despărți de acum. Uite, vezi tu această stofă din lînă? zise ea întinzîndu-i țesătura de culoare cenușie... e a Lui, Maria...

— A Lui zise ea surprinsă. Și cu ochi umezi, luminați de o fericire lăuntrică luă stofa cenușie în mîini. O pipăi ușor, dar degetele ei fine, catifelate simțiră asprimea lînii.

— E a Lui, continuă Suzana. Și trebuie s-o sfîrșim, căci ne spunea tinărul acela cu chip de fată, Ioan, că Nazarineanu este atât de sărac că n-are nici cu ce se înveli.

Maria Magdalena luă stofa cenușie și aspră, o strînse duioasă la piept și înge-nunchind, începu să plîngă în tăcere. Apoi își acoperi fața în petecul cenușiu și sus-pinînd, sub povara unei dureri dar și a unei fericiri mistuitoare, grăi:

— Invrednicește, slujirii Tale, Doamne, pe roaba Ta Maria Magdalena!...

VIAȚA BISERICEAȘĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

INCEPUT DE AN PE MELEGURILE EPARHIEI

Continuând o veche și binecuvîntată tradiție existentă pe toate meleagurile românești, clerul și credincioșii Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului — ca și cei ai întregii noastre Biserici dreptmăritoare — au întîmpinat Noul An 1989, cu bucuria împlinirilor atinse în deceniile contemporaneității noastre, invocînd ajutorul lui Dumnezeu pentru întreaga lucrare de viitor destinată mai binelui obștesc, înălțării continue a patriei noastre scumpe, armoniei și păcii în întreaga lume. În această atmosferă sărbătorească, în toate lăcașurile de închinare din cuprinsul eparhiei, clericii au slujit sfința liturghie, rostind predici în care au evocat importanța întregii sărbători de la 1 ianuarie. Mulțimea credincioșilor prezenți au imprimat pretutindeni serviciilor religioase o notă de solemnitate, de distincție, prin răspunsurile liturgice intonate, prin împărtășirea cu Sfintele Taine și în generat prin întreaga atmosferă de pietate în care s-au desfășurat ele.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oficiat sfința liturghie arhierască în cel dintîi lăcaș de închinare al eparhiei — catedrala mitropolitană din Timișoara — înconjurat de un impunător sobor de preoți și diaconi. Credincioșii municipiului, care au umplut naosul bisericii, au urmărit cu deosebită atenție și cuvîntul de învățătură al Întîistătătorului eparhiei tratînd semnificația înnoirii anului în viața țării, ca și în cea spirituală a tuturor oamenilor. La frumusețea serviciului divin a contribuit, pe lîngă cîntarea omofonă, corul mixt al catedralei mitropolitane dirijat de Aurel Ciobanu.

După doxologia oficiată pentru conducerea Bisericii și a patriei noastre, pentru cler și credincioși, precum și pentru rodnicia fopturilor viitoare, a urmat împărțirea anaforei de către I. P. S. Mitropolit Nicolae, timp în care corul a intonat un mănunchi de imnuri ale Bisericii noastre dreptmăritoare.

Sărbătorirea Anului Nou a continuat la reședința mitropolitană din Timișoara, unde I. P. S. Mitropolit Nicolae a oferit tradiționala recepție, cu participarea clericilor din municipiu, a membrilor Consiliului Eparhial, a reprezentanților celorlalte culte și a numeroși credincioși și invitați. În cadrul recepției au luat cuvîntul prof. Teodor Nădăban și dr. Ernst Neumann, prim rabin al Timișoarei, care au exprimat Chiriarhului alese sentimente de stimă și prețuire, cordiale urări cu prilejul inaugurării Noului An. În cuvîntul de răspuns, I. P. S. Mitropolitul Nicolae a adresat vorbitorilor calde mulțumiri, dorind tuturor multă sănătate, fericire și rodnicie în activitatea desfășurată de fiecare, în contextul armoniei și unității întregului nostru popor ce traversează astăzi ritmurile unei impetuoase ascensiuni spre culmile civilizației și progresului.

HRAMUL CATEDRALEI MITROPOLITANE

La fel ca în fiecare an, la sărbătorirea din 30 ianuarie 1989, atenția credincioșilor din orașul de reședință al eparhiei s-a îndreptat spre catedrala mitropolitană, așezată sub ocrotirea „Sfinților Trei Ierarhi”.

Sărbătorirea hramului a început din seara zilei precedente, cu oficierea vecerniei și a privegherii de către un sobor de clerici, în prezența Întîistătătorului eparhiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae.

În dimineața praznicului, I. P. S. Mitropolit Nicolae a oficiat sfânta liturghie arhierescă, înconjurat de un ales sobor de preoți și diaconi format din colaboratori apropiați de la Centrul eparhial și respectiv din personalul clerical al catedralei mitropolitane. Răspunsurile liturgice au fost intonate de corul mixt al celui dintâi lăcaș de închinare al eparhiei și prin cântarea omofonă a credincioșilor, dintre care nu puțini au fost cei doriți să se împărtășească cu Sfintele Taine în această binecuvîntată zi de praznic. Cu toții au putut urmări, la timpul potrivit, și hirotonirea întru preot a diaconului Stelian Borza, numit de Consiliul Eparhial pe seama parohiei Timișoara V — Mehala.

În cuvîntul de învățătură rostit cu acel prilej, Chiriarhul eparhiei a evocat personalitatea Sfîinților Trei Ierarhi, a căror viață și faptă rămîne mereu pilduitoare pentru toți creștinii din toate timpurile.

Sărbătoarea hramului a luat sfîrșit, după datina Bisericii noastre dreptmăritoare, cu sfințirea prinoaselor oferite pentru această solemnitate.

NOU PREOT AL EPARHIEI

Cu prilejul sfînteii liturghii arhieresti oficiată în ziua de 30 ianuarie 1989, Înalțul Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae l-a hirotonit întru preot pe diaconul *Stelian Borza*, licențiat în Teologie, numit de Consiliul Eparhial pe seama parohiei Timișoara V — Mehala.

După efectuarea îndătinății practicei liturgice la catedrala mitropolitană, noul preot al eparhiei, primind îndrumările necesare din partea Consiliului Eparhial, a fost instalat în parohia pe seama căreia a fost numit și hirotonit.

SINOD MITROPOLITAN

Reședința mitropolitană din Timișoara a găzduit, în ziua de 16 februarie 1989, lucrările Sinodului mitropolitan, cu participarea Înalțului Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului și a Prea Sfințitului Episcop Timotei al Aradului, Ienopolei și Hălmașului, asistați de colaboratorii lor apropiați de la cele două centre eparhiale: P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ — Timișoara, P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier cultural — Timișoara, P. C. Părinte Zaharia Iova, secretar eparhial — Arad și C. Părinte dr. Ioan Tulcan — Arad. Au participat, de asemenea, P. On. Părinte prof. Trăilă Gherga — director și P. On. Părinte prof. Sorin Cosma, ambii din partea Seminarului teologic din Caransebeș.

Sinodul mitropolitan a procedat la analiza întregii activități, sub toate aspectele ei, desfășurată în cadrul Seminarului teologic din Caransebeș, pe baza dărilor de seamă întocmită de P. On. Părinte prof. Trăilă Gherga și respectiv a referatului prezentat de P. On. Părinte Petru Dorobanțu, investit cu atribuții de răspundere din partea Centrului eparhial. Ambele documente de lucru au fost urmate de o largă dezbatere, în cadrul căreia au luat cuvîntul P. S. Episcop Timotei și ceilalți participanți la ședință, care au subliniat activitatea meritorie, plină de responsabilitate, desfășurată în acest așezămint de educație și cultură teologică de pe meleagurile Mitropoliei, propunînd diferite măsuri pentru îmbunătățirea ei permanentă.

În partea finală a ședinței, I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit o amplă alocuțiune, în cadrul căreia a sintetizat principalele orientări de viitor ale activității, cu sarcinile ce trebuie aduse la îndeplinire sub aspect didactic, educativ-duhovnicesc și administrativ-gospodăresc, mulțumind tuturor participanților pentru contribuția adusă la reușita lucrărilor Sinodului.

VIZITĂ DE LUCRU LA SEMINARUL TEOLOGIC

În zilele de 13—15 februarie 1989, organele cu atribuții de răspundere în ceea ce privește îndrumarea și controlul activității desfășurate în așezămintul pentru pregătirea viitorilor slujitori ai altarelor de pe meleagurile eparhiei, s-au deplasat la sediul Seminarului teologic din Caransebeș, spre a cunoaște nemijlocit întreaga viață a școlii și a o supune analizei împreună cu personalul didactic. S-a avut în vedere în primul rînd pro-

cesul instructiv-educativ desfășurat în cadrul școlii, educația duhovnicească și patriotică a viitorilor preoți, dar și aspecte ale vieții administrativ-gospodărești, cu problemele ce o confruntă.

În ziua de 15 februarie a.c., în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, s-a procedat la o succintă analiză a întregii activități desfășurate în școală, cu reușitele și deficiențele ei, Înaltul ierarh acordind cadrelor didactice și în general întregului personal al școlii îndrumările necesare pentru ca aceasta să fie încununată de roade cât mai bogate.

MEREU ÎNTRU SLUJIREA CREDINCIOȘILOR

Potrivit tradiției Bisericii noastre dreptmăritoare, în preajma sărbătorii Botezului Domnului, sau a „Bobotezei”, preoții vizitează casele credincioșilor și le stropesc cu aghiazmă, ceea ce oferă și posibilitatea unui contact nemijlocit cu fiecare credincios, a cunoașterii acestora, a unor experiențe și constatări pastorale.

Toate acestea au făcut obiectul dezbaterii în cadrul întrunirii preoților din municipiul Timișoara, ținută în 12 ianuarie 1989, la sediul oficiului protopopesc, în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae.

Pe baza informării făcute de P. On. Părinte Cornel Pleșu, protopopul Timișoarei, asupra modului cum s-a desfășurat sfințirea caselor credincioșilor, cei prezenți au purtat discuții privind unele aspecte pastorale observate cu acel prilej, din toate acestea desprinzându-se necesitatea organizării cât mai bune a acestor importante momente în viața spirituală a credincioșilor.

Concluzionând asupra celor dezbătute, I. P. S. Mitropolit Nicolae a subliniat importanța contactelor directe dintre preoți și enoriași, pentru cunoașterea nevoilor lor duhovnicești și respectiv a slujirii lor, cerind preoților să acorde pastorației individuale o atenție mereu mai mare, deoarece experiența dobândită trebuie întotdeauna fructificată în ogorul vieții bisericești.

ACTIVITATEA PASTORAL-MISIONARĂ ÎN ATENȚIA CENTRULUI EPĂRHIĂL

În ziua de 17 ianuarie 1989, sub îndrumarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, la Centrul eparhial a avut loc întrunirea de lucru cu membrii permanentei Consiliului Eparhial, protopopii și misionari protopopești, în cadrul căreia au fost dezbătute unele aspecte ale activității pastoral-misionare, în lumina recentei hotărâri a Sfințitului Sinod, din 12—13 decembrie 1988, cuprinzând măsuri practice a căror aplicare să ducă la îmbunătățirea activității misionare de la parohii.

Pe baza referatului prezentat de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, au fost luate în discuție înclinațiile unor credincioși spre manifestări extrabisericești și necesitatea canalizării acestora în activitățile bisericești tradiționale și statutare.

A urmat apoi analiza modului cum se desfășoară exercițiile biblice lunare, ce se țin la fiecare protopopiat, pe baza prezentării făcute de P. On. Părinte Ioan Olariu, misionar la protopopiatul Timișoara.

La toate problemele puse în discuție, I. P. S. Mitropolit Nicolae a dat îndrumările de rigoare, cerind tuturor celor prezenți să-și aducă contribuția la îndrumarea preoților în vederea unei mereu mai îmbunătățite activități pastoral-misionare.

ÎNȚILNIRE CU PĂRINȚII ELEVILOR

În duminica din 19 februarie 1989, la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc întrunirea anuală cu părinții elevilor, la care au fost invitați și preoții de la parohiile din care provin elevii seminaristi.

Programul întocmit de direcțiunea școlii a început prin oficierea Te-Deumului la paraclisul Seminarului, după care în sălile de clasă, părinții profesori diriginți s-au întreținut cu preoții și părinții elevilor, prezentind fiecareia situația la învățătură și purtare și solicitând sprijin pentru reușita procesului instructiv-educativ de formare a

viitorilor slujitori ai Bisericii noastre. Au fost analizate și diferitele propuneri făcute de participanții la întâlnire urmărind același scop.

În sala de festivități a școlii s-a ținut apoi ședința comună, în cadrul căreia P. On. Părinte Trăilă Gherga, directorul seminarului, a mulțumit tuturor participanților pentru faptul că au răspuns invitației adresate, subliniind importanța colaborării strinse ce trebuie să existe între școală și familiile elevilor.

La această întâlnire au participat, de asemenea P. On. Părinte Ilie Maler, vicar administrativ, delegat al Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, precum și P. C. Părinte Traian Micoroi, consilier administrativ, delegat al Prea Sfințitului Episcop Timotei al Aradului, fiecare rostind câte un cuvânt potrivit momentului.

Consfătuirea s-a încheiat cu agapa oferită tuturor celor prezenți de conducerea școlii.

INTRUNIREA COMITETULUI DE REDACȚIE AL REVISTEI „MITROPOLIA BANATULUI“

În ziua de 16 februarie 1989, la reședința mitropolitană din Timișoara a avut loc o nouă întrunire a comitetului de redacție a revistei „Mitropolia Banatului“, convocat de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. Au fost prezenți Prea Sfințitul Episcop Timotei al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, ceilalți membri ai comitetului de redacție, precum și un număr de invitați.

După o scurtă alocuțiune introductivă rostită de I. P. S. Mitropolitul Nicolae, în care a subliniat importanța activității editoriale desfășurată în cadrul Mitropoliei Banatului, în care revista ocupă un loc preponderent, arhidiacon dr. Silviu Anuichi, redactorul revistei, a prezentat referatul sintetic asupra întregii activități privind redactarea, tipărirea și difuzarea revistei pe anul 1988, cu reușitele și deficiențele ei. A urmat o vie și amplă dezbateră, în cadrul căreia P. S. Episcop Timotei și ceilalți vorbitori au apreciat nivelul mereu mai ridicat al revistei, conținutul ei valoros de idei, noua ținută grafică inaugurată în anul de referință, creșterea continuă a audienței revistei în mediul variat al cititorilor și îmbunătățirea ritmului de apariție, formulând un număr de propuneri privind continuarea îmbunătățirii a activității în acest domeniu.

După remanierea comitetului de redacție, în funcție de noutățile intervenite în cadrul Centrului parhial al Episcopiei Aradului, la propunerea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae s-a hotărât convocarea comitetului restrîns de redacție în preajma alcătuirii fiecărui număr al revistei.

La sfîrșitul lucrărilor, a luat din nou cuvîntul I. P. S. Mitropolit Nicolae, care a analizat întreaga activitate depusă, sintetizînd luările de cuvînt și mulțumind tuturor participanților pentru contribuția adusă la reușita ei.

RĂMAȘI ÎN AMINTIREA NOASTRĂ

În ziua de 2 ianuarie 1989 a trecut la cele veșnice preotul pensionar *Gheorghe Mișeu*, în vîrstă de 81 ani, fost preot la parohia Agadici din protopopiatul Oravița.

A văzut lumina zilei la 5 noiembrie 1908, în com. Agadici, jud. Caraș-Severin, într-o familie de agricultori buni credincioși ai Bisericii noastre dreptmăritoare. A urmat cursurile învățămîntului elementar în comuna natală, iar pe cele medii la liceul din Oravița. Vocația preoțească l-a orientat apoi pașii spre Facultatea de Teologie din Cernăuți, al cărei licențiat a devenit în anul 1934.

În același an a fost hirotonit preot pe seama parohiei natale, pe care a păstorit-o timp de 35 ani, respectiv pînă la pensionarea sa intervenită în vara anului 1969.

În toți anii de slujire în ogorul Domnului, în cadrul aceleiași parohii, s-a distins mai ales pe plan administrativ-gospodăresc, preocupîndu-se de buna chivernisire a tuturor celor aparținînd parohiei.

Prohodul a fost oficiat în ziua de 5 ianuarie a.c., în biserica parohială din Agadici, de către un sobor de cinci preoți, în frunte cu P. On. Părinte Ioța Berbentea, protopopul Oraviței, care a rostit și necrologul, prezentînd deopotrivă familiei îndoliată recunoștința conducerii eparhiale pentru activitatea sa depusă în anii pastorației ac-

tive. Răspunsurile liturgice au fost date de corul parohial, în prezența unui mare număr de credincioși.

După încheierea serviciului funebru, sicriul cu osemintele regretatului preot au fost înhumate în cimitirul parohiei unde s-a născut și pe care a păstorit-o, spre veșnică odihnă.

În aceeași zi de 2 ianuarie 1989 s-a strămutat la Domnul, monahia *Grigoria Ciobanu*, de la mănăstirea „Sf. Ilie de la Izvor” — Vasiova, din protopopiatul Reșița, în vîrstă de 72 ani.

S-a născut la 16 aprilie 1917 în satul Iermaclia, unde a urmat și primii ani de școală. Rămînînd de timpuriu orfană de ambii părinți, a intrat ca soră de mănăstire, împlinînd succesiv mai multe ascultări în cadrul mănăstirilor Hurezu și Bistrița din jud. Vilcea.

La începutul anului 1947 s-a transferat în Banat, la mănăstirea Timișeni-Șag, unde a devenit ecleziarha mănăstirii și a fost tunsă în monahism. Doi ani mai tîrziu a fost transferată la mănăstirea „Sf. Ilie de la Izvor”, unde timp de aproape patru decenii a împlinit numeroase alte ascultări pe care le-a continuat chiar și după anul 1976 cînd s-a retras la pensie.

În întreaga ei viață de slujire, efectuată cu profund devotament, monahia Grigoria Ciobanu a făcut dovada unor alese calități sufletești, a unei rare bunătăți și mărinimii, grație cărora a fost prețuită și stimată de toți cei ce au cunoscut-o.

În ziua de 5 ianuarie a.c. a avut loc slujba înmormîntării, oficiată în biserica mănăstirii „Sf. Ilie de la Izvor” — Vasiova, de către un sobor de slujitori din cînul monahal, în prezența tuturor viețuitoarelor mănăstirii, cărora s-au adăugat altele venite de la mănăstirea Timișeni-Șag, precum și o bună parte din credincioșii care au cunoscut-o și au apreciat activitatea defunctei. Cuvîntarea funebură a fost rostită de P. Cuv. Arhim. Timotei Iftimie, starețul mănăstirii Hodoș-Bodrog, viața pilduitoare a defunctei fiind evocată de P. Cuv. Protos Olivian Bindiu.

După oficierea serviciului religios, în dangătul clopotelor, rămășițele pămîntești ale monahiei Grigoria Ciobanu au fost apoi așezate în cimitirul mănăstirii, întru nădejdea învierii celei de obște. (Protos. Olivian Bindiu).

În seara zilei de 23 ianuarie 1989, a încetat din viață după o grea suferință, preotul pensionar *Toma Lera*, în vîrstă de 75 ani, cu ultimul domiciliu în Timișoara.

S-a născut la 23 martie 1914 într-o familie de agricultori din satul Răchita, jud. Timiș, unde a urmat și școala elementară. Și-a continuat pregătirea la liceul „Traian Doda” din Caransebeș, după care s-a înscris la Academia teologică din Arad pe care a absolvit-o în anul 1935.

Intrînd în ogrul Domnului în același an, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Ierșnic la care a slujit timp de mai mulți ani. În cursul activității sale, a mai păstorit succesiv și la alte parohii, cea din urmă fiind parohia Cărpiniș din protopopiatu Timișoara de unde s-a pensionat, dar fără a înceta lucrarea preoției acolo unde a fost solicitat.

Serviciul religios al prohodului a fost oficiat în ziua de 25 ianuarie a.c. de către un sobor de preoți, în frunte cu P. On. Părinte Ioan Olariu de la parohia Timișoara IV, care a rostit și necrologul.

În dangătul clopotelor și în prezența unei numeroase asistențe formată din membrii familiei, din cunoscuți și apropiați ai defunctului, rămășițele sale pămîntești au fost apoi înhumate în cavoul familial din cimitirul din Timișoara — str. Mătăsariilor, spre veșnică odihnă.

În ziua de 27 ianuarie 1989 a trecut la cele veșnice preotul pensionar *Ilie Șeran*, în vîrstă de 82 ani, fost ostensor al Centrului eparhial din Timișoara.

S-a născut în ziua de 2 martie 1907, în com. Olari, jud. Arad, unde a urmat și cursurile învățămîntului elementar. Dornic de învățtură, și-a continuat studiile la liceul „Moise Nicoară” din Arad, efectuîndu-și apoi pregătirea profesională la Academia teologică din același oraș, pe care a absolvit-o în anul 1934.

În anul 1937 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Chisindia, dar la scurtă vreme a fost chemat în serviciul Centrului eparhial din Arad. În anul 1946 s-a transferat în cadrul Centrului eparhial din Timișoara, unde a funcționat timp de mai mulți

ani, împlinind diferite încredințări în cadrul sectorului administrativ și economic al eparhiei. Ulterior a împlinit alte atribuții, cu aceeași sirguință, de unde s-a pensionat pentru limită de vîrstă.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 29 ianuarie a.c., de către un sobor de preoți din care a făcut parte și C. Părinte Ioan Durac de la parohia Timișoara III care a rostit și necrologul, evidențiind calitățile și meritele defunctului.

După oficierea serviciului religios, cortegiul funebru a condus sicriul cu rămășițele sale pămîntești spre a fi înhumate în cimitirul parohial din str. Cosminului, spre veșnică odihnă.

În ziua de 26 februarie 1989, în urma unei îndelungate suferințe, a trecut la cele veșnice preotul pensionar *Ilie Adamescu*, în vîrstă de 77 ani, fost preot la parohia Domașnea din protopopiatul Caransebeș.

Născut la 23 septembrie 1912 în com. Domașnea, jud. Caraș-Severin, din părinți agricultori, a urmat cursurile învățămîntului elementar în comuna natală, iar pe cele medii la liceul „Traian Doda” din Caransebeș. În continuare s-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuți, al cărei licențiat a devenit în anul 1935.

În anul 1937 a fost hirotonit preot pe seama parohiei natale, cu filia Cănicea, pe care a păstorit-o timp de peste patru decenii, pînă în primăvara anului 1976, cînd s-a pensionat. A depus o activitate merituoaasă în ogorul Domnului, restaurînd ambele lăcașuri de închinare din perimetrul parohiei păstorite, activitate apreciată și de conducerea bisericească, pentru care a fost distins cu rangul de „iconom”.

Serviciul religios al prohodului a fost oficiat în ziua de 28 februarie a.c., de un sobor format din zece preoți, în frunte cu P. On. Părinte Dimitrie Grama, protopopul Caransebeșului, care a rostit și necrologul. Meritele defunctului au fost evocate și în cuvîntările rostite de preoții Ioan Săbăilă — Cornea și respectiv Gheorghe Rădulescu de la parohia Domașnea.

După oficierea slujbei, în prezența membrilor familiei și a unui impresionant număr de credincioși care l-au stimat și iubit, sicriul cu osemintele regretatului preot au fost înhumate în cimitirul parohial, întru nădejdea învierii și a vieții celei veșnice.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

ITINERAR PĂSTÖRAL

Clerul și credincioșii Eparhiei Aradului au trecut pragul Anului Nou — 1989 — cu hotărîrea de a merge la fel ca și pînă acum împreună cu întregul nostru popor, în concordanță cu tot ceea ce se înfăptuiește în țara noastră, pentru fericirea tuturor fiilor ei și pacea lumii întregi. Pentru aceste împliniri s-au înălțat sfinte rugăciuni la slujba dumnezeieștii liturghii și îndătinatului Te-Deum, în toate parohiile.

La catedrala episcopală, în cadrul sfintei liturghii arhieresti, Prea Sfințitul Episcop Timotei a rostit un cuvînt de învățătură, în care a făcut considerații asupra a ceea ce însemnează calea desfășurării întregului an, pentru creștinul dator a urmări mereu binele, avînd călăuză pe Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos, potrivit cuvintelor din Sfînta Evanghelie după Ioan (14, 6).

După slujba vecerniei, potrivit obiceiului, a avut loc la reședința episcopală obișnuita recepție de Anul Nou, cu urările tradiționale prezentate Chiriarhului de către preoții și credincioșii municipiului. După un scurt bilanț al activității, prezentat de P. C. Părinte Miron Iercan, inspector eparhial, P. S. Sa a arătat modul în care în unitatea întregii suflări omenesti, preoții și credincioșii români înțeleg să-și intensifice eforturile, spre a răspunde cu vrednicie mesajului de Anul Nou al celui mai iubit fiu al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu, ilustră personalitate a lumii contemporane.

La sărbătoarea Bobotezei, P. S. Episcop Timotei a slujit sfînta liturghie și aghiasma mare la catedrala episcopală. Predica rostită cu acel prilej s-a referit la însemnătatea Botezului Domnului, ca început al activității publice a Mîntuitorului și ca o întărire a misiunii Sale, prin mărturia cerului și a pămîntului. În seara zilei, P. S. Sa a oficiat și serviciul religios al vecerniei în catedrala episcopală.

În ziua următoare, P. S. Episcop Timotei a descins în parohia Bămpotoc din protopopiatul Deva, unde a săvîrșit utrenia și sfînta liturghie, vorbind credincioșilor despre misiunea Sfîntului Ioan Botezătorul, ca înaintemergător al Domnului.

În seara zilei, după un scurt popas la biserica „Sf. Nicolae” din Petroșani, a săvîrșit vecernia în parohia „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din același municipiu. Împreună cu mai multe rugăciuni pentru bunii credincioși, asistînd totodată la slujba unui botez. Cuvîntul de învățătură al ierarhului a arătat însemnătatea tainei Sfîntului Botez, ca ușă de intrare în Biserică, în unitatea căreia trebuie să se păstreze toți credincioșii, urmînd atît îndemnul Sfintei Scripturi, cît și a Tradiției Sfînte a Ortodoxiei.

În duminica din 8 ianuarie 1989, Prea Sfințitul Episcop Timotei a săvîrșit utrenia și sfînta liturghie în filia *Valea de Brazi* a parohiei Cîmpu lui Neag din protopopiatul Petroșani, cercetată în vederea îndrumărilor privind desfășurarea lucrărilor ce se execută aici. Ierarhul a tilcuit credincioșilor textul Sfintei Evanghelii a zilei, în sensul atestării biblice a celor șapte Sfinte Taine ale Bisericii.

La slujba vecerniei, P. S. Sa s-a oprit la parohia *Uricani*, celor prezenți adresîndu-le un cuvînt de învățătură despre nașterea spirituală prin Sfîntul Botez și continuarea reinnoirii prin Sfînta Taină a Spovedaniei și Împărtășaniei.

Duminică, 15 ianuarie, biserica parohiei *Arad-Grădiște* a îmbrăcat o haină sărbătorească, prin binecuvîntarea lucrărilor de restaurare a unei valoroase picturi. După rînduiala cuvenită, Prea Sfințitul Episcop Timotei a săvîrșit sfînta liturghie, în cadrul căreia l-a hirotesit iconom stavrofor pe preotul paroh Viorel Merlușcă și a hirotonit într-un preot pe diaconul Viorel Roja. În predica rostită pe marginea pericopei evanghelice a celor zece leproși, cît și în legătură cu momentele importante ale zilei de slujbă, Chiriarhul eparhiei s-a referit la sublimitatea preoției, cu temeiurile ei biblice și patristice, îndemnînd apoi pe credincioși la unitate bisericească în jurul păstorilor sufletești.

În duminica din 22 ianuarie — la prăznuirea patronului duhovnicesc al Chiriarhului eparhiei, Sf. Timotei — s-a oficiat slujba Te-Deumului. Răspunzând cuvîntului de felicitare rostit de P. C. Părinte Traian Micoroi, consilier eparhial, P. S. Episcop Timotei a subliniat pilda ucenicului Sfîntului Apostol Pavel, dată încă din familie; în școală și în slujirile încredințate. Apoi, mulțumind celor prezenți pentru felicitările adresate, P. S. Sa a oferit o agapă în sala de festivități a Centrului Eparhial.

Duminică 29 ianuarie, Prea Sfințitul Episcop Timotei a asistat la slujirea utreniei în biserica parohiei *Munar* din protopopiatul Arad, tilcuid cuvîntul Evangheliei învierii, în sensul prezenței permanente a Mintuitorului în mijlocul credincioșilor.

În continuare, P. S. Sa a asistat la sfînta liturghie oficiată în biserica parohiei *Secușigiu* din același protopopiat, împărtășind și aici celor prezenți un cuvînt de învățătură, pe marginea Sfîntei Evanghelii, în sensul unității credincioșilor în cadrul Bisericii, asemănate cu pomul din pericopa zilei.

În seara aceleiași duminici, Chiriarhul a asistat la slujba vecerniei și pavecerniței, la biserica parohială din *Sîmpetru German*. În legătură cu textele citite în cadrul slujbelor, Prea Sfinția Sa a rostit un cuvînt de învățătură despre legătura dintre Casa lui Dumnezeu și casa sufletului nostru, în care Domnul Însuși este gata oricînd să intre.

Praznicul din 2 februarie, „Întîmpinarea Domnului”, a constituit un alt prilej duhovnicesc pentru o nouă vizită canonică a Chiriarhului în parohia *Ineu*. Săzînd sfînta liturghie, P. S. Episcop Timotei a rostit un cuvînt de învățătură despre dreapta înțelegere a Sfîntei Scripturi, îndeosebi cu ajutorul Sfîntei Tradiții. La întoarcere, Prea Sfinția Sa a făcut cite un scurt popas la bisericile monumente istorice din parohiile *Mîsca* și *Glașa*.

În duminica din 5 februarie, Prea Sfințitul Episcop Timotei a vizitat parohiile *Gura Văii*, cu *filia Rostoci* și *Pleşcuța* cu *filia Aciuța* din protopopiatul *Sebiș*. Sfînta liturghie a fost săvîrșită la *Pleşcuța*, în urma căreia chiriarhul a rostit o predică despre valoarea darurilor lui Dumnezeu în viața creștină, urmînd pilda talanților din Sfînta Evanghelie. Apoi, la vecernia săvîrșită la *Aciuța*, P. S. Sa a tilcuit Apostolul zilei, în sensul virtuților dovedite de Sf. Apostol Pavel ca model pentru obștea creștinilor ortodocși.

Duminică 12 februarie, Prea Sfințitul Episcop Timotei a slujit sfînta liturghie și vecernia la bisericile din parohia *Nădlac*, protopopiatul Arad vorbind credincioșilor despre rugăciune și felurile ei. Slujba vecerniei a fost repetată și în parohia *Pe-regul Mare* din același protopopiat, în cadrul căreia, în legătură cu Evanghelia Duminicii Cananeencii, P. S. Sa a predicat despre stăruința în rugăciune.

În duminica din 19 februarie, după ce a asistat la slujba utreniei oficiată în parohia *Șagu* din protopopiatul Arad, P. S. Episcop Timotei a descins în parohia *Vinga* aflată în același protopopiat, fiind întîmpinat cu alese sentimente de atașament de în-treaga comunitate bisericească locală. Întîistătătorul eparhiei a oficiat sfînta liturghie arhierască, împărtășind credincioșilor un cuvînt de învățătură despre felul în care smerenia înalță și desăvîrșește pe bunul credincios.

La parohia *Mănăstur* din același protopopiat, în cadrul slujbei vecerniei, P. S. Episcop Timotei a rostit un alt cuvînt de învățătură, oferind ascultătorilor pilde ale dascălilor Bisericii cu privire la virtutea smereniei.

Duminică 26 februarie, Prea Sfințitul Episcop Timotei a asistat la slujba utreniei oficiată în biserica parohiei *Mînerău* din protopopiatul Ineu, împărtășind credincioșilor cîteva îndemnuri privind felul în care se cuvine a ne pregăti sufletește în perioada Tridului. Sfînta liturghie arhierască a fost apoi săvîrșită în parohia *Cărand* din protopopiatul *Sebiș*, unde pe marginea pildei „Fiului risipitor” Chiriarhul a predicat despre înțelesul noțiunii de pocăință și adevărata ei practicare.

La parohia *Prunișor* din același protopopiat, P. S. Sa a săvîrșit vecernia. În cadrul acesteia, în legătură cu pilda Evangheliei duminicale, ca și cu începutul activității noului paroh local, tînărul preot Stelian Covășințan, Prea Sfinția Sa a vorbit credincioșilor despre Sfînta Taină a Preoției.

În seara zilei, pe drumul de înapoiere la reședința eparhială, P. S. Episcop Timotei a făcut un scurt popas și la parohiile *Sebiș* și *Buteni*.

CONSFĂTUIRE DE LUCRU CU PROTOPOPII ȘI MISIONARI PROTOPOEȘTI

În ziua de 14 februarie 1989, la Centrul eparhial din Arad a avut loc o consfătuire de lucru cu protopopii și misionarii protopoești, prezidată de Prea Sfințitul Episcop Timotei.

Cu acel prilej a fost analizată activitatea pastoral-misionară desfășurată în cadrul eparhiei, în lumina hotărârilor Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Cu privire la planul de activitate pe întregul an, s-a subliniat grija ce trebuie avută față de unele parohii care necesită o atenție mai mare.

Urmare discuțiilor purtate, P. S. Sa a sintetizat concluziile ce se desprind, în vederea unei mai rodnice activități pastorale-misionare a preoților, cu acordarea unui sprijin deosebit parohiilor avizate.

CURSURI PASTORAL-MISIONARE

În lumina îndrumărilor Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în vederea îmbunătățirii activității pastorale-misionare a preoților din cuprinsul eparhiei, în cursul lunii februarie 1989, la Centrul eparhial au avut loc trei serii de cursuri de scurtă durată cu preoții. Ele s-au desfășurat pe grupe de câte 20 preoți, cărora s-au adăugat cei de la Centrul eparhial, protopopii, misionarii și unii preoți din municipiul Arad.

Cursurile au avut loc cu binecuvîntarea și sub directa purtare de grijă a Prea Sfințitului Episcop Timotei, care la încheiere a dat și îndrumările necesare unei cit-mai reușite activități în ogrorul Domnului. Cea dintîi serie de cursuri s-a desfășurat sub supăveghearea P. C. Părinte conf. dr. Liviu Streza de la Institutul teologic universitar din Sibiu, iar celelalte două sub cea a P. C. Părinte conf. dr. Petre I. David de la Institutul teologic universitar din București. La reușita acestor cursuri și-au mai adus contribuția: pr. dr. Ioan Tulcan de la parohia Arad-Centru, pr. Dumitru Moca, bibliotecar la Centrul eparhial și pr. Teodor Baba de la parohia Mindrului, protopopiatul Arad.

În cadrul orelor de curs și de seminarii au fost tratate diferite teme de îndrumări misionare, de pastorală, omiletică și catehetică, precum și de cântare bisericească. În cadrul flecăreii serii, serviciile religioase au fost oficiate în sobor cu rostiri de predică la catedrala episcopală, care au fost apoi analizate în cadrul seminariilor.

Cursurile au avut darul de a reîmprospăta cunoștințele teoretice și practice privind activitatea misionară a preoților participanți, care s-au reîntors la parohiile lor mai edificați sufletește în scopul împlinirii unei pastorații cit mai corespunzătoare contemporaneității noastre.

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC

În ziua de 14 februarie 1989, la sediul Centrului eparhial a avut loc Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a clerului din Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. Lucrările s-au desfășurat în prezența Întistătătorului eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Timotei.

În cuvîntul de deschidere, P. C. Părinte Cornel Oros, președintele Casei de Ajutor Reciproc, a făcut o prezentare detaliată a activității depuse de comitetul de conducere în cursul anului precedent. În continuare, a fost prezentată darea de seamă asupra gestiunii C.A.R., raportul comisiei de verificare, precum și proiectul de buget pe anul 1989.

În cadrul discuțiilor, s-a reliefat atenția și promptitudinea cu care comitetul de conducere a soluționat cererile membrilor, adunarea însușindu-și cele trei documente supuse validării.

Lucrările Adunării generale a C.A.R. s-au încheiat cu cuvîntul Prea Sfințitului Episcop Timotei care a apreciat activitatea întregului comitet de conducere și realizările obținute, considerîndu-le ca o contribuție la bunul mers al eparhiei. P. S. Sa a îndemnat apoi la îndeplinirea cu responsabilitate a îndatoririlor ce revin tuturor membrilor — „buni chivernisitori”, slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor.

*Noul Testament de la Bălgrad din 1648 re-
editat prin purtarea de grijă a Prea Sfinți-
tului Emilian Episcopul Alba Iuliei, 1988,
908 pp.*

În 1643, cînd își tipărea minunata sa „Cortea românească de învățătură” sau Ca-
zania, mitropolitul Varlaam al Moldovei
declara că face „acest dar limbii romă-
nești”. De fapt, darul acesta se dovedea atît
de bogat și de coplesitor, încît într-o vreme
a întrecut orice altă scriere prin mulțimea
retipăririlor (peste 40 ediții).

Ceva asemănător a făcut în zilele noastre
și P. S. Episcop Emilian al Alba Iuliei, prin
retipărirea după 340 ani — atît cu caracte-
re latine, cit și chirilice — a Noului
Testament, care, acum cînd îl vedem într-o
înflăcărată atît de luminoasă, trezește admi-
rația. Semnificația retipării lui în contem-
poraneitatea noastră crește și mai mult,
deoarece după împlinirea a 275 de ani (în
1975), a fost rechemat la viață scaunul vlă-
dicesc: în care fusese el izvodit pentru prima
dată. De aceea, cel dintîi sentiment pe care-l
provoacă această impozantă împlinire edi-
torială este cel de pioasă cînstire care tre-
buie adusă mitropolitului Simion Ștefan și
tîrcovnicilor lui pentru munca lor conștiin-
cioasă. În același duh de creștinească și ne-
pregetată osîrdie au lucrat nu numai „căr-
turarii mari și înțelegători de carte
grecească, dar și latinească și slavonă”, ci
și echipa de specialiști de astăzi, ținînd
„înțeleșul Duhului Sfinț, că Scriptura fără
înțeleș iaste ca și trupul fără suflet”, așa
încît „Noul Testament rămîne de-a pururi
operă ortodoxă românească de mare presti-
giu teologic și istoric-literar” — cum spunea
regretatul preot profesor Grigorie Marcu.
Iar profesoara Florica Dumitrescu subliniază
și mai mult acest adevăr, atunci cînd afirmă:
„Acest monument al limbii române literare
este indisolubil legat de activitatea de pro-
motor al culturii în Transilvania, a mitro-
politului ortodox Simion Ștefan, contem-
poran cu alți luminați cărturari, ca mitropoli-
tul Moldovei Varlaam și ca vestitul învățat

muntean Udrishte Năsturel”. Căci după cum
țineau să conchidă preoții profesori Nicolae
Neaga și Mircea Păcurariu, „însuflețiți de
un înalt patriotism, mitropolitul Simion
Ștefan se încadrează în curentul larg uma-
nisto-renascentist de culturalizare a poporu-
lui și de apărare a Ortodoxiei”.

Într-o largă prezențare privind „cadrul
istoric și spiritual” în care se va desfășura
activitatea ierarhului român de acum
340 ani, P. S. Episcop Emilian fixează liniile
mari ale faptelor care au pregătit eveni-
mentul din 1648. În legătură cu încercările
de calvinizare ale principilor calvini, P. S.
Sa reține observația cronicarului sas Gh.
Hanner, care spunea: „Românii măcar că se
făgăduiau ascultători superintendentului cal-
vin și legea cea pîrintească n-o părăseau,
nici nu cuprindeau inovațiile calvinești, ci
pururea se scribeau de ele, Simion Ștefan
transformîndu-se din agent calvinizat în in-
strument românizat” (p. 23). P. S. Sa mai
menționează că „în tipografia Mitropoliei de
Alba Iulia, prin grija ierarhilor ei, în seco-
lele XVI—XVII s-au tipărit cca. 28 cărți bise-
ricești și laice”. În felul acesta e ușor de în-
teles de ce în prefetele vechilor tipărituri
din secolul XVI, atributul „romănesc” apare
doar de 11 ori, pe cînd în secolul XVII ace-
lași atribut se întîlnește de 103 ori. De aceea
are dreptate prof. Virgil Cîndea, coordona-
torul noii ediții, cînd scrie: „Acestea sînt
traducerile care au hotărît biruința scrisului
romănesc, întărind conștiința unității de
neam, de credință și limbă, iar nu oarecare
inițiative externe, clandestine, impuse, ci
marile acte de cultură întreprinse cu însu-
flețire, la lumina zilei, cu mîndrie patriotică
și profundă convingere, fără preocuparea
nici unui efort intelectual sau material, acte
comparabile doar marilor împliniri în arhi-
tectură, artă, școală, prioritate atît în pro-
gramul Bisericii, cit și al puterii politice
românești”.

Iar ca dovadă că îndată după 1600, după
prima unire a tuturor românilor într-un stat
unic, se resimte nevoia de a se scrie numai
românește și de a „păzi legea cea de moșie”,

cum subliniază același cercetător, e bine să nu se uite ceea ce spunea Nicolae Iorga despre răvașele Bistriței: „În vremea aceasta, în toate mănăstirile se scria numai românește chiar și în corespondență cu sașii de la Bistrița. Avem acolo un șir de scrisori, unele de mare întindere... care arată o stăpînire desăvîrșită a limbii. Întrebuințarea ei într-o formă ușoară și elegantă, gata pentru orice operă literară, se vede clar în aceste răvașe”. Nu-i de mirare, deci, că mitropolitul Simion Stefan va avea un gust atât de pronunțat pentru o limbă cît mai literară și cît mai frumoasă. „Bine știu, va zice el în predoslovie către cititori, că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii acela sînt buni care imblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sînt bune care se înțeleg de toți; noi drept aceea ne-am silit dem cît am putut, să izvodim așa cum să înțeleagă toți, iară să nu vor înțelege toți, nu-i de vina noastră, ce-i de vina celui ce au răsfîrat românii printr-alte țări, de și-au mestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăiesc toți într-un chip”.

La începutul aceleiași predoslovii, vlădica Simion spune că „acest Testament l-au început a-l izvodi ermonah Selivestru... și el s-a ustenit cît s-au putut și cîrind i s-au tîmplat lui moarte, iară noi socotind și luînd amînte, găsit-am multă lipsă și greșiale în scriptura lui, pentru neînțeleșul limbii și cărții grecești”. Se știe doar că acest Silvestru era originar din Țara Românească și a fost un timp egumen la mănăstirea Govora, unde s-a îngrijit de tipărirea Sinaxarului din Psaltirea slavonă tipărită în anii 1638—1641, precum și a „Evangeliei învățătoare” de la Govora și Dealu (1642—1644). Reiese de aici că limba folosită de Silvestru era plină de expresii neînțelese, grecești și de aceea se spune în același loc: „Noi am început dintîiu a-l postledui (=colaționa) și unde n-au fost bine, am isprăvit (=am îndreptat) și am împlut (=împlinit) și am tocmît din cît am putut”. Și apoi continuă: „Aceasta să știți că n-am socotit numai spre un izvod, ci toate cite am putut afla, grecești și sîrbești și lătimești, carele au fost izvodite de cărtulari mari și înțelegători de carte grecească, le-am citit și le-am socotit, ce mai virtos ne-am ținut de izvodul grecesc și am socotit și pre izvodul lui Eronim, carele au izvodit dintîiu din limba grecească, lătimește și am socotit și izvodul slovenesc carele-i izvodit slovenește din grecească și e tipărit în Țara Moscului. Și socotind acestea toate, oarecare au imblat mai aproape de cartea

grecească, de pre aceia am socotit, însă de cea grecească nu ne-am depărtat... căci cartea grecească iaste izvorul celorlalte”.

„Caracter mlădios, dar nu maleabil”, cum s-a spus despre el, mitropolitul Simion va fi semnat și predoslovie către „craiul” Gheorghe Rakoczi, deși aceasta va fi fost redactată de predicatorul curții Gh. Csulay. Întrucît traducerea propriu zisă a Noului Testament se începuse încă de prin 1646, predoslovie primă mai afirma că „în toți anii Craiul trimitea cărtulari în țări străine să învețe cu deadinsul cuvîntul lui Dumnezeu, din scriptură jidovească și grecească...”, iar pentru că „noi rumânii nu avem nici Testamentul cel Nou și nici cel Vechi deplin în limba noastră, Măria Ta mi-ai poruncit să caut în popli mei preuți cărtulari și oameni înțelepți, care să știe izvodii Testamentul cel Nou din limba grecească și slovenească și lătimească... și ne-ai adus și meșteri streini de ne-au făcut tipografie și le-au dat plată din viațiarul Măriei Tale” — lucru adevărat, deoarece încă din 1643 superintendentul Stefan Geleji înștiința pe protopopii români că a găsit deja un cărturar român cunoscător de grecească și de lătimească, iar pentru suportarea cheltuielilor cerea protopopilor ca fiecare preot român să achite cîte un florin, iar în 1644 se știe că s-a plătit preotului care a efectuat traducerea 50 florini și un postav.

Tipărirea Testamentului era gata la 20 ianuarie 1648. Se știe că în echipa de traducători și de tipografi care au lucrat aici înțilnim atît cunosători din Țara Românească și din părțile bănățene (așa ne-o dovedește examenul filologic al textului), cît și din graiurile sudice ale Transilvaniei. O dovadă clară că au fost mai mulți traducători ne-o oferă, între altele, și faptul că „în Evangelia după Luca o stadiie este explicată prin 125 de pași, la Evangelia după Ioan stadiile sînt echivalente cu alergăturile, pe cînd în Faptele Apostolilor înțilnim atît echivalența celor 125 de pași, cît și aluzii la mila nemțească — scrie Fl. Dumitrescu. În schimb, fapt unic în întreg sud-estul Europei (fiindcă românii erau pe atunci singurul popor ortodox în care traducerile cărților sfinte s-au efectuat în limba vie, vorbită de popor), trebuie spus că în viața nici unul alt popor, importanța Bisericii în cultivarea și păstrarea limbii unitare n-a fost mai fundamentală și mai deplină ca la români. De aceea avea dreptate marele mitropolit Andrei Saguna atîni cînd a spus că „limba Bibliei unui popor numai odată se poate face, de aceea nici unul din traducătorii de mai tir-

ziu nu poate fi părtaş laudei ce se cuvine aceluia care au altoit întru data cuvântul Sfintei Scripturi în pom românesc". Și această laudă se cuvine deplin Noului Testament de la Bălgrad din 1648 și, în plan mai mare, Bibliei lui Șerban Cantacuzino tipărită la București în 1688.

Migala și sirguința cu care s-a lucrat sint pilduitoare. Pe fiecare pagină sint lăsate spații pentru timiteri nu numai la așa numitele „locuri paralele”, ci și pentru explicarea, cu ajutorul unor sinonime, a diferitelor termeni „tehnici” sau străini, de pildă mag—filosof; areopag—iaste casa orașului unde se strîngea dregătorii; theatron—loc de luptă în mijlocul orașului, unde se strîngea oamenii să vază lucruri de minuni etc.

Un interes deosebit îl prezintă cele 23 de predoslovii puse în fața fiecăreia din cărțile Noului Testament, predoslovii care au darul de a fi primele lucrări românești de natură isagogic-biblică. Ele însumează în total 55 pagini din totalul de 330 file. După aceste piese de isagogie biblică se pot cunoaște multe date privind metoda de lucru a ostentitorilor de la 1648. Extensiunea lor este inegală: pagini pentru Epistola Sf. Iacob, 5,5 pagini pentru epistolele ioaneice 7,5 pagini pentru „Pavel și cărțile lui”, 4 pagini pentru Epistola I Corinteni, 1 pagină pentru II Corinteni, etc. Predoslovia la Evanghelia după Matei răspunde bunăoară următoarelor patru întrebări: 1) ce este Evanghelia?; 2) cine a fost „scriitorul” ei?; 3) despre ce a scris?; 4) cine a „întors-o” pe grecește? Oricît de mult s-a discutat despre formația lor umanistă și deci despre însemnătatea acestor predoslovii (G. Tepelea, etc.), credem că abia acum, după publicarea lucrării și în caractere latine, sint de așteptat concluzii noi. „Prin marea număr de pagini netraduse puse cap la cap ale predosloviilor și prin „sume” (concluzii) se poate considera că Noul Testament reprezintă cel mai intens text românesc original de pînă la 1648. Oricum, este absolut necesar ca în cercetările viitoare, Noul Testament să fie urmărit în dublă ipostază: de text tradus și de text original”.

Acești situație o au și glosele sau explicațiile notelor marginale, ca: „Evanghelia este cuvînt grecesc și în firea lui face (—însemnează) veste bună; căpitanul—pindariul; arvuna—tălogul; ogor—holdă; tini—blînzi; vas—urciur; duh—nălucă; au durmit—au murit; bedearecă—săbor, adunarea credincioșilor”, etc. potrivit cărora Noul Testament de la Bălgrad mai are încă

o întîietate: aceea de a fi primul dicționar de sinonime al limbii române.

Nu mai insistăm și asupra altui capitol, acela despre care a scris soția dr. Eva și dr. Iacob Mărza; Alba Iulia important centru tipografic, unde ni se amintește, între altele, că în afară de meșterul tipograf Ștefan din Ohrida, despre care se știe că a lucrat la tipărirea Noului Testament, recent s-a aflat și numele lui Rusu din Sibiel, care semnează tocmai în Bicsadul Sătmăruului pe unul din cele peste 100 exemplare cunoscute și păstrate din această epocală scriere.

Deșigur, nu pot fi uitați nici alți colaboratori care au jutat la reușita cit mai deplină a reeditării cum sint Ileana Zamfirescu, care s-a îngrijit de transcrierea cu caractere latine a textului, profesoarele Lucia Dalila Aramă și Stela Nicolau și P. Cuv. Arhim. Veniamin Micu, care au verificat transcrierea și traducerea textelor slavone.

În încheiere, nu putem omite să aducem Prea Sfințitului Episcop Emilian al Alba Iuliei mulțumiri și elogi deosebite pentru interesul neprecupetît cu care s-a îngrijit de o asemenea lucrare ce înalță în primul rînd inimile, dar bucură în același timp și privirea oricărui fiu al Bisericii și al patriei noastre.

Pr. Prof. T. BODOGAE

Prot. dr. Dumitru I. Bodale, *Dumnezeu-Tatăl*, Detroit — Michigan, 1987, 216 pp.

Preotul dr. Dumitru I. Bodale, misionar în cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din S.U.A., este cunoscut și prețuit pentru bogata sa activitate pastorală și publicistică, desfășurată încă din vremea cînd activa în ogrul Bisericii noastre strămoșești din țară. P. C. Sa a colaborat ani de-a rîndul la numeroase reviste bisericești din cuprinsul Patriarhiei noastre. De cînd a fost chemat să-și desfășoare munca preotească printre credincioșii noștri de pe alte meleaguri, preotul D. I. Bodale lucrează cu același zel apostolic, pentru propovăduirea dreptei credințe, prin viu grai și prin slova tipărită. L-am știut osîrduitor și nu ne-a dezamăgit. A publicat pînă acum două lucrări valoroase: *Meditații evanghelice* (1983) și *Trăiri în Hristos* (1985). De curînd, a dat la lumină o nouă lucrare substanțială: *Dumnezeu Tatăl*. Mai are în pregătire pentru tipar încă trei lucrări intitulate „Zece porunci”, „Lupta împotriva păcatului” și „Evocări și chemări duhovnicești”.

Cartea pe care o prezentăm acum — a Pr. Dumitru Bodale — după mărturisirea autorului din „Prefață” — este „o modestă încercare de a tălmăci adevărurile ce se desprind din primul articol al Simbolului de credință: „Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, al tuturor celor văzute și nevăzute”.

Lăsând la o parte considerațiile marginale, autorul a concentrat în lucrare o bună parte din adevărurile — cheie — pentru credincioșii Bisericii noastre. Folosind un limbaj simplu, accesibil tuturor celor ce vor „ispiti” paginile ei și vor gusta din dulceața cuprinsului ei, Părintele D. I. Bodale reușește să închege o microdogmatică populară. Chiar dacă este familiarizat cu articolele Crezului nostru creștinesc, cititorul parcurgând paginile cărții, are prilejul să intre din nou în taina lor și să adauge un spor vieții sale creștine. Pornind de la un dialog imaginar între starețul unei mănăstiri și doi vizitatori străini de învățătura creștină — așa cum a procedat și în alte lucrări ale sale — pr. D. I. Bodale schițează ca într-un catehism, învățăturile cuprinse în articolul întâi al Simbolului de credință. Ideea centrală — în jurul căreia gravitează toate învățăturile adiacente — este învățătura despre Dumnezeu, unul după ființă și întreit după persoane. Luând ca punct de plecare textul din Vechiul Testament, unde Dumnezeu se autodefiniște „Eu sînt cel ce sînt” (Ieșirea 3, 14), ni se înfățișează pe scurt și limpede, înapescibilitatea cunoașterii lui Dumnezeu în ființa Sa, revelarea lui Dumnezeu prin aleșii Săi, iar la urmă, însuși Mîntuitorul Iisus Hristos. Determinînd raportul dintre persoanele Sfintei Treimi și însușirile lor comune (eternitatea, imuabilitatea, sfințenia absolută, fidelitatea, etc. . .), autorul insistă cu osebire asupra însușirii externe a lui Dumnezeu Tatăl: *creația*. Aici, cum era firesc, tratează creația lumii nevăzute (îngerii) și a lumii văzute (lumea înconjurătoare — universul mare și omul — universul mic). Pertinente sînt considerațiile referitoare la valoarea omului, la rostul lui în lume, și la consecințele dezastruoase ce decurg din ruperea legăturii lui sufletești cu Dumnezeu, prin păcat. Cartea se încheie cu învățătura despre Proviđența divină, prin care „Dumnezeu nu creează o nouă lume, ci lucrează în lumea creată, de la început, pentru înnoirea vieții noastre, și mai înainte de sfîrșitul lumii” (p. 199).

Lucrarea *Dumnezeu Tatăl* zidește sufletește pe toți cei ce parcurg paginile ei. Au-

torul poate avea deplină satisfacție că a pus la îndemîna preoților, a credincioșilor pe care îi pastorește, precum și pentru alte categorii de cititori, o lectură bogată în învățături dogmatice și morale, de mare folos pentru sufletele ce caută mîntuirea. Cartea surprinde o vibrantă chemare la cunoașterea învățăturii noastre de credință, der mai ales o chemare la înnoirea noastră sufletească — garanție a mîntuirii. O recomandăm și noi că toată convingerea că lectura ei nu va dezamăgi pe cei ce vor zăbovi asupra paginilor ei.

Prot. ION BUNEA

Pr. Gabriel Cocora, *Seminarul din Buzău la împlinirea a o sută de ani*, editura Episcopiei Buzău, 1988; 377 pp. 86 reproduceri.

În „cuvîntul înainte”, Prea Sfințitul Episcop Epifanie al Buzăului a subliniat că, deși s-au mai făcut unele încercări în trecut, această lucrare este prima istorie a Seminarului buzoian, întocmită de un fost elev al școlii, pasionat cercetător. Ea nu înveșmintează numai o aniversare, ci și comemorarea tuturor inițiatorilor, profesorilor și elevilor, unii dintre ei reprezentanți de seamă ai culturii și ai Bisericii Ortodoxe Române — scrie P. S. Sa.

De la început, autorul a ținut să precizeze că seminarul și-a depănat cei 130 ani „în aceeași clădire, fapt singular” și numai în incinta Episcopiei, vatră de cultură și educație patriotică.

Într-un scurt istoric despre starea anterioară anului 1836, se arată că pe lângă Episcopie a funcționat cu siguranță și o școală, „grecească și slavonească”, așa cum a existat și tipografie (chiar mai înainte de secolul XVIII), cînd au apărut și documente scrise să o consemneze: cronică lui Radu Popescu, apoi hrisovul din 1725. În 1776, Alexandru Ipsilanti volevod a creat „Academia de la Sf. Sava” și cite o școală inferioară la Buzău și Craiova (cu lecții de poetică). S-a aflat și numele unor dascăli școlii de la Episcopie: Vasile (1740—1764), Mihai (1775), Nicula (1796), Teodosie Cozma (1808), Dumitrache (1839), chiar și un „dascăl de muzichie” Ghelasie (1826). În paralel cu aceste școli, au mai existat și școli speciale de „grămătică” sau candidați la preoție.

Da 30 mai 1834, Episcopia Buzăului primea legea de înființare a seminarilor. Unul dintre cele trei apărea la Buzău, începîndu-și

cursurile la 15 august 1836. Primul loc a fost însoşi palatul episcopiei, iar cel dintâi profesor (1836—1844) ardeleanul Gavrilă Munteanu, unul dintre primii academicieni ai României. Seminarul avea patru clase.

Noul local, inaugurat la 20 noiembrie 1838 şi conceput în stil neoclasic, avea 16 săli, cu partii şi etaj, iar în ornamentaţia exterioară, însemnele heraldice — vulturul muntean şi zimbriul moldovenesc — ca expresie a patriotismului militant al episcopului Chesariu.

După ce între 1893—1914 Seminarul şi-a întrerupt activitatea, după reînfiinţare, între 1925—1940, s-a construit un local nou, dar fără ca cel vechi să fi fost abandonat, ca fiind monument istoric. Între anii 1952—1958 s-au efectuat reparaţii, iar în ultimii ani importante lucrări de restaurare şi consolidare, prin purtarea de grijă a Prea Sfinţitului Episcop Epifanie.

Din 1914 durata şcolarizării s-a extins la opt ani. Cea de a treia perioadă a început în 1951, cu o şcoală medie de cântăreţi bisericeşti şi respectiv — Seminarul teologic actual — cu durata de cinci ani.

Programa şcolară a suferit şi ea dese modificări, autorul referindu-se şi la intervenţiile incisive ale unor ierarhi şi directori ai colii, (ca episcopul Dionisie Romano, mitropolitul Neofit, preotul profesor I. Costescu-Duca, etc., precum şi la evoluţia numerică a elevilor. Un elev care avea să ajungă profesor de Teologie dogmatică şi mitropolit al Moldovei a fost I. Mihălcescu (p. 98).

După reînfiinţare, şcoala a intrat pe făgaşul ritmurilor ascendente ale contemporaneităţii noastre. La aceasta a contribuit mult şi episcopul Antim Anghelescu (1944—1979), care a fost mulţi ani profesor. Păstorind într-o epocă de adinci prefaceri, inaugurată în declanşarea Revoluţiei de eliberare socială şi naţionale, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944, el a căutat să o adapteze exigenţelor impuse de evoluţia vieţii sociale şi implicit a celei bisericeşti.

Autoorul descrie pe larg în continuare, înţregul proces instructiv-educativ desfăşurat în acest aşezământ de cultură şi educaţie teologică şi patriotică.

În ceea ce îi priveşte pe elevii şcolii, aceştia erau antrenaţi încă de la începuturile seminarului în diferite acţiuni culturale, iar alţii s-au distins în publicistică, şcoala editând multă vreme revista „Muguri”. Printre numeroşii elevi menţionaţi cu numele sînt: Il. G. Coman, viitor mare dascăl de Teologie, C. Teodorescu-Picle, ajuns critic

literar, I. Georgescu, viitor poet, editor şi redactor, Horia Constantinescu, preot profesor şi scriitor polyvalent, etc.

În partea a V-a, a cărţii, părintele E. Corcora a evocat pe cei ce au fost, oferindu-le „manibus lilia plenis” — după justa observaţie a Prea Sfinţitului Episcop Epifanie.

Se cunosc numai şapte dintre directorii, ce au trecut pe la conducerea seminarului din Buzău pînă la desfiinţarea din 1893. Doi dintre aceştia s-au distins prin activitatea şi pregătirea lor.

Mai întii, des amintitul Gavrilă Munteanu, despre care se ştie că a primit o educaţie aleasă în familie, apoi a învăţat trei clase la Alba Iulia (în limba germană şi maghiară). A urmat „umanioarele” la gimnaziul din acelaşi oraş, iar la Cluj (1830—1834), filozofia şi Dreptul, cu larg evantai de cunoştinţe enciclopedice. Pe lângă profesorat, în Buzău (1836—1844), s-a ocupat şi cu publicistica (meditaţii sau traduceri). Împreună cu Dionisie Romano, a redactat prima gazetă religioasă din ţară „Vestitorul bisericesc”. Între 1850—1869, a fost un distins profesor şi director al liceului Saguna din Braşov.

Cel de al doilea conducător al şcolii, directorul Luca Pavel Călăceanu (între 1860—1869) a fost bănăţean. S-a născut la Calacea de lângă Timişoara, de unde şi-a împrumutat şi numele. Se ştie că a urmat ca auzitor, cursurile de Teologie de la Virşet, apoi cîteva clase gimnaziale la Timişoara şi în sfîrşit „iura” la Academia din Eger (Agra) şi Filozofia la Seghedin. Era „teolog absolut” şi licenţiat în drept. În Buzău a împlinit unele atribuţii onorifice (p. 188).

Dintre cei 15 directori din perioada de la reînfiinţare (1914) şi pînă astăzi, reţinem personalitatea excepţională a preotului profesor dr. Constantin Provian. Acesta a urmat cele trei clase ale Seminarului din Român (1896—1899) şi cursul superior la cel din Bucureşti, pe care îl sfîrşeşte în 1903. Facultatea de Teologie din Bucureşti a absolvit-o în 1909, cu o lucrare notată cu 10. A studiat în continuare Teologia şi Filozofia la München, Heidelberg, Strasbourg şi Freiburg, urmînd multe şi variate cursuri şi acumulînd „o cultură multilaterală”. A susţinut şi o teză de doctorat în 1920, cu aceeaşi notă 10.

Personalitate cu aleasă vocaţie preotească, şi-a păstrat-o nealterată la contactul cu cultura occidentală. Era „un bun cântăreţ şi slujitor... cu evlavie şi sfinţenie”. A excelat ca predicator „cu mare talent de orator”; a fost un pedagog şi un profesor

cum rar se întâlnea". S-a impus elevilor săi prin „credință, dragoste de muncă, curățenie, cultul adevărului, puterea culturii, frumusețea cercetării, spiritul critic, iubirea fierbinte de țară, bunătate, blindețe... modestie... suflet discret și ales... putere de caracterizare... o podoabă a Bisericii"... Elogiile sînt unanime.

Dintre cei 22 profesori, amintiți ca cei mai distinși, reținem ca deosebiți pe următorii: pictorul Ion Andreescu (a predat desenul între 1872—1878), ierodiaconul Ghenadie Enăceanu, care a ajuns profesor și decan al Facultății de Teologie și episcop de Rîmnic, D. Mărăcineanu, autor de manuale școlare și editor de clasici (I. Ghica, Caragiale), eruditul doctor în istorie Aurelian Sacerdoțeanu, mare specialist în arhivistică și I. I. Ionașcu, doctor în litere, filozofie și istorie, ulterior profesor de istorie la Facultatea de Istorie din București.

Printre cei mai iluștri elevi ai școlii se numără: viitorii mitropoliți ai Moldovei Iosif Naniescu și Irineu Mihăilescu, preotul prof. dr. Ioan G. Coman, preotul dr. Oлимп N. Căciulă, pictorul bisericesc C. Săndulescu-Verna, scriitorul Horia Constantinescu și numeroși alții, care ilustrează pînă în zilele noastre Teologia românească.

Autorul a anexat lucrării și citeva importante importante pentru istoria seminarului, 11 poezii ale foștilor elevi, un tabel cu absolvenții școlii de cîntăreți și ai seminarului din perioada 1953—1986, două scurte rezumate în limba franceză și engleză, precum și un mic glosar.

Astfel constituită, cu un cuprins foarte bogat, cartea părintelui G. Cocora este de aleasă ținută, devenind un strălucit exemplu de urmat, în timp ce Editura Episcopiei Buzăului își îmbogățește zestrea publicațiilor cu o nouă și valoroasă lucrare.

GION D. IONESCU

Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca, XXVII, 1985—1986, Editura Academiei R.S.R., 565 pp.

Este un volum temeinic întocmit ilustrînd faptul că o bună parte dintre autori se preocupă de cercetări în spațiul ardelean. El se deschide cu articolul academicianului Ștefan Pascu despre „Marele voleyod Mircea” (pp. 7—18), în care arată că ambele epitețe, adică și „cel Bătrîn” și „cel Mare”, sînt justificate

istoric, căci primul subliniază înțelepciunea iar al doilea vitejia (p. 8).

Articolul lui Ioan Chiudriș, intitulat „Petru Maior și epoca sa”, ne readuce în atenție lucrarea *Istoria Bisericii românilor*, cu atît mai importantă cu cît atestă vechimea credinței noastre, situînd-o dacă nu chiar în epoca apostolică, măcar în perioada cuceririi romane.

Unele afirmații rămin însă hazardate. Astfel, vorbind despre reacțiile anti-uniatiste și antihabsburgice ale unor Vsarion sau Sofronie, autorul conchide că această stare nu era cu puțință în afara apartenenței de cel puțin un mileniu a românilor la spiritualitatea bizantino-orientală (p. 20). În privința căii culturale „ilirice”, autorul afirmă, în treacăt, că este „puțin cercetată”. Pentru clarificarea ambelor afirmații trimitem la fundamentală lucrare *Religii bisericești româno-sârbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1980, de arhid. dr. Silviu Anuichi. În ce privește vechimea credinței și a Bisericii noastre plasată nu o dată de unii în sfera ipoteticii, a se vedea studiul nostru *Urmasii întitului chemat* (în „M.B.”, nr. 4/1986, pp. 21—27).

Studiul lui Marius Porum despre *Vechi ctitorii românești în Transilvania* (pp. 475—484) vine să confirme încă o dată importanța pe care o aveau micile mănăstiri din Transilvania, în contextul cultural românesc, „pe lîngă fiecare din ele existînd școli în care se învăța carte” (p. 481). Încă o filă adăugată preamării Bisericii noastre strămoșești care și-a hrănit credincioșii în limba ce-o vorbesc.

Studiul lui A. A. Rusu, bazat pe temeinică informație arheologică, despre *Mănăstirea Cetna* (pp. 323—348), dovedește cu prisosință „per se”, că permanența noastră istorică se confundă cu cea bisericească ortodoxă, în virtutea genezei noastre spirituale apostolice.

Amintim, și nu în ultimul rînd, nota informativă a lui M. Gherman, intitulată *Repere românești în bibliotecile din R.P. Ungară*, în care este menționat numele românului Gabriel Ivul, de răsărit în epocă, dar pe nedrept vitregit de urmași, lacă nu chiar uitat. Stelian Mîndruț recenzează volumul *Studii de istorie a Banatului*, X. Timișoara, 1984. Sînt elogiati cercetători precum Doina Benea, și Eugen Glück, nu întîmplător prezente și în revista „Mitropia Banatului”.

Mai departe, Mircea Rusu propune cititorilor un dens studiu (cu implicare în spațiul bănățean), intitulat *Tezaurul de la Sînnicolaul Mare. Noi puncte de vedere* (pp. 31—66).

Studiul este fundamentat pe o impresionantă bibliografie, în legătură cu tezaurul descoperit întâmplător în 1799, în orașul de pe Aranca (peste 150 lucrări). Subliniem aici deosebita onestitate a autorului, care amintește și personalitățile ce i-au stat întru ajutor la clarificarea unor probleme și anume I. P. Ss. Mitropolit Nicolae al Banatului și acad. prof. Ștefan Pascu.

După amănuntele despre descoperirea tezaurului, autorul expune cu limpezime concluzia pe care urmează să o (re)demonstreze în scris: „Fără intenția de a polemiza, vom face doar unele observații tehnice și tehnologice evidențiind argumentele istorice și analogiile arheologice care pledează pentru făurirea vaselor ce alcătuiesc tezaurul într-un atelier bizantin din a doua jumătate a secolului VIII. De asemenea, împărțind opinia unor specialiști care atribuie tezaurul avarilor, vom încerca să prezentăm noi argumente de ordin istoric și arheologic, pentru a demonstra ipotetic, că tezaurul a fost cldruit de către împăratul bizantin Constantin V unor demnitari avari, „zoapanilor”. Bucla și Butaul, precum și bisericii episcopale a avarilor, iar în final bazându-se pe unele relatări ale izvoarelor scrise apăsene am ajuns la concluzia că tezaurul a fost ascuns la Sinnicolau Mare, ca urmare a înverșunatelor lupte dintre avari și franci, în anii 795—796” (p. 33). Autorul pornește de la ipoteza unității tezaurului, ca executat de „destinate de la început unui cult religios cu precădere celui creștin” (p. 33). Ne permitem, totuși, să ne întrebăm la care alt cult decât cel creștin se referă autorul, folosind sintagma „cu precădere”, deoarece asupra afirmației nu mai revine, iar dată fiind originea bizantină a tezaurului, nu credem în posibilitatea vreunei imixțiuni păte și compoziție, considerând că piesele sale gine în elaborarea acelor piese. Autorul analizează apoi, cu minuție problematica inscripțiilor de pe vase, optind pentru versiunea „prin apă curată, Doamne, spre viață veșnică” (propusă de E. H. Mins și I. Barnea) — de pe vasele 9 și 10 — ceea ce înțerește destinația bisericească a obiectelor, la fel ca și prezența crucii pe multe dintre piesele tezaurului.

Detaliile tehnice și tehnologice menționate conduc cu destulă siguranță la ideea originii unitare a tezaurului. Anumite amănunte stilistice, și de execuție tehnică îl fac pe cercetător să considere că piesele tezaurului reflectă ideologia iconoclastă dezlăntită de împăratul Leon III Isaurul în anul

725 și continuată, în urma Sinodului de la Constantinopol din 754, de împăratul Constantin V Copronimul. Același împărat procedase la mari transferări de populații din Orient. De aceea, M. Rusu consideră că făuritorii tezaurului de la Sinnicolau Mare trebuie să fie unii dintre artiștii „veniți de bunăvoie, sau transferați cu forța la Constantinopol...”, care au executat la comanda împăratului vasele ce alcătuiesc tezaurul de la Sinnicolau Mare, mai ales că aceștia erau familiarizați din tată în fiu timp de mai multe generații, cu tehnica de lucru și motivistica orientală, acceptind bucuroși să execute nolle indicații și dispoziții ale împăratului iconoclast” (pp. 39—40).

Oricit de ispititoare ar fi varianta propusă, este greu, dacă nu chiar și imposibil, de apreciat gradul „de bucurie” al executantului mai ales cind nu-i cunoaștem originea și credința. Apoi, chiar dacă H. Leclercque — a cărui părere M. Rusu o susține — credea că în perioada iconoclastă s-a inaugurat renașterea elenismului, opunându-i-se artei mănăstirești, o artă profană și de inspirație păgînă, totuși trebuie să subliniem că lucrurile stau oarecum altfel: perioada iconoclastă cu toate implicațiile și complicațiile ei teologice (exprimate desigur și în plan estetic) nu poate fi nicidecum confundată cu o cădere înapoi la păgînism, cu o reînviere a perioadei lui Iulian Apostatul. Indiferent de prezența unor elemente „profane”, esențială rămîne reprezentarea crucii. Credința creștină rămîne cea exprimată prin însăși prezența acestui semn. Că perioada tulbură în care este plasată făurirea tezaurului, a însemnat doar o criză într-un aspect și nu un fenomen general, de adîncime, o dovedește faptul că revenirea la icoane a însemnat și triumful cultului acestora, cum frumos va tălmăci mai tirziu marele mitropolit Varlaam al Moldovei: „Cind ne închinăm icoanei și o cinstim, nu cinstim sarurile sau lemnul, ce obrazul celui ce-i scris pe icoană cinstim” (Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva catihismului calvinesc*, București, 1984, p. 220).

Necontestind perioada propusă de M. Rusu, reținem (cu cele arătate mai sus) concluzia după care „tezaurul de la Sinnicolau Mare, prin compoziția sa, prin stilul floral și animalier, inclusiv iconografia, dar mai ales prin imbinarea sincrētismului religios cu cel profan, poate fi considerat în întregime ca un produs al orfevrăriei din perioada iconoclastă” (p. 41). Atragem totuși atenția asupra faptului că diversele motive

vegetale sau animalere nu trebuie să ducă la concluzii extreme, în nici un context. (Întîlnim în unele biserici românești din zone de deal sau montane — ca biserica din Curtea de exemplu — reprezentarea Minuitului, cu sfinții apostoli la Cina cea de Taină, în jurul unei mese rotunde ce nu este altceva decît trunchiul retezat al unui stejar gros).

Urmează o serie de lămuriri referitoare la presupusul episcopat avar; mai apoi unele considerații despre decorații (grifonii) apa-

rent nespecifice gândirii și esteticii bizantine. Apreciabilă și ipoteza cercetătorului referitoare la modul în care a ajuns tezaurul în pămîntul nostru, la Sinnicolau Mare.

În ansamblu, studiul lui Mircea Rusu propune o meditație activă despre un tezaur care chiar înstrăinat fiind, rămîne pentru toți și pretutindeni „Tezaurul de la Sinnicolau Mare”.

Prof. DAN NEGRESCU

POȘTA REDACȚIEI

O PROPUNERE BINE VENITĂ

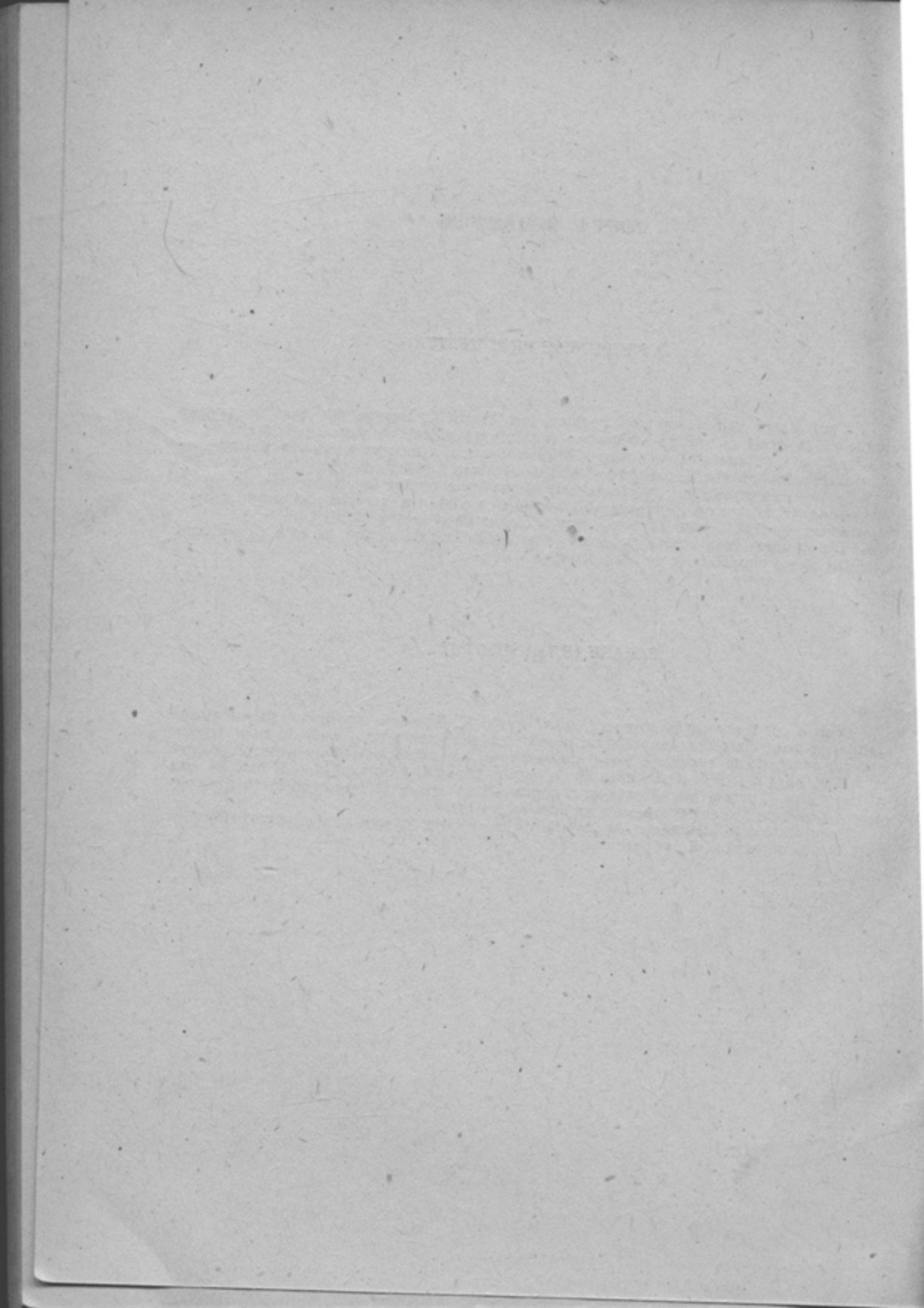
Unul dintre cititorii revistei noastre, ing. Florin C. Buracu din Arad, ne atrage atenția că în urmă cu puțină vreme s-a împlinit un pătrar de veac de la trecerea la cele veșnice a reputatului protopop Coriolan Buracu, cunoscut pentru activitatea sa prestigioasă desfășurată în preajma și în timpul Marii Uniri de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Exemplificind cu câteva articole apărute recent în alte organe de presă, corespondentul nostru ne sugerează să inserăm în revistă un material mai amplu asupra regretatului său tată, pentru care ne-a pus la dispoziție și arhiva familiei.

O propunere bine venită, pe care o vom împlini cit de curînd, nu fără a-i mulțumi și pentru oferta materialelor de care dispune.

„ERRARE HUMANUM EST...”

Într-o scrisoare primită recent, prof. David C. Popescu din București ne atrage atenția, pe bună dreptate, asupra unui număr destul de mare de greșeli de tipar strecurate din neatenție în cuprinsul celor câteva pagini ale recenziei D-Sale (revista noastră nr. 5/1988, pp. 129—135). „Dacă erau 60 de pagini, probabil că greșelile ar fi fost de zece ori mai multe și, prinse într-o erată, ar fi constituit un nou capitol adăugat lucrării recenzate” — arată pe bună dreptate corespondentul nostru.

Regretăm cele întîmplate, cu fîgăduința că ne vom strădui să nu „perseverăm” în erori, după cunoscutul dicton latinesc.



CRONICA BISERICESCA

Prea Fericitul Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române a vizitat Biserica Ortodoxă din India. Consfătuire interortodoxă în problema hirotoniei femeilor. A doua reuniune a membrilor asociați ai Academiei Ortodoxe din Creta. Al V-lea Congres al teologilor bibliciști ortodocși. Conferința „Semnificația și importanța icoanei în Ortodoxie”. Simpozionul internațional „Misiunea fraților Chiril și Metodiu în lumea slavă”. Simpozion organizat la Seminarul „Sf. Vladimir” din New York. Cea dintii misiune ortodoxă în Indonezia. A doua întrunire a Comitetului Consultativ de studii al C.B.E.. Conferințe ecumeniste la „Pro Oriente”. A XV-a Adunare Generală a C.E.T.E.. Reuniunea Asociației internaționale de studii bizantine. „Fără Evanghelie nu există pace durabilă”. Protest al teologilor elvețieni. Amendă bănească pentru atitudine pacifistă. — — — 100

NOTE ȘI COMENTARII

Protos. dr. DANIEL CIOBOTEA: Problema unei teologii vitale și coerente în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. — — — — — 108

LECTURI MORALE

Pr. EMANUEL COPĂCIANU: Maria Magdalena (continuare). — 113

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Inceput de an pe meleagurile eparhiei. Hramul catedralei mitropolitane. Nou preot al eparhiei. Sinod mitropolitan. Vizită de lucru la Seminarul teologic. Mereu întru slujirea credincioșilor. Activitatea pastoral-misionară în atenția Centrului eparhial. Întâlnire cu părinții elevilor. Întrunirea comitetului de redacție al revistei „Mitropolia Banatului”. Rămăși în amintirea noastră. — — — — — 124

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmaگیului

Itinerar pastoral. Consfătuire de lucru cu protopopii și misionarii protopopești. Cursuri pastoral-misionare. Adunarea generală a C.A.R. — — — — — 130

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE:

Noul Testament de la Bălgrad din 1648 reeditat prin purlarea de grija a Prea Stințitului Emilian Episcopul Alba Iuliei, 1988 (T. Bodogae); Prot. dr. Dumitru I. Bodale, *Dumnezeu-Tatăl*, Detroit-Michigan, 1987 (I. Bunea); Pr. Gabriel Cocora, *Seminarul din Buzău la împlinirea a sută de ani*, Buzău, 1988 (G.D. Ionescu); *Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca*, 1985—1986 (D. Negrescu). — — — — — 133

POȘTA REDACȚIEI

O propunere bine venită. „Errare humanum est...”. — — — 141



Lei 35,00